Romerske Dage

Förord till den elektroniska utgåvan

Dette verk af **Viktor Rydberg** (1828-1895) med forord och oversettelse til dansk af **Otto Borchsenius** (1844-1925) er digitalisert i oktober 2011 af University of Toronto og tilpasset for Projekt Runeberg i januar 2015 af Ralph E.

Siderne 434-435 mangler vi i denne digitalisering, hvis noen kunde komplettere dette pa noe vis.

*Viktor Rydberg.*Viktor Rydberg.

Romerske Dage.

Oversat af Otto Borchsenius.

KJØBENHAVN. ANDR. SCHOUS FORLAG. 1877.i. cohens bogtrykkeri.Indhold.

Side

Yiktor Rydberg.

1 en dansk Avis stod der for et Par Aars Tid siden ved en Trykfejl Rektor Rydberg i Stedet for Viktor Rydberg. „Jeg er intet Andet end et læsende og stundom skrivende Menneske," var den berømte Forfatters beskedne Svar paa en Forespørgsel, om han havde Noget med Skolen at gjøre. Viktor Rvdberg er — naturligvis bortset fra de Æresbevisninger og Ærestitler, der i Løbet af indeværende Aar ere blevne ham til Del — virkelig ogsaa kun Viktor Rydberg, og da det nu i Kunstens Verden engang er Skik og Brug, at kun Malere og Billedhuggere føje en Oplysning om deres Livsgjerning til deres Navn, maatte Digteren og Videnskabsmanden Viktor Rydberg nøjes med at kalde sig Journalist, hvis han vilde angive sin borgerlige Virksomhed. Den, der imidlertid som han har helliget sit Liv til Fremskridtets og Frihedens Sag, vil sikkert heller ikke have Noget imod at betegnes saaledes. Pressen er i vore Dage alle aandelige og

I *IV

sociale Brydningers naturlige Kampplads, og Viktor Rydberg, der selv har kaldt sig en Stridsmand under de Ideers Fane, for hvilke han lever og aander, tænker heller neppe for det Første at hænge sine Vaaben til Hvile. Fra sin tidligste Ungdom og til den Dag i Dag har han kæmpet paa denne Arena, og for ham har sikkert Journalistens Kald altid været helligt og ansvarsfuldt; det kan tilføjes, at han har gjort sin Stand Ære.

Denne Ordets Stridsmand nedstammer imidlertid fra en virkelig Soldaterslægt, der i Følge en Familietradition kan føre sine Aner lige op til en af de gamle Karoliner, som under Navnet Frisk skal have udmærket sig i Karl den Tolvtes Kampe. Abraham Viktor Rydberg er født i Jönküping den 18de December 1829. Faderen, Fændrik Johan Rydberg — saaledes som han ved sin Indtrædelse i Krigstjenesten skal have kaldt sig i Stedet for med Slægtens gamle Navn Frisk — var Veteran fra 1808 og 1814; Moderen hed Fledvig Dücker. Fra Jönköpings lærde Skole kom Viktor Rydberg til Vexiö Gymnasium, hvor han dog kun dvælede et Aar. Blandt hans kjæreste Minder fra denne Tid maa nævnes, at en venligsindet Lærer indførte ham i Tegnérs Hjem paa Ostrabo, hvor særlig Bispinden viste den kundskabsrige og begavede „djekne" (Gymnasiast) stor Velvillie. Hans Kammerater frav

Skoletiden — siger en af hans Biografer — mindes ham som en livlig Dreng, der udmærkede sig ved Flid i Skolen og tidlig syslede med literære Forsøg; men, med Hovedet fuldt af de gamle nordiske Kæmpesagn, var han tillige en ivrig Deltager i Skoleungdommens den Gang særdeles hyppige Stridigheder, saavel indbyrdes som med Byens Læredrenge. Og som Drengen den Gang med de knyttede Næver altid tog Parti for de Svage imod de Stærke, saaledes har Manden fortsat med Pennen og Ordet. Rydbergs Barndomsvenner mindes blandt hans literære Forsøg en hel Række nordiske Viking'etragedier samt italienske Røver- og Spøgelse-Dramaer, der ikke blot bleve skrevne men ogsaa opførte paa et af Tolv- til Femtenaars Skoledrenge dannet Theater, hvis Direktør var en Søn af den virkelige Theaterdirektør Djurstrøm. Scenen var et rummeligt Loft, og Publikum bestod for største Delen af indbudne Skolepiger. Senere slog Rydberg sig paa Journalistiken og blev Hovedredaktør for en i tvangløse Numere udkommende skrevet, men dog med Illustrationer forsynet Avis, hvis Navn var „Odins

Ravne". Kammeraterne hjalp til med Afskrifter, og Avisen havde sit taknemmelige Publikum baade i og udenfor Skolen. „Ravnene" protegeredes af en godmodig Klasselærer, men fandt en farlig Fjende i Rektor, og da Bladet havde enVI

ultraradikal Tendens, var det ikke underligt, at det fremkaldte Modstand, og en konservativ Avis, redigeret af en fjortenaarig- Baron, optraadte snart som Modvægt til „Ravnenes" nedbrydende Tendenser. Denne Avis, „Svea", ophørte dog snart. Baronen lod sig omvende og blev optaget i Redaktionen af „Ravnene". Det var første, men det blev ikke sidste (rang, at Viktor Rydberg saaledes overvandt og sluttede Venskab med en afgjort Meningsmodstander.

Rydbergs Forældrehjem opløstes allerede i hans Barndom, og han maatte tidlig kæmpe med økonomiske Vanskeligheder. I Aaret 1848 maatte han saaledes atbryde sin Skolegang og forlade Vexiö, for at ernære sig ved literært Arbejde. Han hk først Ansættelse ved „Jön-köpingfsbladet", og senere ved den af Sandvall i de Aar redigerede „Göteborgs 1 Iandelstidning", men ved Information og Novelleskrivning skaffede han sig paa samme Tid Midler til at gaa til Lund, for der at fuldende sine Studier. I Juni 1851 blev han indskrevet som Prælimi-narist i Smålands Nation, og samme Aar tog han sin Studenterexamen. Han begyndte at studere Jura og delte iøvrigt sin Tid mellem Informationer og literære Sysler. Med nogle samstemmende Kammerater dannede han saaledes her et literært Selskab, for Spøg kaldet „Syvstjernen", som blev et Slags MidtpunktVII

for de unge Studenters aandelige Interesser. Man samledes en Gang om Ugen til literære Forhandlinger, hvorunder man kritisk filede paa hverandres Arbejder. Xaar Forhandlingerne vare endte, sattes „Skjæbnens Hat" paa Bordet for at modtage de Bidrag, som kunde komme ind til en Sexa med eller uden Bolle. Takket være en mere formuende Kammerat, savnede Selskabet sjeldent nogen af Delene. Og det var Højtidsstunder, siges der, under hvilke Skjemten legede ved Bollens Rand, medens Sang og Poesi rigelig smykkede Samtalen. Gik Aftenens Glæde saaledes undertiden højt, var Kampen for Dagens Udkomme imidlertid ofte haard nok. Under sit Ophold i Lund, der kun varede et Par Semestre, ernærede Rydberg sig fornemmelig ved at skrive Korrespondancer til Bladene, og under forskjellige Mærker tryktes i disse Aar en Mængde politiske og literære Artikler samt adskillige Poesier af ham. Til hans første større Arbejder hører en romantisk Fortælling „Singoalla", som Forfatteren senere paa Ny har udgivet under Fællestitelen ,,Dim-mor I", idet det var Aleningen, at lade andre Ungdomsarbejder følge efter, hvilket forøvrigt ikke skete (3die Oplag kom 1876). Det varede dog ikke mange Aar, før Solen brød igjennem hans Ungdoms „Taager". Efter at have forladt Lund, tilbragte han nogle Aar som Huslærer og lagde sig nu særlig efter mathe-VIII

mathiske og" astronomiske Studier. Det var paa denne Tid hans Hensigt at blive Civilingeniør, men ved Bekjendtskab med S. A. Hedlund, der i 1852 var blevet Redaktør af „Gøteborgs Handels- och Sjöfartstidning", modnedes hans længe nærede Tanke, at gjøre Journalistiken til sit Livskald, og fra Midten af Halvtreserne har han været knyttet til det nævnte store Blad, der naturlig-vis i Løbet af de sidste tyve Aar har indeholdt mange Bidrag fra hans Pen: filosofiske Kritiker, Recensioner, skjønliterære og kulturhistoriske Afhandlinger, Rejseskizzer, kirkelige, sociale og politiske Artikler, o. s. fr., ligesom han ogsaa endnu medvirker ved Redaktionen af den udenlandske Oversigt. Samme Aar — siger en af Rydbergs Biografer — som Bjørnstjerne Bjørnson (i Kjøbenhavn) skrev sin „første Fortælling" (Thrond), læstes saaledes „under Stregen" i „Handelstidningen" for April 1856 en Bondehistorie af „Agricola", ved Navn „De 'ivandrande djcknarne". Røber dette nu halvt-forglemte Billede fra Folkelivet end ikke den samme Dybde i Karaktertegningen som den norske Digterbroders Arbejde, og har i det Hele taget dette Ungdomsforsøg ikke den samme Betydning som Rydbergs senere literære Frembringelser, saa fortjener det dog Opmærksomhed som et Udtryk for den paa én Gang sandt demokratiske og sandt aristokratiskeIX

Aand, eier gaar igjennem hele hans Forfatterskab, og der findes saavel i Skildringen af de vandrende Gymnasiaster som ogsaa i Fremhævelsen af de ædle Sider hos det lavere Folk Adskilligt, der bebuder den Viktor Rydberg, vi nu Alle kjende. I „Handelstidningen" stod ogsaa „Fribytteren paa Østersøen" (1857) og „Den sidste Athenienser" (1859) oprindelig som Feuilleton. „Den sidste Athenienser", Rydbergs digteriske Hovedværk,

udkom i Bogform i Efteraaret 1859 (andet Oplag kom 1866, 3die Oplag 1876) med en varm og smuk Tilegnelse til Vennen Hedlund. Den er oversat paa Engelsk af W. AV. Thomas i Nordamerika 1869, paa Dansk 1874, paa Tydsk af E. Jonas 1875. Begge disse Romaner ere, i Anledning af de danske Oversættelser, saa hyppig blevne omtalte hos os i de senere Aar, at der her ikke nærmere skal dvæles ved dem. Det maa være nok at minde om, at de foruden deres digteriske og delvis videnskabelige Værcl tillige have Betydning som Indlæg i den Sag, Forfatteren fra sin første Ungdom har gjort til sin Livssag, og hvilken maaske kortest kunde bestemmes som Frihedens og den religiøse Fordrageligheds Sag. Dette gjælder dog mindre om „Fribytteren", en noget romanagtig men broget og livlig Tidsskildring fra Hexeproces-sernes og Guldmageriets Dage i Sverige i det 17de Aarhundrede; men i Fortalen til „Denv

sidste Athenienser" hedder det udtrykkelig": „Medens jeg skrev, har jeg følt mig som Stridsmand under de Ideers Fane, for hvilke jeg lever og aander, og mit Arbejde er intet Andet end et Spyd, som jeg har slynget imod de fjendtlige Rækker, i Krigerens lovlige Hensigt at saare og dræbe." Det er derfor ikke alene Romanens Repræsentant for den oprindelige Kristendom, Theodoros, der nævnes som „et af Leddene i den Kjæde af Protestanter, som gaar igjennem Tiden før den Begivenhed, der kaldes Reformationen — Forpostfægtningen for den tilstundende store Kamp imellem Kristi Menighed og Præstekirken"; selve den synkende Hellenismes Forkæmper, Filosofen Krysantevs, indrømmer tilsidst, at Kristendommen, den rene uforfalskede Kristendom , staar „i de Undertryktes Rækker ved Siden af dem, som kæmpe for Fornuften, Friheden og den menneskelige Værdighed", og med aabent Yezir ender ogsaa Viktor Rydberg sin hele Bog med følgende Ord: „Den Sag, for hvilken den sidste Athenienser kæmpede Fortvivlelsens Kamp — den politiske, religiøse og videnskabelige Friheds Sag — kæmper endnu, dog ikke længer fortvivlet, men med Vished om Sejren."

„Man kan ikke" — hedder det i den ovenfor nævnte Fortale til „Den sidste Athenienser" — „bære en Seddel til Valgurnen, ikkeXI

tale eller skrive om et alment Spørgsmaal, uden bevidst eller ubevidst at kæmpe for den ene eller den anden af de Verdensanskuelser, i hvilke den civiliserede Verden er delt, og det er ogsaa denne Strid, der udgjør den verdenshistoriske Proces. Gives der ikke tvende Grundtyper, til hvilke alle menneskelige Skabninger kunne henføres — en orientalsk og en vesterlandsk? Jeg tænker mig, at selve Naturen bestemmer Fanen, under hvilken vi stille os i denne uforsonlige Kamp. Naturen, den gode Moder, sørger lige for sine Børn og sender med streng Upartiskhed Forstærkninger til beg'ge Lejre. Hun fylder lige saa gjerne Jesuiter-nes Seminarier med Disciple, som hun skjænker Stridsmænd til Barrikaderne. Individerne af den orientalske Type føie sig naturlig' dragne til den reaktionære Lejr, den tilbagestirrende Verdensanskuelse, hvis Paradis blomstrede ved Menneskeslægtens Vugge; Individerne af den hellenisk-vesterlandske Type vælge lige saa uvilkaarlig den progressistiske Lejr, den fremadstræbende Verdensanskuelse, hvis Paradis er et tilkommende Guds Rige, for hvilket Civilisationen skal bane Vejen. En nevtral Masse af ubestemt Præg stiller sig endelig paa den Plads, hvorhen de materielle Interesser vinker den, — sædvanligvis i Nærheden af de gyldne Troner og de funklende Tiaraer, thi Ideerne ere nøgne, de have ikke Guld til at kjøbe enXII

Klædning- og endnu mindre til at kjøbe Tilhængere. Grundtrækket i den orientalske Type er den fromme Underkastelse under de ydre Magter. Subjektet danner sig efter den Verden, det forefinder omkring sig og opfatter som det uforanderlige Udtryk af den guddommelige Villie. Støbte i samme Form vandre Slægterne i en uendelig Række mod Graven og have opfyldt deres Bestemmelse , ‚fuldbyrdet Loven", naar de undervejs have ofret i Templet og bøjet Knæ for Herrens Salvede. Træt af et saa ensformigt .Skuespil, nedlagde Hindostans Klio for mer end tre tusind Aar siden for bestandig sin Diamantgriffel. Men Orientaler fødes ikke blot ved Ganges, men ogsaa ved Seine og Mælaren. Den hel-lenisk-vesterlandske Aand har derimod opdaget, at Religionen og Retten og Sandheden og Skjønheden strømme gjennem Subjektet ind i det Objektive, at de ydre Magter, som i Statens, Kirkens, Videnskabens, Kunstens Skikkelser træde Mennesket i Møde, ere Kjød af dets Kjød og Aand af dets Aand, ere formede efter de uklare, men bestandig opklarende Mønsterbilleder, som ere nedlagte i Subjektet selv og udgjøre dets Ideer; at saaledes disse ydre Magter ere behæftede med Ufuldkommenhed, hjemfaldne under Subjektets Dom og Gjenstande for dets Omformningsevne. Den hellenisk - vesterlandske Verdensanskuelse

erXIII

altsaa Udviklingens Anskuelse. Fra det mindeværdige Aar 1789, da Hellenismen fremtraadte fuldvoxen paa Arenaen, føres Kampen paa begge Sider med fuld Bevidsthed om Hensigterne og Maalet. Reaktionen vil gjøre Menneskeslægten lykkelig ved at føre den tilbage til en umyndig Barndom. Hellenismen vil gjøre Slægten myndig, fordi dette er dens Bestemmelse, og fordi den ikke ser dens sande Lykke i noget Andet end i Opfyldelsen af denne Bestemmelse. Vi leve, aande og have vor Tilværelse i Kampen mellem disse modsatte Retninger.

— — „Alle nye Ideer fødes med Smerte til Verden, og det vilde være lige saa urigtigt at bebrejde Ideerne dette, som at bebrejde Barnet de Smerter, det har voldt sin Moder. Man maa derfor ikke .fordømme Kirken, om man ser, at den ofte har sejret ved afskyvækkende Midler, at den har varmet sine blodbestænkte Hænder ved Kætterbaal, og at dens Talsmænd ofte have været samvittighedsløse, vederstyggelige Personligheder. Men man maa heller ikke bebrejde de Ideer, som ved den franske Revolution ere blevne Verdensmagter, hvad adskillige af Revolutionens Heroer have forbrudt. Selv Marat er dog en plastisk Skikkelse, en paa den besejrede Python haanfuldt trampende Apollon, naar man sammenligner ham med adskillige af Kirkens Helgener."XIV

Den her — for største Delen — gjengivne Fortale, dateret Gøteborg d. 8de September 1859, har ikke mindst i biografisk Henseende Krav paa vor Interesse, fordi den ligesom indeholder Forklaringsgrunden til, at Viktor Rydberg med „Den sidste Athenienser" for en lang Aarrække afsluttede sin digteriske Virksomhed. De rene æsthetiske Naturer, for hvis Livsrørelser Poesien var det naturlige Organ, have i mange Tider ligesom hørt en svunden Periode til. Vore Dage have set talrige Brydninger imellem „Digteren" og „Mennesket", og vi kjende ikke alene Exempler paa, at et Forsøg paa poetisk at behandle Menneskeslægtens store Livsspørgsmaal har sprængt den digteriske Form, men ogsaa paa, at en Digter helt har opgivet Poesien for som Menneske ad andre Veje at søge .Sandheden. Maaske- skyldes et saadant Frafald fra Poesien i Virkeligheden kun vor Tids gjennemgaaende Mangel paa digterisk Skaberevne eller i alt Fald den heller ikke sjeldne kritiske Mistillid til de digteriske Kræfter, man raader over, og ligesom vi nedenfor skulle se, at Viktor Rydberg senere, netop af Hensyn til Menneskehedens store Livsspørgsmaal, selv søger til et Digterværk som Goethes Faust, saaledes turde maaske ogsaa hans eget Digterværk „Den sidste Athenienser" til Syvende og sidst have udrettet mere for hans store Livssag, end hans hele kirkelig-reformatoriskeXV

Virksomhed, hvor rig-e Frugter denne maa siges at have baaret.

Men hvorom Alting er, saa staa vi med „Den sidste Athenienser" overfor Viktor Rydbergs lange og ihærdige Kamp imod den kirkelig-politiske Reaktion, som i disse Aar under Navn af „Nylutheranisme" fra Tydskland truede med at oversvømme Sverige, og som Rydberg- fra første Færd i Literatur-Anmeldel-ser (f. Ex. af Ignells Arbejder) og andre Avisartikler havde stillet sig i Skranken mod. Jeg skal efter en Række Artikler i „Aftonbladet", der vel kan betragtes som en uvildig Dommer i nærværende Sag, kortelig skildre denne Bevægelse, i hvilken Rydberg i det næste Decennium skulde tage saa levende og afgjørende Del som kritisk-theologisk Forfatter. Det er en ofte gjentagen og vel ogsaa ubestridelig sand Sætning, siger „Aftonbladet" (September 1873), at tvende indbyrdes stridende Verdensanskuelser kæmpe med hinanden om Magten over Samtiden. Mellem Stilstanden og Fremskridtet, Avtoritetstroen og den frie Granskning, Dogmelæren og Bibelkristendommen udkæmpes den Tvekamp, hvis Vaabengny gjenlyder fjernt og nær fra Kulturarbejdets vigtigste Omraader. Det er ikke blot i Rom, at man sætter et „non possumus" mod enhver Erindring om Nødvendigheden af en gjennemgribende Revision af Kirkens Lære og Forfatning. Til vor TidsXVI

betydningsfuldeste Opgaver hører som bekjendt det store og dybt indgribende kirkelige Re-for mationsarbej de, hvis endelige Maal er at gjenfremstille Kristendommen i dens oprindelige Renhed og Sandhed. Dette Reformations-arbejde havde før 1860 ikke haft noget Støttepunkt i den svenske Kirke. Sverige var det eneste Land i den protestantiske Kristenhed, der syntes saa godt som uberørt af de „Rationalismens" Vindstød, der strøg ind igjennem" Kirkehvælvingerne i det gamle Evropa. „Kætterske" Anskuelser udtaltes vistnok hist og her, men de havde ikke vundet Indgang hos en talrigere Almenhed. I Upsala samledes Ungdommen omkring Bostrøms

Katheder, følgende hans klare og faste Kontourtegning af Idealismens Verdensanskuelse, og lyttende til hans Fremstilling af Religiøsiteten som Menneskets personlige Liv i Gud. I Stockholm havde Ignell under en mangeaarig Skribentvirksomhed paavist Uoverensstemmelsen mellem „den oprindelige kristne Tro og Dogmetroen". En i og for sig lidet mærkelig Begivenhed skulde nu faa Kampluen til at blusse heftigere i Vejret. F"or Domkapitlet i Strengnäs havde en af Stiftets Sognepræster gjentagne Gange, sidst i December 1860, forelagt sine Tvivlsmaal angaaende Dogmet om „Kristi Guddom". Domkapitlets Svar blev en Religionsproces mod den alderstegne Skriftgransker, med det Re-XVII

sultat, at han dømtes til at have sit Embede forbrudt. Den almindelige Mening i Landet tog imidlertid Parti for den afsatte Præst; en stor Del af Pressen optraadte skarpt imod den dømmende kirkelige Myndighed, og ved et af Rigets Domkapitler fandt Præstens „Vranglære" en skarpsindig og uforfærdet Forsvarer. Denne Mand var Lektor i Latin ved Göteborgs Gymnasium, N. V. Ljungberg. Hans Optræden foraarsagede stor Uro i den orthodoxe Lejr. De svenske kirkelige Tidender prædikede Korstog imod Apostaten, og fra Biskoppen og en Del af Gejstligheden i Göteborgs Stift udgik en Forfølgelse, for at faa ham afsat fra hans Embede i Konsistorium. Afsættelses-forsøget mislykkedes dog. Men efter disse Forpostfægtninger fulgte det afgjørende Angreb mod Orthodoxiens Forskansninger. I Foraaret 1862 udkom Viktor Rydbergs „Bibelens Lære om Kristus"*). Til dette Skrift, siger „Aftonbladet", knytter sig en ny Fase af den hjemlige Meningsudvex'ling angaaende de religiøse Stridsspørgsmaal, særlig det kristolo-

*) En lille Prøve paa dette Værk findes i en Feuille-ton i „Dagbladet" 17de Jan. 1867: „Messias og Antikristen", hvori det bevises, at der med Dyret i Johannes's Aabenbaring i Følge den kabbalistiske Bogstavudregning er ment Kejser Nero. (Se nedenfor S. 186;.

Romerske Dage. (tø)XVIII

giske. Bogen slog ned i den orthodoxe .Skumring som en gnistrende, tændende Fakkel. Et Felt-raab var givet de talrige Skarer, der ad andre Veje end Kirkelærens søgte Forsoning imellem „Viden" og „Tro", og iblandt hvilke nu Mange, ligesom trufne af Sandhedens Lysstraale, „sprang op og undredes over, at de ikke før havde set det".

„Det er en stor, en ulykkesvanger Forvildelse," — hedder det i Rydbergs Skrift — „at Reformationen skulde være afsluttet med Luther. Denne var selv af en anden Anskuelse ; han betragtede kun sit Værk som Reformationens Begyndelse." Det, som Ny-Rationalisterne altsaa vilde og ville, er at fortsætte Reformationen og end ydermere rense Kristendommen for alle dens menneskelige Tilsætninger og Forvanskninger. Maalet er, som sagt, tilsidst at naa den rene, oprindelige Kristi Lære. — Hvor vidt dette er muligt, og hvor vidt den endelige Sandhedserkjendelse derved vilde være naaet, er det ikke Stedet her at undersøge, men Enhver, der vil forstaa mange Forhold i .Sverige og dets Literatur, maa helst kjende Noget til den svenske Xyrationalisme, som endnu spiller en stor Rolle i vort Naboland og har de fleste ansete Blade og Tidsskrifter til sine Organer.

„Bibelens Lære om Kristus" fremkaldte en langvarig og levende Strid, der, paa faa Und-XIX

tag'elser nær, førtes i en særdeles human Tone, skjønt Ordvexlingen var skarp, stundom heftig. De fornemste Stridsmænd paa den orthodoxe Side var „Theologisk Tidskrift", den kirkelige Tidende „Väktaren", Biskop Beckman i Hernøsand og theologisk Professor Granfelt i Helsingfors. Paa Rydbergs Side optraadte Axel Nyblæus, Professor i Filosofi ved Universitetet i Lund og tog en fremragende Del i Striden. Jeg henviser til den Samling religions-filosofiske Afhandlinger „Om den religiösa tron och vetan-det", som Professor Nyblæus har samlet (Lund 1872). Det vil blandt Andet ogsaa heraf fremgaa, at Rydbergs Standpunkt i Striden langtfra var, hvad man i sædvanlig Forstand kalder rationalistisk, men kritisk-historisk, og at han derfor i sine Undersøgelser kom til et Resultat, der lige saa lidt behagede „den tørre Forstands-opfattelse" som Orthodoxien. Fra et filosofisk Standpunkt maatte Nyblæus i flere Henseender erklære Rydbergs Methode for en „uvidenskabelig Halvhed", men ligesom det skyldtes denne, at de Orthodoxe overhovedet indlod sig i Diskussion med ham, saaledes siger ogsaa Nyblæus selv, at naar den nye og højere Opfattelse af Kristendommens væsenligste Indhold, vor Tids mest løfterige Fremtoning, en Gang har sejret, da skal Viktor Rydbergs Navn ogsaa med Tak og Ros ihukommes. „Bibelens Lære om Kristus" er udkommen iXX

tre Oplag, det sidste (1868) med forskjellige Bikig, hvoriblandt Afhandlingen „Om men-ni skan s föruttillvaro", en Fremstilling af Apostelen Paulus's theosofiske System. Nyblæus kalder denne Afhandling for den modneste Frugt af Rydbergs kristologiske Granskninger, der lige saa fordelagtig vidner om sin Forfatters videnskabelige Kombinationsevne og paa én (Tang' omfattende og indtrængende Granskning som om hans Fremstillingskunst.

Poesien hvilede imidlertid, som sagt, under disse kirkelig-reformatoriske Stridigheder, og den kom til at hvile længe. Siden „Den sidste Athenienser" har Rydberg ikke skrevet noget egenligt Digterværk, og ihvorvel hos en Forfatter som ham — for hvem den skjønne Form altid har spillet en væsenlig Rolle det Digteriske aldrig lader sig uden Vidnesbyrd, selv i det mest videnskabelige x\rbejde, saa er det dog endnu den Dag i Dag Fremtiden forbeholdt at se Digteren paa Ny faa Overvægt over Videnskabsmanden. Det er vel og'saa Skyggesiden af Journalistens Virksomhed , at der saa sjeldent levnes ham Tid til en større sammenhængende Opgave, og at hans daglige mangeartede Arbejde snarere fører ham fra end til Poesien, der altid kræver en hel og fuld Hengivelse af sine Dyrkere.

Paa „Bibelens Lære om Kristus" fulgte snart betydelige Arbejder i samme Aand, nem-XXI

lig de to kulturhistoriske Afhandlinger: „Je-hovah-Dyrkelsen hos Hebræerne før det babyloniske Fangenskab" og „Middelalderens Magi". Begge fremkom oprindelig i C. S. Warburgs fortræffelige „Svensk Månads-skrift för fri forskning och allmän bildning", Göteborg 1864, men ere senere udgivne særskilt. Den lærde Forfatter kæmper her med Historiens Vaaben for sine Ideer, og navnlig maa „Middelalderens Magi" nævnes iblandt Rydbergs vigtigste Skrifter. I et poetisk Arbejde — „Fribytteren paa Østersøen" — havde han alt vist, hvilke forfærdelige ydre Følger Middelalderens Trolddomstro førte med sig. Her skildrer han nu denne Tro i dens historiske Udviklingsgang' og angriber derpaa de Levninger af Middelalderens Magi, som endnu tindes i Kirkens Lære. Hovedresultatet er, at „ethvert Symbol, enhver ydre Handling og ethvert ydre Tegn, som man tillægger en selvstændig Kraft til Helliggjørelse og en umiddelbar moralsk Indvirkning, er Magi". — Til dette Skrift knyttede sig paa en Maade den heftige Strid „om Helvedes-Læren", for at nævne den efter det Skrift, hvormed Boström aabnede Striden, og hvori han blandt Andet siger om „Middelalderens Magi", at „et fortræffeligere Skrift i sit Æmne vide vi neppe nogensinde at have læst". Boström foranledigedes nærmest til sin Optræden ved et Mord,XXII

der blev begaaet i Dalarne, hvor en Moder bandt .sit ni Aar gamle Barn og risede og pinte det til Døde — „for at redde dets syndige Sjæl fra Djævelen og Helvede". Og det i Aaret 1864 i Sverige! Selv deltog Rydberg kun i Striden med et Par Avisartikler, men han samlede Materiale til en „Bibelens Lære om de yderste Ting", der dog endnu ikke er udkommen. i denne Sammenhæng kunne vi og'saa nævne en Afhandling „Om Kirke og Præsteskab" („Framtiden" 1868), der paa Ny tager Ordet for at komme ud over den „kirkelige Middelalder".

Da derfor det første svenske Kirkemøde i 1868 traadte sammen, var Rydberg selvskreven som Lægmandsombud for Güteborg og Bohus Len. Her traf han sammen med sin Hovedmodstander , Biskop Bäckman, og denne var en af de Første til at række ham Haanden til Yenskab. Med Undtagelse af nogle faa Fanatikere, der de første Dage gjorde et mislykket Forsøg* paa at faa ham som Kætter udelukket fra Mødet og hans Fuldmagt kasseret, opførte samtlige højere og lavere Gejstlige sig paa den mest gentlemanlike Maade imod ham, og det varede ikke længe, før ogsaa Fanatikerne kom til ham og trykkede hans Haand. Mødets Ordfører, Ærkebiskop Reuterdahl , benyttede endvidere det Festmaaltid, hvormed Mødet afsluttedes, til at give RydbergXXIII

et personligt Bevis paa Agtelse. Paa selve Kirkemødet optraadte Rydberg bl. A. med et Forslag (som ikke gik igjennem) om at afskaffe Eden paa de saakaldte symbolske Bøger og at erstatte den med et Løfte om at holde sig den „evangeliske Lære" efterrettelig. — Strax efter Kirkemødets Slutning, i Oktober 1868, gjorde Lærere og Studenter ved Upsala Universitet en Fest til Ære for ham. Hvor varmt overhovedet Unge og Gamle ved denne Højskole omfatte saavel Viktor Rydbergs Person som hans Virksomhed, saå jeg selv i Sommeren 1875 under Studentermødet mere end ét smukt Exempel paa.

Det ligger naturligt for en Journalist at lade sit Arbejde med Pennen ombyttes med Handling i Folkets lovgivende

Forsamling. Fra 1870 til 72 var Rydberg Rigsdagsmand for Göteborg i Rigsdagens andet Kammer. Han søgte her at virke for at give de saakaldte fremmede Trosbekjendere udvidede Rettigheder, for at udslette de Mærker, som den gamle Standsforskjel havde trykt paa Sveriges Skattevæsen, samt for en liberal Omformning af Trykkefriheds-Loven. — Den bekjendte Folkeskribent Pehr Thomasson skildrer Rydberg som Rigsdagsmand paa følgende Maade: „Det var den mindeværdige Nat mellem den igde og 20de April 1871. I tre Dage havde det svenske Folks RepræsentanterXXIV

i andet Kammer kæmpet mod det Abelin-Adlercreutzske Regerings-Hærforslag, en Strid, der imidlertid ikke saa meget gjaldt selve det Spørgsmaal, der var paa Bane, som den store Tanke, der nu begynder at gro: den nemlig, at den overmodige Embedsmandsvælde maa give Plads for Folkets Selvstyrelse. Mandag, Tir's-dag og Onsdag havde Kampen staaet, det var Natten til Torsdagen. Alle de betydelige Førere havde haft Ordet, man længtes efter Ende paa Kampen. En Larm overdøvede de mindre betydelige Talere, da ved Midnatstid en Mand af et ungdommeligt Udseende rejste sig fra sin Plads og vendte sig til Formanden. „Hr. Viktor Rydberg har Ordet!" erklærede Formanden, og med Et blev der i Kammeret en Stilhed, saa man kunde have hørt en Knappenaal falde. Taleren kastede et hurtigt Blik over Forsamlingen og tog til Orde med en alvorlig Stemme." — I sin Brochure fra 1859 „Hvorledes kan Sverige bevare sin Selvstændighed" (oprindelig en Række ledende Artikler i „Handelstidningen") havde han allerede udviklet de Anskuelser, han den Nat kæmpede for. For at kunne holde sig oppe, siger han, maa de mindre befolkede Stater for det Første lægge an paa hos alle Klasser af Folket at vække og understøtte en varm Fædreiandskjærlighed samt virke for en Folkeopdragelse, i hvilken der tildeles denne Dyd ogXXV

den strenge Pligtopfyldelse en Centralstilling iden sædelige Type. (Se nedenfor Digtet „Dexippos"). For det Andet maa man arbejde hen imod en Folkevæbning, ved hvilken store veltugtede Skarer under videnskabelig uddannede Officerer kunne stilles i Marken, uden at Militærvæsenet i Fredstid hæmmer Udviklingen af Landets Vel. — Dannelsen af Sveriges første Skarpskyttekorps skyldes ogsaa Rydberg i Forening med Dr. Hedlund, Dr. Meijerberg (Chef for Stockholms Folkeskolevæsen) og Flere.

Det vil fremg-aa heraf, at Rydberg med Hensyn til sine politiske Anskuelser staar „Landtmannapartiet" nær. Som bekjendt, kan dette Parti imidlertid ikke uden videre jævnføres med vort „forenede Venstre", og hvad særlig Rydberg angaar, maa én Udtalelse være tilstrækkelig til at karakterisere hans Standpunkt. Det er et Par Ord om Bulwers smukke konservative Roman „Kenelm Chillingly". — „Kenelm — siger han — fortjener en Plads i Galleriet af de Digterværker, der afspejle den ene eller den anden Fase af Tidens kæmpende Idéliv. Denne Aristokrats fine Humanitet gjør ham til en sandere Demokrat, end han selv véd af, og hans virkelige Modsætning er ikke den af et Ideal henrevne Republikaner, men den tredie Stands idéfattige Tilværelse." — Hvad der gjælder om saa mange af dem, som paa det religiøse eller sociale Omraade skjældesXXVI

for l-'ritænkere eller Radikale, det gjælder ikke mindst om Viktor Rydberg. Det er Indifferentismen, han betragter som Livets egenlig onde Magt, og hvilken han med alle sine Kræfter har bekæmpet igjennem hele sin ægte humane Forfattervirksomhed. Paa ham har derfor ogsaa en Biograf med Rette anvendt Goethes Ord: „Hvorledes skulle vi dyrke Gud? Med høje Tanker og et rent Hjerte", og dernæst tilføjet Følgende: „Rydbergs fordringsløse Væsen og tilbagetrukne Liv har vel ikke kunnet forhindre, at han af dem, der i første Række forsvare Kirkens Avtoritet, udpeges som en Kætter og Gudsfornægter, men til de svag'e Sjæles Beroligelse kunne vi forsikre, at ogsaa i det private Liv kan man neppe træffe en gudfrygtigere Mand end Viktor Rydberg. Det vide de, som personlig have lært hans Rigdom paa høje Tanker at kjende, samt hos ham at skatte et af de reneste Hjerter" (Ny Illust. Tidning). Skulde man derfor saa kort som muligt karakterisere hele Viktor Rydbergs Forfattervirksomhed, der ved sin ærlige Søgen efter Sandhed endogsaa — hos os saavel som i Sverige — maa aftvinge hans Modstandere Agtelse, kunde det neppe ske bedre end ved følgende Citat af „Bibelens Lære": „Lige saavel som med Hensyn til det Videnskabelige, det Politiske og det Sociale, maa man med Hensyn til det Religiøse vove at tro paa Fri-XXVII

hedens Velsignelse. I Videnskaben at tro paa Friheden er at tro paa den menneskelige Fornuft ; i det Politiske og"

Sociale at tro paa Friheden er at tro paa en sædelig Verdensorden ; i det Religiøse at tro paa Friheden er at tro paa Gud."

I „Svensk Tidskrift" for 1873 offenlig-gjorde Rydberg en „K ritik over den svenske Bibelkommissions Oversættelse af det nye Testamente", der snart efterfulgtes af en Undersøgelse af denne Oversættelses Stilling til Modersmaalet, under Navn af „Tydsk eller nordisk Svensk?".' Med stor Varme og sikker Sprogtakt angriber Forfatteren her de mange fremmede, særlig tydske Udtryk i det svenske Sprog, og ligesom han altid — paa hvilketsomhelst Omraade han end har færdedes — har bragt aandeligt Liv med sig, saaledes vakte ogsaa dette hans „Puristeri" en livlig Opmærksomhed i hans Fædreland. Udmærkede Forfattere, en stor Del af Pressen, samt ikke mindst Ungdommen i Upsala har stillet sig' ved hans Side for at bevare og nærmere udvikle det svenske Sprogs nordiske Karakter. „Hos Viktor Rydberg" — skriver en svensk Kritiker i Anledning af de kunsthistoriske Studier, vi strax skulle komme til — „er Tænkerens skarpe Forstand parret med Kunstnerens Fantasi og den fintfølende Stilists Magt over alle Sprogets Pljælpemidler.XXVIII

Fremragende som en grundig og paa Videnskabens forskjellige Omraader vel bevandret Forsker, overtræffes Viktor Rydberg ikke af Xogen i sin Egenskab af svensk Prosaforfatter. Vort Sprogs Lutring fra „fremmed Sminke", dets Fremtræden i sin egen oprindelige Skjønhed er, som bekjendt, en Sag, der ligger ham varmt paa Hjerte, og selv er han, som det sig hør og bør, med Iver og Kraft traadt i Spidsen for Rensningsarbejdet." — Som Dreng havde Rydberg haft Hovedet fuldt af de nordiske Kæmpesagn ; som Mand er han blevet en fortrolig Kjender og varm Elsker af vort Oldsprog. Jeg tør dog her hverken følge ham paa hans Forsøg paa at udtyde „de ældste nordiske Runeindskrifter" eller paa hans Strejftog ind over Ægyptologiens Enemærker i hans „Urpatriarkernes Slægttavle i Genesis og- Tidsregningen hos de 70 F"or-tolkere". Paa saa vidt forskjellige Omraader har nemlig hans Viden hjemme. Hvad den sidste Afhandling angaar, skal jeg kun tilføje, at den paa Foranledning af Englands ypperste Ægyptolog, S. Birch, Direktør for den ægyptiske Afdeling i British Museum, er blevet oversat paa Engelsk af Astronomen Drach og, sammen med en Afhandling af Drach om samme Æmne i Foraaret 1876 er blevet oplæst i „Society for Biblical Archeology" i London. Se ogsaa J. Liebleins Anmeldelse afXXIX

„det lille geniale Skrift" i „Nyt norsk Tidsskrift" 1877.

I Efteraaret 1873 tiltraadte Viktor Rydberg over Paris en Rejse til Italien og forblev der til ud paa Sommeren næste Aar. I Rom blev navnlig Bjørnstjerne Bjørnson ham en kjær Omgangsven. — De „romerske Dage" gav rigt aandeligt Udbytte. Fra selve Rom hjemsendtes saaledes Apostelsagnene og et Par af Blyantstegningerne, medens Kejserbillederne, „Antinous", „Den meliske Afrodite" *) og den endnu utrykte Afhandling om „Monte-Cavallo - Gruppen" først udarbejdedes efter

*) Med Hensyn til Sensationsefterretningen om det foregivne Fund ai Billedstøttens Arm meddeler „Berlingske Tidende" for it;. Juni 1877 Følgende fra et af de sidste Moder i det parisiske Aen di mie eies ins c 1 iplions\ Efter Oplysninger fra Direktøren for den franske arkæologiske Skole i Athen forholder Sagen sig saaledes, at der for nylig ved Gravninger paa Øen Melos virkelig er blevet fundet nogle Statuer og Brudstykker af Statuer, deriblandt en kvindelig Arm. Eu enthousiastisk Arkæolog udtalte, blot af, Hensyn til Findestedet, den Tanke, at det gjerne kunde være den køjt-berømte Venus's Arm. Denne uforsigtige Ytring kom til Athen, vakte Opsigt der og blev telegraferet til franske og engelske Blade. Ved nærmere Undersøgelse har det imidlertid vist sig, at Armen hidrører fra en meget sen Periode, og at den Intet har tilfelles med Statuen i Louvre, hverken i Henseende til Stil eller Proportioner.XXX

Hjemkomsten. De Heste af disse kunsthistoriske Studier offenliggjordes efterhaanden i „Svensk Tidskrift" ligesom de næsten alle samtidig udkom i dansk Oversættelse (se „Nær og Fjern" og „Det nittende Aarhundrede"). — Man har med Rette i Sverige gjort opmærksom paa den Sympathi, hvormed fremragende norske og svenske Demokrater følge det unge Italiens Frihedsudvikling. Disse Tegn synes saaledes at tyde paa, at der i vore Nabolande er i Færd med at danne sig en svensk-norsk Skole, som man passende kunde kalde den ny-gøtiske (i Modsætning til den gamle gøtiske fra Aarhundredets Begyndelse: Geijer, Bing, Tegner, Afzelius o.

s. fr.), en Skole, der ikke mindst tør have Interesse for os Danske, da Grundtvig paa mange Maader er Skolens Forløber og Udgangspunkt. Viktor Rydberg og Bjørnstjerne Bjørnson ere denne Skoles Hovedmænd. 1 religiøs Henseende have de vel hidtil divergeret saa meget som den Boströmske Idealisme afviger fra den Grundtvigske Teologi, men i deres Tro paa folkelig Selvstyrelse, i deres Kamp for Folkehøjskoler, Folkevæbning og i lignende demokratiske Sympathier mødes de. Italiens Frihed interesserer derfor disse Digtere neppe mindre, end det italienske Folkeliv tidligere fængslede de danske Genremalere. Eller for at tage et Exempel fra Literaturen: medens Vilh. Bergsøe fordyber sig iXXXI

Rom under Pius IX, søge Ny-Gøterne til Viktor Emanuels nye Hovedstad. Se saaledes Rydbergs Blyantstegninger, Bjørnsons Breve til norske Blade fra og senere om Italien og Rom, hans „Skizze fra Italien" (i Greensteens „Fra Fjeld og Dal"), Jonas Lies „Faustina Strozzi", samme Forfatters Fortællinger „Fan-fulla" og „Antonio Banniera" o. s. fr. Jeg kan heller ikke se rettere, end at den Tankegang , der danner Understrømmen i saadanne Afhandlinger som „Nero" og „Den meliske Afrodite" eller i et Dig't som „Dexippos", paa den ædleste og skjønneste Maade gjør Viktor Rydberg til Geijers værdige Discipel. Det er dette Syn paa Samfundsliv og Menneskeværd, det er denne Indskærpelse af Kjærlighed til og Offervillighed for Fædrelandet, som udgjorde den gøtiske Skoles bedste Egenskaber. Dog maa det naturligvis ikke glemmes, at disse Ny-Gøter — ligesom Grundtvig — først og fremmest ere Venner af Hellenerne og alene erkjende disse som Mønstere og aandelige Frænder. Af nordisk Blod, og hverken af romersk eller fransk, vare Hellenismens Fornyere paa Kunstens Omraade: Sergel, Carstens og Thorvaldsen; af nordisk Blod, hævdede ogsaa Grundtvig, maatte de store Digtere engang komme, som skulle række Haanden til Æskylos og Sofokles.

Rejsen til Italien og Opholdet i Rom blev

*XXXII

et nyt Vendepunkt i Viktor Rydbergs Liv. Med foryngede Kræfter, fornyet Livsmod og gj en vakt Trang til Produktion vendte han tilbage til sit Fædreland, og allerede de kunsthistoriske Studier vidnede om, at han nu igjen nærmede sig Poesien. Paa et lille tidligere skrevet, men i 1875 omarbejdet og" udgivet satirisk Æventyr: „Lille Vigg s äfventyr på julafton" fulgte saaledes i forskjellige Blade og Tidsskrifter en Række lyriske og episke Digte, hvorimellem nogle af høj Rang. Jeg kjender ikke de Poesier, som under Navnet „Strandvrak" af „Robinson Crusoe" ere trykte i en Kalender „Flora" for 1864, men den Digtsamling, Rydberg nu forbereder til Udgivelse, vil i alt Fald vise, at Forfatteren til „Singoalla" endnu ikke er bange for at gjøre et dygtigt Ridt ind i sin Ungdoms romantiske Land. Jeg henviser saaledes til et for Rydberg i mange Maader karakteristisk Digt „Den flyvende Hollænder" (trykt i Maanedsskriftet „Nu" 1876, oversat i „Nær og Fjern" Nr. 209), ligesom jeg med Forfatterens Samtykke til disse biografiske Indledningsord føjer to af hans Digte — „Den gamle Munk i Klostercellen" og „Dexippos" — der begge med Hensyn til deres Idé staa Aanden i de „Romerske Dage" nær.

Fra „Platons Himmel og- Perikles' Republik" er Overgangen naturlig til Viktor Ryd-XXXIII

berg-s Oversættelse af Goethes „Faust". Allerede i 1867 bragte „Ny 111. Tidning" meget interessante Prøver paa denne Oversættelse, og da den først udkom i Efteraaret 1876, vil man se, at Rydberg har holdt sig de Horatsiske ni Aar efterrettelig. Hører det saaledes ikke til de nemmeste og hurtigste Opgaver at oversætte et Digterværk som „Faust", saa meget des større Ære er det altid for et Land at optage det i sin Literatur gjennem en klassisk Gjengivelse, og efter Alles Dom fortjener Viktor Rydbergs „Faust" dette Navn sammen med de andre udmærkede Oversættelser, som Sverige med Rette kan være stolt af. „Rydberg" — skriver Harald Wieselgren,1 Redaktøren af Ny 111. Tidning — „har med denne Oversættelse givet Goethes „Faust" en Plads imellem den svenske Digtekunsts bedste Frembringelser."

Naar man hører, at Sverige ejer en ældre fortjenstfuld Oversættelse af„Faust" (fra 1853), af nuværende Provst Johan Andersson, vil man forstaa, at det maa være særlige Grunde, der have bevæget Viktor Rydberg til i en lang Række af Aar at sysle med Goethes Digt. „De to literære Navne" — skriver saaledes „Aftonbladet" for September 1876 — „der have sat hinanden Stævne paa dette Titelblad, kunne give Anledning til adskillige Betragtninger. Goethe, den store Banebryder for en ny Tidsalder i Literaturen, var

en sælsom rig Natur. At han var en stor Digter, siger Literaturens Historie os, men at han var meget mere, kan ses af de nye Baner, som ved hans Genis Tilskyndelse ikke alene hans Fædrelands, men hele den dannede Verdens Kultur er slaaet ind paa siden hans Dag-e. For Goethe bøjede Mange sig, som ikke havde bøjet sig for hans Forgængere og Meningsfæller, og saaledes slog han paa mangt et afgjørende Punkt Slaget for Tankens Ret og Forskningens Frihed. Efter Goethes Tid ere Dogmernes Lænker ogsaa bestandig blevne mere og mere skjøre og brøstfældige paa alle Omraader, i Videnskab, i Kunst, i Religion. — Men det er ikke alene som Filosof og Tænker, at Goethe har skabt sigen Storhed til ved Siden af Digterberømmelsens, det er ogsaa som Fysiker og Naturvidenskabsmand. Et helt Tidsrums Lærdom kunde man næsten sige at han har mægtet at omfatte; og man kunde have været fristet til at tro, at det overvældende store Stof, som han saaledes erobrede sig, tidligere eller senere maatte have sprængt Sammen-holdskraften i hans Sjæl, hvis ikke denne med urokket Klarhed og Harmoni Aar efter Aar, med snarere stigende end aftagende Kraft, havde vist, at den kunde beherske sit stor-slaaede Indhold og med souveræn Skabermagt bruge det for sine høje Formaal. Goethe var med ét Ord et helt aandeligt Tidsrums Heros.XXXV

- Efter dette Blik paa Digteren selv nævne vi ikke Goethes svenske Fortolker i den Hensigt at ville anstille nogen Sammenligning. En saadan vilde maaske tiltale den, der med plump Smiger agtede at hylde en fortjenstfuld Pen, som baade vil være og formaar at være sig selv og intet Andet. Vi nævne langt hellere Viktor Rydberg som en ægte .Søn af det Tidsrum, Goethe har skabt, og som en af de ædleste af dets Sønner. I ham og hans Arbejde fortsættes den samme Kamp for de samme ideale Maal, om end denne Kamp nu er rykket frem til andre Omraader af Valpladsen og særlig har faaet en for os saa meget des større Betydning, som det nationalt Svenske findes hos Viktor Rydberg paa alle Punkter og bestandig mere og mere træder frem med samme Styrke som hans universelt idealistiske Retning. Dette maa vi nødvendig betone som et væsenligt Træk i Viktor Rydbergs Studier og- Karakter, et Træk, der ikke maa overses, hvis man ikke vil faa en aldeles skjæv Opfattelse af ham. Ligesom Goethe har forstaaet den antike Tids og Kunsts Aand saa dybt og inderlig som kun Runeberg og nogle faa Andre i vor Tid, saaledes har ogsaa Rydberg i sin „Sidste Athenienser", i sin „Afrodite fra Melos" og i sine „Romerske Kejsere i Marmor" mægtet at sætte os lyslevende ind i Grækenlands og Roms OldtidXXXVI

med en naturlig Kunst, der er naaet af Faa og overgaaet af Færre. Men ved Siden af disse Arbejder har han givet Indlæg i Fortolkningen af Nordens vanskeligste Runemindesmærker, Indlæg, som vidne om en saadan Fortrolighed med vor egen Oldtid og- vort eget Oldsprog, at de kun overgaas af de berømteste blandt Filologerne ex professo. Naar man endvidere beundrer den antik plastiske Formskjønhed, som Rydberg saa let kan fremtrylle for vor Fantasi, eller den Lærdom i Grækenlands Sprog, som han f. Ex. lagde for Dagen i sin afgjørende Kritik af Bibelkommissionens Prøveoversættelse af det nye Testamente, saa maa man paa den anden Side ikke overse, hvorledes enhver Linie fra Viktor Rydbergs Haand, i hvad Æmne han end skriver, er adlet af et Skarpsyn for vort Modersmaals Renhed og en Evne til at berige dette med nye Klenodier af hjemligt Guld, der, om end de endnu miskjendes og stundom ile for langt forud for Almenhedens Evne til at følge med, dog en Gang skulle regnes ham til uforgængelig Ære. — Ligesom Rydbergs ædle idealistiske Natur maatte gjøre Faustdigtet —- hvori Goethe i et gjennem Aartier fortsat Arbejde havde sammentrængt alt det .Store og Skjæbnesvangre, som han med sit Seerblik havde fundet paa Bunden af sin Tid — til Gjenstand ikke blot for Nydelse, men ogsaa for Studier, saaledesXXXVII

maatte ogsaa Rydbergs Kjærlighed til hans Nations Kultur og hans Følelse for hans eget Modersmaals Skjønhed og Udvikling gjøre Fortolkningen af dette Faustdigt ikke blot til en Tidsfordriv' eller en kunstfærdig Leg med Ord, men til en virkelig Indsats i hans egen Udvikling og til et af de mest betydningsfulde Led i Kjæden af hans mange Arbejder. Og allerede det første Blik paa hvad der her foreligger viser os, at vi ikke have taget fejl. Thi en Fortolkning som denne bliver ikkun sjeldent et literært Værk til Del, og vor særdeles rige Oversæt-telsesliteratur har af saadanne neppe mere end to i Forvejen, nemlig de beundringsværdige Oversættelser af Lord Byron og Shakspeare. Den samme Rang, som Faustdigtet indtager i Forhold til Shakspeare og Lord Byron, det samme

Værd har denne nye Faustoversættelse i Forhold til Hagbergs og Talis Qvalis' (Strandbergs) Fortolkninger af de store engelske Digtere."

Alen forholder det sig altsaa saaledes, at Oversættelsen af „Faust" er en virkelig Indsats i Viktor Rydbergs eget Liv, turde det ogsaa have sin Interesse et Øjeblik at dvæle ved, hvad det da er, som 'han har søgt og fundet i Goethes Digterværk. Jeg skal derfor kortelig efter A. Th. Lysander („Faust. En själshistoria efter Goethes sorgespel, jemfördtXXXVIII

med flera idédramer". Stockholm 1875) søge at besvare dette Spørgsmaal og vælger med Villie at holde mig til denne Rydbergs egen Landsmand, fordi en Kjender af „Faust" som Rydberg selv har givet Lysanders Arbejde det Vidnesbyrd, at Faustdigtets Fortolkning hermed har taget et afgjort Skridt fremad.

Der er sikkert faa Bøger, der i den Grad som Goethes „Faust" ere gjorte til Gjenstand for Fortolkninger og Udtydninger. Med en hel Stab af Kommentatorer efter sig træder denne Konge i den moderne Literatur allevegne op, først og fremmest naturligvis i Tydskland, men iøvrigt saa noget nær over hele den civiliserede Verden. Der har ikke i dette Aarhundrede været nogen Kritiker, uden han jo vilde anse det for den største Ære at give om end aldrig saa lille et Bidrag til en dybere Forstaaelse af „Menneskehedens Friheds-sang*" , og Faust-Literaturen er blevet en hel Bog*verden for sig. Lysander har imidlertid ladet sig advare af Wagners Exempel, der troede at kunne samle sig Visdom ved at lære Lektier udenad og skrabe Andres Meninger sammen. Han har ladet det være nok at gjøre sig bekjendt med Goethes Digt alene, fordi hans Totalopfattelse af dette ikke faldt sammen med hans Forgængeres, og Enhver, som derfor har læst sig blind og dum i de mange Kommentarer, vil gjøre vel i at vende sig tilXXXIX

Lysanders Bog. Den har virkelig Selvsynets og Oprindelighedens forfriskende Præg over sig.

„Faust" er Goethes egenlige Livsbedrift. Fra hans første Ungdom til hans høje Alderdom — i et Tidsrum af over 60 Aar — levede denne Idé i ham, udviklede sig med ham og hentede Næring af Alt, hvad han tænkte, erfarede og udrettede. Goethes Faust er ogsaa vidt forskjellig fra andre Digteres Fremstillinger af denne middelalderlige Sagnfigur. Han er ingen Slave under jordiske, Tilintetgjørelsen viede Formaal, men under et virkeligt Arbejde, en virkelig Stræben, hvad Goethe med et græsk Ord kalder „Entelechi", der betyder Virksomhed, som har et Maal i sig selv. Dette udgjorde hans Forbund med en højere Verden, hans Adgangsbrev til Himlen. Under alle sine Forvildelser tjente han sit himmelske Kald, sin Personlighedsdrift, sin udødelige Bestemmelse. Derfor frelses han ogsaa tilsidst under Englenes Sang:

(jerettet ist das edle Glied der Geisterwelt vom Bösen: Wer immer strebend sich bemüht, den können wir erlösen.

Hvad var da det, som Faust saa trofast søgte ? Det var Grundtanken for hans Tilværelse og hans Bestemmelse paa Jorden Meningen med hans Liv. Men da han opfattedeXL

hele Menneskeslægten som solidarisk forbundet og aandelig sammenhængende, forvandlede den personlig begrænsede Opgave sig snart til en højere, den nemlig, i sin Selvbestemmelse at opnaa menneskelig Universalitet — finde den fælles forenende Tanke i Menneskelivets mangfoldige Skikkelser — løse Humanitetens Problem — gjennemskue den Organisme, som paa Middelalderens Sprog kaldes Mikrokosmos — eller, for at tale med Goethe selv, „tilkæmpe sig Menneskehedens Krone". Men selv ud over denne vide Synskreds hævede den rastløse Tænkers Aand sig. Fra Verden i det Smaa Mikrokosmos, Menneskeheden — gik hans Blik snart over til Verdensaltet, til Makrokosmos, til den Himmel og Jord omfattende Xatur. Thi Menneskets Grundtanke maa ogsaa være Verdens. I alle Skabelsens forskjellige Fænomener maa der findes én og samme Tanke og Bestemmelse: for dem alle maa et eneste Maal være sat. Fausts Livsopgave gik altsaa ud paa — med Opofrelse af Alt, selv af sin egen Salighed — i en Tanke, som kunde sammenknytte Menneskehedens hele Viden og Stræben, og som uden Tvivl vilde være Skabelsens højeste Aabenbaring, at finde et Udtryk for Verdens inderste Mening og Hensigten med Skabelsen. Kort sagt: han søgte, i Kraft af sin Menneskeret og trods Forsynet, virkelig Klarhed for sin Bevidsthed og virkelig HelhedXLI

for sit Liv. Medens Faust derfor i Folkebøgerne og i andre Digteres Behandlinger synker ned i dyrisk Vellevnet — han bærer jo heller ikke der noget Menneskehedens Spørgsmaal i sit Hjerte — saa siger Goethes Faust: „Menneskehedens Vel og Ve vil jeg stable op paa mit Bryst og saaledes udvide mit eget Selv til dens Selv; og ogsaa j e g vil, ligesom den, tilsidst lide Skibbrud." Derfor giver Faust sig i Lav med Mefistofeles. Den, der søger Menneskehedens Livscentrum, maa overskjære Cirkelperiferien. Han havde hidtil kun bevæget sig i denne, i Studerekammeret, den fra Livskilden mest fjernede Kreds. -— Vi kunne her ikke følge ham paa denne hans Færd og skulle kun, da det rører ved en dansk Forfatters Fremstilling, gjøre opmærksom paa, at Lysander naturligvis paa det Stærkeste bestrider Søren Kierkegaards Opfattelse af Forholdet mellem Faust og Margareta. Det var Romantiken, der havde sammensmeltet Faust og Don Juan, men Romantiken var aldrig Andet hos Faust (og Goethe) end et bevidst Overgang-sstadium, ligesom alle hans følgende Livsforhold lige til Dødsstunden. Goethe har med uendelig poetisk Kraft og Varme, men ogsaa med neppe mindre stærk .Satire, skildret denne Livsperiode ; i hans Sørgespil har Romantiken faaet sin Dom i højeste Instans: den er stillet i den menneskelige Udviklings forklarende Lys, erkjendt som et deriXLII

forsvindende Tankeled, en Form for Individets berettigede F rihedskrav, forkastet derimod som Kompas for Livet. — Kierkegaard skildrer Faust som den kolde, egoistiske Forfører, men hos Goethe er Margareta for Faust, hvad Beatrice er for Dante: den Kjærlighedens frelsende Haand, som fra Evigheden kan strækkes ned i Livet, det tilsidst Fuldkommengjorte, som løfter det Uudviklede op til sin egen Højde. Derfor ender ogsaa hele F"austdramet med de Ord:

Das Ewig-Weibliche

zieht uns hinan,

fører os „didop", til Gud, til Himlen. Goethes Drama har ikke saa Lidet i sig af det Danteske Digterværks apokalyptiske Xatur. F'austs Udvikling og endelige Frelse er i Grunden intet Andet end et Yærk af Margareta i Guddommens Navn. Hun er Guds Finger i Fausts Livsskjæbne. Og som Faust og Margareta allerede dæmre i Dante og- Beatrice, saaledes træffe vi dem igjen som Astolf og Felicia (i Atterboms „Lycksalighetens O"), i Adam Homo og Alma Stjerne, i Peer Gynt og Solvejg. Men Goethes Idédrama overstraaler alle de øvrige. — Vejen er Maalet, lærer dette Digt os. At hvile, være tilfredsstillet og staa stille er at tabe baade Vej og Maal. At være virksom, ufornøjet og rastløs er at leve sit egetXLIII

store Liv i det Hele, ubekymret om og dog til Gavn for de Halvexistenser, der i en Uendelighed omgive Heltens Bane, ja — thi ikkun det kan give Handlingen dens rette Spændkraft — ubekymret om en tilkommende Verden, „hvortil Udsigten er os spærret" (Xach driiben ist die Aussicht uns verrannt). Ikke efter Dog-matiken, men efter de Lærdomme, som hentes fra Verdens og Sjælens Historie, har Goethe søgt at løse Problemet af et Menneske, der igjennem Livet arbejder sig frem til det Punkt, hvorfra alle Livets Veje kan overskues. Og det Ejendommelige for den kristelige Livsanskuelse, som ender „Faust", er, at den er formet efter Tidens inderste Krav. Den er altsaa fuldkommen renset fra de fremmede Slagger af hedensk Magi, hvormed det kristne Livs ædle Metal har indgaaet saa mange forskjelligartede Forbindelser, men som under Menneskeslægtens historiske Udvikling mere og mere maa udsmeltes. Den er i Stand til for vort indre Blik at fremstille en Verden, som ikke er Adsplittelsens og Modsætningernes, men Enhedens og Forsoningens Verden. Den er ikke et Skema, hvori forskjellige Sjælstilstande samtlige kunne passes ind, men Resultatet af et individuelt Tankeliv, der har gjennemtrængt de forskjellige Dannelseslag, som Tidsrummene have dynget over hverandre. Faust kan gaa bort, men hans Aand skal forplante den Lære,XLIV

han giver, at „Frihed og Liv kun fortjenes af den, der i sin Virksomhed daglig forstaar at tilkæmpe sig' dem". Han kan gaa bort uden at frygte for, at den sande Livsflamme skal slukkes med ham; thi har den én Gang flammet, saa er den tændt i Menneskeslægten, som ikke dør. Derfor er Goethes „Faust" mere end alle andre Digterværker et Blik ind i Fremtiden — ind i den Tid, som gryr, da Menneskehedens og Religionens Betydning bliver klar for Alle, da sand aandelig Kraft bliver alment udbredt. Dette Drama lader os se, hvorledes Menneskeslægten bliver vældig, naar den mere almindelig har afrystet Dualismens Lænker, ligesom onde Drømme flygte for Dagens Lys.

Altfor meget har, den bedste Religion til Trods, en søndersplittende Verdensanskuelse — Dualismen — praktisk kunnet herske over Livet og har fremkaldt Dissonanser, hvor kun Harmonier havde burdet lyde. Derfor er Goethes „Faust" „Menneskehedens Frihedssang". Thi tilsidst hæver Digtet sig virkelig til en Sejrssang om den menneskelige Frihedsaand, den ædle titaniske Aand, som ikke er i Strid, men i Forbund med det Guddommelige, som stormer Himlen med Jorden til Udgangspunkt — ikke til Operationsbasis, da Planen aldrig er at støtte sig paa Jorden, men at drage Jorden med sig ind i Himlen. I denne Aand er Realismen smeltet sammen med Idéalismen tilXLV

en sand kristelig Monisme, til harmonisk Al-Enhed.

Og nu vil Enhver, der kjender Aanden i Viktor Rydbergs Forfattervirksomhed, ogsaa kunne forstaa, hvad der har draget ham til Goethes „Faust", hvad der har bevæget Forfatteren af „Middelalderens Magi" og „Bibelens Lære om Kristus" til at ofre et Decennium paa at omplante det udødelige Digt paa sit Modersmaal. Med Faust kan A^iktor Rydberg sige:

Könnt' icli Magie von meinem Pi'ad enti'ernen. die Zaubersprüche ganz und gar verlernen, stiind' ich, Natur! vor dir ein Marni allein. da wär's der Mühe werth ein Mensch zu sein.

„Det Syn — saaledes ender Viktor Rydberg sin skjønne Afhandling om anden Del af Goethes Faust (Svensk Tidskrift 1875) — det Syn: et frit Folk paa en fri Jord, som gjør Faust lykkelig- i hans sidste Stund, skal ikke blive til Virkelighed ved ham. Han dør, da han har fundet det Maal, for hvilket han vilde leve. Alen Himlen ser paa Arillien, ikke paa L^dfaldet, og Alanden frelses, fordi han trofast har fulgt sit Kald. „Saa længe Alennesket stræber, farer det vild", og dog er redelig Stræben Frelsens Allkaar. Alen dermed er ikke den guddommelige Naade overflødig. Hvad endog det ædleste Alenneske formaar af sig selv, er Intet imod det Ideales Krav. — DetteXLVI

er en Grundtanke i Goethes Faustdrama. Deraf følger, at Faust, efter at han har ind-gaaet Overenskomsten med Mefistofeles, er udestængt fra Religionen, naar dette Ord tages i sin sædvanlige Mening. Han iagttager ingen kirkelige Forskrifter og vender sig i sin Angst aldrig til Gud. Han har sagt sig løs fra den Verden, som er foroven. Xaar han er gaaet op i den Tanke at give sit Liv for Slægten, æsker han ikke Naade, end mindre Løn. Hvis det højeste Væsen, hvilket han vil gribe og elske som Altopholderen, virkelig er Dualismens Gud, saa finder han sig i at være fordømt, naar han i Helvede ejer den samme Frihed, som Fpiktet under sin Herres Slag'. Men Troskaben mod det K ald, han har følt som sit, er hans Troskab mod Himlen. — Mefistofeles er i Faustdramaet Hovedmanden for den dualistiske Dogmatiks Opfattelse af Slægtens og den Enkeltes Salighedsvilkaar, om end paa sin egen haanfulde Vis. Saaledes siger han, at han Intet formaar mod Margareta, fordi hun har været til Alters og er erklæret syndfri af Præsten. Han betragter Gud og Mennesket ikke som værende i, men stillede udenfor hinanden. Han finder Menneskets Lod elendig, fordi det er fornuftigt og kan fejle. Han tror, at guddommelig .Styrelse og menneskelig Frihed ikke lade sig forene. Den mefistofeliske Verdensanskuelse fører ad Ironiens Vej til denXLVII

pavelige Ufejlbarhed. — Imod denne Opfattelse staar Digterens egen. Naar Mennesket adlyder sin indre Stemme og" selvfornægtende stræber for hvad det tror er ret og godt, da fuldbyrder det, selv vildledt, det Hverv, det har hernede, og' lever, selv om det ikke véd det, et Liv i Gud. Have vi tilkæmpet os Friheden, ville de Enkeltes Vildfarelser ophæve hverandre, den guddommelige Villie vil som en højere Nødvendighed aabenbare sig i de menneskelige Kræfters Leg, den oprindelige Harmoni i Anlægene vil træde frem og Slægten vise sig som et aandeligt Legeme, en Udvikling i Tidens og Rummets Former af Idéverdenen i Gud. — I Goethes Drama brydes altsaa de samme Verdensanskuelser, som have Historien til Valplads og aldrig stod med saa samlet Magt mod hverandre som netop i vore Dage. Deri ligger Dramaets Betydning for vor Tid. Neppe er vel noget Værk udgaaet fra en berømt Mesters Haand med saa mange Fejl, men hvor have vi noget, der over et dybere Tankeindhold spejler et rigere Menneskeliv?"

At Viktor Rydberg med disse Ord tillige har tegnet sin egen „Verdensanskuelse", berørtes ovenfor. Hvor gjerne havde jeg ikke ogsaa her gjengivet hans hele Afhandling, hvor den saa meget omtvistede anden Del af „Faust"

klart og simpelt udfolder sig for Læserens Øje, men selv om Pladsen tillod det, vilde deXLVIII

indflettede Oversættelser af betydelige Partier af Digterværket forbyde det. Jeg beder Læserne selv gjøre sig bekjendt med disse Oversættelser, hvor den største Troskab mod Originalen er forenet med en uforlignelig Form-skjønhed.

Med Hensyn til den ydre Udstyrelse er Rydbergs Oversættelse af første Del af „Faust"*) et sandt Pragtværk. Kun én Ting beklagede de svenske Kritikere: at det ikke var lykkedes Forlæggeren fra Grev Rosens Haand at erholde en Oversættelse af Digtet paa Billedkunstens Sprog, om man end maatte lykønske til det Valg af en fremmed Mester, der i Mangel af en hjemlig havde fundet Sted. De karakteristiske Tegninger, som ledsage Oversættelsen, og som anses for de bedste, der hidtil ere blevne udførte til Faustdigtet, skyldes den for et Aars Tid siden afdøde A. v. Kre-ling, Direktør for Kunstskolen i Nürnberg og Svigersøn af Kaulbach, med hvis Kunstretning han frembyder mange Berøringspunkter.

Endnu en Gang følte Mktor Rydberg Trang til i en samlet Fremstilling at udtale, hvad han havde tænkt over Menneskehedens store Livsspørgsmaal. Han modtog derfor i

* I Følge den ovenfor nævnte Afhandling om anden Del synes Rydberg at være godt paa Vej med at fuldende en Oversættelse af hele Goethes Digt.XLIX

Fjor Efteraar en Indbydelse fra Forelæsnings-Komiteen i Göteborg til at holde en Række populære Foredrag „om Idealisme og Materialisme", og disse Foredrag ville, fuldstændig omarbejdede, i den nærmeste Fremtid udkomme som Bog under Titelen : „I Filosofiens Forgaard". Forelæsningerne — siger en af af hans Biografer (Karl Warburg i „Svea" for 1877) — „udgjøre den første Spire til et „frit Akademi" i Göteborg, og det er karakteristisk, at den Mand, fra hvis Læber de første Ord om et saadant Akademi udgik, ogsaa skulde være den Første, som i det „materielle" Göteborg kom til at gjøre Begyndelsen med Forelæsninger i — theoretisk Filosofi."

I indeværende Foraar er Viktor Rydberg, der allerede siden 1865 har været Medlem af Gøteborgs „Vetenskaps-ochVitterhetssamhälle", blevet kaldet til at indtage den Plads i det Svenske Akademi, som blev ledig ved C. W. A. Strandbergs Død. Hans Fædrelands største literære Æresbevisning er herved blevet ham til Del, og det var et smukt Tilfælde, der netop lod ham arve denne Plads efter den varme Patriot og udmærkede Gjengiver af fremmede klassiske Digterværker. Man tør sikkert vente noget Interessant fra Rydbergs Haand, naar han til Vinter ved sin Indtrædelse i Akademiet efter gammel Vedtægt skal holde Mindetalen over sin afdøde Ven og Forgænger.

Romerske Dage.L

Ved sidste Doktorpromotion i Lund, hvor bl. A. Carl Ploug blev kaldet til Æresdoktor i det filosofiske Fakultet, var der tiltænkt Viktor Rydberg den samme Hæder, men Upsala Højskole var kommet sin sydligere Kollega i For-kjøbet, og da man i Sverige ikke kan være Dr. phil. ved mere end et af Universiteterne, maatte Rydberg naturligvis med Tak modtage det første Tilbud. Ved de nu forestaaende store Festligheder i Upsala i Anledning af Universitetets toaarige Jubilæum vil altsaa Viktor Rydberg modtage den ærefulde Lavr-bærkrans.

Viktor Rydberg har endnu ikke fyldt sit 50de Aar og har, til sit Fædrelands som til hele Nordens Held, forhattbenlig endnu en rig Forfatterbane at tilbagelægge. Ogsaa i Danmark er han i de senere Aar blevet en hyppig og kjær Gjæst, hvis Arbejder fra alle Sider bestandig ere blevne modtagne med den største Velvillie og Anerkjendelse. Naar jeg derfor ender disse Linier med i mit stille Sind at sende en venlig Tak til en ældre Ven, som jeg personlig skylder saa meget, haaber jeg heller ikke, at han vil tage mig det ilde op, at jeg her anfører et Par Ord af et Brev, hvormed han en Gang glædede mig: „Tak, fordi du har oversat og vil oversætte mig! Ellers havde jeg vel endnu i denne Stund blandt de yderst faa Danske, som havde hørtLI

tale om mig, maattet gaa og gjælde for „Atheist", „Materialist", „Tilhænger af Man-chester-Bomuldspolitiken", „Fjende af nordisk Nationalitet", med faa Ord: for det Modsatte af hvad jeg i hele min Livstid har været."

K j øbenhavn. Avgust 1877.

Otto Borchsenius.

To Digte af Viktor Rydberg.

Den gamle Munk i Klostercellen.

Lampen pudser han, den Gamle, tager sig en
Slurk af Kanden; han kan prente, han kan drikke fuldt saa godt
som nogen Anden. For den ene kjære Gjerning ej den anden bli'r
forsømt,
fyldt har Gubben mangen Kodex, mangt et
Bæger har han tømt.

Se, nu løber Haanden flittig over Pergamentets
Flade,
tegner Sving og skjønne Snirkler paa de gamle
gule Blade.LII
Og af barnlig Glæde lyser, da han ser sit
smukke Prent, Gubbens Pande, selv et gammelt, gulnet, rynket
Pergament.

Hvad han skriver, hvilke Tanker, derom ej
den Gamle spørger; for en rigtig, for en sirlig Afskrift han alene
sørger.
Naar Initialen lykkes, smiler han og henter
Kraft
til et „videre i Texten" fra de milde Druers Saft.

Medens saa sit Kald han røgter, er den stille
Celle vorden Hylstret om et Frø, der daled fra et ædelt Træ
til Jorden,
Haanden om en liden Flamme, viftende for
Vinden svag, liden Flamme, som skal vorde stor en Gang
og bringe Dag.

Om han vidste, hvad han skriver, vilde strax
maaske han kaste Pennen med et „Hjælp, Maria!" og til Bede-
stolen haste. Ej du véd det, Dogmets Fange: du har frelst
fra Glemsels Haand Ordet, der en Dag skal løse Aanderne af Dogmets Baand.LIII

Ene er du ej i Cellen; tavs, usynlig ved din Side staar et Sendebud fra Ham, der kjender sine
Veje vide.
Det er Ham, der styrer Pennen, og fra hvem

den Magten fik til at frelse Platons Himmel og Perikles'
Republik.
Drik, du Gamle! mild er Vinen, god og varm
i Nattesvalen; og gjør færdig-, før du blunder, tro og smukt
Initialen.
Over tusindaarig Afgrund her en Bro du stille
slaar
mellem tusind Aar bagved dig og foran dig
tusind Aar —
Bro for Tanken, som skal jevne Fængselsmur
og Lænker sprænge. — Men endnu skal over Jorden Mørket ruge
tæt og længe. Gjennem Klostergluggen falder Munkens Lampe-
skjær kun mat, og udover Verden skrider Middelaldrens
Stjernenat.LIV
Dexippos
(1 Athen, Aar 207 efter Kristus).
Nys paa skumhvid Hest et Ilbud sprængte ind
i Pallas' By, og et Raab af Angest steg fra Kolonnaderne
mod Sky:
Gothen kommer! Gothen kommer! I Gaar Aftes
alt han stod knap en Dagsvej, ve os! fra "Athen og Ly-
kabettos' Fod!
Mænd og Børn og Kvinder fylde Torvet under
Templets Borg. Alle vride deres I lænder i en vild, fortvivlet Sorg: Roma, du som tog vor Frihed for at gi'e os
Ly og Værn, o, hvor ere dine Ørne, dine Legioners Jern?
Op paa Talerstolen træde vise Fædre, Stadens Raad,
ak, men deres blege Læber mæle ej et Ord
om Daad;
intet Ord om Haab og Frelse, thi paa Gothens
Sejerstog
sænked Konger deres Kroner, Stæder deres
Port opslog.LV
Og saa blev tilsidst besluttet, at man under
Templets Tag skulde fromt med Bøn og Offer vente Skjæb-
nens tunge Slag. Stilhed hersker over Torvet, alle Hjerter bange

slaa —

se, da træder Digteren Dexippos frem og

taler saa:

„Er der Haab om Vaabenlykke? Alle her har

svaret Xej.

Gothen taaler ingen Modstand; tirrer derfor

Fjenden ej!

Hjem og Templer skal han hærge trefold grumt

med Sværd og Brand, hvis Helleneren som Gothen være tør en tapper

Mand.

„Tro dog ej, at I med Fejghed kunne kjøbe

eders Liv,

Bjørnejagt er Daad for Gothen, Harejagt kun

Tidsfordriv.

Alt for tungt det er at vente under Graad en

saadan Gjæst, nej, gjør Livets Dag, den sidste, til en kory-

bantisk Fest.

„Du, der ej vil løfte Sværdet, hæv et Bæger

i din Arm!

Naar ej Dyd kan varme Hjertet, døv det i

bakkantisk Larm!LVI

Søg hos Dionysos Frelse for en Stund fra Skam

og Nød,

naar du ej som Mand vil søge Frelsen i en

ædel Død.

„Stirrer drukne da paa Døden, I, der leved

uden Mod!

Raver under Yinløvskransen ned i Underverdnens Flod. Dette er mit Raad til eder. Gaar med det,

Athenens Mænd! Men en Ynglingskare staar her, og jeg har et

Raad til den.

„Bort med dem, der stadig glemme, at det

Store, Verden saå, øvet blev i varm Begejstring af de Ringe og

de Smaa.

Bort det Blik, som, skarpt for Faren, er for

Maalets Skjønhed blind. Flygter, fejge Mænd og Gubber, dybt i eders

Templer ind!

„Bort, 1 Voxne og Forvoxne! Kom til mig,
du unge Slægt! O, jeg ser, nu kommer Vaaren, og" jeg aander
frit og kjækt. Mellem unge Spirer staar jeg som Dodonas
gamle Eg,
og i Kronen varsler Guden om en høj, en
ædel Leg.LVII
„Drenge, Krig vi ville lege, som Militiades,
da han
med Themistokles og Kimon førte vore
Fædre an.
Hil dig, Zeus! endnu de leve, hil dig, Zeus!
de staa mig nær!"
— En begejstret Ynglingskare svarer rørt:
„De ere her!"
— „Samles da paa Kerameikos! griber Lanse,
Skjold og Sværd, thi vor Leg skal endes, Drenge! med en herlig
Vaabenfærd. Smyk dig stolt i Højtidsklæder! flet dig
Kranse, glade Hob! Snart fra Bjerg og Dal skal lyde Evoe og
Fryderaab!" —
Og en vældig Skov af Lanser snart paa Kerameikos staar. Hvilke Lokker, hvilke Kinder, hvilken herlig Ungdomsvaar! Tusind Legekammerater, ordnede i sluttet Trop, straalende af Mod og Tillid, blomstersmykte drage op.
— „Vil Dexippos ene skue Vaarens Skjønhed
i sin Hær?
O, lad ogsaa Somrens Styrke, Høstens Fylde
bære Sværd."LVIII
ISIænd og gamle Gubber komme, Alt til Vaaben grebet har — „Skil ej Drengen fra hans Broder, skil ej Sønnen fra hans Fa'r.
„Dagen er en Fest for Vaaren, unge Kræfters
Offerdag,
men den Gamle ung er blevet — brug ham
for den gode Sag! Modne Mænd blandt unge Drenge vælge
Mærkesmænd sig ud, Styrken følger Ungdomsmodet villig paa
Dexippos' Bud."
— Og nu drager ud til Legen under Kvinders

Suk og Bøn et panathenæisk Festtog, Fader Haand i Haand

med Søn.

Ud det gaar, mens Lansen smykkes af den

friske Blomstergren, under Pinier og Plataner fra det skjælvende

Athen.

Varm er Dagen, men fra Havet vifter Vinden

frisk og sval. Over Bjerget stiger Toget ned imod en yppig

Dal.

Men da Passet ud sig vider, harmfuld Hæren

stille staar:

Ild og Røg fra Dalens Byer hvirvlende mod

Himlen slaar.LIX

Stadig, stadig nye Flammer! Men en Støvsky —

det er dem! Gothens Heste høres vrinske, Gothens Vaaben

blinke frem. End et Blik ud over Sletten, og til Hest

Dexippos sprang, og hans Stemme, fulgt af Ekko, mægtig over

Hæren klang:

„Legens glade Stund er kommen! Træder da

jer Vaabendans!" — Tusind blanke Lanser fældes funklende i

Solens Glans. „Fremad!" — Frem Falanxen drager. — „Og

stem i med modig ld Stridens Sang, Tyrtæos' Hymne, fra vor Friheds stolte Tid!"

Sangen bruser gjennem Hæren, klinger højt

fra fulde Bryst. Drengens klare Stemme blandes skjønt med

Mandens dybe Røst. Hør, den stiger, Slagets Hymne, hør, den

svinger sig mod Sky, blandet dumpt med Nordens Lurer, gothisk

Sang og Vaabengny.l.X

Atheniensernes Sang.

Herlig er Døden, naar modig i forreste Række

du segner,

falder i Kamp for dit Land, dør for din

Stad og dit Hjem. Derfor med Mandsmod op at værne Fædrenejorden !

Op for at ofre med Fryd Livet for kommende

Slægt!

Frem, I Ynglinger, frem i tætte og sluttede

Rækker!

Ingen maa kjende til Angst! Ingen maa tænke

paa Flugt!

Skam og Skjændsel rammer en Hær, naar i

Fylkingespidsen foran de Unge man ser Oldingen blegne

og dø.

Dette sømmer sig først en Yngling, medens

han endnu

vakkert i Lokkerne snor Blomsternes vaarlige

Krans.

Fager for Kvinder, herlig for Mænd maa han

synes i Livet, skjøn er han endnu som død, falden med

Sværdet i Haand.LXI

Gothernes Sang.

Mens Granen nikker i Nordens Skove, vil Vodans Sønner, de vaabenglade, til Sydens Lunde, hvor mæt af Livet et Folk er faldet i Dødens Dvale. — Lad Sværdet synge sin Vuggevise! Bring deres Skatte til Nordlysbjerge, at følge Helten i Kæmpehøjen, i Fyrrens Skygge, i Granens Skumring.

Sangen tier, Legen raser, Skjold mod Skjold

og Mand mod Mand. Sværde rødnes, Lanser krydses, Gothen kan

ej holde Stand. Se, hans Fylking vakler, sprænges — .Sværdet

vristes af hans Haand. End en Gang har Hellas' Sønner leget deres

Marathon.LXII

Over ligstrøet Valplads bryder endelig en

Jubel ud:

„Hil Dexippos, hil dig, du vor Heltestammes

friske Skud!" — Men i Jubelen en Stemme hvisker fra en

Læbe bleg:

„Hils min Moder! Tak, Dexippos, Tak for

denne glade Leg!"

Helten bøjer sig med Taarer til den blege

Yngling ned. .Se, det skjønne Aasyn lyser end af Kampens

Salighed.

1 sin Favn han løfter Drengen, og han siger

saa: „Farvel! Barn, nu paa din Mund jeg fanger i et Kys

din Heltesjæl.

„Gid fra nu i Ord og Toner den maa svæve

ung og glad i de Sange , som jeg digter, og fra hvert beskrevet Blad. Gid den maa igjennem Sekler, lige livsfrisk,

lige varm,

Hamme op til Daad og Lege Millioner Unges

Barm!

„Salig, salig, trefold salig priser jeg en Lod

som hans,

der har flettet Heltens Lavrbær i en Ynglings

Blomsterkrans;LXIII

der fra elsket Moders Arme søgte stolt med

Kind i Brand, straalende af Fryd og Skjønhed, Døden for

sit Fædreland.

„Hvor er Verden kold-forstandig, hvor er

Verden daare-klog, og den lønnes for sin Klogskab med et blytungt Trældomsaag. Verdens Klogskab føder ikkun Sorg og Fejghed, Skam og Svig. Fyld, o Zeus! vort Land med Ungdom, der paa Spøg og Leg er rig'.

„O, hvor Sorg for Morgendagen fostrer Lumpenhed og Kiv, hvor det fejge Alvor kaster Dødens Skygge

paa vort Liv. Zeus, gjør Slægten ung i Sinde, giv den Mod

og Fantasi,

da er Trældomsaaget bristet, da er Verden

skjøn og fri.

„Ej til Sejrens stolte Guddom være Dagøens

Offer bragt; paa Barmhjertighedens Alter være Kransen

stille lagt;

thi din Miskundhed det skyldes, høje Fader,

store Gud,

at i Dag en Barneleg har slettet Seklers

Skjændsel ud!"Romerske Kejsere i Marmor,

Den Julisk - Klaudiske Æt.

Romerske Dage.

1I.

AIX g" IT S t "IT S.

Dersom I gaa op paa Kapitolium for at se Julius Cæsar — og hvor skal man træffe ham, om ikke der? — saa vent ikke at faa Sullas ..skjødesløst omgjordede Dreng" at se, med den egenraadige Holdning, den overtalende Gestikulation, det lokkede Hoved, de sorte, livlige Øjne og de velformede, slanke Lemmer! Den Cæsar, Afrodites Ætling, livis Ungdomsskjønhed tiltrak sig de paa Forum forsamlede Borgeres Blikke og henrykkede Kong Nikomedes, den Cæsar er forsvunden. Enten I gaa til Venstre for at se Kajus Julius's Brystbillede i det Kapitö-linske Museums Kejsersal, eller til Højre, hvor hans kolossale Statue venter eder i Arkaden til Konservatorernes Palads, vil I ikke opdage noget Spor af Spradebassen, om livem Cicero ytrede: .,Naar jeg ser hans uendelig omhyggelig krøllede Lokker og iagttager, hvorledes han stryger dem med en Finger, forekommer det mig umu-

ligt, at det Menneske kan ruge paa en saa stor Ulykke — den romerske Fristats Omstyrtning."

Men det er næsten Skade, at han er horte. Han burde vise sig paa Ny, ikke alene in effigie, men lyslevende paa Korso. Englænderne, som skarevis drive der omkring, vilde maaske under hans Toga gjenkjende en Frænde af deres egen Pelham. De unge Romere vilde hilse ham som deres drømte Ideal. Den seneste Nuance af Pariser-Lapsen, som. udgaaet fra Jesuiterskolerne, begynder at fortrænge det andet Kejserdømmes mislykkede Mønstre paa mandlig Elegance. Jc petit-crevé". vilde forbavset stirre efter Hedningen, hvis aandfulde Ansigtstræk maatte faa forøget Relief af det tomme og seminaristfromme, men ikke fordringsløse Aasyn, som er ejendommeligt for disse unge Franskmænd, og hvori man saa tydelig som i en Ivundgjørelse læser: Jc nc sals rien; done je suis un homme du monde.

Julius Cæsars kolossale Statue i Konservatorernes Palads er et antikt Værk. sandsynligvis fra den første Kejsertid, men i ingen Henseende et Mesterværk. At Føreren for Roms gyldne Ungdom ikke tilnærmelsesvis kan anes her. maa vi ikke standse ved, thi det er den alderstegne Imperator, Verdens Enevoldsherre, og ikke den unge Patricier, som Billedhuggeren har villet fremstille. Men lier mangler saa Meget, som vi troede uadskilleligt fra Cæsar. Foran os staar en fuldtrustet Feltherre, i hvis henhaarde 01-o

dingeansigt der aldrig har lyst et Kornmod af det Geni, der som Lynild splittede Galliens og Germaniens Hære, knuste Pompejus's Krigerry, styrtede Fristaten og tilintetgjorde Resterne af gammel-romersk Dyd. Ikke et Glimt af den Elskværdighed, eier lios den gamle Cæsar saavel som hos den unge indtog Modstanderen, eller af den Skjønhedssans. som gjorde liam til Kunstner imellem Historieskrivere og Ehetorer. eller af det Storsind, der med menneskelig Adel forg vldte dæmonisk Egoisme. Er dette den Mand. som med sin Persons poetiske Magt gjorde et mange-aarigt møjsommeligt Felttog til et højstemt Heltedigt for de graanede Krigere, der under Rustningens og Oppakningens Byrde maatte følge ham fra Vaabenskifte til Vaabenskifte gjennem alle Gallernes og Belgernes Lande, over Rhinen ind i Germaniens Skove, over Havet ind i det ukjendte Britannien? Manden, som med Lemmer svækkede af Udsvævelser, Sygdom og Nattevaagen gik harbovedet i Solhede og Skylregn foran sine Legioner, og, naar et Vandløb standsede Toget, først af Alle svømmede over, eller, naar en Fylking vaklede, kastede sig ind i Slagtummelen, kæmpende som Soldat i Rækkerne, efter at han som Feltherre havde ordnet Alt for Sejren? Findes der Geni i disse Træk, saa er det Regne-mestereus, der af Titlens Krav, Samfundets Brøst, Menneskenes Dyder, Lyder og Laster har sammen-c.

sat et indviklet Regnestykke og løst det til egen Fordel med kold Ihærdighed.

Findes der Samvittighed, er det en saadan, der udtaler sig i den græske Digters ironiske Ord. som Cæsar ofte skal have haft paa Læberne: Hold Lov og Het i Ære! Men om du bryder don, saa bryd dem for en Trone! Findes der Lidenskab, er det den, som de kaade Soldater sang om, naar de fulgte deres Feltherres Triumfvogn: Borger, rogf nu din Hustru! Maanc-shins-Issen drager ind! Endnu værre Ting sang de ved samme Lejlighed om deres forgudede Høvding, men Intet, som ramte ham paa et mere føleligt Sted. Akillevs's ømskindede Punkt var Hælen; Cæsars Issen. For tidligt bleve de saa omhyggelig plejede Lokker tynde, og det vaiet ulykkesvangert Jertegn for Rom. Thi niere end Alexanderstøtten, som han saa i Gades, drev dette ham frem mod hans tilsigtede Maal; han kunde ikke føre Haanden til Hovedet uden en Paamindelse 0111, at lian havde den Alder bag sig. da Macedoniens Helt havde erobret en Verden. Han søgte at hjælpe sig ved ..Diskontering"; Kammen laante fra Baghovedet for at dække Issens Mangel, men tilsidst var ogsaa Laangiveren blank. Cæsars Historieskrivere paastaa, at iblandt de Udmærkelser, som Senatet ødslede paa ham, var Rettigheden til at bære Lavrbærkrans den, der faldt bedst i hans Smag, fordi Kransen skjulte hans Skaldethed. Det7

være nu hermed som det vil: for hvert enkelt Haar, som faldt fra dette Hoved, voxede der en Lokpaa„denDionæiskeCæsars Stjerne",Kometen, som varslede et nyt Tidsrum for Rom og endnu, paa antike Reliefer, dvæler over hans Pande som Tvillingstjernerne over Dioskurernes.

Men nok om denne Cæsarstatue. De andre Kunstværker under samme Arkade og i Paladsets Gaard synes satte derhen og ordnede af en ironisk Aand. I Nærlieden ses to uhyre Hoveder; det ene, som man tror, af en Domitianus-Kolos, det andet af en Otho: Kæmpefrugter, voxede i Furen, som Cæsar pløjede. Lige overfor ham

trykker en Løve med Vellyst Kjæverne i en Hest, som skjælver under dens Kløer: Borgerkrigene, som udsuge Frihedens Blod. Ved Siden af denne imponerende Gruppe titte frem fra Skumringen bag et Jerngitter fangne Barbarer med afhugne Hænder: Skikkelser saa uhyggelige og truende, som havde Saga stillet dem der til Varsel om hendes Dødsdom over det cæsariske Roma. Ved Domitianushovedet et Fodstykke til Urnen, som har gjemt den ældre Agrippinas Støv — en Haandfuld Aske af gammelromersk Dyd.

Der findes andre og hedre Billeder af Kejserdømmets Grundlægger. Ingensteds møder man dog den Cæsar, vi drømte os paa Skolebænken. De fleste vise os et lidende, mørkt, ja kvalfuldt Aasyn. Dag og Nat væver denne Aand paa en8

Væv af store, nyttige Tanker, som han vil udfore; men han aner, at før Erindringen om lians Lovbrud har kunnet blive svøbt ind i dette glimrende Slør, skal lian segne under en gjennem-boret Toga. Maaske aner han noget endnu Værre: at hans Skygge er dømt til et evigt Triumftog, fulgt af de mest samvittighedsløse Sjæle fra alle Generationer; at Afskummet af Filosofernes ham til Ære og lians større eller mindre Efterabere til Beskyttelse, skal opstille Læren om en dobbelt Moral, en for Skjæbnehelten og en for almindelige Mennesker; at Historiens mest lysende Forbrydere skulle pege paa ham som et retfærdiggjøl ende Forbillede og, dersom de falde for Skjæbnens Slag, liylle sig i lians Kappe, saafremt de ikke foretrække den korsfæstede Messias's Purpurkjortel, hvis Lod det jo blev at tilfalde tærningspillende Soldater som Bytte.

Naar den vandrende Jøde flakker igjennem Verden, følger lian det endeløse Spor af det cæsariske Spøgelses Triumfvogn. Foran ham jager Gjenfærdet af den Helt, som gav Lovens Hellighed et ulægeligt Saar, da lian laante Forbrydelsen Lykkens og Geniets forførende Skjønhed; bag ham lyder Stemmen af den Helt, som gav sig selv ind under Loven og lige til Døden paa Korset opfyldte Retfærdighedens Krav. Saaledes skal den arme Stodder fra Jerusalem vakle mellem Rubikons og Jordans Messias, indtil den9

sidste Røst, som lovsynger Lykkens Afgud, er forstummet, og det sker, naar det syvende Indsegl er brudt over Verden.

Ved Siden af Cæsars Billedstøtte burde man opstille Gordiamis's — for Afvexlingens Skyld. Jeg tror, at Cæsars Marmorlæber vilde fortrække sig til et Smil ved Tanken om den Rædsel, hvormed Gordianus saa sig af en Brænding kastet op paa den Strandbred, som han, Cæsar, med brændende Hu og med alle Skibskunstens Midler søgte at naa ind til.

Det hændte en Gang, at en alderstegen, ærværdig Mand, som tilbragte sine ledige Timer i Selskab med Bøger, forstyrredes i sine Tanker af Raab, der opløftedes omkring hans Hus. Soldater og Borgere havde omringet det. En Kriger, med draget Sværd i den ene Haand og en Purpurdug, revet af en Fane, i den anden, stormede i Spidsen for en Folkehob igjennem Porten ind i Atriet og brølede til de skjælvende Slaver: „.Hvor er Prokonsulen?" Alan pegede paa et Værelse. Skaren styrter ind og finder sit Offer liggende paa en Løjbænk. Mauricius, Hobens Anfører, kaster Purpurdugen over den Gamle, hæver Sværdet og raaber: „Hil dig, Gordianus Augustus!" — „Hil!" istemme alle de Andre og kaste sig paa Knæ. Men Oldingen slynger Purpurdugen som en Nessusskjorte med Rædsel fra sig og raaber: „Tilbage! Maximinus er eders Kejser, ikke jeg." — „Maximinus", svares der ham, „er10

Guders og Menneskers Fjende, Maximinus staar dig selv efter Livet. Frels os! Frels Fædrelandet! Tag Cæsars Diadem! — „.Aldrig!" — „Du skal. Vælg Diademet eller Døden! Tag Purpuret, eller vi sønderrive dig! Du og din Søn, I skulle herske over os." — „Skaaner mig!" — „Nej!" — Mauricius griber Purpuret, Kejserværdighedens Kjendemærke, for endnu en Gang at kaste det over hans Skuldre. Oldingen søger at værge sig og falder under Brydningen til Jorden. Man griber ham, rejser ham op, svøber Purpuret med Magt omkring ham og viser ham som Kejser irem for det jublende Folk.

Nogen Tid derefter var den yngre Gordianus faldet i et Slag, og den gamle havde selv lagt Strikken om sin Hals for at slippe for Diademet om sit Hoved. Mennesket er Tingenes Maal. sagde den græske Tænker. Herskermagten over Verden har det Værd, man sætter paa den. Men da Gordianus ikke var en Julius Cæsar,

kunde han

ikke heller vente Frelse af en Brutus.

*

Den mærkeligste af Cæsars nyere Biografer og Dommere er vel Napoleon III. I sin Fortale til rL'histoire de Jules César" har han sammen-kjædet to forskjellige historiske Synsmaader med hinanden. For Cæsars Vedkommende er han „Determinist", hylder han Anskuelsen om en diamanthaard Nødvendighed. Cæsar maa man11

tage som han var: en Aand, saaledes formet, at Tidens Væsen i ham fik det mest tro Udtryk: sit tænkende Hoved og sin iværksættende Haand. En saadan Natur maa ikke maales med Moralens Maalestok, thi over Moralen staar Nødvendigheden — paa den høje Forfatters Sprog la providenee. Forsynet fremkalder stundom Genier, der have et Hverv af Skjæbnen — une mission providcnticUc — at fuldbyrde her i Verden. De skulle nemlig vise den Vej, Folkene hør følge. Hvorvidt de selv handle i fuld Bevidsthed om at være Forsynets Sendebud og Redskab, er et Spørgsmaal, hvorpaa Forfatteren ikke indlader sig. Kort sagt: naar de virke, det maa nu være i den høje Følelse af deres Kaldelse, eller idet de følge egoistiske Lidenskaber og træde paa Alt, som hidindtil har gjældt for helligt, gjøre de Forsynets Gjerning. De kunde ikke handle anderledes.

Hvad dernæst Folkene angaar, er den kejserlige Tænker ikke Determinist. De have faaet den kostbare, men farlige Gave af Valgfrihed. De kunne gaa den Vej, som en Skjæbnelielt har vist dem, eller tage en anden. Held de Folksom forstaa og følge saadanne Frelsere som Cæsar og Napoleon I! Men: „Ve de Folk, som misljende og modarbejde dem! De gjøre som Jøderne: de korsfæste deres Messias; de ere Hinde og forbryderiske.1' En højtidelig Advarsel. en streng Dom! De stakkels Folk haveGrund til at klage over den Villiens Frihed, som er faldet i deres Lod. Skjæbneheltenes trygge Stilling vilde være at foretrække; de kunne ikke samle Skyld over sig. Værst er det dog, at Folkene, naar de ere villige til at følge det frelsende Geni, som sendes dem til Anfører, ikke have et eneste afgjørende Kjendetegn. hvorpaa de kunne skjelne en sand Messias fra en falsk, efter at man har berøvet dem det indre Vidnesbyrd: Moralens Prøvesten. som uskikket til at anvendes paa slige Genier. Eller er det Meningen, at Menneskenes Øjne skulle aabnes for disses himmelske Fuldmagt. naar en Cæsar trænger ind i Statens Skatkammer og truer med Døden den unge modige Folketribun, som, >in Pligt tro, har stillet sig paa Saturnustemplets Trappe og holder Loven mod de fremstormende Ransmænd? Eller naar Napoleoner sprænge Rigsdage og kaste Landets højeste Domstol ud paa Gaden ? Desværre have disse Bedrifter saa skuflende Lighed med Forbrydelser, at Folkene overfor en mildere Dommer end den høje Forfatter maaske til en vis Grad svntes undskyldte, dersom de tog fejl og opfattede Gjerningsmæn-dene som kaldede snarere til Tugthuset end til den messianske Trone. 1 saa Tilfælde vil der vel altid findes Blinde, som mene, at den Messias, som har vidnet om sig selv i Menneskenes Samvittighed, er den eneste, der fortjener dette Navn. Men paa den anden Side — og det kan13

tjene til Trøst — ville de altid være mange, der hilse en Messiasfane i Vimplen paa ethvert Skib, som bærer en Cæsar og lians Lykke. Romerne forgudede deres Kajus Julius og gjorde sig fortjente til den Lykke, som Forfatteren har lovet de Folk, der følge en Skjæbnehelts Vink. Under den lange Dødskamp, deres Samfunds cæsariske Tidsrum fremviser, mættedes de med Brød og moredes de med Skuespil.

I Begyndelsen af dette Aarhundrede foretog den engelske Konsul Fagan Udgravninger i Roms gamle Havnestad Ostia og fandt da blandt Andet et Brystbillede af parisk Marmor, uskadt og af saa frisk en Glans, som om det nys havde forladt Mesterens Værksted. Busten, som forestiller en Yngling med — om jeg saa maa sige — udsøgt fine Ansigtstræk, kan nu ses i Museo Cliiara-monti i Vatikanet, og Kopier i skinnende Karrara møder man overalt i de romerske Kunsthandleres Vinduer, thi dette Hoved virker magnetisk paa de Foregaaendes Blikke. Vil du i din Indbildningskraft gjøre samme Forsøg som Wagner, Alkymisten, i sine Digler og Retorter, saa tag Duften af hellenisk Dannelse og human Følelse, tag ogsaa et fuldt Maal af hellenisk Snuhed og bland disse Stoffer med romersk Ædruelighed og Villiekraft, og dersom din Sjæl har nogen skabende Evne, vil du have14

dannet dig et Billede af den unge Oktavius, senei'e kaldet Cæsar Oktavianus Augustus.

Pande, Øjne og Mund danne her et ejendommeligt psykisk Hele. Øjnene have intet af det Skarpe og Søgende, som forraader Hensigten at ville trænge ind i en anden Sjæls Lønkroge; men de aabne sig med et klart I51ik. som fængsler den iagttagne Gjenstand, og fører Indtrykkene, rene og tydelige, til en Hjerne, om hvis mægtige, men logisk rolige Arbejde denne Pande giver en Anelse. Det fine Smil om Læberne vidner om, at Arbejdet er lykkedes, at han har gjennemskuet os og véd, hvad vi ere værd. Men dette Smil har Intet, som saarer den Gjennemskuede. Hans Dom er ligesaa mild, som den er træffende. Vil han end drage Fordel af vore Fejl, vil lian dog hellere benytte vore Dyder, om vi have nogle, og han kaster gjerne Vel-villiens Lod i Vægtskaalen for at lade de sidste mer end opveje de første. Hans eget Ansigt bærer Præget af en sjelden Ligevægt mellem Sjælsevnerne. Der findes et passende Maadehold i Alt, ogsaa i Geniet. Af disse Ansigtstræk kunde Horats, Cæsar Augustus's Ven, have faaet Ideen til sit „aurea mediocritas".

Den unge Oktavius er smuk, man kunde sige skjøn. Naar man ser denne Ansigtsform, hvor Pande og Xæse ligge i næsten samme Linie, og som er mere hellenisk end mange af de græske Portrætbuster, vi endnu besidde, erindres man15

om, at den oktaviske Æt nedstammede fra Tliurii, en atheniensisk-sybaritisk Koloni i Nedre-Italien. Biografen Suetonius giver os Farverne til disse Former. Det let bølgende Haar faldt i det Gule, Øjnene havde en mild og venlig Glans, Teinten spillede mellem solbrændt og hvidt.

Cæsars Arving lignede ikke den unge Kajus Julius i lapset Væsen. Han klædte sig simpelt og fordringsløst. Haaret, som Cæsar vilde have misundt ham, helligede han ikke en Tanke, undtagen naar Slaven Haarklipperen indfandt sig med Saxen. Det var liam et ligesaa kjedeligt Øjeblik, som Vaskningen er for Smaapoge. Det hændte da. at lian kaldte paa endnu en Haar-skjærer og lod dem begynde liver ved sit Øre, indtil Saxene mødtes over Issen. Imidlertid læste han i en eller anden Bog, og naar den kjedsommelige Forretning var til Ende, værdigede han ikke Spejlet et Øjekast for at se, om Saxenes ensidige Arbejde havde tilvejebragt et sammenhængende Hele.

Rom har mange antike Marmorbilleder af Augustus, fremstillende ham i forskjellige Aldere. Vi liave nu set ham som Yngling. Det bedste Billede af ham som moden Mand, som Imperatoren i al sin Glans og Ære, blev i Aaret 1863 opgravet af Kampagnens Jord og staar nu i Braccio Nuovo i Vatikanet. En Spadseretur til Findestedet lønner sig. Man gaar ud igjennem Porta del Popolo, følger den gamle Flaminiske1G

Vej over et Stykke af Kampagnen, hvis historiske Minder opfylde Vandrerens Sjæl, medens Landskabsbilleder af storslaaet Skjønhed lægge Beslag paa hans Øje. Her udbreder den Valplads sig, som afgjorde Kampen imellem Hedenskab og Kristendom. Her ved den Milviske Bro, hvor nu St. Xepomuk, tyk af affekteret Aandelighed og Barok-Svulst, spejler sig i Floden, druknede Kejser Maxentius i Tiberdyndet og med ham Hedenskabets Sag. Kampen begyndte i Nærheden af de rødlig skinnende Klipper ved Maalet for vor Gang fsrm? rubra) og trak sig efterhaanden ind mod Staden. Rom véd endnu ikke Udfaldet, og Senatorerne tænke skjælvende paa, for hvem de skulle rejse Triumfbuen, hvem af dem — Konstantin eller Maxentius — de skulle fejre som „Frihedens Gjenopretter" eller brændemærke som „Tyran", thi dette Spørgsmaal skal løses af Vaabenlykken. Endelig se de fra Pincius's Skraaninger de gamle ærefulde Bannere med S. P. Q. R. synke i Støvet og Konstantins sejrsdrukne Fylkinger storme frem under Korsfanen. Altsaa: Hil Konstantin! Skjændsel over Maxentius's Minde! Guddommen, (hvin/fas, for at tale paa Konstan-tin-Buens theologisk forsigtige Sprog, giver jo altid Dyden Sejr. Lykken er Fortjenestens Maalestok.

Nasonernes Grav. som erindrer 0111 Augu-stus-Smigreren Ovidius, men som ikke kom til at gjemme hans Støv, Nicolas Poussins Dal.17

Valpladsen, hvor de 305 Fabiere faldt, gaa vi forbi og naa saa hen til Livias, Augustus's Hustrus Landsted. I Gruset, som bedækkede Ruinerne af denne pragtfulde Villa, opdagede man for elleve Aar siden den skjønneste Augu-stusstatue, som er kommen til vor Tid. Statuen laa i Stykker, men disse vare fuldstændige og næsten uskadte, saa at Kunstværket under Teneranis omhyggelige Hænder og uden nogenRestavrering, der er værd at tale om, atter voxede sammen til et Hele. Augustus staar her i Imperatorens Skrud, i rigt smykket Harnisk, Tunika og Purpurkappe, med Scepteret i den venstre Haand og den højre Arm udstrakt, som om han, beskyttende

og velsignende, nedkaldte Olympens Fred over Jorden. Ifølge Suetonius havde Augustus „en usædvanlig smuk Skabning". Den gjenfinde!* man her. Lemmernes harmoniske Forhold erindre om hans Aands Ligevægt. Stillingen er indtagende, Hovedet og Gestikulationen prægede af den mildeste Majestæt. Den harniskklædte Verdens-• hersker synes at gjentage Virgils til ham sigtende Vers:

Nn ere Kampeve endte\ or/ mildnede Seklerne vorde. * *

*

Paa denne Billedstøtte liar hans Hustrus Blik mangen Gang dvælet, men med hvilke Følelser? 24 Aar gammel giftede Augustus sig med

Komertke l)agc. •)IS

Livia; efter mere end et halvt Aarhundredes Samliv sov han hen i hendes Favn. Hans Øje søgte endnu i Døden hendes« de sidste Ord. han ytrede, vare: „Livia, mindes vort lykkelige Ægteskal)!" Kan en elskende*og pligttro Hustru vinde større Ros? Ogsaa den strenge Tacitus giver Kejserindens private Liv de bedste Vidnesbyrd. Og alligevel ere de gyseligste Beskyldninger rettede mod hende. Vare de sande, vilde Augustus ved sin Arne og sit Hjerte have næret en Aand fra Dybet i den Skabning, som han troede var Mønsteret for en dydig Kvinde. Augustus var omgivet af en blomstrende Slægt, men en hemmelighedsfuld dæmonisk Magt havde sneget sig over hans Tærskel, og den Ene efter den Anden af dem, han elskede, hjemfaldt til en tidlig Død eller en Skjæbne, som gjorde Døden ønskelig. Tilsidst kunde han have klaget med den nordiske Digters Ord: ..Plyndret for Frænder, som Fyrren for Grene". Rygtet siger, at det var hende. Livia, som, medens hun omgav Augustus med øm Omsorg, bortryddede hans Søstersøn og Svigersøn, den unge haabefulde Marcellus, saavel som hans Dattersønner Lucius og Kajus Cæsar samt endelig blandede Gift til sin Ægtefælle for ;it bane Tiberius Vej til Tronen. I Lateran-museet staar hendes Brystbillede, men dette Ansigts kolde Skjønhed røber Intet for Efterverdenen af hvad det skjulte for hendes Omgivelser. Spaden har bragt frem for Dagens Lys19

de Vægge oppe paa Palatiner-Bjerget, indenfor hvilke hun ammede Tiberius og sveg hans Fader, for at fange Augustus's Hjerte. Disse Vægge, ligesom Væggene i hendes Villa ude paa Kampagnen, skinne endnu i glad Farvepragt, men gyselige Sagn spøge paa det ene som paa det andet Sted, og Vandreren forlader dem med mørke Spørgsmaal. Tæt ved Livias Landsted stod den Lund, hvorfra Grenene toges til Cæsarernes Lavrbærkroner. Paa mangen en romersk Kejsers Pande have disse Kranse kastet en Skygge fra Livias Tanker.

Der tindes tiere gode Billeder af Augustus end de, som nu ere omtalte. I Buegangen til Villa Albanis Kasino ser man tvende Tronstatuer, af hvilke særlig den ene gjør Indtrykket af Majestæt. Fra Otrikolis paa Fund saa vige Jord ejer Vatikanet en Augustus som Ypperstepræst med togatilsløret Hoved. Et Brystbillede i det Kapitolinske Museum fremstiller ham i hans høje Alderdom, men straalende af Værdighed og Skjønhed.

I intet af disse Billeder kar jeg kunnet faa

v o

Øje paa hvad Ampere, den geniale Forfatter til „ L'his to ire romaine a Home", har opdaget ideres Træk. Han siger, at Augustus ser falsk ud. at lians Blik røber Hykleren, at mangeaarige Rænker, Angst og Løgn have givet ham et uudslette-20

/

ligt Præg af Uro og Trusel. Dog Ampere optræder ikke som upartisk Dommer, men som ivrig Sagfører. Det er en ædel Sag, Fristatens Sag, han har paataget sig, og det skader jo ikke. da mellem Historieskriverne saa mangen en La-chaud staar rede til at tale for den modsatte. Han har dog ikke set Augustus i Lyset fra Pa-latiums Sol. men snarere i Skinnet fra Tuillerier-nes Gasflammer en eller anden Nat, da en nyere Cæsar havde samlet omkring sig Statskoupets Feltherrer, kjøbte Senatorer, tvetydige Damer. Skjæbne-Lærens Filosofer og den literære Verdens Kameli a dyrkere. Under Indtrykket af slige Syner tegner Ampere sin Augustus og gjør denne ansvarlig for hvad han har set. Det er at gribe langt nok tilbage i Aarsagernes Kjæde, uden derfor at gribe det Rette. En god

Republikaner gjør ikke en Kejser eller en Konge eller en Folkefører eller et Parti først og fremmest ansvarlig for Frihedens og Sædelighedens Undergang: for ham er Folket selv skyldigt — det romerske i sin Cæsarisme, det franske i sin. Det er en uværdig Lære, Læren om „det stakkels uskyldige Folk". og langt mere usand end de Maistres Paastand: les peuples n'ovt jamais que le goiivernernent qu'/'ls méritevt. Og det er et ynkeligt Syn, at se et mægtigt og dannet Folk. som overfor Verdens Domstol ikke vil svare for sine Tilskikkelser, men altid har en Povel eller Per at skyde Skylden paa.•21

Augustus ser ikke falsk ud — men snu, det indrømmes. Der er dog et Stykke Vej mellem Snuhed og Falskhed. Det Ene ligger endnu indenfor Hæderens Grænseskjel; det Andet langt udenfor. Hvad „Uroen" og ,.Truselen" angaar, tindes der ikke Spor deraf. Tværtimod: Augu-stusbusterne sande Suetonius's Ord, at „hans Træk vare rolige og glade, enten han talede eller tav". Naar man har set dem, forstaar man, hvorledes Sagnet har kunnet opstaa om en gallisk Høvding , som vilde styrte Augustus i en Afgrund, men hindredes derfra af det milde Udtryk i hans Ansigt.

Vor Maade at se paa paavirkes meie, end man tror, af vore Tanker om det Sete. Og Ampere har, som vi vide, ikkun daarlige Tanker om Augustus.

Tacitus ytrer sig om denne med en Varsomhed, som stikker af mod den Ivrighed, hvormed senere Historieskrivere have villet afsløre hans indre Menneske, og den Sikkerhed, hvormed de liave dømt dette. Mere end nogen af sine Efterfølgere liar Forfatteren til „Romerske Aarbøger" indset det Vanskelige i at samle de spredte Træk af Augustus s Liv til et helstøbt Billede af psykologisk Sandhed. En tilsyneladende Enhed kan vel opnaas med ringe Skarpsindighed og liden Kunst, naar man stempler alt det Gode, hvormed lian i flere Decennier foregik sin Tid, som Hykleri. Men til en saadan Godtkjøbs-Forklariag2S2

kan Tacitus ikke bekvemme sig. Paa den anden Side kan han ej heller rose en Mand, hvis Dyder endogsaa syntes ham skikkede til at fremskynde det romerske Folks og den romerske Stats Forfald. Af den Grund sparer lian paa Domme eller la^gger dem i Munden paa Andre. For strengt moralsk at gjøre Ilet imod eller undskylde den. ^0111 fuldbyrdede Cæsars Værk, stiller han endogsaa den forhadte Enevoldsherskers Billede i det gunstigste Lys, som Sandheden indrømmer. Skyggen af Augustus's Ærgjerrighed dæmpes, naar man ser den ved Siden af Folkets Slavesind. Tacitus indrømmer, at Folket foretrak Trældommens Tryghed for Frihedens Farer. Det elskede sine Lænker ligesaa meget, som Augustus sin Magt. Tacitus kaster den tungeste Del af Ansvaret paa Folkets Skuldre og vender sig tavs hort fra den Mand, som ophøjede sig til Statens Herre, da han fornedrede sig til at være Tjener for Folkeaandens Svaghed.

Gibbon kunde have lært Noget af den store romerske Historieskrivers Forsigtighed og Ampere Noget al hans veltalende og stolte Tavshed. Men Gibbon griber strax til Forstillelsen som Nøglen til den Gaade, der hedder Oktavianus Augustus. Denne er et koldt beregnende Hoved, et følesløst Hjerte, en fej g Karakter, en Hykler, som fra sit 19de til sit 70de Aar har baaret Hykleriets Maske, uden at det er lykkedes Samtiden at gjennemskue ham.23

Var denne Samtid da ikke faldet dybt nok til at mistænke enhver Dyd og bære over med enhver Last?

Det Billede, som Gibbon i nogle haarde Træk har tegnet, udføres i de fineste Enkeltheder af Ampere. Men med hver Slagskygge, han lægger ind, fremtræder Billedet ikke alene hæsligere, men ogsaa mere usandsynligt, og naar han gjør ethvert af Augustus's Ord, enhver af hans Gjerninger til en Løgn eller et Bedrageri, da maa Læseren tilsidst spørge sig selv, om dette er en sund Psykologi, og om man virkelig har spredt Lys over lians Karakter og Drivfjedre, naar man gjør ham til et Monstrum, der i 50 Aar uafladelig og heldig spiller den Dydige, uden at Rollen, som hos andre Skuespillere, slaar ind i Sjælen og gaar over til et Slags Natur.

Augustus smykkede Rom med herlige Bygninger og Kunstværker, men ikke med noget kejserligt Palads. Paa en Tid af tøjlesløs Yppighed, da romerske Borgere omgav sig med østerlandske Kongers Pragt, og østerlandske Konger rejste Templer for det romerske Senats Fyrste, boede denne paa Palatiner-Bjerget i et lille Hus, som før havde tilhørt Taleren Hortensius. Paa hver Side af Indgangen stod et Lavrbærtræ; over Døren hang den af Senatet

skjænkede Egeløvs-krans. Søjlegangen udenfor Huset var lille og ikke opført af Marmor, ikke engang af Travertinsten , men af den plettede vulkanske Tufsten,24

Peperinen, som er det tarveligste af romerske Bygningsmaterialier. Den, der traadte ind i Haab 0111 bag de fordringsløse Mure at tinde Marmorstøtter, kunstnerisk Bohave, kostbare Mosaiker, havde taget fejl. Der opdagedes Intet, som vidnede om den rige Mand og tine Kunst-kjender. Borde, Løjbænke og hvad Andet man saå, erindrede om et beskedent borgerligt Hus. Et lille Kammer i det øverste Stokværk var Værtens Arbejdsværelse. Det kaldte han sit „Syrakusa". Helst arbejdede han dog omgiven af sin Familie.

1 denne Bolig levede det romerske Higes Hersker i over 40 Aar. De Børn, som voxede O}) ved lians Arne, lærte han selv at læse. Hvor saa han ikke med Tilfredshed sine kvindelige Slægtninge ved Ten og Vævestol 1 Til Hverdagsbrug bar Kejseren aldrig andre Klæder end dem, som vare forfærdigede af Hustru, Søster eller Datter.

Hvorfor valgte han denne Levevis, da han havde kunnet overstraale Persiens fordums Storkonge i PragtV Det Svar ligger nær, at lian gjorde saaledes, fordi det var lians Natur. Et andet Svar ligger heller ikke langt borte: han var sine Medborgeres højeste moralske Dommer og holdt sig forpligtet til at være dem et Mønster med Hensyn til Fædrenes ukunstlede Livsvaner.

Men nej! Ampere har set dybere. Naardet glæder Augustus at se sin stolte Livia eller sin smukke, endnu dadelfri Julia ved Tenen, eller naar han tager den lille Lucius Cæsar paa Knæet og taalmodig lærer ham Bogstav for Bogstav, saa er det Hykleren, der med smaa idylliske Billeder vil narre Romerfolket til at glemme Enevoldsherskeren over den beskedne Husfader. Bordene og Stolene ere ikke saa uskyldige, som de se ud til: den, der har gjennemskuet deres Ejer, øjner i dem les ruses de son caractére et l'hi/pocrisie de sa politique.

Selv Peperinen i Husets Piller er et Skjelmsstykke : jusque dans le ehoix de sa. maison et des materiaux, dont elie était formée, Auguste semble avoir eherehé a tromper sur la nature de son pouvoir.

1 Nærheden af sit Hus byggede Augustus et pragtfuldt Apollotempel, hvor han indrettede en udvalgt Bogsamling, smykket med Billedstøtter eller Buster af berømte Forfattere. Atter en Snare! Toiijours le méme ealcul: il se faisait petit, pour se faire puissant. Naar han lagde et nyt Forum ud for Romerne, var det for at bort-mane Frihedsminderne, soin spøgede paa det gamle, skjønt det maa indrømmes, at disse Spøgelser i Skikkelser af Templer, Basilikaer, Billedstøtter, Talerstole o. s. v. levnede Borgerne det knappeste Albuerum. Og naar stædige Husejere hindrede ham i at give sit Torv en regelret Form, var den Agtelse, han heri viste for2(>

den private Ret, ikkun et Middel til ustraffet Krænkelse af den offenlige.

Naar jeg læser disse Amperes Forklaringer, faar jeg Indtrykket af Overanstrengelse. Augustus overanstrenger sig, og Ampere ligesaa: den Ene for at hykle i Stort og Smaat, Vigtigt og Uvigtigt, Muligt og Umuligt; den Anden for at være skarpsindig i Tide og i Utide, samt for at overtyde Læseren om, at har den listige Okta-vianus ført hele Verden bag Lyset, saa har han nu endelig truffet paa et Øje, som følger Bedrageren i alle hans Kringelkroge og Smuthuller, ja som endogsaa opdager ham gjennem Peperinen.

For mit Vedkommende har jeg ingen Lyst til at afklæde Augustus alle andre menneskelige Egenskaber, for at gjøre liam til en legemlig Abstraktion af Forstillelse. Jeg vil ikke nægte ham den Lettelse en Gang at være sig selv overfor Verden. Lad ham, ligesom enhver Anden, have haft sine Modsætninger og Modsigelser. Menneskesjælen er en elastisk Ting og har Plads for saadanne. Udenfor det Muliges Omraade ligger ikke engang den Kunst i samme Barm at huse Frihedskærlighed og Ærgjerrighed, republikansk Samvittighed og kongelige Tilbøjeligheder. Den Forstillelse, som mest drives, gaar ikke ud paa at narre Verden men sig selv. Man vil overtale sig til at tro. at Samvittigheden er tilfredsstillet, naar man giver efter for Liden-27

skaben. I den Forstand var Augustus uden Tvivl eu Hykler. Og vi maa dømme ham strengt derfor. Det er vor Ret, det er vor Pligt, Thi dersom vi dømte ham mildt, hvor meget snarere vilde vi da ikke bære over med samme Fejl lios — visse Andre. Lad os nemlig tilstaa, at der tindes

en Hykler af samme Art, som staar Enhver af os

nærmere end Augustus!

Oktavianus var en fintdannet Aand med Modtagelighed for de mest forskjellige Indtryk og Ideer -— vel ikke nogen dyb, men en omfangsrig og klar Modtagelighed, forenet med Evnen til at veje og vurdere Indtrykkene. Ved nærmere Granskning finder man i hans Liv en Mængde Træk, som uimodsigelig vidne om, at han havde Sans for det moralsk Ophøjede saavel som Smag for det Skjønne. Men for eu Romer, selv den mest vanslægtede, forudsat at han endnu havde moralsk Følelse, gaves der intet mere opløftende Syn end den gamle Fristat med dens strenge Heltesind. haarde Lovlydighed og uudtømmelige Offervillighed. Og nu at mistænke Augustus for at være en dødelig Fjende af denne Storheds Minder, og i ham at se den ihærdige Hykler, som under Frihedsvennens Maske ruger paa uophørlig nye Mordplaner mod borgerlig Selvstændighed, det er i psykologisk Henseende lige saa voldsomt som unødvendigt. Det løser ikke, men forvirrer lians Sjæls Gaade. Det er min Overbevisning, at han beundrede Republiken og:>8

elskede dens Minder. Jeg skynder mig dog at tilføje: beundrede Republiken, fordi Ingen vilde oprette den, elskede dens Minder, fordi de laa saa langt borte, paa den anden Side af Borgerkrigenes og Diktaturernes Rædsler. Altsaa platonisk Kjærlighed, Beundring paa Afstand. Men det er de æiligste af alle Følelser. De komme mindst i Strid med vore egoistiske Formaal. Vi tro paa dem, fordi vi aldrig faa Lejlighed til alvorlig at prøve dem. Med denne Opfattelse gjør jeg ikke Augustus nogen Ære, og det er heller ikke Meningen; men jeg gjør ham mindre monstrøs, mere menneskelig, for saa vidt han over for sig selv undser sig ved kun at tilbede sin Egennytte. Jeg sætter ham i Stand til. i Lighed med alle os Andre, i et af Sjælens Kamre at indrette et Kapel for noget mere Tilbedelses-værdigt. som han oprigtig føler for, fordi denne Tilbedelse adler ham i lians egne Tanker uden at volde hans Egoisme Ulejlighed. Mere end én Fyrste har ment, han var en god Republikaner, saalænge der ikke var Spørgsmaal 0111 at oprette Republiken.

Jeg vover at gaa et Skridt videre. Har jeg været dristig nok til at udtale den Mening, at Augustus nærede, lad det nu være platoniske, Følelser for Friheden, maa jeg tilføje, at denne Kjærlighed ikke var aldeles uvirksom, ikke aldeles ørkesløst nedsænket i Betragtning af et uskadeligt Ideal. Ville vi være retfærdige, maa29

vi indrømme, at den samme Mand, hvis kraftige og maadeholdne Regering gav Verden en hidtil aldrig nydt Frodefred, at den samme Mand førte en indre Krig med stor Ihærdighed mod saadanne Lyder i Tiden, som fremkalde og støtte Enevælden. Forsigtig førtes Krigen, det er sandt, thi Forsigtighed, sagde han selv, er en Feltherres ypperste Dyd; men om Alvoren i hans Stræben vidne de djærve Slag, han slog, hvor Mildhed ikke strakte til. Kan man tænke sig, at en hemmelig Fjende af en fri Samfundsindretning vilde sætte sit eget Liv paa Spil-, for at puste nyt Liv i Statsinstitutioner, som havde været og endnu havde til Opgave at være Frihedens Bærere? Dette vovede Augustus, da han med passende Midler rensede Senatet for Hundreder af Medlemmer, der fremfor Andre vare skikkede til Redskaber for Enevælden: Ødelande, som paa Undergangens Rand ventede Frelse af Cæsars Naade, Spytslikkere, som havde følt sig hædrede ved de skjændigste Ærinder i Magtens Tjeneste. Ogsaa Ridderstanden søgte han at hæve, og Folket lod lian vide. at Almisser vanærede det, at den fattigste Romer formedelst sin Borgerret skulde være Adelsmand med Pligter mod Samfundet og sig selv. Augustus saa, at hvad der forhen havde været og endnu kaldtes det romerske Folk, mere og mere udtyndedes til en kosmopolitisk Pøbel. Ingen Forandring var gunstigere for Enevælden. Et Folk har Minder og føler30

sig som retsgyldig Samfundsmagt. Men en Pøbel uden Stamtavle, uden fædrelandske Erindringer, uden national Følelse lever hellere end gjerne af Imperatorens Kornuddelinger, glædes ved hans Skuespil og følger hans Vink. Augustus søgte at standse dette Forfald. Romerfolkets Blod maatte ikke udarte, dets gamle Aand ikke fuldstændig kvæles under det voxende Trællesind, og med dette for Øje iværksatte Kejseren Foranstaltninger, som et større Syn paa Menneskehedens Krav ikke vilde have tilstedet ham. idet han nemlig vanskeliggjorde Slavens og den Frigivnes Overgang til Borgerklassen. Cæsarismen var ellers, som man véd. højlig „liberal", naar det gjaldt om at nedbryde de Skranker, der vare Ligheden til Hinder, men kunde tjene Friheden til Bolværk.

Denne hans Følelse lor Romerblodets Hellighed ytrede sig ogsaa i Forsøg paa at værne den gamle kviritiske

Nationaldragt, Togaen, mod udenlandske Moder, helleniske og galliske. Et saadant Sværmeri var tilgiveligt. Hvor store Minder knyttede sig ikke til denne Dragt! Mere end én Gang havde Verdens Skjæbne været baaret i Togafligen. Og hvor plastisk rig er den ikke i sine statelig nedfaldende Folder! Da Augustus en Dag gik over forum romanuni og i Folkevrimlen saa saa faa Togaer og saa mange Kapper af andet Snit og Farve, gjentog han vemodig det Yirgilske Vers:31

Romerne, Jordens Herrer, det P'olk, der

hylles i Toga.

Fjernt laa nu de Dage, da „romersk Husmoder" var et Hædersnavn. Syndefaldet i Samfundet begynder ikke med Eva men med Adam. Længe værner Kvinden om god Sæd; hun gjør det af nedarvet Vane, om ej af Drift til det Ærbare. Men naar Manden har gjort hende til sin Lige i Last, synker hun hurtig dybere end han, og Fordærvelsen er da ulægelig, thi Slægtens Vugge staar ved en skjændet Arne. Dertil var det kommet i Rom. Det romerske Folks Forfald røbede sig mest afstikkende i den romerske Kvinde. De ældste og ædleste Ætter døde ud. de frie Borgeres Skare smeltede aarlig sammen, fordi Mændene frygtede for Ægteskabets Farer. Giftermaal var det Samme som at give sit Navn hen til at vanæres af en udsvævende Hustru, Man foretrak da den frie Kjærlighed, thi at narres af en Slavinde fandt man mindre krænkende end at bedrages af en Ægtefælle. Augustus greb ind med Lovens Haand for at beskytte Hjem og Ståt. Men Loven er afmægtig^ naar Moralen er død. Dog er det et Billede, der er værd at mindes: den gamle Imperator staaende oprejst i sin Loge i Skuespilhuset, medens man allevegne fra Riddernes Bænke raaber til ham under den heftigste Gestikulation: „Ned med dine Ægteskabslove!" Da Raabet lyder med forøget Styrke, vinker Augustus Germanikus32

og hans Børn til sig og tager den mindste Dreng i sine Arme. Ved hans Side staar nu den af Romerne tilbedte Helt, den unge Familiefader i sin mandlige Skjønhed. Kejseren peger paa ham og paa de blomstrende Børn, for med et Billede paa den højeste jordiske Lykke: det dydige Hjem, at berolige det stormende Folk og anskueliggjøre, hvor godt han havde ment det med sine Love.

Man gjør Augustus saa kløgtig, naar man i Alt. hvad han foretager sig eller undlader at foretage sig. ser Snarer for Friheden. Og dog vilde han have været temmelig kortsynet, dersom han ikke havde indset, hvad en Kaligula, en Nero, en Domitianus uden Besvær kunde faa Øje paa: at Tyrauniet ikke kjender sit eget Bedste, hvis det ikke staar paa en god Fod med Usædeligheden.

Havde Augustus ventet, at hans Bestræbelser for en moralsk Folkeaands Gjenoplivelse umiddelbart vilde fostre en ny Slægt af Katoner, er det vel muligt, at Udsigten til et saa velsignelsesrigt Resultat snarere vilde have afkjøiet end opflammet hans Iver. Men han vidste vel, at den gode Sæd. han saaede. faldt i utaknemmelig Jord og i bedste Fald vilde komme til at bære sen Frugt. For sin egen Magt havde han Intet at befrygte af en bedre Slægts Op væxt. Saa meget ærligere kunde lian søge at forhindre en slettere. Gjennem Marv og Ben maa han, saavel som de33

alvorlige Mænd i lians Omgivelser, have følt deres Ven Horats's Spaadom om, at de daværende Romere, ringere end deres Fædre, vilde blive Ophav til et Afkom, uslere end de selv.

To Gange tilbød Augustus at ville nedlægge den højeste Magt. Dette er blevet stemplet som det frækkeste Træk af hans Hykleri. Nu mener ogsaa jeg, at han næppe vilde have gjort Tilbudet, dersom han ikke havde været vis paa Afslaget. Det er nemlig sandsynligt hos en Mand. hvis eneste Lidenskab — men ikke eneste Tilbøjeliglied — var Magten, og som saa godt havde brugt den til Samfundets Gavn. Men var denne Handling derfor ene og alene en Frugt af Forstillelse? Indeholdt den ikke en Paamindelse til Senat og Folk 0111 Noget, som de syntes at ville glemme: at Enevoldsherskeren i det romerske Rige var Folkets Ombud, en tilfældig Forvalter af dets Magt, og derfor, for at forblive i sit Kald, havde dets aabenbarede Villie og fornyede Tilladelse nødig? Man har saa ofte sagt, at Augustus vilde „narre Folket med en Skygge af Frihed". Men den Omhu, hvormed han vaagede over de republikanske Navne og Former, lader den sig ikke bedre forklare af hans Ønske om at holde Tilbagevejen til Fristaten aaben, efter at lian og hans Nærmeste havde forladt Skuepladsen ? Af „Frihedens Skygge" lod Ingen sig

narre, hverken den, som vilde, eller den, som ikke vilde Frihedens Realitet. Man kjender den

Tids Romere daarlig, dersom man frakjende!-dem Evnen til at undervurdere Alt og udtyde Alt til det Værste. En smuk Skygge tog de ikke for Virkelighed, men en smuk Virkelighed, hvis den engang aabenbarede sig, holdt de gjerne for en Skygge. Augustus, der havde drukket af det helleniske Tænkesæts Kilder, vidste, at større Ære ventede ham hos Efterverdenen som Omskaber af Republiken end som Grundlægger af et Tyranni. Og er det ikke i høj Grad hans Fortjeneste, at der udkrævedes Aarhundreder, før Romerriget var sunket ned til noget Lignende som de østerlandske Despotier? I Sandhed. Æren herfor tilkommer ham mere end Senat og Folk. Den Skygge af Frihed, han opretholdt, har man at takke for, at da Verden var stængt for Republiken, fandtes der dog endnu for Republikanere et Fristed — paa Kejsertronen. Dér kunde Mænd som Antoninerne, som Tacitus. Historieskriverens Ætling, som Julian endnu virke i Fristatens Aand, endskjønt Folket var ude af Stand til at gjennem-tranges af denne Aand.

Da Augustus efter et Abdikationstilbud vendte tilbage fra det højtidelige Møde i Senatet til sin Hytte paa Palatiner-Bjerget, tror jeg ikke, at han

sagde til sig selv: „hvilken snedig Fyr du er--

(/o/is instrnctus et arte pelasga,'. hvor du forstaar at tilfredsstille Menneskenes Lyst til at føres bag Lyset!" Snarere vilde han overtale sig selvtil at tro, at det Skridt, lian nylig havde gjort, var et uforkasteligt Vidnesbyrd om Uegennytte og Borgersind. Narrede hans Selvkundskab ham nogensinde, saa var det nok her. Han har aldrig tænkt sig selv som den levende politiske Modsætning til Bruter og Katoner. Bærere af disse store Navne stod i en anden Lejr end den, hvori Skjæbnen kastede ham ind som Cæsars Arving; men hans Ærbødighed for dem var uforstilt, han priste med sine Yndlingsdigtere atrocem cinimum Catonis og spurgte med dem: Quis te, magne Cato, tacite relinquet ? Efterat han ved Middagsbordet havde indtaget sine tre — ved større Lejligheder sex —- Retter Mad og paa Løjbænken med Æneiden i Haanden afventede den lille Middagslur. som han med Panden støttet mod Haanden plejede at tage sig, hvilede hans Øje maaske mere end én Gang paa de Virgilske Linier:

Mon Tarqvineine selv du ønsker at skue, samt Brutus', Hævnerens, modige Aand og de gjenerobrede Fasces? Konsulsmagten vinde han skal, som den Første, der

bærer

Strenghedens Øxe; soin Fader han skal sine oprørske

Søuner

stæde til gruelig Straf for Vold mod den herlige Frihed. Tung er din Lod! Hvad den kommende Slægt end dømmer om Daaden, sejrer dog Hæderens voldsomme Lyst og Ømhed for

Hjemmet.

Ultor Brute! Pulchra libertas! Augustus kunde slumre ind med disse Ord paa sine Læber,uden at frygte for urolige Drømme. Brutuss Skygge og Frihedens Skjønhed vare for ham æsthetisk- tiltalende, men ikke politisk farlige Spøgelser, og Enevælden var saaledes paa Forhaand rodfæstet i Alles Sind, at han under sin lange Regering aldrig lik Lejlighed til for Alvor at prøve, hvor meget hans Kjærlighed til Friheden vejede mod Vægten af hans Ærgjerrighed. Selv ansaa han sig for den bedste Kato, som landtes i Rom, og det var vel ikke uden en Hentydning hertil, at han, saa ofte Talen i hans Vennekreds faldt paa gammelromersk Dyd. med et Anstrøg af let trøstet Vemod ytrede: ..Vi maa nøjes med den Kato, vi have".

Uden en saadan, lad nu være: altfor smigrende Opfattelse af sig selv. vilde han vanskelig have været i Stand til under et langt Liv og ramt af mangen Sorg at bevare den Sjælens Fred, som spredte Glæde over hans Tilværelse og gjorde ham mild og vennesæl. Vi bør kunne tilgive ham, at hans Dyder fremmede Enevælden, naar vi se. at de følgende Cæsarers Laster ikke formaaede at styrte den.II.

Tiberius.

I det kapitolinske Museums Kejsersal omgives man af den fuldstændigste Samling antike Imperatorbuster, som mig vitterlig findes. Det er et fornemt Selskab, men man har Grund til at spørge, om det er lige saa godt, som det er udvalgt. Fra Torvet, hvor Markus Aurelius's Rytterstøtte paaminder os om ikke at glemme Kejserdømmets gode Sider for dets slette, falder Sollyset ind paa mange mægtige Pander og dygtige Profiler, og det overvejende Indtryk af Iioms Herskere er uimodsigelig Kraft og udviklet Karakter, udviklet i Godt og i Ondt. Man fristes til at tro, at „Kvalitets-Valget" i Regelen hai gjort sig gjældende, hvad enten det nu var Forgængerens Villie eller Raadsherrernes Stemmer eller Legionernes Vaaben eller Livvagtens Guld-tørst, der aabnede Vejen td Verdensrigets Højsæde. De intetsigende Ansigter ere ikke mange.

Men mange ere heller ikke de ædelt talende,og man faar efter Indtrædelsen i Kejsersalen et Indtryk af at være steget et Trin ned ad Menneskehedens Trappe, dersom man nylig har staaet mellem Billederne af de gamle Repuhlikers Lovgivere, Helte, Tænkere og Digtere. Flere af disse har Kunsten idealiseret, og nogle har Mejselen frit digtet: men paa de Heste haj-deres eget Liv trvkket Idealets eller den store

u v

Karakters Indsegl. Vil man se den antike Menneskeheds Blomst. linder man den mellem Borgerne og ikke mellem Fyrsterne. Magten, efterstræbt eller besiddet , er aabenbart ikke det gunstigste Vilkaar for menneskelig Udvikling. Man véd. at Trældommen heller ikke er det.

Sjeldent lyser ud af en romersk Imperators Træk den sædelige Villies rolige og milde Styrke, saaledes som ud af Antoninus Pius's herlige Ansigt; oftere Kraften hos en for Idealitet blottet, for store Syner utilgængelig, kold og beregnende Forstand; en og anden Gang Dyretæmmerens Evne til at underkue, og stundom ogsaa de tøjlesløse Lidenskabers vilde Magt. der i Grunden er Svaghed.

En anden Iagttagelse er. at Slægterne røbe en Tilbagegang, om end med Afbrydelser. De begynde med en fin regelbunden Type, som mere eller mindre holder sig hos samtlige Medlemmer af den saakaldte juliske Æt, og hvori man kunde være tilbøjelig til at se Indflydelsen af en gjennem mange Slægtled fortsat æstlietisk39

Opdragelse. Det er Mennesker, som ere voxede op mellem helleniske Malerier og Billedhu arbejder, som have hentet deres aandelige Næring fra Grækenlands Bogverden og bevæget sig i Kredse. hvor enhver Gestikulation. der overskrider Skjønhedslinien. støder; hvor Ingen kan vente Sejr uden fuldstændigt Herredømme over sit Ydre og den fineste Følelse for Omgivelsernes Stemning, og hvor Iagttagelsesevnen skærpes, for bag det Glattede og

Afpassede hos Selskabs-mennesket at udspejde det Ejendommelige i hans Karakter. Med Flavierne fremtræder en grovere Ansigtsdannelse: „det Urbane" viger for Noget fra Landet, det Æsthetiske for noget Borgerligt. Den retskafne, muntre, men nærige Toldembedsmand, som var deres Stamfader, har aabenbart givet Vespasianus og Titus sit Ansigt i Arv. Nogle af Antoniuerne have et sjælfuldt Udtryk, som mere end opvejer det Aristokratiske hos Julierne; men det Smukke hos de Første er mindre en Arv end en personlig Erhvervelse, er mere af aandelig end legemlig Art. 1 deres Ansigtstræk som i deres Tidsalder stræber Antiken mod en højere Livsform, en sædelig, for at undgaa Døden. Septimius Severus og hans Sønner ligne næppe længer Romere. Efter dem ere Ansigter af tvetydig eller barbarisk Form almindelige. Raa Stridsmænd vexle med spidsborgerlige Rigsforvaltere, og det Ejendommelige40

hos begge Arter forener sig til et frastødende Hele hos Konstantins Kloras og Konstantin.

Den næsten uafbrudt synkende, bestandig mere. og mere aandsfattige og tilsidst endogsaa teknisk afmægtige Kunst gjør Sit til, for paa Roms Kejserbilleder at kaste en Skygge af Roms Forfald; men Tilbagegangen i Type og Udtryk er derfor ikke alene en af Mejselen frembragt Øjenforblindelse — lige saa lidt som det romerske Verdensriges Afblomstring er et Blændværk, fremmanet af dets synkende Historieskrivning. Besad vi en igjennem Tiderne fortløbende Række af Billeder, der trofast gien-gav disse Tiders Repræsentanters Ansigtstræk, skulde vi med Forundring i Menneskehedens Ydre opdage de historiske Perioders Præg. Det Brystbillede af Julianus, kaldet den Frafaldne, som er det næstsidste Imperatorhoved i den ka-pitolinske Kejsersal, lægger bedst

for Dagen, at den antike Kunst endnu paa sit laveste Trappetrin ikke var aldeles utilgængelig for Geniet i de Træk. den skulde gjengive.

* *

Til sin Tids storartede Kunstværker hørte et Monument, rejst foran Venus genetrix's Tempel for Tiberius af fjorten asiatiske Stæder, som et Jordskjælv havde ødelagt og han gjenopbygget. Stæderne omgav, i en sirlig bunden Krans af allegoriske Billedstøtter, Kejserkolossens Fod-41

stykke, hvoraf en fri Efterligning, opgravet i Puteoli, er kommen til vor Tid for at lade os ane, hvad Skjønhedens Historie gik glip af, da dette Værk tilintetgjordes. Mange andre Ti-berius-Støtter, rejste af Smigeren og Frygten eller, som i dette Tilfælde, af Taknemmeligheden, har Hadet knust; men ikke des mindre eje vi gode Billeder af Augustus's Arving. Til Arven høre dennes Ansigtstræk. Uagtet den krogede Næse — Romernæsen, som man saa sjeldent ser i Rom — har Tiberius saa stærk Slægtlighed med Stilfaderen, at Mangen har haft Mistanke om et nærmere Baand imellem dem. Mest i Øine faldende er maaske denne Lighed, naar man sammenligner det i Ostia fundne Brystbillede af den unge Oktavius med de Buster af den unge Tiberius, som Lateranmuseet og Museo Nazionale i Neapel eje Men Aarene udslette ikke Ligheden, om end Udtrykket hos den Ene bestandig mere og mere formørkes, stivner og forkunstles, medens den Andens stadig klarere og klarere gjennemstraales af Mildhed og Fred.

Havde man Lejlighed til ved Siden af hinanden at se de Tiberiusbilleder, som nu ere spredte i en Mængde Museer, Vatikanets, Museo Capitolino, Lateranets, Villa Albanis og andre, fremstillende ham i forskjellige Aldere, vilde man til en vis Grad kunne følge hans Aands Vej gjennem Dødens Skyggers Dal, indtil han forsvinder i Akeron. Særlig fæster sig i Er-42

indringen det i Aaret 1811 i Veji fundne kolossale Hoved, som tilhører Museo Chiaramonte. Det er ikke nogen lav Sjæl, man har for sig, men en dybt falden, og man tænker paa en styrtet Erkeengel, naar man ser det dæmoniske Ansigt. 1 samme Museum møde vi en kolossal Statue i pentelisk Marmor: Tiberius som Olympier. Han gjør Indtryk af Storhed, men Kunstnerens Forsøg paa at give ham Noget af Zevs's blide Majestæt er strandet paa det Umulige.

I Overensstemmelse med Billedstøtterne skildrer Suetonius ham som smuk, højvoxen og skulderbred. Men han vækker ikke Tillid. I Særdeleshed ere Trækkene omkring Munden skikkede til at vække Mistro. Tronstatuerne i Museo Chiaramonte have et lavet og sødt Smil. som vil udtrykke Godhed, medens den lille tint kløvede Underlæbe, der stiger op af den stærke Fordybning over Hagen, i sin naturlige Stilling med et Anstrøg af ^podskhed vilde have skærpet den bevidste Overlegenhed, som hviler over hans brede, prægtig byggede Pande. Et af Brystbillederne i Museo Capitolino røber omkring Munden den længe undertrykte, men i Alderdommen ustandselig frembrydende Sandselighed. Det nævnte Smil stikker stærkt af mod de store aabne Øjnes kolde Blik. Naar man har hørt saa meget om Tiberius's Mistænksomhed, skulde man vente, at Øjet forraadte denne Kgenskab. men saaledes er det ikke. Den Mistænksommeer endnu videbegjærlig med Hensyn til den Gjenstand, han iagttager; han vakler endnu imellem det Sandsynlige, at Vedkommende skal tahe, og Muligheden for, at han kan vinde ved en nærmere Betragtning. Men dette Blik gransker ikke, vakler ikke, det bekræfter skaanselsløst et paa Forhaand fastslaaet Resultat, der prisgiver Enhver til Foragt. Hovedets Linier ere* ædle og Profilen anselig. Tacitus siger os imidlertid, at det velformede Ansigt skæmmedes af Finner og Bylder; Sligt vægrer Kunsten sig med Rette ved at oplyse os om.

Billedstøtterne give os ikke nogen Forestil-lin g om li ans sædvanlige Holdning. Denne var fra Villiens Synspunkt en Modsætning til den. man finder hos saa mange Parvenuer. der paatvinge sig stive Lader og spodsk eller ligegyldig Mine. Tiberius havde af Naturen dette Stive i Holdningen ug Spodske i Trækkene, men søgte, skjønt uclen særligt Held. at mildne det. Mest røbede det sig, naar han troede sig ene eller gik i Tanker.

Ampere vil have fundet, at Tiberius's Pande liar mere Præg af Ro end Augustus's. Heri ligger et Skin af Sandhed. Thi den Sidstes Pande fortæller om Iagttagelsens og Prøvelsens Arbejde ; den Førstes derimod om Tankens

rolige Rugen. Augustus ophørte aldrig at læse i Menneskene, fordi lian ikke foragtede dem; det valen Bogverden, hvori dér for ham altid fandtesu

noget Nvt at høste, og han nød som Naturforskeren og drog Nytte som den vise Mand af sine Opdagelser. Tiberius derimod har, da han bestiger Tronen, forlænge siden sluttet sit praktiske Kursus i Menneskekundskab og er gaaet over til Theorien. Han er i Virkeligheden skabt til Theoretiker. Som Taler og Brevskriver vejer han paa Cruldvægt ethvert Ord og benytter intet, førend han nøje har prøvet dets logiske Indholds-værdi ; i sine Skrivelser til Senatet indordner lian ethvert enkelt Tilfælde under en almindelig Regel og spørger eller rettere angiver selv, hvorledes det bør løses i Forhold til denne, og hans Tanker knytte sig altid til bindende eller indsnærende Slutningsrækker. Historieskriverne skildre ham ogsaa som en træg Taler, undtagen — og dette er psykologisk interessant — naar han stundom staar op i Senatet og ytrer sig til Gunst for en uskyldig Anklaget; da aabner sig for et Øjeblik det tillukkede Forbindelsesled imellem lians Forstand og hans Hjerte, og en ellers aldrig sporet Varme gjør det isbundne Ord flydende. Hans Lyst til at ..generalisere" aabenbarer sig i Alt. Deraf kom det. at han mindre gav Agt paa Menneskene end paa Mennesket. Og den Slutning, hvori han har samlet sine Iagttagelser angaaende dette, var: ..Det er saa foragteligt, at det ikke vilde være værdigt til Had, hvis det ikke tillige var farligt".

1 Følge denne Konklusion tror han ikke,det lønner Umagen at undersøge de forskjellige Blandinger af Forfængeliglied. Egennytte, Misundelse, List og Dumhed, som møde ham i de mangfoldig vexlende Fremtoninger af det menneskelige Grundvæsen. Et saadant Studium vilde yderligere forbitre det mørke Humør, hvoraf han føier at lian lider. Kun fra Forsigtighedens Synspunkt, som mer eller mindre farlige, kunde de fortjene at betragtes. Men det Simpleste er at iagttage Forsigtighed mod Alle og at udfinde et System, der kaster Byrden herved over paa dem. som skulle iagttages. Dette System har han uden Møje fundet. Og den stønnende Angst, hvori det holder Verden, danner den paa én Gang forklarende og skjærende Modsætning til Roen paa hans egen Pande.

Tiberius er en af de store Feltherrer. Rom liar ejet. Siden Marius's Dage havde Ingen frelst Verdensriget fra saa truende Farer som han. Dette og Andet, som tjener ham til Hæder, er man tilbøjelig til at glemme for hans Udaad, især da det Store, han gjorde, aldrig udførtes paa en blændende Maade. Hvad Franskmændene kalde hi mise en scene. Kunsten at bringe en Ting paa Brædderne, foragtede han. Julius Cæsar forstod den Kunst grundig, og længere hen skulle vi se en Otho, hvis Liv har været en atellansk Komedie, i Dødstimen iføre sig Ko-thurne og tragisk Maske og fremstille den faldende Helt saa godt, at han kan aflokke Hi-4<;

storiens Gudinde Taarer. Ogsaa i Tiberius's Bedrifter ligger der Noget af en rolig udført Theori. De udsprang fra de samme Egenskaber som hans Misgjerninger. Hans fornemste Dyd som Feltherre var en af Mistanken skærpet Forsigtighed ; men overfor Fjenden er Tilbøjeligheden til at mistænke noget nær det Samme som Evnen til at forudse. Tiberius, som theoretiserede over alle truende Muligheder fra Fjendens Side og mistænkte alle Muligheder af Skjødesløslied og Svaghed fra sine Underordnedes, traf til begge Sider sine Foranstaltninger og sejrede i tavs og i udholdende Kamp uden at gjøre megen Opsigt og uden at vække Henrykkelse. Maaske vare Augustus og Yellejus Paterkulus, hans Underfeltherre og senere hans Historieskriver, de Eneste, der tilfulde vurderede hans Feltherrestorhed. Hele hans Liv blev senere et Felttog i det Skjulte. Var han i Rom eller paa Kap ri — Germauiens Urskove med Forhugninger, Baghold og lurende Spydkæmper stod bestandig for hans Blik. skjønt Skovene nu vare Søjlerækker, og den germanske Pelskappe havde maattet vige for Togaen, saavel som Bagholdet for Smigeren.

En Snært af Menneskeforagt er almindelig hos smaa Sjæle — den er deres ubevidste Selvbeskuelse — men Menneskeforagten forudsætter naar den skal være grundig, en Karakter med Dybde. Den, der ikke i sit Indre har Plads l'or et Ideal af et Menneske til Sammenligning med47

sit „sanselig-fornuftige" Jeg og med de Andre, som bevæge sig omkring ham, og den, der ikke oprøres ved Sammenligningens Resultat, han hverken synker ned til Menneskeforagter eller hæves til Helgen. Tiberius var ikke alene rigt udrustet livad Hovedet og Villiestyrken angaar. Hans Retfærdighedsfølelse var fra Begyndelsen af

stærk, hans Iver for at forsvare den Hjælpeløse brændende. Ofte indfandt han sig i Retssalen, satte sig i et Hjørne af Værelset, for ikke at fortrænge Prætoren fra hans Stol, og hørte paa de Sager, som kom for. Tryg stod den Fattige mod vrang I)om, havde han end de Mægtiges Rænker imod sig, naar den høje Mand med de mørke Træk havde lyttet til hans Sag. Det er muligt, at Retfærdighedsfølelsen lios Tiberius, nøje betragtet, var Harme over, at Statens Visdom, udtrykt i Lovene, kunde narres af Sagføreres og Skurkes List; det er muligt, at den var Jægerens Fortrydelse, som ser, at Lammet er løbet i Fælden for Ræven. Men hvad Godt vi kunne tilkjende denne Cæsar maa gjælde med sin fulde Vægt; det Onde hos ham vejer nok alligevel.

Pengene i lians Haand vare længe en velgjørende Magt. Sparsom i det Smaa, var lian titanisk i sin Gavmildhed. En ædel Brug af Rigdommen var, siger Tacitus, „en Dyd, som han længe beholdt, efter at han havde afført sig de andre".48

Tiberius rettede ikke mindst sin Mistro mod sig selv. Han unddrog ikke sig fra den Dom, han fældede over Menneskeslægten. Og i sin mørke Verdensopfattelse, sin daglig voxende og — man maa indrømme det -- af Omgivelsernes Usel-hed rigelig nærede Menneskeforagt saå han Farer for Samfundet og sin egen Fremtid. Under hans første og lykkelige Regeringsaar undslap der ham i Senatet mer end én Gang Ord, indgivne, som det synes, af en ængstende Anelse om, at der forestod hans Sjæleliv en Forandring til det Værste.

Den Generation, Tiberius styrede, var ringere end den, over hvilken Augustus havde ført sit milde Scepter. Hvad Horats havde profeteret derom, var gaaet i Opfyldelse. Der gaves ingen rosværdig Handling af Fyrsten, som ikke mistydedes og lønnedes med Bespottelser. Hans Godhed udlagdes som Mangel paa Kraft, hans Ædelmodighed som Frygt, og da han en Gang havde vægret sig ved at modtage guddommelig Tilbedelse og forbudt, at der rejstes Templer for ham. idet han erindrede om sin svage menneskelige Natur, var man enig om deri at se ,.Tilkendegivelsen af en lav Sjæl, utilgængelig for Æren". Saaledes æggede man den Dæmon, Tiberius bar i sig. kæmpende mod hans bedre Jeg. Han havde sit Forsigtighedssystem færdigt, men stræbte endnu imod at anvende det. Da Senatet en Dag raabte, at Cæsars Forhaanere49

burde straffes, bad han dem ,.ikke aabne det Vindue". Længe viste han sig lige saa følesløs mod Dadelen, som bitter og tilrettevisende mod Smigeren. ,.I et frit Samfund", sagde han, „er Tanke og Tunge fri." Men et Tankesprog gjør ikke Huden haard; ikke heller er det sikkert, at Foragten for Mennesket gjør ligegyldig foldets Dadel. I sit niende Regeringsaar var Tiberius rede til at lægge Verden under sit System.

Tiberius var opvoxet under Omgivelser, hvor én Tanke var eneherskende: Magtens; én Lidenskab: Ærgjerrighedens. Enhver Bestræbelse drejede sig omkring dette Punkt. Kjærlighed havde han kun lært at kjende hos sin Moder, og den Kjærlighed var svøbt omkring en Egoisme, der vilde mættes af Sønnens Ophøjelse. Tiberius trak sig da tilbage bag den haarde Skal af sin Natur og kvalte enhver Ytring af et Hjerte, der var lige saa tilbøjeligt til en opofrende Kjærlighed som til qt sydende Had. Mod sin Stif-fader Augustus, som elskede lyse og glade Omgivelser. viste han sig ærbødig, men paa kold og afmaalt Vis, samt lydig, men i Pligtfølelsens stive Former og ikke i Hjertelighedens. At Augustus havde knyttet sig til den livlige, smidige og elskværdige Drusus, saå han; at Kejseren af Statsgrunde satte Pris paa den Folkeyndest, denne havde vundet, vidste han, men kunde af Stolthed ikke bevæge sig til en Gestikulation,

en Mine, et Orel, der lod sig udlægge som et Forsøg paa at kappes med Yndlingen 0111 at tækkes Stiffaderen. At lian selv skulde have gjort Noget for at faa Magten i sin Haand, er aldrig med god Grund blevet bebrejdet ham; Omsorgen herfor liar man tillagt hans Moder Livia, og det Spørgsmaal staar altid aabent, om ikke den dybe Tungsindighed, den Lede ved Livet, som nedtrykkede ham paa denne Tid, netop forværredes ved en rædselsfuld Anelse om de Midler, hun i saa Henseende skal have gjort Brug af. Dermed vil jeg ingenlunde have sagt, at lian var fremmed for Ærgjerrighed, endskjønt hverken lians Samtid eller hans Historieskriver knude opdage et Spor af denne» Lidenskab hos ham. førend han i sit 46de Aar af Augustus valgtes til Efterfølger; men man kan rolig sige. at Magten lige saa lidt som noget Andet afspejlede sig for hans Sjæl med blændende Farver. Selv fandt han intet Maal, der var værd at efterstræbe; men da man gav ham en Opgave at løse og paalagde ham Pligter som

Embedsmand eller Feltherre, udførte han sit Hverv med overlegen Forstand og Ivlaudiernes nedarvede Villiestyrke.

Fra denne Kreds af iskolde Beregninger og snigende Rænker rev han sig løs i sin Kjærlighed til den Kvinde, der blev hans første Hustru. Statsgrunde rykkede hende ud af lians Favn og sammenkoblede ham med Julia, Augustus's Datter,51

som skjændede den stolte Mands Ære. Aar .etter Skilsmissen, da Tiberius en Dag gik igjennem en af Roms Gader, vilde Tilfældet, at han og hans første Hustru skulde mødes. Da de vare gaaede forhi hinanden, standsede Tiberius og saå efter hende; den spodske Mine forsvandt, de haarde Træk bleve bløde, og lian. som ansaa en Sindsbevægelse for en Skam og allermindst vilde prisgive sine Følelser til Mængden, brast i Taarer. Han havde set sit Livs Lykke gaa ham forbi.

Hans første Kjærlighed var ikke hans eneste Drøm. Vi vide ikke, hvilken Begivenhed det var, som for et Øjeblik adsplittede den bly-graa Atmosfære af Mistro og Menneskeforagt, der hvilede over hans Sjæl, og lod en Solstraale fremkalde Noget, som lignede Tillid til et Menneske. I alt Fald: en saadan Følelse var vaag-uet hos ham for Sej anus, Prætorianernes Høvedsmand. Uden Tvivl førte deri dog en kæmpende Tilværelse, da en Begivenhed indtraf, som ikke alene rodfæstede hans Fortrolighed, men fik hele hans Theori om Mennesket til at vakle. Det var paa Rejsen til Neapel og Kapri, efter at han havde forladt Rom, for aldrig at vende tilbage dertil. Han havde naaet Halvvejen, til Nærheden af Terracina, hvor de Fundanske Bjerge hæve sig og frembyde en Udsigt, som paa den ene Side strækker sig til Rom, paa den anden til Neapel og Vesuv. Paa Bjergskraaningen fandtes en af Naturen udhulet Grotte, hvor detfaldt Kejseren ind at holde sit Aftensmaaltid. Hans Bordgjæster vare Sejanus, to andre fornemme. Romere og nogle græske Videnskabsmænd. Disse spøgte ved Vinen, men Cæsar turde ogsaa her have haft sine mørke Tanker, thi foran ham laa i Aftensolens Skin ØenPandataria. Julias Forvisnings-sted. Da høres et tordenagtigt Brag: Stenblokke styrte ned fra en Klippe over Hulens Aabning, nogle af Tjenerne ligge knuste, Grus og Smaasten rive sig løs fra Loftet, Gjæsterne lly. Men Sejanus # kaster sig paa Knæ og bedække Fyrsten med sit Legeme. Livvagten, som, da Stenskredet er ophørt, iler til Stedet, finder ham uskadt.

At de Andre havde ladet ham i Stikken, deri saå lian en almindelig og ustraffelig Ytring af den pludselige Skræk; liien at Sejanus var blevet. gav ham nok at gruble over. Her var ingen Plads for Overlæg og Forstillelse, her havde Hengivenhed aabenbaret sig som den øjeblikkelig virkende Drivfjeder. Dette lignede et Mirakel, men Tiberius maatte tro, og han vilde tro. Hvad Filosofen havde søgt med Lys og Lygte, uden at finde, det havde nu milde Guder givet Fyrsten til Lise for hans pinte Sjæl: et Menneske og dermed en Ven. De Fundanske Klippeblokke havde saaledes slaaet et Hul i lians Theori. Men Hullet tilstoppedes nogle Aar senere, da man havde opdaget en Sammensværgelse, som den siden Begivenheden i Grotten almægtige og nu efter Kejserværdigheden lystne Sejanus havdestiftet imod sin Herre. Det tilstoppedes med Bedragerens og hans Barns Legemer. Dermed stod Theorien atter hel og holden og paa fastere Grund end nogensinde; men Tiberius selv var fortabt. Fra det Øjeblik var han den tøjlesløse Tyran. Jeg holder en Ulv ved Ørene! Det var hans sædvanlige Mundheld. Ulven har smaa Øren, og det gjaldt om ikke at slippe Taget. Intet maler bedre hans egen Opfattelse af sin Stilling.

Undtager man disse saa snart skuffede Drømme om Kjærlighed og Venskab, gaar Haab-løsheden som en sort Islæt gjennem hele hans Liv. Hans skarpe Blik f'or vor menneskelige Elendighed forenedes med Overbevisningen om. at det ikke kunde blive bedre. Tanken om det menneskelige Fremskridt var fremmed for Anti-keus Mænd: af den kunde de ikke spores til trøstig Kamp. Men de Bedste af dem havde en Spore nok i Bevidstlieden om, at den evig standende Strid mellem Godt og Ondt kræver Kæmper paa det Godes Side. Tiberius manglede ogsaa den Spore. Han saå — og dette vækker vor Medfølelse — han saa med Harme i Verdens Gang ikke Andet end det Ondes evige Sejrstog. En mere overfladisk og munter Sjæl vilde have spøgt Sorgen bort i epikuræiske Lag; Samtiden bebrejdede ham virkelig, at han ikke greb dette tvetydige Lægemiddel for mørkt Humør. Et mere ydmygt og troende Sind vilde have søgt54

Lægedom for sine Lidelser ved at stræbe efter Fuldkommenhed. Men Tiberius rugede haabløst paa sin Smerte, og deraf kunde ikkun Ondt fødes. Som Augustus at lappe paa Samfundets Saar og ved eget Exempel og almene Love søge at forbedre Sæderne, var for Tiberius at bære Vand i et Sold. Med Afsmag for Livet opfattede han dette som en Kamp for Tilværelsen imellem Væsener, der vare uværdige til Tilværelsen, og sin egen Stilling som den i Kampen mest udsatte, det givne Maal for alle stærke egoistiske Villier. Paa Opdagelsen af Sejanus's Bedrageri fulgte. Slag i Slag, Opdagelsen af, at denne hans eneste Ven havde myrdet hans eneste Søn og det i Samraad med Sønnehustruen ! Jo skaansels-løsere han nu anvendte sit Forsvarssystem, des gyseligere bleve de Billeder af menneskelig Nedrighed, som oprulledes for hans Blik og æggede ham til vildere og vildere Udbrud. Dertil kom Fortvivlelsen over at have nedkaldt Efterverdenens Straffedom over sig thi, underligt nok. saa dybt han foragtede de Levendes Omdømme, satte han Pris paa de kommende Slægters. Denne Modsigelse er ikke sjelden — nomen erit indelehilc nostrurn — Følelsen af at tilhøre Historien og faa den menneskelige Samvittigheds Fordømmelse over sit Navn stadfæstet af alle Tider bøjer den stiveste Nakke. Sin Stilling vilde han dog forsvare, eftersom Skjæbnen havde villet, at den var hans, endskjønt han t'ølte detsom eu skjærende Modsætning at ofre Hekatomber af Uslinger for en eneste Uslings Sikkerhed. Jo længere Striden rasede, des dybere sank han i dens Bølger. Samvittigheden slumrede ind under sine Smerter, og tilsidst var hele hans aandelige Tilværelse gaaet op i Had, Hævn og

Selvopholdelsesdrift, som ustandselig myrde.

* *

*

Tiberius's System var simpelt: naar Alle mistænkes af Alle, gribes Samfundet af den lammende Frygt, som er Tyrannens Skjold. Angiveriet er det Medusahoved, han holder frem til sit Forsvar. Gjennem alle Samfundslag, ind i alle Hjem udstrækker Uhyret sine Polyp-Arme og Føletraade. I Skaren af frække Angivere staa de ædleste Navne, en Kajus Grakkus, en Porcius Kato! Man mistænker en Lurer i enhver Dødelig, en Snare i ethvert Ord, et Baghold i ethvert Smil. En Fader har Grund til at mistro sin Son. en Ægtefælle sin Ægtefælle. Her et Billede fra denne sørgelige Tid:

Ridderen Titius Sabinus vover endnu at vise Agtelse for Germanikus's Enke og Børn, ogsaa Gjenstande for Tiberius's Had. En Dag møder Titius paa Gaden Senatoren Latiaris. som hilser og begynder en Samtale om ligegyldige Ting. for tilsidst at trykke hans Haand og tilhviske ham den Ærbødighed, han nærer for et i Nøden trofast Venskab. Nogle Dage senere mødes de56

atter paa Gaden; Senatoren indbyder Ridderen til sit Hjem, fører ham ind i sit Sovekammer, hvor jo ingen Lurer kan følge dem, og udtaler sin Afsky for Tyrannen, som dynger Forbrydelse paa Forbrydelse. Hans Gjæst letter sit Hjerte i lignende Ord; han har saa længe baaret en stum og derfor en dobbelt tung Sorg. Et Øjeblik senere har Tiberius i sin Haand et af Latiaris, Porcius Kato og to andre Senatorer undertegnet Anklageskrift mod, Titius Sabinus. Skrivelsen omtaler, hvorledes Senatoren Latiaris efter Aftale med de andre Senatorer var gaaet ud for at fange Titius paa Gaden og føre ham i et Baghold ; hvorledes Stedet, som man havde valgt til deres Samtale, ved sin tilsyneladende Ensomhed skulde indgyde Titius Tillid, samt hvorledes Værten for Porcius Kato og de to andre Fædre havde indrettet et Skjulested mellem Sovekammerets Loft og Panel med Sprækker til at lytte ved.

Som man ser, prale de tire Raadsherrer med deres Nidingsdaad. De risikerede Intet derved, thi de vidste, de havde Tiberius's dybeste Foragt, men de kunde mulig vinde Xoget. Lønnen, som to af dem attraaede, var Konsulatet; dog har jeg ikke i den romerske Kon-sulsliste kunnet finde noget Aar, vanæret af deres Navne. Da Titius slæbtes til Døden, tømtes Torve og Gader; Alle flyede, thi et Øjekast til Offeret kunde udtydes som en Tribut af Med-lidenhed med dets Skjæbne. Nogen Tid derefter stod Latiaris selv anklaget for Højforræderi; lian domfældtes, henrettedes og kastedes, et nøgent Lig, ned ad de Gemoniske Trapper.

Saadanne Tildragelser vare almindelige. Angiveren fulgte den Angivne i Døden. Tiberius hadede sine Redskaber mere end deres Ofre: den, der bedrager en Ven, venter paa Lejlighed til at bedrage sin Fyrste. Tiberius fandt sig

omgiven af lumske Rovdyr og saa1 sin Frelse i og havde sin Fornøjelse af at hidse dem mod hinanden. Parforce-Jagten maatte, engang begyndt, vedblive uden Afbrydelse; en Standsning, og Alle vilde kaste sig over ham, hvor han stod i Midten af den blodige Arena.

Det er i aandelig Forstand, han staar der. I Virkeligheden har han forskanset sig paa det liavombæltede, fjeldstængte Kapri. Der søger han i Udsvævelser nogle Øjeblikkes Glemsel af de gyselige Syner, nogle Øjeblikkes Hvile folden hudflettende Angst.* Han havde, som vi vide, bævet tilbage for sit Systems Anvendelse; men Sejanus havde prøvet det og fundet det godt, uden at tænke sig selv som dets Offer, og efterat det først var kommet rigtig i Gang, gaar det af sig selv, et satanisk Perpetuum Mobile. Lægger Tiberius Haanden paa det for at standse det, griber det ham mellem sine Takker og knuser ham.

Men disse Gladiatorer, som myrde hinanden58

med Øre og Tunge, smigre ham endnu i Døden. Ave Cæsar, morituri te sdlutant! Endogsaa Kunsten, Frihedens Datter, hylder Tyrannen og hylder hans System! Ved Foden af en Tiberius-statue — mindes jeg ret: i Villa F>orghese — ser man et Øre. Kunstneren har villet sige, at Cæsar er en Gud, som endogsaa hører den lønligste Hvisken.

Tiberius sparede ikke sine egne Frænder, naar han ofrede Andres. Har Læseren set den smukke Billedstøtte af Agrippina, den kapitolinske Kejsersals Prydelse, uden at komme det Optrin i Hu, da Centurionen, hendes Vogter, løfter Stokken mod et saa ædelt Hoved og slaar hendes ene Øje ud? Under saadan Mishandling udfører Agrippina sit Forsæt, at dø af Sult. Og da hun er død. takker Senatet Cæsar for hans Naade mod hende!

Kom Nogen paa den Tid til at tale om Brutus og Kassius, krævede Forsigtigheden, at han kaldte dem parricidæ, et Ord der er saa godt som to, thi det kan betyde baade Fadermordere og Landsforrædere. Nidkjærheden tilføjede gjerne latrones, det er Røvere. Den Modsætning mellem Fristat og Kejserdømme, som Augustus ikke havde villet indrømme, ikke engang for sig selv, laa nu klart for Dagen, og Ingen undrede sig over, at den Førstes Minder indjog det Sidste Skræk. De vare dog uskadelige disse Minder, Gjengangere, der sjeldent aaben-59

barecle sig uden ved en Grav. Den Nat, Ger-manikus's Aske jordedes, lød paa den af Fakler oplyste Marsmark et enstemmigt Ptaab fra Hæren. Embedsmændene og Folket: Republiken er død! Alt Haab er ude! Og da Støvet af Junia, Katos Søsterdatter, føres til Baalet, bæres i Ligtoget Hundreder af Billeder af høje Stamfædre; men Brutus og Kassius — siger den største af de romerske Historieskrivere — over-straalede alle, fordi deres Billeder ikke saas. De glimrede ved deres Fraværelse. — Den gamle Historieskriver Kremutius Kordus anklages for at have lovprist Brutus's Fædrelandskærlighed og kaldet Kassius den sidste Romer. Det var i et Skrift, som han havde oplæst for sin Ven, Kejser Augustus; men nu indstævnedes han, temmelig sent. for at bøde for sin Forbrydelse. Han lioldt en glimrende Tale, ikke for at værge et fortabt Liv. men for at beskytte Sagas Ret til Overbevisningens Ord. „70 Aar." sagde han tilsidst. ,.70 Aar efter deres Undergang leve Brutus og Kassius endnu i deres Billeder, som ikke engang Sejrvinderen har tilintetgjort. Ville de da ikke være sikre paa deres Arvelod i Historiens Ihukommelse? Dersom I fælde mig, ville de ikke mangle, der forsvare deres Minde ligesom ogsaa mit." Derpaa forlod han Senatet og endte sit Liv.

Hverken Tiberius eller Nogen af de følgende Enevoldslierskere har kunnet forhindre, at et60

Billede fra Antikens I)age af Markus Junius Brutus har indtaget sin Plads i „de berømte Mænds Sal" i Museo Capitolino. Som Kunstværk betragtet er dette Brystbillede godt; men skjønt noget Sværmerisk fandtes i Udtrykket, vare Ansigtstrækkene ikke de, jeg havde ventet. Paa den anden Side af Torvet, i Konservatorernes Palads, ses et prægtigt antikt Brystbillede af en anden Brutus — Lucius Junius, uden Tvivl et idealt Hoved, men alligevel saa realistisk i sin Fremtoning, at man fristes til at tro, at en etrurisk Kunstner har overgivet Efterverdenen de stolte Træk af Roms første Konsul. En Billedstøtte, som skal forestille samme Brutus, i Villa Albani er derimod et hæsligt Vrængbillede, en Slaves men ikke en fribaaren Kunstners Mejsel værdigt, og yderligere forværret ved en senere Tids Restavreringer og Tilføjelser. Om noget Billede af Kassius findes, véd jeg ikke. Maaske staar han imellem de mange navnløse, men ofte i høj Grad tiltalende Marmorhoveder, som de

italienske Museer eje. Ved Gravning i den Villa ved Tivoli, som med Rette eller Urette bærer lians Navn, opdagede man ikke noget Kassius-Höved, men vel et Kunstværk, som kan gjælde for et Vidnesbyrd om hans Kjærlighed til republikanske Minder, det Perikles-Hoved nemlig, som er havnet i British Museum.61

Medens Blodbadet fortsættes i Rom, ensformigt og trættende i al sin Rædsel, vanker Ophavsmanden til det imellem Kapris Klipper. Øens Bredder ere vanskelig tilgængelige; kun mindre Fartøjer kunne lægge til. Vagtposter spærre enhver Opgang og undersøge enhver Ankommende. Naar et Sejl nærmer sig over den i Solen lysende Bugt, medbringer det Anklageskrifter eller Anklagede, som Kejseren selv vil forhøre, eller det er en Ruffer, som blandt Kani-paniens Ungdom har opsøgt et nyt Bytte for hans unaturlige Attraa.

Tiberius kan ikke skjule, at han er ulykkelig. Kvalerne overvælde hans Stolthed. En Gang i det Mindste har lian villet lette sit Hjerte med at skrifte sin Kval. Og dette Skriftemaal er ikke en hvisket fortrolig Meddelelse, men et titanisk Angstraab. som høres gjennem Tiderne. Til Efterverdenen, som skal dømme ham, siger han, at han har dømt sig selv, og viser, uden at tigge om Barmhjertighed, sit af Evmenidernes Svøbe hudflettede Bryst.

„Hvad jeg skal skrive til eder, Fædre i Raadet, eller hvorledes jeg skal skrive, eller hvad jeg aldeles ikke skal skrive i denneStund, om jeg véd det, maaGuder og Gudinder hjemsøge mig med skrækkeligere Kvaler end dem, under hvilke jeg nu daglig føler jeg forgaar."

Saaledes begyndte han en Gang en Skrivelse til Senatet. Det er, som hørte man Veraab fraForgaarden til de Fordømtes Kige. Seneka kan have tænkt paa disse Ord, da han nedskrev følgende Tanke: „Synderens første og største Straf er Synden; i Misgjerningen skjuler Revselsen sig." Men voxer Straffen frem af Brøden, saa spirer Forsoningen op af Straffen, og vi have Ret til at føie Sorg over de Kræfter, som gik tilspilde i denne Sjæls Afgrund. Han er en af de vældigste Skikkelser i den mørke Stil, som Historien kjender, og han venter endnu paa Mesterhaanden, der er i Stand til at skildre ham. Stalirs Forsøg i saa Henseende er en Advarsel.

Det hændte Mikel Angelo, efter at han i Marmoret havde begyndt at forme en af sine Kæmpetanker, at han mødte en Fejl i Stenen. Da kastede han Mejselen og lod Værket ufuldendt — præget med Storhedens Præg og dog fordømt. Overfor Tiberius kunde en Gnostiker blive grebet af den Følelse, at Demiurgos i Æonernes Værksted have bestemt dette Væsen til et Ærens Kar, men at lian paa Grund af en uhelbredelig Fejl i hans Sjæls Malm har bortkastet Mejselen og overanvordet ham til Vanæren.

Hos sin klodsede, i Hjemmet som Nar og Halvtosse behandlede Brodersøn Klaudius havde Tiberius opdaget et godt Hjerte. Overrasket heraf tænkte han et Øjeblik paa at gjøre denne til sin Efterfølger, men afstod derfra, maaske fordi han ikke vilde liave, at ogsaa Godheden i Historien skulde bære Narrens Kappe.III.

K a 1 i g- n 1 a.

Kajus Cæsar Kaligula havde fulgt Tiberius til Kapri og opholdt sig der indtil hans Død. Var et advarende Exempel altid en god Læremester, vilde Kapri have været ham en god Skole.

Den Foragt, Tiberius nærede for sin unge Frænde, som for Alle, lønnede denne med blind Lydighed. Var det kun Forstillelse, saaledes som man i Almindelighed forklarer det, eller var det endnu mere Indflydelsen af den Gamles overlegne frygtindjagende og dæmoniske Karakter — Kajus Cæsar syntes at have tabt sig selv og optaget Farfaderens Jeg. Naar Tiberius lo med sit søde Smil, lo Kajus paa samme Maade; naar Truselen rynkede hans Pande, og Haanen krusede hans Læber, fremviste Kajus samme Aasyn. Det maa have været i en saadan Stund, at hans Træk ere gjengivne af den Mesterhaand, som har formet hans Basaltbuste i det kapitolinske Mu-04

seum. Hovedet drejer sig noget til Siden, Panden tordner, Øjnene gnistre, den tine Mund presser sig ondt og kaanlig sammen; men man ser strax, at dette Aasyn er eftergjort eller indstuderet : det er endnu kun Theatertyranuen. som kommer til Syne i de regelrette Ansigtstræk. ..Hele lians Ydre", siger Tacitus, „efterabede det Ydre, som Tiberius for den Dag havde iført sig, og han talede næsten med dennes Ord."

Hvorledes man nu end vil forklare dette, utvivlsomt er, at Kaligulas aandelige Udvikling herved hæmmedes. Mig forekommer det, som om denne vanvittige Voldsmand igjennem hele sit Liv beholdt noget af Barnet tilbage, ja

Alt med Undtagelse af dets Uskyldighed og Elskværdighed. Fra de Egenskaber voxede han tidlig. Men han har Barnets fuldstændige Mangel paa Selvkundskab, dets Tilbøjelighed for det Æventyr-lige og Fantasivækkende, dets Lyst til at prøve Rækkevidden af sin Magt, dets Udygtighed til at fatte det Gyldige i andre Villiers Tilværelse, dets Drift til at ødelægge og til uden Hensigt at skabe. Der er noget Naivt i hans skammeligste Misgjerning, og i hans Grusomhed spores den direkte Modsætning til Plan og Formaal. Han havde efterabet sin Forgænger, men ikke studeret ham. I det Øjeblik denne dør, bortfalder det Efterlignede, og man har for sig, trods hans 25 Aar, en ondskabsfuld Dreng, der harG 5

faaet Verden og Menneskene til Legetøj og nu paa dem giver sin Vanart løse Tøjler.

Kaligula havde ikke længe været Kejser, da han beærede Bajæ, Tidens yppigste Badested, med et Besøg, som aldrig skulde glemmes. Den fine Verden og den udsvævende Verden, som her gav Møde og fejrede Fester, fra hvilke en „Penelope vendte tilbage som en Helena'1, fik da et Skuespil at se, som kunde stimulere endogsaa livstrætte Nerver. Paa den anden Side Bugten, i en god halv Mils Afstand, ligger Puteoli. Landevejen mellem de tvende Stæder er ikke synderlig meget længere, men den lige Vej er altid den korteste, og Kajus Cæsar bød, at en Bro skulde slaas imellem dem. Og hvilken Bro! Den skulde i Alt ligne Vejenes Dronning, Via appia. Saa mange Skibe, som i Hast kunde overkommes, hele den Flaade, som i Ægypten skulde hente Aarets Kornforraad til Verdensstaden, samledes, ordnedes, fortøjede ved Ankerne, i en dobbelt Række og indesluttedes i en Jorddæmning, der lagdes med hugne Sten og forsynedes med Gangstier og Milepæle. Stationer for kejserlige Ilbud og Værtshuse for tørstige Rejsende maatte heller ikke mangle. Inden nogle Dage havde Cæsars Villie og Bygmesterens Omhu for sit Hoved fremtryllet dette Under, mod hvilket Xerxes's Bro over Hellespont var en Bagatel. Men det mest Storartede derved var dog, at Arbejdet ikke tjente noget Formaal. Nytten er Synspunktet

Romerske Dage.H6

for Jordmenneskets, den for Livets Prosa Modnedes Foretagender; men Børn og Guder ere hævede derover. Naar en Gud gjør Mirakler, leger han. Indvielsesdagen kom. Badegjæsterne i Bajæ spekulerede paa, i hvilken Dragt eller rettere som hvilken Gud Kajus vilde optræde. Mon som Afrodite? Man havde ofte set den smukke Cæsar i Kjærlighedsgudindens Skrud. Eller som Jupiter med forgyldt Tlieaterskjæg og i Haanden et Knippe Lynstraaler? Eller som Neptunus med Trefork og den af Cæsar saa vellykket gjengivne Mine: Quos ego — — ? Eller maaske som et Mellemvæsen mellem Gud og Menneske, i Penula oversaaet med Ædelstene? Det var Dagdrivernes Spørgsmaal og Gjenstanden for deres Yædde-maal; thi klædt som Romer eller blot som Menneske havde man ikke set Kajus, efter at han var flyttet til Palatinerbjerget. Men denne Gang havde Alle gjættet galt. Man havde glemt, at Kajus nu gik i Kamptanker med Hensyn til Germanien. Han kom til Hest. klædt i en guldbroderet græsk Kappe, med Egeløvskrans omkring Hovedet, Sværd ved Siden og et spansk Læderskjold hængende i en Rem over Skulderen. Præ-torianere med vajende Fjerbuske følge ham. Han peger mod Puteoli, sprænger frem over Broen og vender som Triumfator tilbage fra den paa Skrømt stormede By. Den følgende Dag er ogsaa Fest: da viser Cæsar sig i en gylden tohjulet Vogn, trukken af Heste, navnkundige i denb i

Tids „Sport". Om Aftenen straale Broen og liele den Rundkreds af Bjerge og Høje, som omgiver det Inderste af den puteolanske Bugt. i Skinnet Ira utallige Blus. Det Hele ligner et Kæmpe-theater. Broen, der nu var aabnet for Tilskuer-masserne, vrimler af glade Skarer, da paa én Gang gjennemtrængende Skrig høres. Paa et Vink af Kajus Cæsar ere de Lystvandrende styrtede i Havet. Over dem, som holde sig oppe ved Svømning eller have hængt sig fast ved Skibsror og Ankerkjættinger, regne Slag af Stænger og Aarer, indtil de synke i Dybet.

Længe talede maniBajæ om denne Drengestreg af Kajus, længer end om hans Bad i vellugtende Essenser eller om hans Middage, der slugte Millioner.

Kaligula sværmede for at bygge; men næsten Alt hvad han opførte var hensigtsløst som nysnævnte Bro. Man har vanskeligt ved at tænke sig Kunstnere i en mere kilden Stilling end hans Arkitekter. Kajus havde sin egen Smag, hvad Literaturens og Kunstens Frembringelser angaar, og ingen Skoledreng har kjækkere vraget Alt. hvad hidindtil har gjældt for Mønstre i det Skjønne. For denne hvasse Gransker var Virgil en Dumrian, Livius en Sladderhank; de homeriske Sange siges han at have tiltænkt almindelig Tilintetgjørelse, maaske i Erindringen om

den Strenghed, hvormed Tiberius havde holdt ham til at læse dem. Alle vare forpligtede til at18

hylde Kaj us's Smag; og det er ikke usandsynligt, at den store Mængde af de den Gang saa almindelige Virgil-Buster forsvandt under hans Regering; til vor Tid er ingen kommet, men, gjæt-tende sig frem, har man knyttet Digterens Navn til et antikt Brystbillede i Museo Capitolino, som bærer lians Saiigmøs og hans egen Karakters Træk i elskværdig Forening Kajus's Domme i arkitektoniske Spørgsmaal vare lige saa nedrivende. For sine Lystslotte og Villaer udkastede han Planer, hvilke han troede vare saa meget des genialere, som de udæskede sund Forstand. Bygmesteren havde at lyde og paase, saa fremt Livet var liam kjært, at Alt var færdigt til den af Cæsars Utaalmodighed bestemte Tid.

Ikke langt fra Karakallas Thermer og Porta San Sebastiano tindes et Kolumbarium, der har tilhørt Augustus's Frigivne. Inde i det ses en Nische, kronet i Barokstilens Smag med en afstumpet Sneglehuslinie. Man ventede ikke paa antik Grund at træffe et Forvarsel om den Stil, som mere end halvandet Aartusinde senere skulde give Roms Kirker og Porte Allongeparyk paa; men man opdager snart, at denne Forunderlighed ikke skyldes Smagen, men er paatvunget af Pladsen. Vare nogle af Kaligulas Lystslotte blevne skaanede af Tiden, har jeg dog en Mistanke om, at man der vilde være blevet overrasket af adskillige smaa Forløbere for Barok- og Rokokostilen. Men hvad der nu er tilbage af hans Bygninger er kun de69

vældige Ruiner af hans Kejserborg paa Palatiner-bjerget og et Fundament til den Bro. som han fra denne Høj slog over Forum Romanum til den ene af Kapitoliums Toppe. Broen var et Forbindelsesled imellem to høje Guder, naar de vilde hilse paa hinanden og raadslaa om vigtige Sager. Den ene Gud var Jupiter Kapitolinus; den anden, for hvem Kejseren havde bygget Templer, ordnet Præsteskab, rejst Guldstatuer og udtænkt kostbare og kostelige Ofre, varKajus selv. Naar de samtalede, gik det saaledes til, at Kajus hviskede Noget i Jupiters Øre og derpaa lagde sit eget til hans Mund. Undertiden hævede Kajus sin Røst i en truende Tone. Jupiter Kapitolinus, som aldrig svarede i samme Stil. havde dog Grund til at knurre, om ikke paa egne, saa dog paa Medguders Yegne, thi Kejseren havde ladet eii Mængde af Grækenlands skjønneste Tempelbilleder føre til Rom og slaa Hovederne af dem, for at give dem andre med lians egne Ansigtstræk, og det sagdes, at han havde tiltænkt den olympiske Zeus samme Skjæbne.

Dette smager unægtelig af Galskab. Ivali-gulas Samtid havde ogsaa en Mistanke om. at det ikke stod rigtig til i hans Hjerne. Der hviskedes Noget om en Elskovsdrik, som havde rystet lians Forstand. Men giv en Slyngel Almagt, stil Slaver og Smigrere omkring hans Trone, og Vanviddet kan indtinde sig uden Ka-nidias Kunster.70

Kajiis var misundelig. De Billedstøtter af store Mænd, som Augustus havde Hyttet fra det overfyldte Kapitolium til Marsmarken. knuste han til Skærver, thi Rom havde nok af én Storhed. Mærkede han, at paa Theatret en smuk Mand tiltrak sig Kvindernes Blikke, saa ve den Mand! Han var Dødsens; han havde frastjaalet Kajus den udelukkende Hyldest, som det smukke Kjøn var ham skyldig. Misundelsen fremtræder med Barnets hele Naivetet, da Folket klapper i Hænderne ad Vognkæmpen Porius, der i Glæden over en Sejr gav sin Slave Friheden. Kaligula raaber fra sin Loge: ..Dette Folk viser en Gladiator større Ære end sin Fyrste", og han styrter ud. træder paa sin Toga og ruller ned ad Trappen. Ved en lignende Lejlighed var det, at han ønskede Romerfolket én Hals, til Lettelse for Bøddelen.

Hans Tyranni bærer, som ovenfor paapeget, et helt andet Præg end Tiberius's. Den Ene er i sin Grumhed en suu Olding, den Anden en tankeløs Dreng. Uartig udæsker han alle Samfundsklassers Had. Senatorer i Toga lader han løbe over tusinde Skridt ved Siden af sin Vogn; ved hans Fester med Skuespillere og usædelige Terner er det Senatorer, der i Slavedragt opvarte ved Bordet. Ridderstanden agter han ikke en saadan Fornedrelse værdig, men til hans Fornøjelse hører at sætte Sjovere paa Cirkus's og Amtitheatrets Ridderbænke og se paa de Slags-71

maal. som opstaa heraf. De rige Borgere udpresser han som Svampe, efter at han paa mindre end et Aar aldeles har tømt Tiberius's Skatkammer. En Gang imellem giver han denne Maade at skaffe sig Indtægt paa et komisk Præg. som da den gamle Aponius Saturninus. der ved en af Kejseren foranstaltet Avktion er faldet i Søvn og i Søvne har nikket til Opraaberen. ved sin Opvaagnen befinder sig at være Ejer til tretten af Cæsars Gladiatorer imod en Indkjøbs-sum af 11 •_> Million Kroner. De, der ikke udsaas i levende Live. maatte gjøre Cæsar til deres

Arving og være forberedte paa Døden ved Gift. Hans Karrighed saavel som hans Kaadhed ramte ogsaa de Fattige. Lastdragere havde at afstaa Ottendedelen af deres Dagløn til Cæsar. Medens Kornkamrene vare fulde, morede det ham at lukke dem og lade Masseii sulte. Legionerne, denne farlige Samfundsmagt, tog han heller ikke i Betænkning at udæske. Da Kaligula var Barn og opholdt sig hos sine Forældre i Lejren ved Pihinen, havde de germaniske Legioner gjort Opløb. Nu, omtrent tyve Aar senere, vilde lian hugge dem ned til sidste Mand, men forandrede paa sine Omgivelsers indtrængende Bønner sit Forsæt til at decimere dem. I. Følge Dio Kassius udførte han Beslutningen; i Følge Suetonius flygtede han fra Stedet og afstod fra Planen, da i Legionerne, som vare kaldte sammen uden Vaaben og vare blevne omringede af Rytterskarer,72

nogle Soldater anede Uraad og ilede til deres Sværd.

Historien gjemmer nogle Ytringer af Kali-gula, som muliggjøre et Indblik i hans Sjæl. Selv priste han urokkelig Fasthed som sin fornemste og mest udmærkede Egenskab*). Ytringen kaster et pludseligt Lys ind i hans indre Verden. Det er en psykologisk Erfaring, som ikke kjender til Undtagelser, at hjerteløse Mennesker beundre sig som sjælsstærke. Vogn-mandskarlen, der med Piskeslag Haar sit Øgs saarede Ryg, mener, saa længe hans egen Ryg gaar fri, at han er en karakterfast Mand og bestyrkes i sin Selvbeundring af Andres Medlidenhed. At de Fejge ere hjerteløse, er en anden Regel, som ikke ophæves af sine L'ndtagelser. Coivards are c ru ei, siger Gay og har Ret deri, selv om han ikke altid har det, naar han tilføjer :

but the brave Love mercy and delight to save.

Kaligulas Fejghed er udenfor al Tvivl. Hans Biografer have adskilligt Tragikomisk at fortælle derom. Hans indbildte Fasthed udholdt ikke engang Skinnet af en overhængende Fare. Men

*) Det græske Ord. han betjente sig af for denne Egenskab, ddtazps^ca, hælder dog ogsaa til Betydningen Trodsighed og kan i den Forstand til en vis Grad være tjenligt.en bange Dreng, der er beskyttet af en haand-fast Karl, tror at kunne udæske en Verden. Kaligula, omgivet af en med høj Sold lønnet Skare kæmpestore Germaner og frigivne Gladiatorer, troede det Samme. Fejghed forliges godt med Trods. Men for Kajus var Trods det Samme som Mod. Denne Stakkel beundrede sig altsaa som en fast og modig Mand og lik i opdyngede Misgjerninger nye Sporer til Selvbeundring. Tiberius led af Samvittighedskvaler. Kaligula modnedes aldrig til saa megen Menneskelighed, at Samvittighedskvaler vare mulige for ham. Da en Gang hans Farmoder Antonia vovede at bebrejde ham en Udaad, mødtes hun af et Par forbavsede Øjne og Gjensvaret: Har du da glemt, at Alt er mig tilladt? Hvad Barnet har Magt til at gjøre, og hvad der ikke udtrykkelig er forbudt det, er det tilladt. Selve hans Opfattelse af Majestæten var et Sidestykke til Barnekammerets, hvor Bussemanden er det gyselig Sublime. Man saa1 ham foran Spejlet indøve det hæsligste Minespil for at kunne optræde, som tiet skikker sig en Hersker over Liv og Død.

Kaligula havde søvnløse Nætter, men det kan man have, uden at Samvittigheden er syg. Aarsagen var snarere en Indbildningskraft, i hvis Morads Uhyrer og Afskyeligheder væltede sig, oppebiende Timen, da han vilde legemliggjøre dem i Handling. Han kunde aldrig komme sig74

at'sin Forbavselse over Rækkevidden af hans Magt og glædede sig des niere over dens uhyre Omfang, jo længere han fjernede sig ud over de Grænser, som en indre Lov har trukket for Herskere over den ydre. I Mangel af Modtryk svedte hans Villie Blod, ligesom Menneskelegemet i Mangel af Lufttryk. Ofte saa1 Vagtposterne liam ved Stjernelys og Maaneskin vanke om i Paladsets vidtstrakte Søjlegange eller paa Broen over Forum Romanum. Hvormed syslede da hans Tanker? I Almindelighed med vilde Vel-talenhedsforsøg, som den følgende Dag satte Skræk i Senatet. Inden han begyndte en saadan Tale, forudskikkede han ofte de Ord: ..Jeg drager mine natlige Studiers Sværd." Særlig morede det ham at tale til Misdæderes Beskyttelse og Uskyldiges Undergang, fordi hans Talent som Sagfører derved viste sig størst. Moralsk set en Idiot, var han i ingen Henseende en Dumrian. Han havde en Vittighed, som tilspidsedes af Drillelysten, en Logik, som tik Skarphed af Ondskaben, og en Stil, som tik Sving af Smagen for det Gyselige.

Skjønt dette Menneske ikke var ved sine Sansers fulde Brug, tvivler jeg dog om, at han som privat Mand med Ret

og Skjel kunde være bleven indespærret i et Daarehus. Snarere var han havnet i et Tugthus. Hvor Grænse-skjellet staar imellem Vanviddet og Forbrydelsen er forøvrigt endnu en uopklaret Sag. skjønt hver75

Dag kræver en praktisk Løsning af Spørgsmaalet om Tilregneligheden. At Ivaligula for sin Yndlingshest Incitatus byggede et Slot og indrettede en Hotstat, turde i det Mindste vore Jockeyklubber ikke opfatte som Tegn paa Afsindighed, og at han tænkte paa at udnævne Incitatus til romersk Konsul, var jo heller ikke saa galt. Værre Konsuler havde Rom haft, og de med Værdigheden følgende Embedsforretninger vare nu ikke længer saa magtpaaliggende, at de ikke skulde kunne røgtes af Incitatus med Bistand af en Staldknægt.

To Mænd ved Kaligulas Hof vare Gjenstand for hans ubarmhjertige Narrestreger. Den Ene var lians Farbroder Klaudius, den Anden Gardepræfekten Ivassius Kerea, Dennes uforlignelige Manddomsgjerninger paa Valpladsen sparede ham ikke for det skammeligste Gjøgl i Kejserpaladset. Kerea bar eller syntes at bære Spotten med den gamle Krigers barske Taalmodighed; Klaudius med den gamle Lærdes tankespredte Ro. Den Ene blev Kaligulas Banemand; den Anden hans Efterfølger.

En Dag, da Kaligula forlod Theatret, ventede de to Gardepræfekter, hvis Tour til Tjeneste det var, paa ham, for at modtage Dagens Løsen. Den Ene var Kerea. Naar denne ellers forlangte Løsenet, var Kejserens sædvanlige haaii-fulde Svar: Priapus! Men Kerea holdt sig denne Gang noget tilbage, og det var til den76

anden Præfekt, Kaligula gav Løsenet: J u p i t e r I Neppe var Ordet udtalt, før Raabet lød: Saa r a m me dig hans Vrede! og K ereas Sværd løftedes mod Tyrannen. Flere Sammensvorne styrtede over ham, og inden den germaniske Livvagt naaede derhen, laa Kaligula paa Jorden

som en blodig og livløs Masse.

* *

De Statuer og Brystbilleder, vi have af Kajus Cæsar, vidne om, at det i sammenlignel-sesvis kort Tid — han myrdedes i sit 29de Leveaar — lykkedes ham ved hans uafladelige Bestræbelse at faa et afskrækkende Udseende. Mellem den smukke Yngling i Museo Capitolinos Galleri og Togastatuen i Villa Borghese er Afstanden uhyre, skjønt Ligheden er slaaende. Den Første vil man ikke frakjende Muligheden af en ædel Udvikling. I det ovenfor omtalte Basalthoved i det samme Museums Kejsersal læser man ikke Andet end Ondt, men endnu i en smuk og, saa at sige, eftergjort Skrift. Her forsøger han at se modbydelig ud. Harnisk-statuen i Neapel gjør et uhyggeligt Indtryk, men et Skjær af Skjønhed hviler endnu over Trækkene. Herosstøtten i Vatikanet nærmer sig endnu mere til Villa Borgheses Togastatue, der giver os den udprægede Skurk. Her og i den ypperlige Buste i Villa Albani fremstilles han i præsteligt Skrud, og dette, saavel som Ansigtets Udtryk, erindrer77

os om en Lejlighed, da han optraadte som Offerpræst og med Øxen nedhuggede — Offerdyret? nej, men den Intet anende Altertjener, som stod ved Siden. Villa Borgheses Kaligula med sit raa Skurkepræg, sine skjævt mod Jorden rettede Øjne og sin ondskabsfulde Trækning ved Munden synes at ruge paa en lignende Spøg.

Efter Kaligulas Død forsvandt paa en eneste Nat de utallige Billedstøtter i Rom. som bar hans Ansigtstræk. Det er heldigt, at Samlings-lystens Iver anspores af Ødelæggelsens. Sandsynligvis er det dette, vi have at takke for. at vi endnu kunne sammenligne en Kaligula, en Nero. en Kommodus i Marmor med de samme Mænd i Historien. Ivajus Cæsars i Neapels Museum opstillede Harniskstatue blev opgravet ved Garigliauo sammen med en Trajanusstøtte. Kun en Samler har kunnet falde paa at huse dem under det samme Tag.IV.

I v 1 a ix cl i it s.

Hvis Klaudius ikkun levede for Efterverdenen i de Love, han indstiftede, de Bygninger, han opførte, og de Billedstøtter, man endnu har af ham. da maatte man nødvendig forledes til en smigrende Forestilling om Kaligulas Efterfølger.

Klaudiusbillederne i Roms Museer overraske. Misfosteret, saaledes som hans egen Moder kaldte ham. Gladiatorlegenes Ven, Fraadseren og Drankeren. den lærde Dumrian, den villieløse Halvtosse (lutter Udtryk,

som man har dynget op paa hans Isse) — er det muligt, at han har haft nogen Lighed med disse Billeder, som møde os med Vemod og Mildhed i de regelrette juliske Træk?

Ja, efter Alt, hvad vi vide om romersk Portrætkunst. ere vi forpligtede til at tro det. Man kan ikke bebrejde denne Kunst, at den smigrede. Den gav, hvad Romerne krævede af den: streng,79

ubestikkelig Natursandhed, og den gjorde ingen Undtagelse med Cæsarerne og deres Hus, ikke en Gang med deres Kvinder.

Man træffer næsten frastødende Vidnesbyrd derom. En Kejserinde, der allerede er lidt til Aars, skal fremstilles som Venus. Det er muligt, at hun helst vikle have frabedt sig denne Ære, og at hun gjerne hørte til

„die alten, die sicli klug verhüllen",

men hun har Pligter mod sin Værdighed som Cæsars Hustru og maa linde sig i sin Skjæbne. Kjærligkedsgudinden var jo den juliske Æts Stammemoder; derfor gaa hendes Attributer — men ganske vist ikke altid hendes Skjønhed — i Arv til enhver Husmoder ved den cæsariske Arne, paa samme Maade som Paven arver St. Petrus's Nøgler, maaske uden at arve hans Tro. Og saaledes skal Kunstneren forevige hendes nøgne Ynder, og han gjør det overensstemmende med Sandheden saaledes, at den lille Amorin, som med Fingeren paa Munden staar ved Billedstøttens Fod, umulig kan hviske Andet til disse Ynder end: tilhyller eder!

Man kan jo forøvrigt sige, at den fineste Smiger var at holde sig til Virkeligheden, der burde være god nok og ikke burde trænge til at korrigeres af Kunsten.

Dette paabød i ethvert Fald. Forsigtiglieden, thi der fandtes fuldt op af Spasmagere og80

Spottefugle paa Torvene saa vel som i Forsamlingssalene og Badene, hvor de kejserlige Billedstøtter vare opstillede. Smigeren vilde have udæsket Latteren. I)e Grunde, hvormed Snorre Sturlesøn hævder Oldtidskvadene om Stormænds Bedrifter som gyldige Vidnesbyrd, naar Sangene have været sungne for Vedkommende selv, de samme Grunde gjælde ogsaa for Kejserbilledernes Troskab. En paa Forfængeligheden myntet, for Alle tydelig Afvigelse fra Sandheden, ,.det vilde have været Haan, men ikke Ros".

Kun i de Billedstøtter og Reliefter, som fremstille en Kejser i hans Apotheose, kan man opdage en Idealisering, men en, som vil forklare Naturen, uden at korrigere den.

Man maa altsaa tro, at Klaudius har haft disse tiltalende Ansigtstræk. Alle hans Billeder af forskjellige Mejsler og forskjelligt Værd vidne overensstemmende derom. Og det modsiges ikke af hans Historieskrivere. Vel have disse gjort sig lystige over hans pedantiske Væsen og vuggende Gang, men ingen har sagt, at han var styg. Suetonius, den ivrige Samler af Alt, som kunde gjøre hans Minde latterligt, taler endogsaa om „en bydende Værdighed i hans Ydre (autoritas dignitasque formæ), naar han stod, sad eller laa".

Klaudius-Statuen i Vatikanets Rotunda eiet mærkeligt Kunstværk. En gammel Hamlet ! Det er det første Indtryk. Men Hamlet og8 1

Klaudius Cæsar, Shakspeares tine romantiskmoderne Drømmer og den kejtede, svage, sanselige Olding paa Romas Trone — en saadan Sammenligning maa jo føre en hel Mængde Indvendinger meel sig! Det er sandt, og dog slipper jeg ikke den Tro, at Shakspeare havde læst om Klaudius, før han skrev om Hamlet, at Suetonius's Skildring af den ulykkelige romerske Fyrstesøn og Saxes Saga om den ulykkelige danske vare formælede i Digterens Fantasi, da Hamlet skabtes der. Et sørgeligt Ungdomsliv ved et Hof, som tvang dem til at hykle Vanvid, var fælles for dem begge. Og at der laa en Hamlet dybt skjult i Klaudius Cæsars Sjæl, og at Shakspeares skarpe Blik har fundet ham der og ladet ham som en Sommerfugl flyve ud af den uformelige Puppe, det tror man at se foran den vatikanske Billedstøtte, hvis Mester saa at sige i Marmor har hugget det græske Ord, hvormed Augustus traf Hovedtrækket i Klaudius's Karakter. Ordet, anvendt paa ham, behøver ingen Udtydning; naar man hører meteoria, forestiller man sig en Svæven i grænseløse Regioner imellem Taager og Skyer, et planløst Liv i tomme Drømme, nedtynget af Vemod over Villiens Svaghed og af og til gjennem-krydset af store Forsætter. Det var den unge Hamlets og den gamle romerske Imperators Liv. Man læser det her med forbavsende Tydelighed i

hvert et Træk.

Det er et velformet Hoved, mod hvilket man

fra Skjønhedens Synspunkt neppe kan indvende Andet, end at Ansigtets Oval er noget for sammentrykket. Den brede Pande er overtrukken af tungsindige Skyer. Øjnene med deres tøvende, sørgmodige og velvillige Udtryk røbe en grublende og lidende Aand, som føler sig adelsbaaren. men ude af Stand til at hævde sin Frihed. Munden er smukt modelleret og tyder paa en Finfølelse, som man ikke skulde have ventet her, men som træder frem ved en upartisk Granskning af Klau-dius's Karakter. Holdningen er ædel, men anstrengt; Legemsbygningen udadlelig, med Undtagelse af de altfor smalle Skuldre. Det Hele gjør et ængstende og dog vindende Indtryk. Man tror at se en Ulykke, som har Ret til at appellere til Deltagelsen, og en Svaghed, parret med for meget Godt til kun at vække Medynk og Foragt,

Ogsaa denne Billedstøtte vidner om, at den gamle Sætning om Antikens Kulde taaler en Indskrænkning. Naar Gjenstanden var saadan, at Betoningen mere faldt paa Livets Søndring end paa dets Harmoni, skabtes der Kunstværker, gjennemaandede af den Varme, som Sjæls-kræfternes ujevne Leg avler. Men Autikens Kunstværker byde sig ikke frem til Salg; mod Kjøbere ere de kølige. De tillade sig ikke engang at bejle til en barbarisk Smag ved noget paataget Sjælfuldt, noget Overdrevent i Bevægelser, noget Kunstigt i Draperiet. Man overrasker83

dem i Færd med at skrifte deres Følelser; men de ville ikke overraske med deres Skriftemaal. Det har ofte været sagt, at de synes at være til for deres egen Skyld, ligesom Blomsten, der uset folder sin Skjønhed ud i Urskovens Dyb.

Den Klaudius-Statue, som her er omtalt, blev fundet i Civita Lavigna i Aaret 1865. Vatikanets Rotunda ejer ogsaa et ypperligt Brystbillede af samme Kejser, og Lateranet gjemmer en anden Tronstatue, der ogsaa er et godt Arbejde. Alle tale de godt om Den, de fremstille, og alle synes de at vidne om. at deres Mester har elsket sin Opgave. Denne Kjærlighed, som man opdager, man véd ikke hvorledes, har hos de romerske Kejserstatuers Kunstnere ikke altid virket sammen med Øjet og Smagen. Man opdager den i Klaudiusbillederne, i Vatikanets skjønne Nerva-Statue, i nogle af de bedste Tra-janus- og Antoninus-Pius-Billeder, men ellers sjeldent.

Gaa vi fra Museerne til Kampagnen, træffe vi ogsaa Klaudius der. Kampagnen holder hans Minde i sin Favn, og den og dette Minde forskjønne hinanden. Det Vemod og den Storhed i Forfald, som man bliver vår i den stakkels Kejsers Træk, gjenfindes i denne af Naturen og Kunsten dannede Gruppe. Aqua Claudias Buehvælvinger gjennemskjære den romerske Ødemark. ligesom en fast Beslutning undtagelsesvis gjennemskar de taagede Regioner i denne Cæsars

6*84

Sjæl. Fra de Bjerge, der mod Øst omgjærde Korns Synskreds, vandre den klaudiske Vandlednings Arkader over en Strækning af tiere Mil til den evige Stad. Den gamle Indskrift over Porta Maggiore fortæller, hvor de drog ind i Rom. og de fem Buer, der staa tilbage paa Skraaningen af Palatinerbjerget ad Via di Gregorio til, sige os, hvor Ledningen endte, efter at den havde tømt sine kildefriske Strømme i en Mængde af Kunsten smykkede Marmordamme. Færdes man paa Via appia nuova eller paa Vejen til Frascati, ser man, saa langt Øjet naar, meel længere eller kortere Mellemrum disse vældige Arkader, der ofte liæve sig til en Højde af hundrede Fod og ved deres Størrelse ere lette at skjelne fra de i samme Retning løbende Aqua Marcias Buer. Man har vanskeligt ved at tro, at dette Kæmpeværk er opstaaet ved den svageste af alle Cæsarer; det er en ejendommelig Leg af Skjæbnen, at just hans Navn skulde knyttes til et Mindesmærke, der mere end noget andet minder om det gamle Roms Magt og den romerske Folkestammes Yilliekraft.

Er man paa en af de smaa Dampbaade, som pløje Tiberen, gaaet ned til Ostia, støder man paa en Modsigelse af samme Slags. Hvor man nu ser nogle elendige Hytter, stod fordum Roms Havnestad, folkerig og yppig, og denne Stad med sin Havn, der nævnedes imellem Verdens Underværker, havde Klaudius at takke for85

sin Blomstring. Tibermunelingen ved O stia var allerede før Julius Cæsars Tid saa opfyldt af Floddynd og Havets Sand. at man ikke med store Fartøjer vovede sig ind deri. En af Julius Cæsars store Planer gik ud paa atter at gjøre Ostia til Roms Havn, men selv om han havde levet, vilde han ikke have udført Tanken, thi han, der ellers æggedes af Vanskeligheder, lod Foretagendet falde, efter at Sagkyndige havde erklæret det for umuligt, Klaudius optog Planen. De Sagkyndige fraraadede den paa Ny. Kejseren lod demfremsætte deres Grunde, gjennem-granskede dem. forkastede dem og paabød. at Arbejdet skulde begynde. Nogle Aar derefter var Ostia en Havn, mellem hvis vældige Arme Kornflaaderne fra Ægypten og Afrika fandt sikker Ankergrund, og over hvis Bølgebrydere et Fyr-taarn rejste sig, som kappedes med Alexandrias.

Bag Sabinerbjergene i en af Apenninerne dannet Grydedal ligger Celanosøen, Oldtidens Fucinus. I Aaret 1752, da Søens Vandstand var meget lav, blottedes Ruinerne af en gammel Stad, og blandt dem fandt man Billedstøtter af Kejser Klaudius og hans anden Hustru, Agrippina. Hvor en Klaudiusstatue har staaet, eier har den gamle Kejser levet i Mindet om et eller andet nyttigt Foretagende. Saaledes ogsaa her. Fucinus havde intet synligt Afløb og overstrømmede ofte den omkringliggende Egn. Julius Cæsar agtede derfor at binde Vandstanden ved en86

Tunnel igjennem det nu saakaldte Monte Sal-viano. Men ogsaa her faldt det i Klaudius's Lod at optage og udføre Cæsars Tanke. I elleve Aar arbejdede 30.000 Mand paa at gjennembryde Bjerget. I Aaret 52 efter Kristus var Værket fuldført. I)et, som saa meget Andet, forfaldt i Middelalderen. Mer end tusind Aar efter Klau-dius optoges Sagen igjen, og en ny Tunnel har nu givet Agerbruget omkring Celanosøen frugtbare Strækninger i tryg Besiddelse. Forgangent Aar fejrede Italien dette Storværk ved at lade slaa en Erindringsmedaille over dets Ophavsmand. Fyrst Alessandro Torlonia.

* *

*

Klaudius var som Barn og Yngling sygelig. Hans Legems- og Sjælskræfter udviklede sig saa langsomt, at han endnu ved Myndighedsalderen stod under en „Barneleders" Omsorg. I Hjemmet behandledes han hjerteløst, selv af sin Moder. Man hørte hende klage over, at hun havde født en ufærdig Skabning til Verden, og vilde hun udpege Nogen som usædvanlig dum, var hendes staaende Udtryk: „Han er enfoldigere end min Søn Klaudius". Den Skjønhed og Begavelse, hvormed hans Broder Germanikus lyste, gjorde ved Sammenligningen hans Stilling værre. Den eneste af Frænderne, som viste ham Godhed, var Kejser Augustus. Af Breve, som denne skre\ til Livia (og hvoraf Suetonius liar givet os l d-87

drag), ser man blandt Andet, at Kejseren en Tid indbød Klaudius daglig til sit Bord i Haab om at kunne vænne liam af med den Menneskeskyhed og det klodsede Væsen, som gjorde liam saa latterlig. For at unddrage sig Haan og Spot, havde Ynglingen gjort sig saa usynlig som muligt og valgt sig Omgangsvenner mellem nogle agtværdige Bogorme, der ikke havde noget af de helleniske Videnskabsmænds verdensvante, slebne Lader og lette Samtaletone. Under disse Venners Ledelse havde han med Iver kastet sig over Studier. Titus Livius, den udmærkede Historieskriver, Kejserens fortrolige Ven, indfandt sig stundom i denne Kreds og opmuntrede Klaudius til historisk Forfatterskab, om ikke for Andet, saa for at Ynglingens Sjæl kunde have en ædel Sysselsættelse. Men Kejseren opdagede snart, hvad der var baade til' at le og græde over, at den unge Fyrste ikke alene havde tilegnet sig de Kundskaber, en Sulpicius Floms, en Atlienodorus havde at byde paa, men ogsaa deres pedantiske Lader. Hvad skulde man gjøre med ham? .Da Kejseren skrev et af disse Breve, forestod den Fest til Mars Ultors Ære, som han havde indstiftet og med hele det kejserlige Hus skulde overvære. Men kunde Klaudius, den Stakkel {„misellus"I, tages med? Kunde han med sine 21 Aar paa Bagen gjælde for et hel-færdigt Menneske? Vilde man ikke udsætte sig for Latter, naar man fremviste ham for et Folk,88

der var saa tilbøjeligt til ondskabsfulde Løjer som det romerske? Brevskriveren indrømmer, at disse Spørgsmaal ængste ham, og at han én Gang for alle vil have afgjort, om Klaudins er mulig i Omgangslivet og Statslivet eller ikke. — Ved en anden Lejlighed skriver Kejseren, at han har fundet Sjælsadel under den taabelige Overflade — en Opdagelse, der gjør lians lige saa skarpe som velvillige Blik Ære — og han ytrer sin Forbavselse over den

Sammenhæng i Tankegangen og den Klarhed i Udtrykkene, som Klaudius besad, naar han holdt et overtænkt Foredrag, medens han til daglig Brug hyppig snakkede sort.

Den samme Iagttagelse havde det romerske Folk ofte Lejlighed til at gjøre, efter at Klaudius var kommen paa Tronen. Naar han ikke talede uforberedt, vare hans Foredrag i Senatet ikke alene klare, men sagkyndige og udmærkede ved Grundighed; og dog gik der neppe nogen Dag, uden at man paa Forum eller i private Kredse havde at. fortælle om en Dumhed eller et galt Udtryk fra hans Læber.

Den medlidende Venlighed, som Augustus havde vist ham under hans glædeløse Ungdomsliv, gjemte Klaudius i taknemmelig Erindring. At Augustus havde anset det for nødvendigt at udelukke ham fra alle Statsværdigheder med Undtagelse af Auguralpræstens og i sin sidste Villie kun betænkt ham med en ringe Pengesum,89

formindskede ikke denne Taknemmelighed. Hvis der i det romerske Rige fandtes Nogen, der i Kejserdømmets Grundlægger saa' et højere Væsen og lagde alvorlig Betydning i hans Ophøjelse til Guderne, saa var det denne hans Efterfølger.

Under Tiberius's Regering var Klaudius endnu strengere fjernet fra offenlige Hverv. Da Senatet gav ham Sæde og Stemme blandt sine Medlemmer af konsularisk Rang, ophævede Ti-berius Beslutningen ved den aabne Erklæring, at hans Frænde ikke var ved sin Forstands fulde Brug. Den Foragt, som Tiberius viste ham. og den Rædsel, han nærede for, at „Tossen" skulde gjøre Cæsars Hus latterligt, vare dog blandede med andre Følelser. Ogsaa han havde i Klaudius opdaget et ædelt Malm; det harmede ham, at de enkelte Anlæg til et godt Menneske, som lian her mente at have fundet, skulde være parrede med en saa hjælpeløs Svaghed, og ved sit Testament søgte han at sikre ham en selvstændig og sorgfri økonomisk Stilling. Men Kaligula røvede hans Formue, og Klaudius levede derpaa den fattige Lærdes Liv med alle dets Forsagelser. Ulykkelig var han dog ikke, naar de Timer undtages, hvori han kaldtes til Hoffet for at tjene til Skive for Kaligulas kaade Indfald. Han fandt sin Trøst i Læsning og Forfatterskab og sin Hvile i de tomme Drømme, hvortil han hengav sig. efter at han i det fra det nær-90

meste Værtshus hentede Maaltid havde tilfredsstillet sin altid storartede Madlyst Og Kjærlighed til Albanervinen. Naar han ikke opholdt sig paa Landet, boede han i et tarveligt Hus i en af Korns Udkanter, afholdt af Naboerne, som ved en agtelsesfuld Opførsel syntes at ville bøde paa den Forhaanelse, som han maatte taale af sine Frænder. Den græske Bogverden havde han grundig gjennemforsket; hans historiske Studier vare omhyggelige og vidtstrakte; hans Virksomhed som Forfatter storartet af Omfang og, at dømme efter Samtidiges Ytringer, agtværdig med Hensyn til Indholdet. I romersk Historie skrev han tre og tyve Bind; etruskiske Forskninger nedlagde han i tyve Bøger og kar-thagiske i otte. Desuden forfattede han et ..Forsvar for Cicero" mod dennes Modstander Asinius Gallus, et Arbejde om Brædtspil, et andet 0111 den latinske Retskrivning, samt endelig vidtløftige Erindringer fra sit eget Liv. At hans etruskiske og karthagiske Studier ere gaaede tabte, maa regnes til ubodelig Skade for Videnskaben. thi man vilde utvivlsomt i dem have truffet en uhyre Belæsthed og en Rigdom af samvittighedsfulde Fakta, hentede fra Kilder, der nu for længe siden ere udtørrede. Klaudius havde hele Karakteren af en Faglærd fra vore Dage, der med Kjærlighed fordyber sig i de mindste Enkeltheder af sin Gjenstand og ikke vover en Dom over Noget uden den omhygge-91

ligste Prøvelse af Alt, hvad der hidtil har været undersøgt og udtalt om samme Emne.

Maaske var denne Egenskal) en af hans største Ulykker som Rigets Styrer. Den gjorde ham til Pedant og til bureaukratisk Formynder i enhver Bagatel, som han vidste han forstod sig paa, og forledte ham til en velment, men latter- eller forargelsesvækkende Indblanding med Forordninger om Husholdningssager og andre Ting, som Vedkommende, hvem Forordningerne gjaldt, forstod mindst lige saa godt som han selv. Men hvad der var langt værre, den samme Egenskab gjorde ham aldeles forsagt overfor de daglig opdukkende Spørgsmaal, hvori han ikke følte sig hjemme. I Bevidsthed om den Sløvhed, hvormed han modtog Indtryk af Alt, som ikke kildrede hans Vellyst, og i Følelse af den Langsomhed, hvormed lian klarede sine Forestillinger, nærede han ingen Tiltro til sin egen Dømmekraft som umiddelbart virksom, og i slige Spørgsmaal havde han derfor intet andet Svar end det Holbergske: „Spørg min Hovmester!" Mindst tiltroede han sig at kunne gjennomskue Andres Tanker og

Forsætter, eller at kunne skjelne den Redelige fra den Uredelige. Vennen fra Fjenden. Omsorgen herfor overlod han til de Mennesker i sine Omgivelser, som én Gang for alle havde vundet hans Tillid. De Anklager, for hvilke en stor Mængde Senatorer og Riddere under hans Regering faldt som Ofre,92

ere alle at skrive paa disse Omgivelsers Synderegister. Da man efter Kejserens Død gjennemsøgte hans Papirer, fandt man, at han selv aldrig havde forlangt eller indledet nogen Anklage. Om de fældede Dødsdomme var han sædvanligvis uvidende, indtil de vare fuldbyrdede, ofte ogsaa bagefter, saa at han indbød til sit Bord fornemme Romere, der allerede vare henrettede som Højforrædere. Han følte ved sig selv, at han, som Tacitus siger, ,.var ude af Stand til at forsvare sig selv" ; naar han derfor fra sine lærde Forskninger eller sin Grublen over vigtige Lovforslag eller sin Puslen med bureaukratisk Pilleri vækkedes til Syn paa Livet omkring sig, og hans Øre fyldtes med Raab om statsfarlige Rænker og truende Sammensværgelser, saa sad han raad-vild og mistvivlende om at kunne udtinde, hvad der var sandt og usandt, virkeligt og opdigtet i det, han hørte, og overgav sig endelig paa Naade og Unaade til dem, paa hvis ..praktiske Blik" lian forlod sig, og paa hvis Kjærlighed og Venskab han troede at kunne stole. At dette var en Svaghed, skjæbnesvanger i sig selv og en Fyrste uværdig, derom havde han en smertelig Bevidsthed, som han søgte at døve med Middagsbordets Glæder og med ihærdige Studier.

Han gjörde imidlertid vedholdende Forsøg paa at øve sit Syn for det praktiske Livs Tarv. Af den Grund indtog han ofte Dommersædet, selv naar Retssager af mindre Betydning vare for.Hans Forsøg som Dommer faldt forskjellig ud. Stundom lykkedes det ham at fastholde sin Opmærksomhed overfor de Grunde og Modgrunde, som fremførtes under Sagen, og naar han da havde taget sig nogen Tid til Overvejelse, kunde han komme til Resultater, der vidnede om Skarpsindighed. Men lige saa ofte hændte det, at Grublerier, maaske over etrurisk eller karthagisk Tidsregning eller over en og anden Brædtspils-opgave, krydsede hans Tanker, og Dommen blev da derefter. Ved en saadan Lejlighed slyngede en af Parterne, en Hellener, ham Ordet Dumrian i Ansigtet. Kejseren tog resigneret mod Tilrettevisningen, i Følelsen af at den var velfortjent. Ved en anden Lejlighed, hvor han sad som Dommer, trængte en liliig Madlugt ind i Salen fra et Tempel i Nabolaget, hvis Præster i hele Staden vare kjendte som Lækkermunde. Klaudius glemte da baade Rettergang og Parter og skyndte sig fra Dommersædet ind i Præsternes Spisesal, hvor han slog sig til Ro og indtog et grundigt Maaltid.

Overhovedet kan man sige, at hans Nervesystem var ham overmægtigt. Han var yderlig svag overfor enhver Sansepirring. Kvindelig Skjønhed, ædel Vin, et godt Bord vare Fristelser, for hvilke han uden anden Modstand end de tavse Indvendinger bukkede under, medens han derimod i Spørgsmaal, der ikke appellerede til Sanserne men til Eftertanken, viste Villiestyrke,94

naar lian først i dem havde dannet sig en Overbevisning. Af' denne Svaghed maa man forklare de mange Synder, hvori han gjorde sig skyldig imod Hofetiketten, ja imod det Høviske og Beherskede, som enhver Homer vilde iagttage i det Ydre. Han kunde ogsaa ved højtidelige Lejligheder, ja selv paa Tronen, vise en styg, om end hurtig forbigaaende og aldeles ufarlig, Forbitrelse over en uventet Modsigelse; han kunde fælde Taarer ved den mindste Appel til hans Hjerte og skoggerle, naar der forefaldt noget Komisk, som den gode Tone bød ikke at give Agt paa. Naar hans under alt dette uafladelige Stræben efter at optræde, som det sømmede sig en Kejser, ikke bar bedre Frugt, kan man ikke undre sig over følgende Begivenhed, som tildrog sig, da han endnu levede som Privatmand og „gammel Student". Han vilde da, i Lighed med andre Forfattere, ved offenlige Forelæsninger udforske, hvad Modtagelse hans uudgivne Skrifter kunde vente. Der indfandt sig mange Folk til den første Forelæsning, og man afventede i agtelsesfuld Tavshed, hvad den fordringsløse og afholdte Fyrste havde at sige. Men da denne havde begyndt sit Foredrag, brast en Bænk under en usædvanlig tyk Tilhører. Avditoriet tog sig hurtig sammen efter den Latter, dette vakte; men den, der ikke var i Stand til at stække sine Lattermuskler, var Forelæseren selv, og Tilhørerne maatte gaa deres Vej. efter at de95

længe forgjæves havde ventet paa, at han skulde byde dem Andet end en Skoggerlatter.

Med denne Nervepirrelighed hang ogsaa hans pludselige Rædsel sammen, hvilken man med Urette har udlagt som Fejghed, thi den opvejedes af et moralsk Mod, der som oftest lagde Baand paa den. Fra hans tilvisse korte Felttog i Britanien har den ivrige Anekdotejæger Sue-tonius ikke kunnet meddele os et eneste Træk, som

retfærdiggjør Beskyldningen for Fejghed. Af samme legemlige Svaghed maa man forklare den vellystige Nydelse, man stundom mente at kunne iagttage i hans Ansigtstræk, naar han overværede Blodsudgydelse. Hans Samtidige, der selv nærede saa umaadelig Attraa efter de grusomme Gladiatorlege, "vilde vel aldrig have lagt Mærke til dette, livis de ikke netop havde fundet det hos en Fyrste, hvis menneskelige Sindelag var almindelig kjendt.

Man læser i Klaudius's Ansigt, at han sørgede over sine Nederlag i denne Strid mellem Loven i hans Indre og Loven i hans Legeme. Studier og Grublerier vare hans eneste Værn imod Sansernes Fristelser. Medens han saaledes var hensunken i sine Tankers og Drømmes Verden, kunde Gjenstande skride forbi hans Øjne, uden at han saar dem. Stemmer lyde i hans Nærhed, uden at han hørte dem, Hændelser indtræffe, som satte Alle i Oprør rundt omkring ham, uden at han anede Noget. Hans Sjæl var9(i

en camera obscura, der opfangede en smal Lysstribe og lod det Andet i Mørke. Han maatte se bort fra de ydre Fremtoninger eller risikere at trælbindes af et Indtryk paa Nerverne. I Mangel af den hurtige Indskydelse og det skarpe Blik søgte lian sin Styrke i at udfinde og klare den theoretiske Knude i de forekommende praktiske Spørgsmaal, og dette gjorde han ofte paa en Maade, som vidnede, man kan næsten sige om filosofiske Gaver. Tacitus har givet os en interessant Prøve herpaa. De fornemmere Indbyggere i Gallia Comata, som havde romersk Borgerret og hvis Sprog og Dannelse længe havde været romersk, forlangte Ret til at søge og til at kunne udnævnes til Statsembeder i Rom. Forlangendet vakte Forbitrelse og heftig Modstand ikke alene blandt Flertallet af Senatorer og Riddere, men sikkert ogsaa hos Menigmand i Hovedstaden, thi trods alle Standsind-delinger og Rangklasser vilde endnu paa denne Tid enhver indenfor Stadens Mure født Gadedreng gjælde for mere end de ypperste Borgere i Provinsstæderne, og der fandtes i Virkeligheden en af Traditionen bevaret, om end i Statslivet ikke anvendt hierarkisk Ordning imellem de under Rom staaende Lande og Folk, i hvilken Italerne indtog den første Plads, Grækerne den anden, Gallerne den tredie og saa videre ned til Ægypterne, der sædvanligvis stilledes lavest. — Man spurgte nu sig selv i Rom, om Mennesker,97

livis Fædre havde været Barbarer og Tiberstadens farligste Fjender, skulde kunne trænge ind i selve Senatet og ved at bære den purpurbræm-mede Toga ydmyge Romulus's Ætlinger. Raabet paa Blodets, Stammens, ..Nationalitetens" Ret gjenlød den Gang med samme Styrke som i vore Dage. Da sammenkaldte Klaudius Senatet og holdt for de trodsig lyttende Fædre et Foredrag, der gik ud paa at bevise, at Rom ikke var og heller ikke nogensinde havde været, hvad de vilde indbilde sig: et Samfund bygget paa Nationalitetens Grund. Han erindrede om sin egen ældgamle Æts sabinske Udspring, om Juliernes Nedstamming fra Alba Longa og Porciernes fra Tuskulum. Han erindrede om Eqvere, Hernikere, Etruskere, Lukanere og saa mange andre Folk, som Rom havde undertvunget, men for at gjennemtrænge dem med romersk Aand og Dannelse og sammensmelte dem til Et med sig. Nu bar Efterkommerne af disse Stammer det romerske Navn og elskede i Rom deres Fædreland. Han viste, at Stater som Athen og Sparta vare gaaede ander, fordi de lioldt for strengt paa Blodets Grundsætning, medens derimod Rom vandt Herredømmet over Verden, fordi det stred for sin Kulturs Udbredelse mere end for en vis Folkestammes Overmagt. „Forsamlede Fædre." saaledes endte han sin Tale, „Alt hvad der nu holdes i Agt og Ære som ældgammelt, var en Gang nyt; efter patriciske Embedsmænd kom

plebejiske, efter dem latinske, efter dem igjen Embedsmænd fra andre italiske Stammer. Ogsaa dette skal vinde Alderens Hævd, og hvad vi nu forsvare med Exempler fra Historien, skal ogsaa en Gang staa blandt Historiens Exempler."

Det var ikke altid, at hans Foredrag i Senatet afhandlede saa vigtige politiske Spørgsmaal. Som ovenfor nævnet, blandede Kejseren sig i Alt, hvori han vidste han var hjemme, og intet Emne forekom ham da for ringe til et Indgreb fra Statsstyrerens Side under Forhandlingerne. Da Senatet en Dag diskuterede et Spørgsmaal om en og anden Ændring i Vedtægterne for Stadens tarveligere Værtshuse og Kroer, indfandt Kejseren sig i Kuriet, og da han af gode Grunde holdt for, at ingen af de forsamlede Fædre kjendte bedre til de Steder end han, der saa mangen en god Gang havde hentet sit Mid-dagsmaaltid fra dem, ja vel ogsaa var traadt over deres Tærskel for

ved et Maal Vin at spille Brædtspil med Stamgjæsterne, saa rejste han sig og meddelte, til Senatorernes Harme og Latter. nøjagtige Oplysninger om, hvad han selv havde erfaret med Hensyn til disse Steders Indretninger, Varer og Priser.

Fra det Liv, han saaledes skildrede, havde Skjæbnen pludselig flyttet ham op paa Tronen. Vi vide Alle, hvorledes det gik til. Kaligula99

var falden for de Sammensvornes Sværdslag, og ved den første Underretning lierom havde Senatet samlet sig paa Kapitolium, for, beskyttet af de i en Fart sammentrukne Stadskohorters Vaaben, at „gjenoprette Friheden", saaledes som det smukke Udtryk lød. Men imedens Senatorerne tvistes om, hvorledes dette skal ske, og hvorledes man med Friheden skal betrygge Ordenen og Ejendomsretten, ikke mindst Ejendomsretten til Slaverne, saa tildrager der sig, nogle Stenkast derfra, en tragikomisk Begivenhed, som med Et krydser den storslaaede Plan. En langfingret Soldat har under Forvirringen set sit Snit til at liste sig ind i den forladte Kejserborg og opdager der et Par Fødder under et Dørforhæng. Føddernes Ejer kaster sig forskrækket paa Knæ og beder for sit Liv. Soldaten, der i den Bedende gjenkjender et Medlem af Kejserhuset, Kaligulas Farbroder Klaudius, faar da et ypperligt Indfald. Han stjæler Klaudius og træffer, da han med ham er ilet ud af Paladset, nogle Vaabenbrødre, som hjælpe ham med at løfte Tyvegodset ind i en Bærestol og bringe det til Prætorianer-Lejren. Prætorianerne, der ere forbitrede over den Tillid, som Senatet har vist Stadskohorterne, og som desuden sværme mere for Sold og Pengegaver end for Friheden, ud-raabe Klaudius til Kejser. Folket, der havde samlet sig udenfor Senatets Forhandlingssal, istemmer Hyldingsraabet, Stadskohorterne af-

7*100

marschere til deres Kaserner, Frihedsraabene forstumme, og Senatorerne sjilittes som Avner for Yinden. Den Hjerne, hvori Prætorianervælden saaledes først kom til Verden som et snildt Paafund, en Slags Tyve-Ide, fortjener Udødelighed lige saa vel som enhver anden, der har faaet Æren for at holde den tændende Gnist til et allerede færdigt historisk Fyrværkeri. Soldaten hed Gratus og var fra Epirus.

Af Alt. hvad der hændte- under Klaudius's Regering, er vel hans første Hustru Messalinas Skjæbne det, der mest har fængslet Tidsskildrernes Opmærksomhed. Tacitus maler med levende Farver de sidste Begivenheder i denne grusomme og lastefulde Kvindes Liv. Den Sidste i den lange Række af hendes villige eller nødtvungne Elskere var Kajus Silius, den skjønneste af Roms Ynglinge. Havde det sine Farer at modtage hendes Yndest, saa var det dog endnu farligere at tilbagevise den. I det sidste Tilfælde ventede Døden ham; i det første var der i det Mindste en Mulighed for ustraffet at nyde Godt af de Rigdomme og Værdigheder, som Kejserinden ødslede paa Gjenstandene for sin Lidenskab, thi omendskjønt hele Rom kjendte og talte om lien-des vilde Udsvævelser, syntes Klaudius ikke engang at have haft nogen Anelse 0111 dem. Man kan sige. at hun havde hele Staden til sin For-101

trolige og kun hyklede for sin Mand. Efter at have tvunget Silius til at forskyde sin unge Hustru, kom hun ofte til hans Hus, var næsten altid ved hans Side, naar han viste sig ude, og omgav ham med en Fyrstes Pragt. Høsten kom. Kejseren var rejst til Ostia for der at overvære Bakkusfesten, og Messalina benyttede hans Fraværelse til ogsaa i sit Palads paa Palatinerbjer-get at fejre Vinhøstens Højtid og i Forening dermed — saa utroligt det end lyder — sit Bryllup med Elskeren, et Bryllup, hvorom man ikke véd, hvor vidt det kun skulde forestille eller være et lovligt saadant, men hvorom man véd, at det fandt Sted i Avgurers Nærværelse, med tilkaldte Vidner, med Offer til Guderne, med Ivys og Omfavnelser. Derpaa fulgte Vinhøstfesten, arrangeret som et rasende Bakkanal. Vinperserne ere i Gang, Druens Safter strømme, de i Festen deltagende Damer, ikkun klædte i Mænadens Dyrehud, danse som ofrende eller drukne Bakkanter. Midt iblandt dem ses Messalina med flagrende Haar og løftet Thyrsus, og ved hendes Side den ogsaa næsten nøgne Silius med Vedbendkrans og Kothurner. Paladsets Gaarde og Sale gjenlyde af det sværmende Kors Sange og Evoéraab. En af de drukne Deltagere, Vek-tius Valens, klatrer op i et højt Træ og ser sig omkring. „Hvad ser du?" raaber man til ham. „En gruelig Storm, der kommer fra Ostia", var lians varslende Svar. Et Øjeblik efter styrter102

Bud ind i Paladset og forkynder, at Kejseren véd Alt, at han kommer for at hævne sig. Orgiet opløser sig i

Rædsel. Gjæsterne splittes til alle Kanter, men have allerede Centurioner i Hælene, som fængsle dem, hvor de træffes, paa Gaderne eller i Husene. Messalina er den Eneste, som hurtig gjenvinder sin Fatning. Hun iler ud af Paladset til sine Haver paa det nuværende Monte Pincio og befaler sine Børn. Bri-tannikus og Oktavia, at ile deres Fader i Møde og kaste sig i hans Anne. Selv beslutter hun at komme Børnene i Forkjøbet. Hun kjender sin Ægtefælles Svaghed og haaber paa sin Skjønhed, sine Kjærtegns og Taarers Magt, sine Børns Forbønner.

Saaledes ilede hun til Fods den lange Vej fra'Monte Pincio til den Stadsport, der nu barrer Apostelen Paulus's Navn. Der kaster hun sig udmattet i det første det bedste Kjøretøj og iler videre ad Vejen, der langs med Tiberen fører til Ostia. Nu ser hun det kejserlige Tog foran sig; hun opdager Kejseren og ved hans Side tre Hofmænd, hvoriblandt Narcissus, hendes Fjende og Angiver. Klaudius's Ansigt gjenføder hendes Mod; hans Træk røbe Smerte mere end Vrede; hans Læber have paa Vejen ikke haft andre Ord end disse: „Fornedret, fornedret af mine Børns Moder! O mine stakkels Børn!" Øjeblikket er afgjørende. Det vil bringe Døden over En af To: Messalina eller Narcissus. Begge103

indse det. Messalina raaber allerede i Frastand: „Cæsar, hør din Oktavias, hør din Britannikus's Moder!" Klaudius havde aldrig kunnet modstaa Klangen af denne Stemme, Synet af disse Ynder, men Narcissus overdøver hende med Raabet: „Cæsar, glem ikke Silius! glem ikke det skjæn-dige Bryllup!" og da Kejserinden vil ile lien til Vognen, udruller lian imellem hende og hendes Ægtefælle Anklageskriftet, der opregner hendes Udsvævelser. Kejseren tier, Alle tie. undtagen Narcissus, hvis Røst lyder kraftig og bydende og aftvinger Omgivelserne Lydighed. Den kejserlige Vogn med sit Følge fortsætter Rejsen. Ved Stadens Port venter en Vestalinde dem med Bri-tannikus og Oktavia ved Haanden, men Narcissus viser Børnene bort og befaler Vestalinden at vende tilbage til sine hellige Pligter. Derefter kjører lian Kejseren umiddelbart til Silius's Hus, som Messalina har smykket med den juliske og klaudiske Æts Kunstskatte, og derfra til Præ-torianerne, som raabe paa de Skyldiges Død. Silius føres for Domstolen, bekjender uden Tøven og henrettes strax. Da Klaudius var vendt tilbage til Paladset, giver han til Kjende, at han selv den følgende Morgen vil tage „den Ulykkelige" i Forhør. Men Narcissus, som véd, at Messalina kun behøver at kaste sig for Kejserens Fødder, for at gjenvinde hans Hjerte, sender strax nogle af de vagthavende Centurioner, for, som han sagde, at fuldbyrde Dødsdommen over104

hende. De fandt hende udstrakt for hendes Moders Fødder, fortvivlet vridende sine Hænder, uden at lytte til den Gamle, som bad hende komme Bødlerne i Forkjøbet og dø en mindre vanærende Død for sin egen Haand. Da Soldaterne traadte ind, greb Kejserinden endelig Dolken og førte den mod Hals og Bryst, men den skjælvende Haand nægtede at adlyde. En Øverste ved Livvagten gjennemborede hende da med sit Sværd. Da Klaudius modtog Underretningen om, at Messalina var „omkommen", tømte han sit Bæger og sagde Intet. Han nævnte aldrig mere hendes Navn.

Endnu i Alderdommen svag for kvindelig Skjønhed, lod Klaudius sig bedaare af sin unge og smukke Broderdatter Agrippina, der blev hans anden Hustru og i Ordets sørgeligste Forstand en Stifmoder for hans Søn Britannikus, medens hun forberedte Alt for sin egen Søn Lucius Do-mitius (Neros) Ophøjelse til Cæsar. Da hun fattede Mistanke om, at Klaudius, som hun hidtil havde ført i Ledebaand, vilde krydse denne Plan, gav hun ham, saa siges der, Gift. Troen paa, at det forholdt sig saaledes, lod sig heller ikke neddysse deraf, at hun ærede hans Navn og Minde med en stor Tempelbygning. Ruinerne af denne staa endnu tilbage paa det Coeliske Bjerg bag Koliseum.

Varigere har dog Klaudius selv hædret sit Minde ved menneskelige Love. Endnu drager105

man stundom frem af det gamle Galliens Jord Mindesmærker med den Kejsers Navn, som afskaffede de druidiske Menneskeofre og skjænkede den romerske Kultur en afgjørende Sejer der. — I Rom findes et Omraade, som i over totusind Aar har været indviet til Medlidenhedens og Barmhjertighedens Magter. Det er Tiberøen. Hvor nu i Aarhundreder et Sygehus med Kirke og Kloster har staaet, fandtes i Oldtiden et Æskulaptempel. i hvilket fattige Syge søgte Hjælp og Pleje. Hjerteløsheden var dog ogsaa her rede til at drage Fordel af Barmhjertigheden. Samvittighedsløse Herrer brugte at udsætte deres syge Slaver paa Tiberøen, for, hvis de kom sig, at kræve dem tilbage, men i andet Fald at overlade dem til deres Skjæbne. Klaudius gjorde Ende paa

dette Misbrug. Han udstedte en Lov, som sikkert har forekommet mangen Slaveejer samfundsfarlig, thi Loven bød, at enhver saaledes udsat Slave, som kom sig, var en fri Mand, og at enhver Herre, som dræbte en syg Slave i Stedet for at pleje eller udsætte ham, skulde straffes som Morder.

Saadanne Minder maa udsone Noget af hvad denne Cæsar i sin Svaghed forbrød. Han var en ædelbaaren Sjæl i Lænker. Desværre dømmes en saadan ofte haardere end den Villiestyrke, som ikke har nogen Lænke, ikke en Gang Samvittighedens, at ryste af sig.v.

JVei'o.

En Dag under Kejser Klaudius's Regering havde de halvandet hundrede tusinde Tilskuere, som Circus maximus kunde rumme, givet Møde for at overvære den troiske Leg. Sønner af Roms ædleste Slægter skulde for Kejseren, Senatet og Folket aflægge Prøver paa deres Færdighed i at tumle Hesten og føre Vaaben.

Den unge Skare red ind i Cirkus og hilsede Cæsar og Senatorerne. Den delte sig derpaa i lige store Flokke, som paa givet Tegn stødte sammen, bølgede frem og tilbage, flygtede og forfulgte hverandre og endelig samledes igjen i sluttet Trop under Kejserens og Senatets Pladser. Midt i denne Vrimmel,

,.lig Delfiner, der, svømmende hen gjennem bølgende

Have,

midt i den libyske Sø, eller ogsaa carpathiske. lege,"

saas en tiaarig Dreng, den skjønne Agrippinas skjønne Søn Lucius Domitius Ahenobarbus. Tron-107

arvingen, den spæde Britannikus, var ogsaa med i Ridderspillet, hvis unge Iulus han skulde forestille ; men Tilskuernes Blikke, Haandklap og Bi-faldsraab gjaldt ikke liam, men Lucius Domitius, hvis Skjønhed. Behændighed og Utrættelighed henrykte Alle. Dagen fæstede sig ogsaa uudslettelig i hans Erindring og virkede ind paa hele hans Liv. Ansigt til Ansigt havde Rom iskjæn-ket en offenlig Hyldests berusende Drik for Drengen; som Yngling og Mand, med Diademet om Panden, længtes han atter og atter efter at føre det samme Bæger til sine Læber.

Nero — som han kaldtes, da han kort efter adopteredes af Kejseren som Søn og Medarving til Tronen — var nu Folkets Yndling og syntes værdig til at være det. Alle, som stod ham nær, vare indtagne af hans smukke Udseende og hans glade, velvillige, næsten kvindelig bløde Sind. Lærerne roste hans rige Sjælegaver og den Flid, hvormed han dyrkede dem. Ivrigst omfattede han de Discipliner, som talte til Indbildningskraften. Ørkesløs saa' man ham sjeldent; sine Fritimer fra Bogen og Legemsøvelserne tilbragte han med at male. modellere, gravere og skrive Vers.

De Mænd, i hvis Hænder hans Opdragelse var lagt. Forfatteren Seneka og Feltherren Afra-nius Burrus, mærkede dog uden Tvivl, at de glimrende Anlæg vare parrede med farlige Mangler. De smukke Tankesprog, hvormed den ordrige Seneka vilde indplante Sandhedskjærlighed hos108

Drengen, liavde ingen Virkning: havde han gjort sig skyldig i en eller anden Forseelse, søgte han med en listig Usandhed at trække sig ud af Legen, og lykkedes dette ikke, saa afbødede han Skjændene med Kys og Løfter om Forbedring, hvilke vel aldrig indfriedes. Den gamle Burrus, vranten mod Drengen og barsk mod Kejseren, vandt hans Agtelse, men ikke lians Fortrolighed. Seneka derimod, hvis Væsen forenede noget Sentimentalt med et fint og værdigt Ydre, kom hans Sjæl nærmere og havde, som Xeros Vejleder i Veltalenhed, rig Lejlighed til at stille ham dette stoiske Ideal for Øje, som begge Lærerne hyldede, og som unægtelig var skikket til at vække og styrke den sædelige Villie. Disciplen fik sikkert ofte at høre, at „det Gode bør gjøres for sin egen Skyld uden Tanke om Løn", og at „Lasten bør skys, formaaede den end at dølge sig for Guders og Menn eskers Blikke". Den urokkelige Dyd, som ikke en sammenstyrtende Verdensbygning og endnu mindre Folkeraseri eller Tyrantrusler kan skræmme, blev sikkert ofte foredraget fra Rhetorens Katheder for den livlige Dreng, hvis Sjæl kunde afspejle alt Ædelt, men saaledes som Spejlet gjør det, uden at Billedet engang paa Overfladen efterlader et Spor. Svælgede han i Forestillingen om en Mand, som Skjæbnen ikke kan bøje. saa var det, fordi en saadan Skikkelse

kunde tage sig statelig ud i Broncen eller paa Kothuruen.109

Men der var ogsaa Noget i Senekas Lære, som stødte Ynglingen bort. Selv var lian følsom for Andres Lidelser og velvillig imod Alle, saa længe det ikke kostede Ulejlighed at være det; men her lik han at høre, at ..det er svage Øjne, som græde, naar Andres dryppe", og han hørte det blive sammenlignet med Latteren, naar Andre le, med Gabningen, naar Andre gabe. Thi de samme Stoikere, som forkyndte Menneskehedens Broderskab, satte liden eller ingen Pris paa Følelsen som saadan; de saa* ikke paa den skjønne Naturgave, kun paa den sædelige Fortjeneste. Men for den, der ikke naar til den sidste. kan det være farligt at lære Ringeagt for den første. Endnu mere maa det have saaret Disciplen at høre Senekas Dom over Kunsten. Han saavel som Cicero og saa mange andre Romere, hvad enten de nu tilhørte den stoiske Skole eller ikke, kunde lade saadanne Ord undslippe sig, som at Mejselen og Penselen vare Legetøj, der passede for Grækenlands Drenge, men neppe for Romas Mænd, og de, der hyldede denne Anskuelse, bar gjerne paa Læberne Yirgilius's Ord:

„Andre ved tækkelig Kunst ville Kobberet hamre til

Live,

ja indpræge i Marmoret selv det levende Aasyn.

Sproget og Talen forbedre man vil; og Himmelens Rane

maale med jordiske Maal, og bestemme, naar Stjernen

vil opstaa.

Helst dog erindre, at byde med Magt over Folkene,

Romer!110

Sligt bør være din Lyst, at give Nationerne Love, skaane det svagere Folk, men bekrige de Stolte til

Enden*)."

Neros hele Liv viser, at han var ude af Stand til at ane noget Guddommeligt, eller blot Noget af højere Værd, i Andet end skjønne Former. Saadanne Ytringer kunde derfor ikke Andet end tirre ham. De røbede, at under den helleniserede Overflade skjulte Romeren endnu en Barbar, og at uddrive denne, det gjorde Nero til sit Livsmaal. Han mente vel ogsaa, at han dermed kun fuldendte det, som to Aarhundreder allerede havde arbejdet paa. Og heri viste han, om ikke en Villiestyrke, som han savnede i alt Andet, saa dog en Skjønhedsfanatisme, der æggedes af hans Tillid til hans egen Kunstnerbegavelse og af hans Drømme om Sejre i Kamplege, fejrede i pindariske Sange.

*

I de italienske Kunsthaller tindes i det Mindste tire Antiker, der forestille Lucius Domitius i hans Drenge- og første Ynglinge-A ar. De interessanteste ere de to i Neapels Museo ncizionale. En lille Togastatue viser os ham paa omtrent otte Aars Alderen. Det er et underligt Ansigt, som dette Billede vender imod os: Trækkene i

*) S. Meislings Oversættelse.111

deres Helhed fastholde en endnu spædere Barndom, medens Panden og Øjnene allerede have noget Drømmende, som tyder paa et for tidlig modent Følelsesliv. Ved Siden af denne Statue ses et Brystbillede af Nero paa femten eller sexten Aar. Ingen har med et gladere Blik end denne Yngling skuet ind i Verden. Livsglæde i alle Træk. snarere forhøjet end dæmpet af det Sværmeriske over Øjnene. Panden saa klar, Kindens Runding saa frisk, Munden saa smilende, det Hele saa naivt og i den Grad præget af Tillid til en Fremtid, som skal virkeliggjøre hans rosenrøde Drømme, at man kun ugjerne indrømmer for sig selv, at dette Ansigt paa langt nær ikke er saa tillidvækkende som tillidsfuldt, og at den lille krummede Overlæbe sladrer af Skole om den æsthetiske Lækkermund og noget Mere desuden. Stil ved Siden af denne Buste af Nero en af de flere, som man ejer af Markus Aurelius som Barn. Da bliver man Mørke vår bag den ene Drengs Smil, Lys bag

den andens tankefulde og vemodige Alvor.

* *

*

Nero steg saa at sige fra Skolebænken op paa Tronen. Han havde allerede i nogen Tid været gift med Klaudius's Datter Oktavia, men var endnu ikke fyldt sytten Aar, da Prætoria-nerne, Senatet og Folket hilsede ham som Kejser.112

Udrustet med indtagende Egenskaber, var han i højere Grad end nogen af sine Forgængere, maaske i højere Grad end nogen af sine Efterfølgere. Gjenstand for Folkets Hengivenhed. Om denne Følelses Alvor og Styrke vidner den Ihærdighed, hvormed man fastholdt den; Vemoden, som aander igjennem det Had og den Foragt, som tilsidst indtog dens Plads; Blomsterne, som i mange Aar af ukjendte Hænder strøedes paa hans Grav, og Sagnene, som længe gik. at han var i Live og vilde komme tilbage for med en ærefuld Regering at udsone sin Ungdoms Forvildelser og Brøde.

Verden jublede nu den unge Cæsar i Møde og kappedes om at vise ham al den Glæde og Skjønhed, som kun ventede paa at blive plukket af hans Haand. Han saa1 foran sig det romerske Livs bakkiske Tog. dets nydelseslystne Kappestrid og overdaadige Fester for vaabenvundne Verdensdeles Skatte. Han saa' ogsaa det stoiske Ideal, hvorom han i Læresalen havde hørt saa meget, men kun paa nogle Republikaneres mørke Ansigter, i nogle Krigeres barske Miner og i nogle Vismænds afstikkende Væsen, der stod som uvillige Tilskuere og kunde taales som saadanne, fordi de tynde Skygger af gammelromersk Dyd. som de kastede over Skuepladsen, brød sig med en æsthetisk Virkning imod Orgiets Lys. Kan man undre sig over, at den kejserlige Dreng ikke følte Lyst til at stille sig imellem dem, men113

vikle være det evoeraabencle Togs Dionysos og gjøre Scepteret til en Thyrsus. som bøjede Vildskaben ind under den helleniske Rhythme og gav Larmen græsk Ynde?

For Deltagerne i dette Bakkanal var den af Digterne overvættes lovsungne gammelromerske Dyd ikke Andet end et Barn, som Fortidens nødtvungne Tarvelighed havde avlet med Angsten for Guderne. Men hvorfor havde Fædrene undertvunget Verden, hvis ikke Efterkommerne skulde nyde Godt af den? Hvad Guderne angik, stod deres Templer endnu som værdige Hegn om Grækenlands Mejselværker, og Tempelceremoniernes Mystik lokkede mere end nogensinde. efter at Kvinderne havde fundet det behageligere at synde, naar hellige Følelsesorgier kunde sone de vanhellige; men Guderne selv gjorde ikke længer Verdens Gang nogen Ulejlighed, siden de med Epikuros's Tilladelse drak deres Nektar i Olympen.

Fædrenes Sæd nød ikke engang Ære som en forældet Livsform; den latterliggjordes som en Dragt, der var gaaet af Mode og var smagløs. Hvad Godt den havde ejet, hørte det til god Tone at foragte. Man kan uden Overdrivelse sige, at Moden her stemte overens med Borgerpligten i et Samfund som det cæsariske Rom. Selvstændighed og Hæder vare ikke til at opdrive udenfor en snever Kreds af Gammel-romere, og Alle vidste, at disse Mænd vare

Romerske Daçe S114

misfornøjede med Sagernes Gang og ønskede, om ikke haabede, Frihedens Gjenoprettelse. En Epikuræer som Tigellinus, Neros Yndling, havde Tankeklarhed nok til at indse og Frækhed nok til at udtale, at den Hengivenhed for det almene Bedste, som Stoicismen indskærpede, truede den nye Statsinstitution, og at den bedste Borger nu var den, som ikke bekymrede sig om noget Andet end Brød og Fornøjelser.

Til Fornøjelserne hengav man sig ogsaa helt og holdent. Orgiet var feberagtigt, og dette havde sine Grunde. Under Tiberius, Kaligula og Klaudius var Myrderiet næsten uafbrudt blevet fortsat. De Fornemme opvartedes ved deres Fester af Bøddelen. Den ene Dag tømte man Bægeret ved Cæsars Bord og førtes den anden til Døden. Dette var saa almindeligt. Slaget kunde ramme naar som helst. Derfor leve Livets, leve Dødens Narrekomedie! Ligesom Udsvævelserne under „l'anden régime" i Barokstil efterlignede det romerske Liv paa denne Tid,

saaledes er det franske „aprés nons le déluge" en fri Oversættelse af et græsk Mundheld, som den Gang var paa Alles Læber: „Kaos, naar jeg er død!" En Gang da Nero hørte det. udraabte han: „Nej, Kaos, medens jeg lever!"

I en saadan Verden holdt den unge Fyrste sit Indtog, og det følger af sig selv, at dens115

allerværste Bestanddele i Kapløb skulde storme ind paa den Uerfarne, for at opdage lians Fejl, udvikle dem til Laster og vinde Indflydelse som deres Tjenere. Den nærmere Omgangskreds, der sluttede sig omkring ham, afspejlede saavel Tidens som hans egen Karakter. Der saa' man Epikuræismens fornemste Korfører: Markus Salvius Oto, Vellystningen i den store Stil; Kajus Petronius, Vellystningen i den elegante, og Tigellinus, Vellystningen i den sataniske Stil. Man saa' ogsaa Digtere og Kunstnere, og der laa i Begyndelsen et æsthetisk Skjær over det Hele Ædlere Bestanddele manglede ikke aldeles; til dem maa vel Lukanus, Pharsalias Digter, regnes trods alle hans Svagheder, og det er lidet troligt, at dette Lag. hvor skadeligt det end virkede ind paa Nero, var værre end de andre, som fejrede deres vilde Fester i Roms Paladser eller i de yppige Villaers Søjlegange og Haver.

Sjælen i Selskabet var Kajus Petronius. Hoffets arbiter elegantiarum, dets almægtige Smagsdommer og Festarrangør. Nero helligede ham længe, man kan sige, naiv Beundring. Hans Omgang var fortryllende, hans Holdning og Lader fuldendte, mod hans Domme i Literatur og Kunst gaves ingen Appel. Tidens Smag var legemliggjort i dette Mønsterbillede for Roms „forgyldte Ungdom". Selv den afrundede og glattede Egenmægtighed, hvormed han op-

8*116

traadte, stemmede med Dagens Løsen: Naturlighed i Livet, Naturlighed i Kunsten, og syntes at være Udtrykket for en findannet Natur, hvis sikre Takt kunde forvise de mere stive og ceremonielle Former, hvori Selskabslivet hidtil havde bevæget sig, til det Pulterkammer, som man allerede havde sat de gamle Grundsætninger op paa. Er det den samme Petronius, som har skrevet ..Satyrikon" — dette af det 16de Aarhundredes franske Epikuræere saa ivrig læste Værk — og var han i Omgang den Samme som i sine Skrifter, saa var han med al sin forfinede Kynisme ikke utilgængelig for det Gode. og i saa Fald har han fortrinsvis rettet sin kvikke Haan imod de mindre tiltalende Fænomener indenfor hans egen Skole. Petronius og hans Venner kaldte sig Epikuræere, men forkastede det prøvende og beregnende epikuræiske Maadehold som en kjedsommelig og altsaa utilladelig Paamindelse under Livets Fest om menneskelig Skrøbelighed. Overfor Stoikerne vilde de vise. at de, der gjøre Livet til en Komedie, kunne udvikle samme Dygtighed og Dødsforagt som de. for hvem Livet er en Pligtens Skole. Oto som Statholder i Lusitanieu, Petronius som Prokonsul i Bitynien vare agtværdige Regenter. Mangen en Epikuræer, der havde taget Festkransen af og iført sig Vaabnene, havde paa Valpladsen udført Manddomsbedrifter, der hædredes med en Burrus's og en Domitius Korbulos Ros. Og117

der kom tilsidst en Dag, da Petronius, ligesom Oto, kunde vise, at Epikuræeren forlod Livets Skueplads med samme Ro som Stoikeren.

Saaledes vare de Livsmønstre, som bestemte Neros Syn paa Verden. Nyd denne Verden og forskjøn Nydelsen ved Kunsten, forsød den ved Sympathien! Det var i bedste Fald den Opfattelse, hvortil de hævede sig. Man troede fuldt og fast, at ethvert højere Maal end dette var et Hjernespind, at Kulturen ikke gik ud paa noget Andet end at fortine Drifterne og mangfoldiggjøre Nydelsesmidlerne, samt at Forsagelsens Dyd var lige saa unødvendig for Samfundet som tung for den Enkelte. Samfundet opbygges af den menneskelige Selskabsdrift og opretholdes af Egoismen. De Fordele, det medfører, ere saadanne, at ikke engang dets ydende, end sige dets nydende Medlemmer ville undvære dem. Og naar det, for Exempel paa Valpladsen, gjælder for den Enkelte at vove Livet for det Hele, ere Ærgjerrighedens Lidenskab og Mandstugtens Vaner stærke nok til at føre Legionerne til samme Bedrifter, som fordum skabtes af Fædrelandssindet og Pligtfølelsen. Disse Lærdomme forkyndtes den Gang i den palatinske Kejserborg og have, efter at den er sunket i Ruiner, aldrig siden savnet Tag over Hovedet.

Senekas stoiske Taleøvelser havde ikke haft-anden Virkning paa Nero end at tirre ham til118

tavse Indvendinger, især da han mærkede, at Læreren under Filosofkappen skjulte et Sind. der var altfor lystent

efter denne Verdens Goder til ikke at optage Kampen med hans høje Grundsætninger. Hvad der hos Seneka og Andre, som hyldede en ædel Livsvisdom, var Svaghed i Villien, mistænkte Nero for at være Hykleri. Og det varede ikke længe, førend han saa' Hyklere i Alle, der ikke i Ord og Gjerning bekjendte sig til Læren om Kjødets Frigjørelse; han vurderede Menneskers Ærlighed og Paalidelighed efter det Maal af Frækhed, hvormed de lagde deres Laster for Dagen. Den nye Dionysos, trukken af Lysternes Pantherspand, vilde se en Menneskehed omkring sig, som havde bortkastet Forstillelsens sidste Pjalt og i mæna-

disk Nøgenhed fulgte hans Triumfvogn.

* *

*

Nero følte ingen Ærgjerrighed i og for sig. men des mere Værdien af en Stilling, der lovede ham et glæderigt Liv og Virkeliggjørelsen af hans Helleniseringsplaner. Regeringsbyrden vilde den syttenaarige Kejser tage saa let som muligt, baade af Mistillid til sine Evner og af Lyst til gladere Sysselsættelser. Og nu afløste Festerne hinanden paa Palatinerbjerget eller i de kejserlige Villaer eller i de gyldne Fartøjer, hvis guldbroderede, skarlagensklædte Rorkarle, ud-119

valgte mellem Asiens skjønneste Ynglinge, til Musikens Toner førte Cæsar og lians muntre Lag ned ad Tiberen eller langs med Bajæs og Neapels paradisiske Kyster. I det andet Aar af Neros Regering ombyttedes disse Glæder med natlige Strejftog og Drengestreger paa Roms Gader, samt Udflugter til Forlystelsesstederne udenfor Byen ved den Milviske Bro, Adspredelser, der trak Slagsmaal og andre forargelsesvækkende Optrin med sig, og hvorunder det en Gang hændte, at den forklædte Kejser blev grundig gjennempryglet af en Borger, hvis Hustru han havde fornærmet. Hvis Manden havde tiet stille, havde Nero ogsaa gjort det; men han var uklog nok til at sende Kejseren et Undskyldningsbrev, og da han lik til Svar. at han havde Cæsars Unaade, adlød han Vinket og forkortede sit Liv. Slige Tildragelser rokkede dog ikke Haabet om, at Aarenes Stadighed skulde gjøre Nero til en udmærket Fyrste. Folket syntes om den livfulde Yngling, som vilde se Alle glade, og som strøede sine Skatte ud for alle Vinde. De Alvorligere i lians Omgivelser holdt sig til de ensomme Vandringer, han elskede at gjøre i skjønne Egne, som et Tegn paa, at lian snart vilde kjedes ved støjende Adspredelser. Han unddrog sig heller ikke ganske sin Stillings Pligter. Senatets Raadslagninger overværede han ofte og udøvede med godt Omdømme sit Dommerkald. De Løfter, lian havde givet med120

Hensyn til Regeringens Grundsætninger, indfriedes. Hof og Ståt, der under Klaudius's Regering vare blandede sammen, adskiltes; Senatet lik sin Ret som højeste Instans tilbage, Skatterne formindskedes, og ypperlige Love indstiftedes. Trajanus plejede at sige om Neros fem første Regeringsaar, at ingen havde overgaaet dem. Æren af et saadant Vidnesbyrd fra saadanne Læber tilkommer vel først og fremmest Seneka og Burrus, der vare lians Raadgivere ligesom tidligere hans Lærere, men det bør dog vel ogsaa for en Del komme ham til Gode. som støttede sig paa dem og selv længe støttede dem mod deres Fjender og Misundere. Man maa ikke glemme, at Ynglingen bestormedes af Venner, der under Glædens og det æsthetiske Sværmeris Maske skjulte baade ærgjerrige og rovbegj ærlige Hensigter øg stadig æggede ham med saadanne Spørgsmaal som: „Er det dig, der skal adlyde Seneka og Burrus, eller dem, der skal adlyde dig?" .,Er du Skoledreng eller er du Kejser?"

Iblandt de Love, som indstiftedes, maa den petroniske nævnes, der forbød Slaveejere uden Lov og'Dom at udlevere en Slave til Kamp med vilde Dyr. Et Sted i Senekas Skrifter oplyser os om — hvad de romerske Historieskrivere have fortiet — at Nero strakte sin Omsorg folden ufri Samfundsklasse langt videre: han oprettede et særligt Embede til Slavernes Be-121 .

skytteise mocl Vilkaarlighed, Gjerrighed og Grusomhed fra deres Herrers Side. Kejserens Trang . til at give Enhver en sikret Plads ved Menneskehedens store Festbord faldt her sammen med Senekas Lære og de ædle Bestræbelser, der udmærkede den stoiske Skole i den romerske Lovkyndighed.

Man véd, at Menneskeslagteriet i Roms Aniiitheater vedblev en Tid under de kristne Kejsere og ikke forbødes før af Honorius, da en østerlandsk Munk var falden som et Ofter for sin udviste Medlidenhed, der ophidsede hans

skuelystne Trosfællers Raseri. Bør man da ikke give Nero den Ære, som tilkommer ham, fordi han havde Villie og Mod til at fratage Folket den Ret, som det mente at have til Amtitheatrets blodige Forlystelser, og forvandlede Gladiator-kampene til uskyldige Forestillinger i Vaaben-færdiglied! Saa længe han levede, blev Ingen, ikke engang en dødsdømt Forbryder, dræbt paa Arenaen. Dette var en Mildhed, hvorpaa de romerske Historieskrivere saavel som deres Samtid satte liden eller ingen Pris, og som ogsaa kun i Forbigaaende omtales af en iblandt dem; men vor egen Tid bør kunne dømme anderledes. De flaviske Kejsere gav Romerne deres Yndlings-fornøjelse tilbage, og paa det store Amfitkeater, som de opførte over Søen fra Neros gyldne Hus, flød Blod i Strømme, selv da Titus førte Scepteret. lian som kaldtes ..Menneskeslægtens Vel-122

lyst", og ved Foden af hvis Billedstøtte i Villa Borghese den antike Kunstner har lagt en Honningkage til Tegn paa hans Sjæls Sødme. Neros Fortjeneste heraf turde vel heller ikke blive mindre derved, at hans Afsky for Skuespil, hvori lejet Bærme. Krigsfanger, Slaver og Forbrydere hidsedes løs paa hverandre for at kildre Rovdyrs-driften hos Tilskuerne, egenlig kun var Reversen af hans Kjærlighed til de helleniske Lege, hvor alene fribaarne og uplettede Mænd og Ynglinge maatte optræde, og hvor et helt Folk glædede sig over de Blomster af Geni. Styrke og Skjønhed, som med hver Olympiade foldede sig ud i dets Livstræs Krone.

Ordet Majestætsforbrydelse, hvormed nedrige Angivere i Tiberius's. Kaligulas og Klaudius's Dage havde holdt Rom i ængstelig Spænding og bragt Fordærvelse over saa Mange, hørtes ikke i den første Halvdel af Neros Regeringstid. Tungerne vare frie. og deres Frihed rettedes ofte mod Kejseren selv. Paa Torvene og i Badehusene, ikke mindre end i de private Kredse, kunde man oplæse og le ad Nidviser, som navngivne Forfattere havde digtet over Nero. Ja man kunde foredrage dem for ham selv, og den eneste Hævn, han tog over deres Ophavsmænd, var at betale dem med samme Mønt og lade sine Venner sprede over Byen de Smædedigte, lian til Gjengjæld havde lavet om Bagvaskerne.

Suetonius nævner som højst forunderligt, at123

Nero i hele sit Liv aldrig viste større Venlighed mod Nogen end mod dem, der havde angrebet ham med Haan og Bagvaskelser. Suetonius har dog sagt noget for meget, thi efter at Anklagerne for Majestætsforbrydeise atter vare komne i Gang — hvilket skete mod Kejserens Villie — synes hans Omgivelser at have tvunget ham ind i en anden Forestilling om Helligheden af hans Værdighed, og det kunde da nok have sine Farer at tirre Cæsar. Udgiveren af Persius's Digte drev endog Forsigtigheden saa vidt, at han forandrede Ordene: „Kong Midas har Æslets nette Øren;' til et mere uskyldigt Spørgsmaal, om ikke enhver Læser følte sig medskyldig i den frygiske Fyrstes Skjæbne. Sandt er det dog, at Nero selv i sit Livs mørkeste Periode kunde taale at modtage en haard Bebrejdelse, hvis Nogen havde Mod til at gjøre ham en saadan.

I alle Lande, hvortil den græske Kultur var naaet, var nu i Løbet af tre Aarhundreder en næsten sygelig Længsel kommen til Orde efter det for bestandig svundne oldhelleniske Livs Herlighed. Konger sværmede for det gamle Hellas's Republikanere, optog Ordet Filhellén imellem deres Titler og følte sig ærede, naar de havde smykket Athen med Templer og Mindesmærker og til Vederlag lik deres Navne indførte i Listen over Stadens IJorgere. Den fantasiløse Cicero følte en hellig Grund under sine Fødder, da han betraadte Attikas Jord. Denne Længsel havde124

vel neppe grebet Nogen stærkere end Roms skjønhedsbegejstrede unge Imperator. Nero indsaa, at trods alle Hellenismens Sejre paa My-thens, Sagnets, Historieskrivningens, Veltalenhedens ogDigtekunstens Omraader, trods den Iver. der herskede efter at se. kjøbe og efterabe Grækenlands Malerier og Marmorarbejder, var den græske Dannelse endnu for det romerske Liv, hvad de helleniske Bygningsformer vare for mange af Roms Paladser: et dekorativt, men ikke et konstruktivt Element, Kunsten i Rom var ikke Aabenbaringen af en folkelig Naturdrift, men en Morskab, stundom ogsaa et Studium for ..de Dannede"; den var og forblev dér en udenlandsk Plante, hvilken de Fornemme skjænkede samme Omhu som de afrikanske Vækst er i deres Parker. Selv Apelles, Ophavsmanden til Talemaaden: „Skomager, bliv ved din Læst", mente, at Publikums Domme over Kunstens Frembringelser vare gyldigere end Kunstnernes. Men i Rom var Publikum et profanum vulgus, over hvilket der hævede sig en Kaste af Kj endere, som kaldte sig sapientes viri i en oprindeliges Betydning af Ordet sapiens. Det

er den samme Fremtoning, som man moder overalt, hvor Kunsten er indført og ude afStand til ret at akklimatisere sig.

Nero nærede nu den ungdomsdristige Tro, at han ved Folkets æsthetiske Opdragelse kunde gjøre Rom til Athen. Skuepladsen, Arenaen, Forelæsningssalene og de nys oprettede Gym-125

nasier havde at udføre Underværket. De offenlige Lege skulde adles ved at de højeste Stænder optraadte i dem; selv vilde Kejseren, idet han kappedes med de Andre om Skjønhedens Sejrskranse, knække Rygraden paa det gammelromerske Hovmod overfor Kunstens Udøvere. Hans gamle Raadgivere advarede ham imod at styrte sig hovedkulds ind i dette Foretagende, og det lykkedes dem i nogen Tid at stække lians Iver, men denne blev kun saa meget des voldsommere, efter at Dæmningerne vare brudte igjennem, og druknede tilsidst ham og hans Tro i sine Hvirvler.

De romerske Legemsøvelser havde udelukkende krigersk Dygtighed til Formaal. Men Nero vilde med dem forene den Art græsk Gymnastik, som udviklede Legemets Skjønhed og gav Holdningen og Bevægelserne Ynde. Gammel-romernes Harme herover gjenlyder endnu i Tacitus's Aarbøger. For at give Folket en Forestilling om den Smag, som Hellenerne lagde for Dagen i deres Vaabendanse, kaldte han græske Ynglinge til Rom, lod dem udføre den pyrrhikiske Dans og belønnede dem med romersk Borgerret. Selv lod han Folket overvære hans Legemsøvelser paa Marsmarken, gav gymniske Festlege i Septa Julia (ved Via lata nedenfor Kapitoliums nordlige Skraaning) og opførte paa egen Bekostning pragtfulde Gymnasier i Antium, Bajæ og Ravenna.200

Theatret i Rom stod lavt. I>e klassiske Kunstværker, saavel de græske Sørgespil som de romerske Efterligninger af attiske Lystspil, fristede en hensygnende Tilværelse ved Siden af Pantomimer, pragtfulde og dumme Féerier, For-bryderdramer som „Laureolus" og Farcer af den groveste Realisme. Forekom i et saadant Stykke en Ildebrand, saa byggede man et Hus, forsynede det med kostbart Bohave og ståk det i Brand, ug Folket morede sig ved at se Skuespillerne plyndre i Flammerne, hvad de kunde. Xero, som ogsaa var i Stand til at sætte Pris paa Sligt, vilde dog gjenoplive den dramatiske Kunst og troede at kunne gjøre den til hvad den havde været hos Hellenerne. I dette Øjemed stiftede han de juvenaliske Lege, i hvilke Dramaet indtog den første Plads, og han optraadte selv for en udstrakt, men endnu sluttet Kreds som Skuespiller.

De hidtil saa raa og rædselsfulde Gladiator-kampe havde han, som ovenfor nævnet, tæmmet til uskadelige Lege. i hvilke Ætlinge af Roms ypperste Slægter viste deres Færdighed i Vaaben-brug. Ved én Lejlighed saa' man i Neros Am-fitheater paa Marsmarken fire hundrede Senatorer og sex hundrede Riddere deltage i Sværdlegene. For Nero var denne Dag sikkert i lang Tid Morgenrøden for en romersk-hellenisk Tidsalder. Men hvor tordner Tacitus ikke, og med hvilken Mængde af kejtede Autitheser bestræber Dio7

Kassius sig ikke forgjæves for at afpresse os Taarer over Roms Fornedrelse den Dag!

I sit femte Regeringsaar gjorde Kejseren, livad han sikkert troede var det afgjørende Skridt til Roms Hellenisering, idet han under Navn af de neroniske Lege indførte en Efterligning af de olympiske. Neronierne skulde ligesom disse fejres hvert femte Aar og omfatte Kapøvelser i Digtekunst, Veltalenhed, Musik, Gymnastik, Ridning og Kj ørekunst. Alt blev opbudt for at gjøre disse Lege til en Højtidsfest, der var det romerske Folks Storhed værdig. Kejseren optraadte selv og sejrede i latinsk Veltalenhed og Poesi, saavel som i Citharspil. Alle de Optrædende og den største Del af Tilskuerne vare klædte i den græske Dragt, og det saa1 i nogen Tid derefter ud, som om denne selv til daglig Brug vilde fortrænge den romerske.

Neros Helleniseringsplan syntes at have den bedste Fremgang. Hvad man i vore Dage vilde kalde Kunstens Indførelse i Livet havde grebet de Fornemme med en Iver, der var for brændende til at være langvarig. Alle, siger Dio Kassius, øvede sig i det. hvortil de mente at de duede. Mænd, Hustruer, Piger og Drenge havde deres særlige Øvelsesskoler, og de, som ikke kunde optræde anderledes, sluttede sig til Korene i Skuespillene.

Men under Overfladen gik en Strøm af den dybeste Harme over disse Paafund, i hvilke Græ-128

kenland hævnede sit Nederlag paa Rom. Det nye Ilion ved Tiberen saa' ligesom sine Mure aabne sig for endnu en svigefuld Offerskjænk til Pallas Athene. Togaklædte Laokoon'er mumlede Forbandelser over Danaernes onde

Gaver, romerske Kassandra'er spaaede Verdens Undergang, og der dannede sig et Oppositionsparti, hvis Knurren hørtes igjennem Bifaldsstormene fra dem, der fulgte Hoffets Smag. De. der gjorde Kejseren Bebrejdelser, tik følgende Spørgsmaal til Gjensvar: „Er ikke Talernes og Digternes Sejrskranse skikkede til at spore Aanderne til Kappestrid? Staar ikke den guddommelige Seer Apollo med Sangerens og Citharspillerens Prydelser saavel i Roms som i Grækenlands Templer?" „Er den Kunst at kjøre den firspændige Biga ikke en kongelig Kunst, dyrket af Oldtidens Fyrster, fejret af Digternes Sange og helliget Guderne?" — At de Knurrende maatte sige

Ja til disse Spørgsmaal, afkølede ikke deres Vrede.

* *

*

Havde den unge Kejser drømt sig et Liv af Lykke, skulde han snart rives ud af sin Vildfarelse. Det er utvivlsomt, at han opsteg paa Tronen med det Haab en Gang at overgive Efterverdenen Mindet om en menneskevenlig Fyrste, og man kan derfor tænke sig hans Følelser, da han, neppe smykket med Diademet, faar at høre. at Dødsdomme allerede ere fuldbyrdede i hans129

Navn, og at endnu flere forestod, hvis han ikke skyndsomst greb ind. Det var Agrippina, hans Moder, der vilde indvie hans Regering med et Blodbad paa sine Fjender. Hun standsedes og maatte afstaa fra sit Forsæt, men fra denne Stund rasede i Stilhed eller aabenlyst en forbitret Strid imellem hende paa den ene Side, Seneka og Burrus paa den anden, om Indflydelsen over Nero, og skjøn som hun endnu var, siges hun ikke engang at have skyet de skammeligste Midler for at rive denne Indflydelse til sig. Med Kjendskab til de menneskelige Følelsers Sof'istik synes det troligt, at hun bildte sig ind at have Sønnens Vel og intet Andet for Øje. Hun havde næret Lidenskab og stor Ømhed for Lucius Do-mitius i dennes Drengeaar, samt ved det bedst mulige Valg af Lærere ubestridelig lagt sit Ønske for Dagen om at se ham voxe op i sædelig Kraft. Ej heller undlod hun, da Kejseren havde begyndt at give efter for sine Omgivelsers Tillokkelser, at føje sine egne Ord til Lærernes Forestillinger, som han endnu, barnlig i Meget, modtog med Undseelsens Rødme og Løfter om Forbedring. Men en ubændig Ærgjerrighed var dog Drivfjedren i alle hendes Gjerninger. Saaledes kaldtes Senatorerne fra Kuriet op til Kejserborgen, for at hun, skjult bag et Forhæng, skulde kunne følge deres Forhandlinger. Og det var ikke altid, hun taalte et Forhæng imellem sig og Statens Anliggender. Ved en højtidelig

Romerske Dage. g130

Avdiens, som Nero gav Armeniernes Sendebud, traadte liun frem for at dele Tronen med Kejseren. De Tilstedeværende stod som fastnaglede af Forbavselse, men Seneka, den Eneste, som ikke tabte Aandsnærværelsen, bad Fyrsten ile sin Moder i Møde og — siger Tacitus — forekom derved et skandaløst Optrin.

Da Nero, som altid havde næret Uvillie mod sin Hustru Oktavia, forelskede sig i en smuk frigiven Slavinde, Akte, og sagdes at ville hæve hende op paa Tronen ; da Pallas, Moderens Yndling. afskediges fra sit Hofembede, og da de af Neros Venner, i hvem hun saa" sine farligste Modstandere, bestandig syntes at vinde større og større Magt over ham, slog Agrippinas Kjærlighed over til Had. Nu hverken formanede, bad eller kjærtegnede hun længer; for Sønnens Øjne rev hun Dækket bort fra de Forbrydelser, hvormed hun havde banet ham Vej til Magten, og truede med at gjøre det Samme overfor Alle. Hun truede med at tage Britannikus, den rette Tronarving, ved Haanden, gaa med ham til Præ-torianernes Lejr og bønfalde dem om Medlidenhed med den forskudte Kejsersøn.

Denne Trusel skal have kostet den fjortenaarige Britannikus Livet. Ved det kejserlige Taffel — saaledes fortælles der — blev der rakt ham en Drik, der paa én Gang berøvede ham Mælet og Aandedraget. De bestyrtede Gjæster beroligedes af Nero med en Forsikring om. at131

det var et Anfald af den faldende Syge, hvoraf Drengen fra sin spædeste Barndom havde lidt, og efter en kort Afbrydelse var den glade Stemning ved Gjæstebudet igjen vendt tilbage. Men i Staden spredte det Rygte sig, at Britannikus var død af Gift. Man hviskede om, at Nero var Gjerningsmanden, og blandt dem, der hviskede

saaledes, var der Mange, som ikke fandt Sagen saa særdeles dadelværdig, „thi Brodertvistigheder vare jo saa almindelige i Fyrsteslægter, og Statens Vel kunde fordre, at en opvoxende Tronprætendent i Tide ryddedes af Vejen". Læren om „raison d'État" og ,.de to Moraler" var, som man ser, gaaet over i Romernes Kjød og Blod. Man vilde vide, at Giftblandersken Lo-kusta var kaldet op fra Fængslet til Nero for at tillave Giften; man vilde vide Navnet paa den Centurion, som havde afhentet hende; ja man kjendte paa Torvene og i Badehusene og Barber-stuerne saa mange Biomstændigheder ved denne Tildragelse, som om Gjerningsmanden selv var gaaet omkring og i Fortrolighed havde meddelt de Velunderrettede Alt, hvad der under fire Øjne var hændet i den hemmelighedsfulde Sag.

Vi ere her naaede til et Punkt, hvor den, der skriver dette, ydmygt burde nedlægge sin Pen i Stedet for at modsige navnkundige Historieskrivere og paadrage sig Mistanke om at \ ille tvætte en af Historiens ulykkeligste Sorte hvid. Dog maa det Spørgsmaal være tilladt, om

9<132

det ikke er nier end muligt, at Kryberiet folden julisk-klaudiske Æts flaviske Efterfølgere i • Forening med den Indflydelse, som Afsky, Had og Jagt efter pikante Nyheder udøve paa Indbildningskraften , har omspundet Neros Billede med Opdigtelser, som Skarpsindigheden maaske endnu var i Stand til delvis at skille fra Virkeligheden. Forholder det sig ikke saaledes, at de romerske Historieskrivere med Neros senere Liv for Øje have troet, at han allerede som Yngling. som Dreng har været ikke blot i Stand til Alt. men endog medskyldig i alt det Værste, som lægges hans Moder til Last? Ere det flaviske Tidsrums Historieskrivere ikke Tacitus's Hjemmelsmænd? Og hvad denne højsindede Tids-skildrer kun omtaler med Tvivl og som Rygte, er dette ikke Vished allerede for Suetonius og de Andre? Det er sandsynligt, at Burrus døde af den langvarige Halssygdom. som baade Tacitus og Suetonius omtale, men siger ikke saa vel den Sidste som efter ham Dio Kassius uden ringeste Forbehold, at Nero sendte sin gamle Lærer Gift? Hedder det ikke hos (lem. at Nero sparkede sin anden Hustru Poppæa Sabina ihjel, endskjønt Tacitus lader os vide, at medens nogle af hans Hjemmelsmænd paastod dette, forsikrede andre, at hun var død af Gift? Og selv tror Tacitus ikke, at Nero forsætlig har voldet hendes Død. „thi han ønskede sig Børn og elskede hende lidenskabelig". Ved Skildringerne af Britannikus's133

Død klæbe mange Modsigelser. Uden at opholde mig ved den Omstændighed, at hverken Subrius Flavus eller Julius Vindex, der dog beskylde Nero for saa mange andre Forbrydelser, tillægge ham Brodermordet — en Omstændighed, som vejer lidet, da vi trolig have disse Mænds Ord gjengivne meel den sædvanlige Frihed hos romerske Forfattere — vover jeg dog at helde til den Mening, at Modermordet er Neros første Forbrydelse.

Dermed vil jeg ikke have bestridt Muligheden af Neros Skyld i Britannikus's Død. Jeg har kun villet fremhæve, hvad Dio Kassius i en anden Sammenhæng har ytret, at „man udgav for virkeligt, hvad der var muligt, og for sandt, hvad der var sandsynligt".

Neros Grusomhed er blevet et Mundheld. Men den Grusomhed, som svælger i Andres Lidelser — Vellystningernes og de hysteriske Kvinders Grusomhed, hvis Nerver pirres ved Synet af Smerte og Blod — den var Nero fremmed; lian døde for ung og med for usvækket Sundhed til at hjemfalde til clen. Man kan heller ikke paabyrde ham Skurketrækket hos en Kaligula, der myrdede, fordi han havde Magt til at gjøre det. Lige saa lidet kan man lægge ham den almindeligste Art af Grusomhed til Last, den, som har sit Ophav i Gjengjældelsesdriften eller Hævnfølelsen, og som til alle Tider har gjort sig des mere gjældende i Lovgivningen, jo134

raaere eller fejgere Tiden har været. Han var tværtimod overbærende og tilgivende, saa ofte han kunde være det uden Fare eller Opofrelse. Men Elskværdigheden, uden Støtte af sædelige Grundsætninger, er aldeles upaalidelig i Livets Prøvelser. Man ser det bedst paa de saakaldte Naturfolk, hos hvem Grusomheden med Et kan bryde frem midt imellem naive Ytringer af skjønne Egenskaber hos Menneskesjælen. Og med al sin Fraadsen i en overfortinet Kulturs Former var og forblev Nero „Naturmenneske". Naar Selvopholdelsesdriften skræmmedes op. naar han saa' sig truet paa Livet eller paa Vilkaarene for Livets Nydelse, mistede han Besindelsen; Indbildningskraften, der kan gjøre ventede Ulykker værre end indtrufne, overvældede ham. og vare saa haus Omgivelser saaledes, at de æggede i Stedet for at standse ham. saa slog han skaanselløst til. Tidens Løsen var

desuden : med alle Midler at søge Nydelsen og undgaa Smerten. Men for en Epikuræisniens Vild. som man har givet Verdensscepteret i Hænde, laa det: at rydde Aarsagerne til Lidelserne af Vejen, grumme nær ved det: at undgaa dem. Tøvede han med at gjøre Skridtet fra det Ene til det Andet, saa gaves der skræmmende, opmuntrende og indsmigrende Røster, som besvor ham at gjøre det, og som syntes at have Ret. thi efter at han var gaaet over Forbrydelsens Rubikon. jublede Alt ham i Møde. Og den værdige Ro,135

hvormed Stoikeren gik i Døden, den udfordrende Letsindighed, hvormed Epikuræeren forlod Livets Fest, vare lige skikkede til at indbilde Tyrannen, at Alt, Liv og Død og Dommen over Liv og Død, er Leg.

Neros i Aarevis uafbrudte Angst for Agrip-pinas Anslag ledte mer end én Gang hans Tanker hen paa en Udvej til at blive hende kvit; men til Modermordet vilde lian maaske aldrig være modnet, hvis han ikke var kommen under Poppæa Sabinas, Roms skjønneste Kvindes, dæmoniske Magt. Kun det Letsindige i Neros Karakter kan forklare, at han, omgiven af aldrig hvilende Rænker, Midtpunktet for en fortvivlet Kamp imellem Moderen og den efter Diademet grillende Elskerinde, mellem sine Lærere og Raadgivere, som søgte at føre ham tilbage paa Pligtens Vej, og de udsvævende Omgangsvenner, som konspirerede mod dem Alle og mod hinanden indbyrdes — at han under alt dette kunde hengive sig saa hjertelig, som lian gjorde, til Skjemt og Fester, Kunstøvelser og Hellenise-ringsdrømme. Men der kom en Dag, da denne Kamp blev ham utaalelig, da lian ikke længer kunde udholde Poppæas Bebrejdelser, at han var „en umyndig Stakkel, Træl under Andres Villie" ; en Dag, da han ikke kunde modstaa hendes Bønner, Kjærtegn og Taarer, saa meget mere som hun havde Venner, der skræmmede ham med Folkets Had til „Agrippinas Regering", samt kunde136

sende ham en Forfører, hans fordums Pædagog Anicetus, der af hans Barndoms Yenskab smedede Vaaben imod hans Livs Ophav og, da Timen var kommen, udkastede en Plan, hvorledes Agrip-pina kunde forsvinde, uden at en Boble paa Tidens Strøm forraadte paa hvad Maade.

Hvis den romerske Statstidende Acta Diurna eudnu var tilgængelig, vilde man i Aargangen 59 maaske kunne læse, at „en Morder, Agerinus (en af Agrippinas betroede Tjenere) var bleven grebet overfor Cæsar med Sværdet i Haand, og at lians Herskerinde af Samvittighedsnag over den Forbrydelse, hun havde tilsigtet, selv havde udsonet sin Brøde". — Med andre Ord: Agrip-pina var død. og det var alle gode Borgeres Pligt at tro, at hun efter et Mordforsøg imod Sønnen havde taget sig selv af Dage. Noget Andet have imidlertid de romerske Historieskrivere at melde.

Nero med sit Hof overværede Minervafesten i Bajæ. Agrippina blev indbudt dertil, og Kejseren lod Villaen Bauli i Nærheden af den niisenske Odde indrette til hende. Moderen kom, Nero drog hende i Møde og gav til hendes Ære en Fest, der varede ud paa Natten. Hun førtes derpaa ombord i et pragtfuldt Skib. der skulde bringe hende til Bauli. Skibet var bygget saaledes, at det uden Møje kunde sænkes. Den stjerneklare Nat og Luftens og Havets Stilhed vilde dog have gjort et Skibbrud mistænkeligt:137

man fattede derfor en anden Plan og lastede Taget over hendes Kahyt saa stærkt, at det brast. En medfølgende Hofmand knustes; en Hofdame, der sad ved Fyrstindens Fødder, faldt ved Skibets Rullen i Vandet og ilijelsloges af Rorkarlene med Aarerne; men Agrippina selv lykkedes det at frelse sig fra Morderhænderne ved Svømning, hvorpaa hun blev taget op af en mødende Baad. Ved det første Budskab om at Planen var mislykket, sender den opskræm-mede Nero Anicetus med Soldater til Bauli. De trænge ind i Agrippinas Sovekammer og myrde hende med Stokkeslag og Sværdstik.

Ved Afskeden fra Moderen havde Nero omfavnet hende og kysset hendes Mund og Barm. Tacitus, som omtaler dette, véd ikke, om han deri skal se en Forstillelse, der er dreven til sin Højde, eller om ikke „det sidste Syn af den til sin Undergang hastende Moder drog Sønnens Hjerte, trods al dets Vildhed, til hende". Den sidste Antagelse forekommer os at stemme fuldkomment overens med Neros Karakter. En saa psykologisk fin Bemærkning træffer man, naar Tacitus undtages, aldrig hos det kejserlige Roms aandsfattige Historieskrivere.

Da Forbrydelsen var begaaet, blev Nero greben af Rædsel. De rolige Timer, han i sit følgende Liv endnu kunde have, var kun en Vaabenhvile med de bestandig lurende Samvittighedskvaler. Var hans sædelige Følelse bleven

kvalt i Spiren af epikuræiske Lærdomme,udsvævende Glæder og Sværmeri for en Skønhedsverden, der ikke havde anden Indholds-værdi end Skjønheden, saa var hans Indbildningskraft des mere levende. Han saa' i sine Drømme det moderlige Bryst, som Barnet havde diet og Ynglingen gjennemboret. Han hidkaldte Magere fra Østerland, der skulde besværge og forsone den Myrdedes Skygge: men denne jog Søvnen fra hans Leje og Freden fra hans vaagne Timer. For sine Nærmeste kunde han ikke dølge de Kvaler, han led: han omtalte selv. at han sovende og vaagen saa' Furierne med brændende Fakler og svungne Svøber. Da han gjorde sin Kunstrejse i Grækenland, vovede han ikke at indtinde sig ved de elevsinske Mysterier, thi han følte ved sig selv, at han vilde være flygtet ved Heroldens Raab: „Lad de Brødebetyngede og Lastefulde holde sig borte!" Til Bajæ vendte han aldrig tilbage; Synet af de Kyster, hvor Udaaden var øvet. var ham uudholdeligt. Poppæa Sabina, der havde troet, at den sidste Hindring imellem hende og den kejserlige Værdighed nu var ryddet af Vejen, saa' sig sveget i sine Forventninger og maatte endnu i Aarevis, om end understøttet af Neros bedaarede

Hjerte, kæmpe for at naa sit Maal.

* *

Nero elskede at lade sig afbilde som Apollo. Digtekunstens, Sangens og Citharspillets Gud.139

Det følger af sig selv, at det var Tidens bedste græske Mestere, der fik det Hverv at forevige ham som saadan i Bronce og Marmor. Men det ser ud for os, som om deres smigrende Mejsler ikke nøjedes med denne Opgave: de vilde ikke alene fremstille Nero som Apollo, men ogsaa Apollo som Nero. Gudens ideale Skjønhed maatte ikke forstyrres, men Kunstnere som Zenodoros kunde paa denne Skjønhed henaande en Lighed med Kejserens smukke Træk. Saaledes turde denne Tid have frembragt en ejendommelig Apollotype, der i to eller tre Kunstværker er naaet til vore Dage. Det fornemste af disse Kunstværker er paa samme Tid et af de ypperste, som vi eje fra den senere antike Tid: den verdensberømte belvederiske Apollo.

For den, der skriver dette, har denne Billedstøtte én Interesse til ved Siden af sin æsthetiske og kunsthistoriske. Jeg vover at tro, at den er et af Jordens Skjød opstandet Vidne om Neros Kamp med sine Samvittighedskvaler. Han har for sine Øjne villet have Visheden om. at Blodskyld kan udsones, og i denne hemmelige Hensigt ladet en fremragende Kunstner skabe eller maaske efter et delfisk Mønster udføre en Apollon Katharsios.

Statuen blev hen imod Slutningen af det 15de Aarhundrede fundet i Antium, Neros Føde-og Yndlingsby, i Ruinerne af en Villa, der menes140

at have været hans egen. Billedstøtten manglede da den venstre Haand og samtlige Fingre paa den højre, og med dem vare ogsaa de Attributer, den havde baaret, forsvundne. Man har derfor lige til vore Dage været uenig om og udtømt sig i Gisninger angaaende den Handling, hvori Guden har været fremstillet. Den almindeligste Forklaring er, at Kunstneren har tænkt sig det Øjeblik, da Apollo, for at værne sin Helligdom i Delü mod Gallernes rovbegjærlige Skarer, personlig traadte dem i Møde med Ægiden i Haanden og med Lyn og Hvirvelstorme drev dem paa Flugten. Overbeck, som billiger denne Opfattelse, tænker sig Guden i denne Handling stillet imellem den versailliske Artemis og den kapitolinske Athene. Men nylig har Karl Bötticher uimodsigelig godtgjort, at Statuen i den sænkede højre Haand har baaret den delliske Lustralsvøbe, af hvis Knudesnor lian har opdaget en Rest paa Træstammen, der tjener til Støtte. Men Lustral-svøben var den pythiske Apollos Attribut i hans Egenskab af Blodskyldsforsoner.

Der ligger Noget af en pludselig og blændende Aabenbaring i denne Billedstøtte. Med den venstre Arm truende eller afværgende fremstrakt iler Guden i majestætisk Vrede mod et Noget, som utilbørlig har nærmet sig hans hellige Omraade. Karl Bötticher tænker paa det Optrin i Æskylos's „Evmenider ', da Orestes, Modermorderen, forfulgt af Furierne, er styrtet ind i141

Apollos Tempel og har omfavnet dets Alter; han tænker sig endvidere, at Guden i dette Øjeblik ser Samvittighedskvalernes Gudinder trænge ind i Helligdommen, og at han harmfuld, med Buen i den venstre Haand, træder dem i Møde og driver dem ud af Templet, for derpaa 'med Lustralsvøben at fuldbyrde den Handling, hvorved Orestes's Blodskyld sones.

Dette stemmer vel ikke i Et og Alt overens med Æskylos's Skildring, men rammer den dog i det Hovedpunkt, som det var nok for Kunstneren at ramme. Ingen Billedstøtte kunde bedre end en saadan erindre den nye Orestes om, at en Forsoning med de guddommelige Magter var mulig, og ingen kunde være bedre skikket til i hans mørke Timer at lyse med et Haab om Fred.

Hos Æskylos er selve Apollo dog ude af Stand til at forsone Evmeniderne; han mægter kun at neddysse dem til en Tid. Denne inspirerede Digter, der med Hellenerens Skjønhedsfø-lelse og filosofiske Instinkt forener de hebræiske Seeres storslaaede Væsen og dybe sædelige Alvor, har følt og villet udtrykke, at religiøse Ceremonier og Tempeltjeneste kunne døve Samvittighedskvalerne, men ikke sone Synden, ikke hele det Brudte. Apollo selv raader Orestes at fly til Pallas Athene og dér, overfor Areopagos, underkaste sig Guds Dom i Menneskehedens Samvittighed. Evmeniderne følge ham ogsaa derhen142

og synge ved Domstolens Tærskel det hjertegribende Kor, som Schiller sigter til og frit har efterdigtet i sin skjønne Ballade „Die Kraniche des Ibyk.is". Areopagos's Medlemmer lytte til Kæremaal og Værgemaal, og da det har vist sig, at deres Stemmer i lige Antal ere faldne i Frikjendelsens og i Fordømmelsens Vægtskaal, gjør den vise og milde Pallas Udslaget til Gunst for Orestes. Men ogsaa hun giver Samvittighedskvalerne den Ære, som dem tilkommer, og lader dem i Skikkelse af Naadens Gudinder med højtideligt Fakkeltog ledsages til det Tempel, som Folket har helliget dem ved Siden afAreopagos.

Ogsaa Nero følte, at han nu var stillet for den samme Domstol, og han skjælvede for at møde Menneskenes Blikke. Men ak. med dem syntes ingen Forsoning at være nødvendig. Den Sandhed, der ligger i Paradoxet ..Folkets Røst Guds Røst", synes stundom paa forfærdelig Vis at blive bestridt i Historien. Saaledes i det romerske ..Plebiscit1' af Aaret 59, og saaledes i det franske af Aaret 1852, som fra dette Synspunkt og uanset de Midler, hvorved det sattes igjennem, vel turde være den forfærdeligste Begivenhed i den nyere Historie. Senatorer, Krigere, de kampaniske Regeringer og Raad ilede omkap til Kejseren for med deres Lykønskninger at indgyde ham Mod. Ikke des mindre skjælvede han for at vende tilbage til Rom. Vel forsikrede hans Venner, at ..Folkets Hengivenhed143

var voxet ved Agrippinas Død"; men aldrig kunde han dog alligevel ane det Skuespil, der ventede ham. Senatet i Embedsdragt kommer ham i Møde; fra Tribuner, oprejste langs med Hovedgaderne, juble Kvinder og Børn; Borgerne trænge sig omkring hans Vogn, Takofre brænde i Templerne, og saaledes drager Modermorderen som Triumfator op til Kapitolium. Senatet samles i Kuriet og erklærer i Roms Navn, at Agrippinas Død var en Lykke for Staten.

En eneste af Fædrene undsaa sig ved at deltage i denne Erklæring. Det var Stoikeren Trasea Pætus. Han bekræftede altsaa, hvad Tigellinus havde sagt, at Stoikerne var et sam-fundsfarligt Parti.

Men ikke en Gang den Villighed, hvormed det romerske Senat og Folket tog Neros Blodskyld paa deres egne Skuldre, var i Stand til at gjengive ham Sjælsligevægten. Fra Aaret 59 tinder man i det Meste, som han udkaster Planer til og foretager sig, noget Overspændt og Feberagtigt. Hans Adspredelser blive tøjlesløsere, lians fra Barndommen af nærede, hidtil dæmpede, aldrig ta'inmede Attraa efter at beruse sig i Folkets Bifald paa Theatret og Arenaen bliver uimodstaaelig og umættelig. Men endnu opdager man i hans Indre en Kamp imellem noget Bedre og noget Slettere. Det er tydeligt, at han i nogen Tid elter Modermordet har villet forsone — ikke den offenlige Mening, som jo syntes at144

være paa hans Side, ikke Olympens Guder, som han fornægtede og latterliggjorde, men den Guddom. der gav sig til Kjende i hans opskræmmede Hjerte. I Løbet af de to næstfølgende Aar søgte han trofast at opfylde Fyrstens Pligter, og disse Aar kunne endnu lægges til de gyldne, som Trajanus priste. Regeringen gik sin jevne Gang, gode Love indstiftedes, Kejseren viste sig vennesæl og som Dommer mild og barmhjertig.

I Aaret Gl faldt han i en livsfarlig Sygdom og henviste, da han ventede Døden, til den ædle Memmius Regulus som den Værdigste til at staa ved Statens Ror. Endnu i Aaret 62 kunde den Mand, om hvem man sagde, at han aldrig var afveget fra det Rettes Vej og aldrig havde smigret, Trasea Pætus, i Senatet kalde Nero en udmærket

Fyrste.

Men i det samme Aar hørtes for første Gang under hans Regering Ordet Majestætsforbrydelse. De blodige Epigrammer mod den nye Orestes, som man hver Morgen læste paa Statuernes Fodstykker og Basilikaernes Mure, havde Nero ingen Agt givet paa. Men nu hændte det, at den tidligere Folketribun og senere Prætor Antistius i et stort og fornemt Selskab foredrog Nidviser, som han havde digtet om Kejseren. Tungens, vi kunne ikke sige Ordets, Frihed havde hidtil været grænseløs, og omendskjønt Alle vidste, at Begivenheden nogle Timer efter vilde være kjendt af Cæsar, frygtede Antistius ikke for No-145

get og havde heller ikke behøvet det, hvis ikke Kossutianus Kapito, en værdig Svigersøn af Ti-gellinus, havde angivet ham for Senatet som Majestætsforbryder. Da maatte Sagen gaa sin Gang. Loven fastsatte Dødsstraf, men Trasea Pætus stemte for Landsforvisning, og dette blev Senatets Beslutning.

Samme Aar døde Burrus, og den alderstegne Seneka trak sig tilbage; om han var træt af Hoflivet og Statssagerne eller styrtet ved Pop-pæas og de epikuræiske Yndlinges Rænker, er vanskeligt at sige. Kejseren takkede sin Lærer for den Støtte, lian havde været ham paa Ung-domsaarenes slibrige Vej, og tog en øm Afsked med ham. Fra dette Øjeblik af stod Nero helt og holdent under Indflydelse af Poppæa og Ti-gellinus. Denne udnævntes efter Burrus til Præ-torianernes Overhøvding.

For Poppæa Sabina gjaldt det nu at rydde den sidste Hindring af Vejen for hendes Ærgjerrig-lieds Tilfredsstillelse: Neros lige saa agtværdige som ulykkelige Hustru Oktavia, og Poppæa og hendes Medskyldige Tigellinus gjorde det med de skjændigste Midler. Det er muligt, at Nero troede den falske Anklage for Ægteskabsbrud, der smededes sammen imod Oktavia; i ethvert Fald vilde lian tro den, for at faa Baandet, der bandt ham til hende, brudt, og den indirekte Del, han tog i den afskyelige Forfølgelse, der endte med Mordet paa hans Hustru, viser os en

Romerske Dage. 10146

Lidenskabens Træl i al hans Uselhed. Hans Bane heldede nu bråt imod Undergangen; de tilbagestaaende sex Aar af hans Liv — han var paa denne Tid fire og tyve Aar gammel — er en eneste Rus i dæmoniske Fester, vanvittige Udsvævelser, der prøve Alt, hvad en bundfordærvet Indbildningskraft foregjøgler. en umættelig Higen efter Kunstnersejre og et ustandseligt Myrderi, naar Selvopholdelsesdriften opskræmmes af virkelige eller foregivne Farer. En Afbrydelse i Orgiet indtraadte, da Poppæa skjænkede ham en Datter. Men Faderglæden, der ikke var mindre feberagtig, slog over i vild Sorg, da Barnet døde, og Sorgen kastede ham i Armene paa nye,

om muligt endnu mere vanvittige Udsvævelser.

*

En rigt udrustet Folkestamme, der træder ind paa Kulturens Bane, begjærlig efter at lære af Andre, selvstændig i Lærdommens Opfattelse, Udvikling og Anvendelse, glad i Følelsen af sin Ung-domskraft, omgivet af en Natur og selv begavet med en Skjønhed, som vække Sansen for Farvens og Formens Herlighed, en saadan Folkestamme vil sfjerne giveAlt omkring sig et Udtryk af den Sundhed og Samklang, som den føler i sin egen aandelige og legemlige Tilværelse. Saaledes opstaar Kunsten, og med den Glæde, som allerede dens første naive Aabenbaringer vække, parrer sig hos Folket en Følelse al', at hvad det fornemmer147

som det Højeste af Alt, hvad det tilbeder som guddommeligt, hvad det ærer som Sæd og Lov, og hvad det elsker som godt og ædelt, det er fremfor alt Andet værdigt til, saa vidt det er muligt, at skues i skjønne Former. Folket vil se det Sande som noget Sandt og Skjønt, det Gode som noget Godt og Skjønt; dets Skjønheds-liv forbinder sig med dets Liv i Religion og i Ståt og faar til Tak for, at det smykker Tros-livet og Fædrelandslivet, høje Indskydelser, Værdighed og Idealitet derfra. Ingen af dem er de Andres Tjenere; de ere jevnbyrdige Søstre og omfavne hverandre som Kariterne. De voxe op med Folket, og eftersom dette elsker sin Tro og sit Fædreland, elsker det sin Kunst og forstaar den paa alle dens Trin, thi de følges ad i Udviklingen gjennem Barneaarene. L'ngdommen og Manddomsalderen. Langsomt, men med det friskeste Ungdomsmod stræber Kunsten frem igjennem de tekniske Vanskeligheder, som møde den, thi der findes i Folket ingen Klasse, som er voxet den store

Menigheds Standpunkt over Hovedet, ingen højere æsthetisk Dannelse, som, vant til noget Bedre, ler ad den hjemlige Enfold og spotter over den uerfarne Haands kejtede, men kjærlighedsfulde Arbejde i Skjønhedssansens Tjeneste: men ethvert Fremskridt, som Haanden gjør, enhver Sejr over en teknisk Vanskelighed ses af Mængden og beundres. Paa denne Vis er den helleniske Kunst og i Virkeligheden enhver Kunst.

10*148

der har levet sit eget Liv og virket dybere, voxet op. Det enfoldigste Bondemaleri, der røber det første Spor af Sjæl, indeholder større Haab om en Skjønliedsvaar for Folket end den allermest samvittighedsfulde Kopi efter den allerstørste udenlandske Mester.

Saaledes kom Romerne og gjorde sig til Grækenlands Herrer og lærte efterhaanden at beundre en Kunst, som i sin for mange Tider siden færdige og fuldendte Form syntes at danne en Verden for sig. der ikke havde behøvet de sædelige Kræfters Medvirkning til sin Opkomst og Blomstring. De tilegnede sig dens Frembringelser som Sejrsbytte og Nydelsesmidler og vendte sig foragtelig bort fra de underlegne Ytringer af deres egne Landsmænds og nærmeste Naboers Formsans. Men saa sandt som det er, at de forskjellige Tider og de forskjellige Folk have at lære af hverandre, saa sandt turde det ogsaa være, at en udefra hentet Kunst, der i Spiren kvæler en anden, som vil skyde op af de hjemlige Anlæg, ingenlunde helt og holdent kan skrives paa den aandelige Indtægtsside, saa længe det ikke har vist sig, at den fra den højere Dannelses Drivhus kan plantes om paa Frijord. akklimatiseres og gaa op i Folkets aandelige Husholdning, ligesom de udenlandske Kornsorter i dets timelige. Men det er yderst sjeldent, at dette sker. Rom og Italien fyldtes med græske Kunstværker; Torvene. Basilikaerne, Templerne.149

Badene, Husene pralede med saadanne, Slægterne opvoxede imellem dem, og alligevel forblev Romerne i Grunden fremmede for den helleniske Kunsts Aand. En importeret Kunst har Noget, der støder Folkefølelsen tilbage: Massen føler instinktivt, at man med denne Indførsel har gjort den selv og dens uudviklede Anlæg Uret. Hos Nogle bliver Følelsen til en Mistanke om, at Kunsten er den sædelige Enfolds Fjende; de Fleste opfatte den som et Legetøj for de Rige og Fornemme. Og medens der kræves et fint Øje for at opdage dens utvivlsomt forædlende Indflydelse, lader det sig ikke nægte, at den udvider Kløften imellem Folkets Lag, giver de forskjellige Samfundsklassers Dannelse en Ulighed i Grad og Art, som ikke er sund, skaber blandt sine Dyrkere et Slags Kjendere og La^k-kermunde. som just ikke ere skjønnere Fremtoninger end de gastronomiske, og slapper stundom ogsaa Sansen for Samfundslivets Arbejde. Og nægtes kan det heller ikke, at den har en vis Tilbøjelighed til at slaa over i en ars voluptaria, til at appellere fra den æsthetiske Lyst til'Vellysten, saa at der udfordres, hvad man i vore Dage heldigvis finder, kraftige Politimestre i Skjønhedsverdenen for at holde den i Ave. Hos den helleniske Kunst røbede denne Tilbøjelighed sig, saa snart den blev gjort til Tjenerinde for de macedoniske Fornemme.

Med sin Iver for Kunstens Indførelse i alleLivets Forhold var Nero selv intet Andet end en af disse æsthetiske Fraadsere, der opstaa og trives under de Vilkaar, som ovenfor ere nævnte, og Skjønhed en var og forblev for ham Blomsterkransen omkring Lysternes Bæger. For sit indre Menneske havde han intet Udbytte at høste af den. En med behagelige Billeder legende Indbildning styrker ikke den. som taber Pligtfølelsen, naar Pligten synes streng, og Velvillien. naar den kræver Opofrelse.

Historien 0111 det Vandskud, som den græske Kunst skød i Rom, ligger, trods Museernes Rigdom. endnu i Mørke og har tilvisse ikke vundet i Klarhed ved de Forsøg, som før Aaret 1870 — en nyere Cæsarisme til Ære — gjordes paa at forvandle Vandskuddet til Træets Krone. Man kan derfor ikke saa nøje sige, hvilken Indflydelse den neroniske Tid øvede paa Kunsten i Rom, men at den har haft en væsenlig saadan, maa saa meget des snarere anses for givet, som det kejserlige Roms Kunsthistorie mere end nogen anden turde være beslægtet med de Moder og Luner, som afløste hinanden ved Hoffet, og som de fornemme Kunstkjendere og Mæcener trolig efterkom. Det er tydeligt, at Smagen under Nero var en anden end under Augustus. Den strengere Stil og det Maadehold, som endnu iagttoges af den augustiske Tidsalder, veg for Lysten til at overraske med det Kolossale og behage med en indtagende og pirrende Naturlighed. Under Ha-151

(1 ri a n us herskede en lærd Eklektieisnie, med en Forkjærlighed for Idealismen; under Antoninerne en

Idealisme, der artede sig stiv og, om jeg saa maa sige, stoisk. Den bestandig mere og mere aandsfattige og skematiske Idealisme viger dernæst Marken for en Realisme, som stundom grænser til det Raa, Kunsten, Slave af de Fornemme, faldt, som tilbørligt var, mere og mere i deres Slavers Magt, Under Septimius Severus er ogsaa den tekniske Færdighed sunken, og med Konstantinerne bryder et Barbari ind, hvis aandelige Tomhed og tekniske Armod vælger en Stil, som ikke er i Stand til at hæve sig til Barokkens Egenmægtighed, men bebuder dens Svulst.

Om Nero selv som Kunstner ere de Gamles Domme forskjellige. Det ærede en Fyrste at dyrke Digtekunst, Historieskrivning og Veltalenhed; det var ham indrømmet at føre Penselen og Mejselen; man optog det ikke ilde, om han i en snevrere Vennekreds sang til Citharen; men Gamnielromeren gyste ved Tanken om en Imperator, som dansede eller talede gjennem Skuespillernes Maske, og gjorde han det offenlig, manglede Sproget Ord for Dommen over ham. Det er derfor mer end sandsynligt, at de, der saa1 ham optræde paa Theatret, ikke bestræbte sig for Upartiskhed i Vurderingen af hans Evner som Skuespiller, Sanger og Citharspiller, samt at denne Sindsstemning heller ikke indvirkede152

gunstig paa deres Domme om hans Færdighed paa andre kunstneriske Omraader. Tacitus forkaster ikke aldeles hans Digte, men dadler dem for Mangel paa Kraft og Helstøbthed. Suetonius forsvarer imod Tacitus Neros Ret til de Digte, som bar hans Navn, og ikke engang hans værste Fjender have villet stille ham i Bavier-nes og Mæviernes Rækker. Samme Suetonius bemærker, at „Maleri og Billedhuggerkunst dyrkede Nero med ikke ringe Held". Spredte Ytringer tilkjendegive ogsaa, at den Iver, hvormed han øvede sin Stemme og studerede den dramatiske Teknik, bar Frugter. „ Om Nauplius's lldgjerninger synger du ypperlig, men dine egne gode Gaver gjør du ingen Brug af," sagde en Gang en kynisk Filosof til ham paa Gaden. Det turde derfor ikke have været en tom Komedie, som Verden opførte med ham, da den bedækkede ham med Kamplegenes Sejrskranse. En saadan Komedie vilde have været uudholdelig for hans Omgivelser og var vel ogsaa tilsidst blevet gjennemskuet af ham selv. Det er troligere, at lians Kunstfærdighed var tilstrækkelig uddannet, til at Kunstdommerne med nogenlunde god Samvittighed kunde lade sig bestikke af hans kejserlige Værdighed og gaa paa Akkord med deres Frygt for hans Unaade.

i/ u

Efter at Kejseren i flere Aar havde optraadt som Sanger og Vognstyrer for større, men sluttede Kredse, tik den store Almenhed i Aaret G4153

for første Gang Verdens Herre at se paa en offenlig Skueplads, bøjende Knæ for Tilskuerne og udbedende sig en velvillig Dom af Mænd med dyrket Smag. Det var i Neapel, en græsk Stad. Naturligvis strømmede Alle til for at høre ham; Haandklappet og Bifaldsjubeleii erindrede ham om hans Triumf som Dreng paa Circus maximus. Paa Gammelromernes Knurren over Diademets Vanhelligelse svarede han med at lade slaa 'Mønt, hvorpaa man saa: Nero Cæsar Augustus i Citharspillerens Dragt,

To Aar derefter foretog han sin Kunstrejse til Grækenland, et vildt Korybanttog og paa samme Tid et Plyndringstog, hvor man tumlede fra Triumf til Triumf gjennem yppige Fester og skjændige Udsvævelser, over Veje, der bestrøedes med Guld og Lig. Det Hele ordnedes af den plyndrende og myrdende Tigellinus til et eneste uhyre Bakkanal, blændende og skrækindjagende. Om den vanvittige Pragt, der udfoldedes, kan man faa en Forestilling, naar man véd, at Nero til Hverdagsbrug paa sine sædvanlige Udflugter til en eller anden af Roms Nabostæder førte med sig en lille Hær af guldbroderede Forridere, Kuske og Løbere, samt et Tros af tusind Vogne med skarlagenklædte Muldyrsdrivere og sølvskoede Muldyr. Hellas's Stæder stod smykkede for at modtage ham : Folket strømmede til de hellige Lege, for at være Vidne til hans Sejre i Kamplegene. Alene „claque'n", som ledsagedeKej-154

seren fra Italien, bestod af flere tusind unge Mænd, alle prydede med Ridderstandens gyldne Ring. Ogsaa Kejserinden fulgte med. Dog ikke Poppæa Sabina, som forinden var død. og hvis Støv var blevet hædret med en Ligtale af Nero, hvori han — betegnende for hans Livsopfattelse — først og sidst, ja udelukkende havde prist hendes Skjønhed, uden at opholde sig ved de bedre Egenskaber, hun muligvis har ejet, eller smykke hende med

de Dyder, som i alt Fald Mindetalere, om ingen Andre, kunne opdage hos deres Gjenstand. Den nye Kejserinde var en Yngling. Den forbavsende Lighed, som denne — Sporus hed han — havde med Poppæa, var tilstrækkelig Grund for Nero til at iføre ham Kvindedragt, offenlig formæle sig med ham og fremvise ham for Romerne som deres Kejserinde. Sporus var under Grækenlandsrejsen omgivet af hele den Hofstat, der tilkom Cæsars Hustru, og ledsagedes af Lastvogne med kostbare Kvindeklæder. En Filosof, som adspurgtes af Nero om, hvad han syntes om denne Kejserinde, svarede: „Ak. blot Guderne havde givet din Fader en saadan Hustru og ingen anden!" — Hele Toget lignede et forsætligt Symbol paa Lysternes Frigjørelse i en Verden, der havde forvist al sædelig Pathos til de i Sørgespillene dramatiserede Mvther oe kun tillod den der

*j o

for Følelsesrusens Skyld. Ved Tilbagekomsten til Rom modtoges Nero som Triumfator. Og155

det liavde jo sine Grunde. I Cæsars Person havde Hellas overvundet Rom, men kun for at Rom i samme Person skulde overvinde Hellas. Æneas's Ætling havde hævnet Ilions Fald, og den verdenshistoriske Strid, som opstod fra Ledas Æg, var endt med en verdenshistorisk Forsoningsfest, da Kejseren, efter at have vundet den olympiske Oliekrans, forkyndte „Grækenlands Frihed". Et Stykke af Roms Stadsmur blev nedrevet forat gjøre Plads for Sejrstoget. Først gik 1800 Mand med de lige saa mange Kranse. Nero havde vundet som Sanger og Skuespiller. Dernæst Lansebærere med Broncetavler, som meldte, hvor og over hvilken navnkundig Kunstner samt i hvilken Sang eller Rolle enhver Krans var vundet. Derefter paa Augustus's Triumfvogn Nero selv i guldindvirket Purpurtunika og græsk Kappe, oversaaet med Stjerner, med Olympias Oliegren om Lokkerne og den pythiske Lavrbær-krans i Haanden. Bag Triumfvognen Prætorianerne i deres glimrende Vaabenrustninger og tilsidst Ridderstanden i Embedsdragt og Senatorerne i purpurbræmmet Toga. Husene smykkede med Blomster, Staden om Natten oplyst af utallige Fakler og gjenlydende af Raabene: Hil Olym-pionikes! Hil Pythionikes! Hil Nero-Apollo! De attenhundrede Sejrskranse hængtes paa den ægyptiske Obelisk i Neros Cirkus, paa det at Oldtidens Kultur, den græsk-romerske Dannelses Moder, ogsaa kunde faa sin Hyldingsgave. —15G

Det er den samme Obelisk, der nu staar imellem Peterstorvets Vandspring. Den har oplevet meget, og hvad skal den endnu ikke opleve!

•Men ogsaa Neros Kunstnerbane havde sine Torne. Hvor ofte han end optraadte, skete det aldrig uden Angst. Ved Indtrædelsen saa* man ham bleg og skjadvende, og først Tilskuernes opmuntrende Raab gav ham Mod. Han pintes af Mistanken om. at det mere var Kejseren end Kunstneren. Jubelen gjaldt, og efter vundne Sejre ønskede han Nederlag for at kunne tro paa Dommernes Upartiskhed, men hændte det saa en Gang, at han blev overvunden, misundte han den lykkelige Medbejler.

Blandt liians Yndlingsroller vare de to Modermordere Orestes og Alkmæon. Hvorledes skal man forklare, at han saaledes tvang sin Indbildningskraft ind i den Verden af Smerte, fra hvilken han vilde frelse den'? Var det en Nydelse for ham i en Andens Person at gjennemleve de Kvaler, han saa dybt havde prøvet i sin egen? Vilde han indbilde Efterverdenen, at han. der gjerne spillede Orestes, ikke selv kunde være en saadan? Eller var det ham en Lindring at skrifte i en Andens Navn ? Det er en psykologisk Fremtoning, at Forbrydere, naar de tro sig sikre, gjerne tale om Misgjerninger af den Art. hvori de vide sig selv skyldige. Mordet vil for Dagen, siger et gammelt Ord. Maaske ligger noget Lignende her til Grund.157

De to Aar, som gik nærmest forud for Kunstrejsen gjennem Grækenland, høre til de mest skjæbnesvangre iNeros Liv. 1 Aaret 64 indtraf den Ildebrand, som ødelagde den største Del af Verdensstaden; i Aaret 65 opdagedes den pisoniske Sammensværgelse, som kostede Rom dets ædleste Blod. Nero, der var i Antium, da Ilden udbrød, kom, medens den rasede værst, til Hovedstaden. Fra det af Horatius omtalte Taarn paa Esqui-linerbjerget betragtede han Brandens Pragt og sang, dæmonisk fortryllet af Ildhavets Skjønhed, Sangen om Ilions Undergang.

Sandsynligvis var denne Sang digtet af ham selv; man véd i det Mindste, at han har skrevet et Epos, kaldet Troica. Det er Skade, om ikke for Literaturen, saa dog for Kjendskab et til Neros Karakter, at Digtet er gaaet tabt. Det maa have været noget Ejendommeligt i sit Slags, thi medens det ellers hædrede en Fyrste at regnes til

Digterne, nævnes Forfatterskabet til Troica mellem Neros Skjændigheder. Juvenalis siger i en af sine Satirer, at Orestes dog bør dømmes mildere end Nero, thi

— — aldrig sang paa Scenen Orestes, ej han Troica skrev — —.

Nøglen til denne Gaade findes maaske i en Linie hos Dio Kassius, der lægger Nero til Last, at „han priste den trojanske Kong Priamus lykkelig, fordi denne havde set sit Folks og sin Stads Undergang." Med andre Ord: Troica turde158

have besunget en saadan Lykke og altfor tydelig lagt for Dagen, at Digteren ikke havde faaet sine Indskydelser fra Apollo, men fra en æsthetisk Tyfon, for hvem det Sublime i en stor Ødelæggelse mer end opvejer Elendigheden, som den medfører. Og ubunden som lian var af sædelige Finhedsfornemmelser har vel Troicas Forfatter tilmed udmalet Zeus's og Ganymedes's, Afrodites og Ankises's, Paris's og Helenas Elskovseventyr med saa levende Farver i alle Enkeltheder, at endog hans Samtid, der kunde taale det Utrolige i den Retning, fandt det for stærkt. Hvilken Evne Romerne tillagde ham til at føie „rent æsthetisk" og holde Skjønhedssansen fri for „forstyrrende Indflydelser", derom vidner det iøvrigt usande Rygte, at han ved Synet af sin myrdede Moders Legeme ikke udtalte Andet end Begejstring over hendes Skjønhed. Dette Rygte modsagdes og gjendreves endogsaa af hans Fjender. Men vist er det, at ligesom Nero med sin æsthetiske Theori kom Xy-Romantikerne i For-kjøbet, saa var han ogsaa Mand for at anvende sin Lære paa en eftertrykkeligere Maade end selve Schlegel i „Lucinde".

Som man véd, mistænkte mange Romere Nero for at have foranstaltet Branden og ved sine Udsendinge hindret Slukningen. Mistanken hvilede paa Overtydningen om, at han kunde kjøbe et Skuespil saa dyrt. det skulde være, samt bestyrkedes, da man saa' ham lægge Beslag paa159

en stor Del af de nedbrændte Stadsdele for sin nye Kejserborg. Men sikkerlig har denne Brand, saa skjøn den end var som Skuespil, og saa veltilpas den end kom for Neros Byggeplaner, dog ikke fyldt Nogen med dybere Sorg end ham, thi utallige Kunstværker og imellem dem mange af uvurderligt Værd, Malerier og Billedstøtter af det gamle Hellas's mest fejrede Kunstnere, vare tilintetgjorte i Flammerne. Imidlertid blev Sindsstemningen imod Kejseren saa truende, at lians Venner fandt det raadeligt at lede Mistanken ad en anden Kant og udpegede de Kristne. Og det er mere end muligt, at Anklagens Ophavsmænd troede paa dens Sandhed. Om de Kristnes nye Trossamfund vare gyselige Løgne i Omløb. Endnu en Menneskealder senere, da Romerne havde haft Tid til at skaffe sig bedre Underretning om deres Lære, kunde jo en saa rettænkende Mand som Tacitus, der særdeles vel kjendte Historieskriverens Pligt til at grunde sine Domme paa Fakta og ikke paa Rygter, kalde den nye Lære en afskyelig Overtro og regne den til det „Uhyggelige og Skjændige, som fra alle Kanter strømmer sammen i Hovedstaden og der tinder Tilhængere". Der herskede paa denne Tid stærk Spænding imellem de Kristne og deres jødiske Brødre i Rom, og man har gjættet paa, at Pop-pæa Sabina, som skal have liaft Tilbøjelighed for Mosaismen, var den, der indgav Anklagen. Men lad os hellere tro, at hun lioldt en beskyttende160

Haand over Jøderne, saa at disse, med livem de Kristne ellers sammenblandedes, ikke bleve trukne med ind i Forfølgelsen. Mistanken og Anklagen mod de Kristne forklares utvungent af det Haab, de nærede og vel ogsaa uforsigtig udtalte om det raadne Romerriges Undergang og Kristus's snare Komme. Mangen from Kristen ventede den Gang i hver Morgenrøde at se det tusind-aarige Riges første Daggry. Der fandtes, siger Tacitus, Kristne, som tilstod Forbrydelsen. Men lian taler rigtignok ikke om de Midler, hvormed en saadan Tilstaaelse afpressedes. Og disse Kristne angav Trosfæller i Mængde, der overbevistes og dømtes „ikke just for Brandstiftelsen, men for Had til Menneskeslægten".

* Tigellinus, Kajus Petroniuss Misunder og Medbejler som Kunstdommer og Festarrangør, havde allerede længe haft Forrangen i Neros Gunst og havde ført de kejserlige Forlystelser ind i en ny Fase. De forfinede Orgier havde veget Pladsen for en helvedesagtig Vellystkultus, som ikke holdt sig bag lukkede Døre, men ofrede i Alles Paasyn og indbød Alle til Offergildet. Det var Tigellinus, der foranstaltede de vilde Nattefester paa Tiberen og Agrippinas Sø, hvor. ved Tusinder af Faklers Skin, de æggede og løsslupne Lyster kastede alle Aldere, Stænder og Kjøn i hinandens Arme. Det var Tigellinus, der ordnede den skjændige Bryllupsfest, ved hvilken Kejseren,

iført Brudesløret, formælede sig med161

en Yngling, Pythagoras, og „hvor man fik Alt at se, som Natten ellers, endogsaa ved Forbindelsen med en Kvinde, hyller i Mørke". Og det var formodenlig den samme Tigellinus, som havde Overopsynet med og Ledelsen af de Fester, som nu fejredes nedenfor Janikulus i Neros Cirkus og Haver, hvor de dømte Kristne, indsyede i Tjæresække og ophængte paa Pæle, gjorde Tjeneste som Fakler. Men han havde sikkert sørget for, at Stanken fra det brændte Menneske-kjød forsvandt i Skyerne fra Røgelsekarrene, der spredte arabisk Vellugt omkring sig. I saadanne Ting havde Romerne vænnet sig til at være nøjeregnende.

Branden gav Kejseren forønsket Lejlighed til at udføre storartede Byggeplaner. Husenes Højde formindskedes, aabne Gaarde indrettedes, og langs med de brede Gader, der skar hinanden under rette Vinkler, løb paa begge Sider bedækkede Søjlegange. Og nu kunde han ogsaa virkeliggjøre sin Feberdrøm om et Kejserslot, hvis Lige Verden aldrig havde set. Paladset skød op med utrolig Hast — utrolig, naar man kommer i Hu, at Alt lige til de mindste Enkeltheder skulde vidne om cæsarisk Rigdom og hel-lenisk Smag samt bære Præget af det omhyggeligste Arbejde. Tacitus, som i sine Drengeaar turde liave set d e t g y 1 d n e S1 o t („ domus aurea"),

siger, at „man der ikke saa meget beundrede Ædelstene og Guld, thi Sligt var den Gang en almindelig og simpel Luxus, men" Enge og Søer samt de frie Pladser og Perspektiver, som aabnede sig imellem Skovbakkerne." Paa Engene græssede Hjorder af udsøgte Husdyr; i Lundene flagrede prægtige brogede Engle, medens tæmmede vilde Dyr af de mest forskjellige Arter strejfede omkring derinde. Gyldne Fartøjer og Bygninger, der forestillede Stæder, spejlede sig i den største af Søerne. Foran Paladset, i en fremspringende Forgaard, hvis tredobbelte Søjlegang maalte tusind Fod, stod en i guld- og sølv-blandet Bronce støbt Billedstøtte af Nero-Apollo, 120 Fod høj. et Arbejde af Grækeren Zenodoros, Tidens største Billedhugger og Mester i den. i Følge Plinius, allerede nu bortdøende Bronce-støbnings-Kunst. De Væggeflader i Slottet, som ikke optoges af de ypperste Freskoer og Stukkaturer, vare indlagte med Guld, Ædelstene og Perlemor, Gulvene med det kostbareste Mosaik, om hvilket man vel neppe kan gjøre sig en Forestilling uden at mindes, at man i et Borgerhus i en Flække paa Vesuv har kunnet træffe et Gulvmosaik som det saakaldte Alexanderslag. Spisesalenes Lotter vare beklædte med Elfenbens-plader, fra hvis Aabninger en Regn af vellugtende Vande spredtes overGjæsterne. Den største Spisesal var en Rotunda, hvis Loft — formodenlig smykket med Stjernebillederne — Dag og163

Nat drejede sig nøjagtig med Himmelhvælvingen. Badene i Slottet forsynedes ved Ledninger, der tilførte dels salt Vand, dels Vand fra Svovlkilderne mellem Rom og Tivoli. „Nu begynder jeg da endelig at bo som et Menneske," ytrede Nero, da Slottet indviedes.

Den .uhyre Bygning var som en Stad for sig selv. Den Samling af ældre, ombyggede Kejserpaladser, sombedækkedePalatinerbjerget, dannede det gyldne Slots ene Fløj. Over den saakaldte Velia, den Bakkekam, som ved det romerske Torvs sydlige Side skyder ud fra Palatinus, gik Slottet op paa Esquilinerbjerget og omfattede der flere Kvarterer. Dalen imellem Esquilinus og Coelius faldt ogsaa indenfor dets Omraade. Den sædvanlige Indgang — eller vel rettere: Gjennemgang — var paa det Sted, hvor Titus's Triumfbue senere oprejstes.

Neppe opstegne paa Tronen, ilede Flavierne med at ødelægge dette Underværk. Det var at nedrive den skjønneste Del af Rom, et Barbari, som ikke engang Hadet imod Nero vilde have tilgivet, hvis ikke Foretagendet var blevet gjort til en smigrende Opmærksomhed imod Folket. Romerne havde klaget over, at Nero vilde gjøre Verdensstaden til en Bolig for sig; de kunde nu sige, at Flavierne havde helliget det gyldne Huses Jord til Quiriternes Glæder. Over den store Sø, der havde baaret Neros glimrende Fartøjer, opførtes Amtitheatret, det senere saakaldte Ko-

Il*164

lossæum, hvis Mure endnu forbavse Verden. Den Del af Paladsets Façade, som vendte mod Coelius. skjultes af

Titus bag en fremspringende, flere Stokværk høj, paa mægtige Hvælvinger opført Bygning. De øvrige Dele af Paladset, som ikke nedreves til Grunden, fyldtes med Jord og maatte tjene som Fundament for de storartede Tliermer, som Titus skjænkede Romerne. Hvorledes skulde disse ogsaa kunne klage over det gyldne Slots Tilintetgjørelse, naar de fra de yppige Bades Nydelser vandrede til Amfitheatrets nerverystende Lege og fra dem tilbage til Ther-mernes Buegange, for i deres Skygge, blandt Billedstøtter, plaskende Springvand og duftende Roser at drikke deres Albanervin og samtale om Gladiatorerne og Skjønhederne i Suburra.

Nerokolossen lik i nogen Tid Lov at blive staaende, idet den dog ikke længer forestillede Nero, men Solguden. Da Hadrianus paa Ruinerne af det gyldne Slots Forgaard opførte sit Venus-og Roma-Tempel, blev Kolossen, som den stod. af 24 Elefanter trukket til den Plads imellem det nævnte Tempel og Amfitheatret. hvor man endnu ser en Rest af dens Fodstykke. Konmio-dus lod beskedent Billedet give sine egne regelrette, men simple og dumme Ansigtstræk. Naar Zenodoros's Billedstøtte ødelagdes, véd man ikke, men det skete sikkert paa en Tid. der satte mindre Pris paa Kunstværket end paa den guld- og sølvblandede Bronce.165

Dog lykkedes det ikke Flavierne aldeles at tilintetgjøre Neros Palads for Efterverdenen. Hvad de lod tilbage under Thermerne, er opsøgt og gjenfundet, og da den nyere Tids største Kunstner steg ned i det gyldne Huses nu underjordiske Gange, fandt lian dér en Kilde til Inspirationer, som skabte et nyt Opsving i Deko-rationsmaleriets Historie. Det var Rafael, som, ledsaget af Giovanni da Udine, gjorde denne Opdagelsesrejse. De saa1 da i rigere Farvepragt, hvad man endnu kan se dernede, om end bestandig niere og mere angrebet af Fugtigheden og sværtet af Ciceronens Fakkel: Dekorationer, hvori en uudtømmelig Fantasi legende har ødslet med sine Rigdomme, og da de atter steg op til Dagens Lys, medbragte de i Aanden Udkastet til de Væggemalerier, som Rafael senere tegnede og Giovanni da Udine udførte i Arkaderne omkring Damasus-Gaarden i Vatikanet — et Mesterværk, der mere end nogen anden af Renaissancens Frembringelser røber, at det umiddelbart knytter sig til Antiken.

Den Indgang, igjennem hvilken Rafael havde banet sig \'ej ned i de neroniske Korridorer, fyldtes snart igjen med Jord, og saaledes opstod et Sagn, lige saa ugrundet som den ædle Kunstner uværdigt, at han selv havde ladet Aabningen kaste til for at hindre Andre i at gjøre samme Studier. Først i Aaret 1812 blev ved de Udgravninger, Napoleon lod foretage, en Del af106

det gyldne Slot igjen tilgængelig. Den største Rest venter endnu paa Spaden.

Mørket i Korridorerne, der fordum tik deres Lys fraoven, er en stor Hindring for en almindelig Rejsende ved Studiet af disse Malerier. I en af Gangene ser man Ørne med udspændte Vinger og i Næbene Medailloner med Billeder af det juliske Fyrstehus. Blandt Malerierne i Hvælvingerne tindes Landskaber, mythiske Billeder, saasom Venus beundrende sin Søns Skjønhed, samt mythisk-historiske. saasom HyrdenFaustulus overfor Ulvindens Fostersønner.

Paa den anden Side af Titusbadene ligge paa Esquilinerbjerget de saakaldte Sette-Sale. Hvælvinger, der oprindelig vare Vandbeholdere for det gyldne Slots Bade og senere tjente Tlier-merne i samme Øjemed. Det var i et underjordisk Kammer imellem Sette-Sale .og disse Thermer, men ikke i den Korridor, Ciceronen opgiver, at man i Aaret 1506 fandt Laokoons-gruppen.

Af Neros øvrige Byggeplaner blev der Intet. Til dem hørte Korinthertangens Gjennemskjæring, hvortil han selv paa sin Kunstrejse i Hellas gjorde det første Spadestik. En anden Plan — at føre Roms Mure ud til Havet og rense Tiberen, saaledes at store Skibe kunde lægge til under Aven-tinerbjerget, blev ikke engang paabegyndt og optoges heller ikke af de flaviske Efterfølgere.167

der vilde sænke Alt i Glemsel, som vedrørte Nero, undtagen hans Brøde.

Da de Summer, som gik med til Neros Byggeforetagender og yppige Hofholdning, vare store nok til at tømme selv det romerske Riges Skatkammer, greb man til de uretfærdigste Midler for atter at fylde det. Folkets Kjærlighed til den unge Kejser var Aar efter Aar taget af, Misfornøjelsen og Harmen steget Aar for Aar, og Tiden syntes endelig at være kommet, da de. som ønskede at se en Ende paa det vilde Orgie, kunde haabe at slaa et Slag med Held. De, der hadede Cæsar, gjorde det af forskjellige Grunde og tilhørte forskjellige Kredse, men

fandt hverandre og kunde virke i Fællesskab. Selv synes Kejseren at have bedømt den almindelige Sindsstemning efter den Jubel, hvormed Folket i Rom og Italiens andre Stæder omgav ham, samt den Iver, hvormed de Fornemme skyndte sig at billige og efterligne Alt, hvad han foretog sig. Men Tigellinus saa' noget dybere end til Overfladen og havde længe drevet paa, at Kejseren, for at betrygge sig selv og sine Venner, skalde gjøre Brug af det paa Angiveriet byggede Rædselssystem, som havde opretholdt de foregaaende Regeringer. Lige fra Aaret 61, fra hvilket Aar Tacitus regner Tigellinus's Magt over Nero, havde denne rød-epikuræiske Prætorianerhøvding særlig søgt at gjøre Stoikerne168

mistænkelige og altid baaret paa Læberne, at deres Filosofi „indgyder Menneskene en Stolthed, som gjør dem urolige og ærgjerrige". De første Ofre vare to ætstore Romere : Sulla og Rubellius Plautus. Den herskende Tidsretning kan umulig karakteriseres bedre end af de Grunde, hvormed Tigellinus anbefalede at rydde Plautus af Vejen: „han har opstillet vore republikanske Fædre som sine Forbilleder, han bekjender sig til den stoiske Filosofi, han er rig og hengiver sig alligevel ikke til det private Livs Glæder, han har Interesse for Staten og har Sans for offenlige Anliggender!" Sulla dræbtes i Massilia af Snigmordere. Plautus, som den Gang opholdt sig i Asien, havde ved en frigiven Slave, hvem det var lykkedes at komme Neros Udsendinge i For-kjøbet. faaet at vide, at hans Bødler vare paa Vej. En Samtale med Filosoferne Ceranus og Masonius bestyrkede ham i hans Beslutning, hellere at underkaste sig Tyrannens Villie end søge Frelse i Oprør. Da Soldaterne, der skulde fuldbyrde Dødsdommen, traadte ind i lians Hus, fandt de ham afklædt og sysselsat med gymniske Øvelser. Hans Hovecl blev afhugget og sendt til Rom. — To Aar senere foretrak Torqvatus Silanus, en Ætling af Augustus, at dræbe sig selv, hellere end at afvente en formodet Anklage for højforræderiske Anslag.

Saadanne vare utvivlsomt i Gang. Men hvad den neroniske Regerings Fjender savnede, var169

en Mand at stille i Spidsen. De enedes tilsidst om Kajus Kalpurnius Piso. Udrustet med Begavelse, Byrd, Rigdom og indtagende Væsen, var Piso dog ikke den, som de bedste Bestanddele af Oppositionspartiet med Begejstring kunde løfte paa Skjoldene. Der manglede ham, siger Tacitus, sædeligt Alvor. Epikuræer var han ogsaa, og Gammelromerne gjorde opmærksom paa, at han ligesom Nero havde fornedret sig ved Skuespillerkunsten. — I Sammensværgelsen deltog nogle af Roms bedste Mænd, men ogsaa nogle af dets allerværste. Medens Somme havde Fædrelandets Frelse til Maal, havde Andre Tilfredsstillelsen af privat Had. Saaledes den lavsindede Vellystning Klaudius Senecio, der havde hørt til Neros nærmeste Vennekreds og endnu færdedes ved Hoffet, samt Quintianus, som Kejseren havde tirret med en Nidvise. Disse vilde have en anden Mand, men ikke et andet System paa Tronen, og de fik Flertallet med sig. Mindretallet, hvortil adskillige Livvagts - Officerer af Burrus's strenge Skole hørte, havde ønsket at faa selve Systemet forandret og en Stoiker til Diadembærer, hvad enten det nu blev den unge, af den offenlige Mening højt agtede Filosof Lucius Silanus eller den med alle sine Fejl ærede gamle Seneka. „Skammen" — ytrede en af de Sammensvorne, Gardetribunen Subrius Flavus— „er den samme, om Citharspilleren ryddes af Vejen, og den170

tragiske Skuespiller kommer i Stedet". Flavus havde foreslaaet Seneka til Kejser.

I Antikens Forestilling var Tyranmordet en

O d

Bedrift, ingen Nidingsdaad. Forestillingen var udviklet i de lielleniske Fristater, hvor en Borger, der undertrykte Loven, stillede sig udenfor Lovens Værn og laa ubødet, hvor lian fældedes. I Rom var denne Forestilling nu rigtignok ikke anvendelig, thi Kejserens Magt stod paa lovlig Grund. Men interessant er det. at der endnu langt senere i den romerske Historie ved forskjellige Lejligheder ytrer sig en Følelse af. at Kejserdømmet var en Retskrænkelse. som Tiden aldrig kunde give Hævd; endnu i Menneskealdere vidste endogsaa den simple Legionssoldat, der kæmpede ved Rigets Landemærker, at Statsmagten retslig var at søge hos det ubestemte Noget, der kaldtes det romerske Senat og Folk. De Sammensvorne havde forøvrigt kun at vælge mellem Kejsermordet og Borgerkrigen, og de kunde jo paaberaabe sig den cæsariske Lære om ..raison d'État", naar de valgte det Første som baade sikrere og uskadeligere. Og saa blev man endelig enig om Dagen og Stedet. Nero skulde myrdes paa Cirkus, medens Ceresfesten fejredes der. En af de Sammensvorne skulde under et Paaskud

nærme sig Kejseren, lægge sig som Bønfaldende for hans Fødder, gribe ham om Benene, kaste ham til Jorden og holde ham fast, indtil de Sammen-171

svorne mellem de vagthavende Officerer kunde ile derhen og dræbe ham med deres Sværd. Da Nero, trods alle sine Udsvævelser, havde vældige Legemskræfter — man undrede sig over, at han ved de græske Lege ikke ogsaa var optraadt som Bryder og Nævekæmper — tilbød Konsulen Lateranus, der var bekjendt for sin Styrke, at være den første Angriber. Imidlertid skulde Piso ved Ceres's Tempel, ikke langt fra Cirkus, oppebie Fenius Rufus — Prætorianerhøvdingen, der forrettede Tjenesten, imedens hans Medbroder i Værdigheden, Tigellinus, forestod Hoffets Fornøjelser — for at ledsages af denne til Præ-torianerlejren og modtage Livtroppernes Hyl-ding.

Men næsten i det sidste Øjeblik røbedes Planen af en frigiven Slave. Blandt de Første, der paa hans Angivelse blev slæbt til Forhør, var en Kvinde, Epikaris. De gyseligste Pinsler, fortsatte i to Dage og indtil Døden, kunde ikke afpresse hende et Ord om Hemmeligheden. Mændene derimod udholdt ikke Synet af Bøddelens Redskaber; de tilstod deres Brøde og forraadte mange Medsammensvorne. Længst fortiedes Navnene paa de to ovennævnte Prætorianerofficerer: Fenius Rufus og Subrius Flavus, men kun til forøget Kval for begge, thi Rufus blev udset til ved Neros Side at lede Undersøgelsen, og Flavus maatte i Følge sin Tjenestepligt være til Stede. Maaske haabede de Anklagede endnu, at Rufus172

og Flavus skulde slaa Slaget Og Flavus var Mand for at gjøre det. Med Haanden paa Kaarde-fæstet spurgte han med en Gestus sin Foresatte, om han ikke skulde trække Sværdet og støde Cæsar ned; men Rufus gav et fraraadende Tegn. Den haanende Maade, hvorpaa Rufus førte Undersøgelsen, tirrede de Sammensvorne til at for-raade liam; han blev grebet paa Dommersædet og bundet af en Soldat. Ogsaa Flavus udpegedes og bekjendte. Paa Neros Spørgsmaal om, hvorledes han havde kunnet glemme sin Troskabsed, svarede han: .„Jeg hadede dig, og dog havde du ingen niere trofast Stridsmand, saa længe du var Kjærligheden værd — — jeg begyndte at hade dig, da du blev din Moders og Hustrus Morder, da du blev Kusk, Komediant og Mordbrænder". Da Flavus paa Retterstedet saa" Graven, der skulde modtage ham, og fandt, at den ikke var saa dyb og bred, som Loven foreskrev, bemærkede han: ..Ikke engang heri adlyder man Krigsartiklerne", og da Bøddelen opfordrede liam til modig at strække Halsen frem, sagde han: „Kunde du blot slaa lige saa modig til!"

Piso kom Dødsdommen i Forkjøbet og skar sine Aarer over. Laterauus dræbtes paa Retterstedet for Slaver. Staden fyldtes med Lig; Uskyldige omkom med Skyldige. Den cæsariske Epi-kuræisme fandt nu en passende Lejlighed til at gjøre Stoicismen uskadelig, omendskjønt det ikke var bevisligt, at mer end en eneste Stoiker. Dig-173

teren Lukanus. havde taget Del i Sammensværgelsen. De vare kun en Haandfuld Mænd, Stoas romerske Venner, men Frihedens Minder æredes i deres Kreds, og selv det usleste af Tidens Afskum kunde ikke nægte, at de vare Romerverdenens Marv og den eneste Ankergrund for en bedre Fremtid. Det første Slag gjaldt Se-neka; Neros Haand førtes her af Poppæa og Tigellinus. Senekas Hustru vilde dø med ham, og de alderstegne Ægtefæller aabnede samtidig deres Aarer. Da Blodet løb altfor langsomt, tog Seneka Gift. og da den ej heller virkede, steg han i et Bad og døde i dets Damp Hans sidste Ord vare en Taksigelse til Jupiter Frigjøreren. Hustruens Liv frelstes imod hendes Villie.

Senekas sidste Ord lede Tankerne hen paa nogle Linier i et af hans Skrifter: ..Ja. takket være Døden, er det ingen Straf at være født: takket være den. kan jeg ved Vanskjæbnens Trusel holde mig rolig og selvstændig. Jeg har Havn. Det er ikke vanskeligt at tjene, naar man, træt af sin Herre, med et eneste Skridt kan naa Friheden"-.

Spaaede disse Linier om hans egen Skjæbne, saa findes der andre, som varslede om Neros. „Gud prøver, øver og hærder den, han elsker. Men de Blødagtige, som synes at være hans Yndlinge og beskyttes af hans Haand imod Van-skjæbnen. dem sparer han til kommende Gjen-vordigheder."174

Senekas Fejl vare vel kjendte af hans Samtid. Naar Subrius Flavus desuagtet kaldte ham en pletfri Mand. saa benyttede han Tidens Maalestok og sammenlignede ham med Andre. Hans Sjæls Lyder skildredes og overdreves en Gang fra selve Talerstolen paa Forum af en af Roms ordrigeste Bagvaskere. Men den Ærefrygt, som hans

Samtidige helligede ham — des villigere, jo bedre de selv vare — bør veje mer i Efterverdenens Vægtskaal end den venale Sagførers Forhaanelser og de lige saa hadefulde som kritikløse Udfald hos I)io Kassius. Filosof i vor Tids Forstand var Seneka ikke; dertil savnede han Logikens Konsekvens, endskjønt han om den menneskelige Forsknings Fremtid har udtalt forbavsende Anelser. Han var Verdensmand og Statsmand og vilde være stoisk Livskunstner. Enhver Mand, der i en Tid som hans havde Blikket fæstet paa et højere Maal og opfordrede de Unge til at stræbe derefter, fortjener alene af denne Grund vor Agtelse og har jo ikke forspildt vor Medfølelse, fordi han i Kampen mellem Aanden og Kjødet ligesom Alle gav sin Tribut til Svagheden.

Museerne gjemme mange antike Brystbilleder, som man har givet Senekas Navn, de tleste, maaske samtlige med Uret. Et uordnet, i Panden nedhængende Haar og en skummel Mine karakteriserer dem alle, saa forskjellige de iøvrigt ere. De, der have givet disse Billeder Navn,175

synes kun at have tænkt paa den stoiske Filosof og forvexlet ham med den kyniske. Seneka var i sine yngre Aar en smuk Mand og Kvindernes Yndling; hans Ydre i ældre Dage skildres som tint og værdigt.

Lukanus havde været Neros Ungdomsven. Hvorledes Kejserens elskværdige Overflade havde blændet Digteren, ser man i hans Digt „Phar-salia", hvor hans Beundring for Fyrsten kæmper med hans Begejstring for Republiken. Men efterhaanden opstod der Kulde mellem Vennerne. „Troicas" Forfatter misundte „Pharsalias", og til Misundelsen sluttede sig Mistanken imod Republikaneren og Stoikeren. Stillet for Retten overvældedes Lukanus et Øjeblik af Fejghed og angav sin egen Moder og mange Venner som Medskyldige i Sammensværgelsen. Han angrede bittert dette Øjeblik. Da Blodet strømmede ud af hans aabnede Aarer, og han følte sine Fødder blive kolde, istemte han sin Sang om „den døende Kriger" og udaandede med Sangen paa sine Læber.

En tredie Stoiker, den gamle Feltherre og Jurist Kassius Longinus, landsforvistes, fordi han imellem billederne af sine Forfædre ogsaa havde et af Kassius, Julius Cæsars Banemand. Hans unge sjælsrene Discipel Lucius Silanus, som nogle af de Sammensvorne vilde have gjort til Kejser, dømtes til Landflygtighed, men myrdedes i Kam-panien af Neros Udsendinge. Anføreren for disseraadede ham til at aabne Aarerue, men Sila-nus sagde, at ,.han ikke vilde spare Morderne for deres ærefulde Hverv", og indlod sig ubevæbnet i en Kamp med Soldaterne, der gjennem-borede liam med deres Sværd. — Landsforviste bleve ogsaa Stoikerne Musonius Rufus og Helvi-dius Priskus tillige med tiere Filosofer.- Musonius var den Gang Stoas første Mand. Macedoneren Stobæus har i sine Samlinger bevaret et af hans Tankesprog: „Gjør du det Gode med Møje, skal Møjen fare, det Gode vare; gjør du det Onde med Glæde, skal det Onde vare, Glæden fare".

Touren til at dø kom ogsaa til selve Dyden, som Tacitus siger — til Trasea Pætus. Han var Hoffet den værste Torn i Øjet, thi i de fjerne Lejre saavel som i Rom læste man Statstidenden, for at se hvad Trasea ikke havde gjort, i hvilke Senatsbeslutninger han ikke havde deltaget: derefter bedømte man disses Værd. Det var en ufrom Maade at læse det fromme Blad paa. men Skylden var ikke des mindre Traseas. Dertil kom en anden Brøde, som Hofepikuræerne havde opdaget, at nemlig ..Traseas og hans Venners stive og mørke Væsen gik ud paa at bebrejde Nero og hans Venner Letsindighed". Man lod ligeledes Kejseren vide, at Folket anstillede Sammenligningen: Kato forholder sig til Cæsar som Trasea til Nero. Da Pætus modtog Dødsdommen, vare mange af Roms fornemme Mænd177

og Kvinder samlede hos ham; selv samtalede han med Filosofen Demetrius om Sjælens Udødelighed. Han tog rolig Afsked med den sørgende Vennekreds og aabnede sine Aarer. Da Blodet begyndte at rinde, sagde han til Kvæstoren, som havde overbragt Dødsdommen: „Sku. Yngling, og Guderne give, at hvad du ser, ikke maa være dig et Varsel! Men du er født i en Tid, hvor det kan være nyttigt at hærde Sjælen ved Synet af Sjælsstyrke." Han vendte sig derpaa til Demetrius, som var blevet tilbage, og fortsatte den afbrudte Samtale om Beviserne for Menneskets Uforgængelig-hedshaab.

To Aar senere, under Neros Ophold i Grækenland, udsaa Tigellinus hans hæderkronede Feltherre Domitius Korbulo til Offer. „Det er min Ret," sagde Korbulo og kastede sig i sit Sværd. — Et smukt Brystbillede i det kapitolinske Museum bevarer denne Helts Træk for Efterverdenen.

Saaledes gik Stoikerne i Døden. Kajus Petronius, Neros fordums Hjertensven, sørgede for et uhyggeligt Yrængebillede af deres Afsked fra Livet, Tigellinus havde paa de løseste Grunde anklaget ham for Delagtighed i den pisoniske Sammensværgelse. Al den Beundring, Nero tidligere havde helliget Petronius, vidste denne, var nu flyttet over paa Hoffets nye Festarrangør. Tigellinus var almægtig; Kejseren, hvis Sjæl ikke kunde undvære de Baand, som en lidenskabelig

Kjærlighed eller et blindt Venskab paalagde, plejede nu at sige: „Jeg kan ikke leve uden Tigellinus og Tigellinus ikke uden mig." Petronius besluttede derfor ikke at afvente Retssagens Udfald. Han indbød sine Venner til en Fest, aabnede sine Aarer og forbandt dem flere Gange for at fortsætte det glade Lag, hvor man ved Bægeret sang letsindige Viser og omtalte de nyeste Elskovsæventyr i Roms fornemme Verden. Med sine Tjenere tog han Afsked dels med Gaver, dels med Prygl. Derpaa skrev han sin sidste Villie og opregnede i Skrivelsen alle Neros Forbrydelser og Laster. Efter at have forseglet Testamentet og sørget for, at det blev afsendt til Kejseren, gik han til Bordets Glæder og fra

dem til Dødslejet.

* *

Hvad Sammensværgelser i Rom ikke havde formaaet, udførtes af Opstande i Provinserne. Julius Vindex, Statholder i Gallien, var den Første, der rejste Oprørsfanen; derpaa Galba i Spanien og Rufus i Øvre Germanien. Budskabet om Vindex's Frafald bragtes Nero, medens han i Neapel overværede en gymnisk Leg, og det syntes ikke at gjøre Indtryk paa ham. Hans Tanker vare i de Dage i den Grad optagne af en ny Opfindelse paa Musikens Omraade: Vandorgelet, at han en Gang midt om Natten kaldte nogle Senatorer til sig, for ikke lige til Morgenen at179

forholde dem den Nyhed, at han havde opdaget en Maade til at give Orgelet en stærkere og klarere Tone paa. Først efter gjentagne Opfordringer vendte han tilbage til Rom. Nye Efterretninger fra Vesten og Norden aabnede endelig hans Øjne for Farens Udstrækning. Og nu vexlede Timer af Angst med Timer af hans sædvanlige Letsindighed. Snart vilde han med sine tro italienske Tropper drage mod Oprørerne; snart foregjøglede hans Indbildning ham, at han gik ene og vaabenløs imod de oprørske Legioner, der ved Synet af Cæsar nedlagde deres Vaaben og paa Ny skjænkede ham deres Kjærlighed; snart tænkte han sig at leve som Privatmand af sin Kunst uden Længsel efter den tabte Magt. Tilsidst besluttede han at bryde op med de Stridskræfter, der stod til hans Raadighed. Rustninger foretoges i al Hast, men dog ikke med større, end at de Billedstøtter, Malerier og musikalske Instrumenter, som han førte med sig paa alle Rejser, ogsaa nu kunde følge med. Men hvad han ikke mærkede i sine Omgivelsers glatte Ansigter, i Senatorernes underdanige Opførsel eller i Soldaternes Blikke, det var, at Alle allerede havde opgivet ham som fortabt. Galbas Udsendinge havde med Løfter og Penge oversavet den sidste Støtte under det Stillads, hvorpaa han stod. Den kejserlige Skuespiller skulde nu gjennem en Lem i Gulvet forsvinde ned i Hades. Han vaagner eller vækkes en stormfuld Nat og

tinder Ingen i sin Nærhed. Tjenerne borte, Hofmændenes Værelser tomme, ingen Vagt omkring Paladset. Tordenen ruller, og Regnen falder. Han iler tilbage til sit Sovekammer og leder efter sin Giftdaase, men den er ikke til at finde. Endelig vise nogle Skygger sig. Det er Sporus, Hofembedsmændene Epafroditus og Faon samt endnu en Fjerde, som ikke nævnes. De meddele, hvad han allerede har gjættet, at Prætorianerne med Tigellinus i Spidsen samt den germaniske Livvagt er faldet fra. Han vil saa sende Bud efter Gladiatoren Spekulus, for at dø for et vel rettet Sværdstød, men de fire Trofaste rive ham med sig, kaste en Kappe over ham, binde et Klæde for hans Ansigt og stige til Hest med ham. Rytterne sprænge gjennem de Gader, som føre til den nomentanske Port. Til Højre for Porten laa den muromgivne Prætorianerlejr, det nuværende Campo Militare. Derfra hører man gjennem Stormen Raab og Jubel. Oprørets Venner imellem Senatorerne ere ilede derud, have erklæret Nero for Fædrelandets Fjende og opfordret Soldaterne til at udraabe Galba til Kejser. — Nogle Nattevandrere, der mødte

de Flygtende, bemærkede : „Se dem. der sætte efter Nero." — ..Hvad Nyt fra Staden?" spørge Andre, som de møde udenfor Porten. Kejserens Hest bliver sky for Stanken af et ved Landevejen liggende Lig; Klædet falder fra hans Ansigt, og ved Skinnet af et Lyn gjenkj endes og hilses han ved Navn af181

en afskediget Prætorianer. De gamle Forfattere tilføje, maaske for bedre Effekts Skyld, at et Jordskjælv fandt Sted og forøgede Nattens Rædsel.

En knap Fjerdingvej trå Staden, paa den anden Side af det hellige Bjerg, paa den nuværende Tenuta Serpentanas Jorder, laa Faons Villa, de Flygtendes Maal. De bøjede af fra Landevejen til Højre ind paa en Sidesti, der over en sumpet, med Siv og Buske 'overgroet Mark førte til Gaardens Bagside. Mellem Buskene steg de af Sadelen og gav Hestene Friheden. For at undgaa Slavernes Opmærksomhed besluttede man at skafte sig Adgang til Villaen igjennem en Aabning paa Havemuren. Medens Muren blev brudt igjennem, skjulte Kejseren sig i Sivene ved en Sø og slukkede sin Tørst i det mudrede Vand. Faon havde Tist ham et andet Skjulested, som man endnu kan gjenkjende fra Suetonius's Skildring: en hvælvingsagtig Udhuling, som fører ned i en Grusgrav, men Nero havde vægret sig ved „levende at stige i Graven". I Villaens Have afventede man nu med Angest, livad de nærmeste Timer bar i deres Skjød. Det er tydeligt, at Faon og Epafroditus, da de førte Kejseren med sig, troede paa Muligheden af et Omslag til hans Gunst. Bud paa Bud sendtes til Staden, for at høre, hvad der skete der. De kom tilbage med bestandig værre Nyheder.

De forskjellige Skildringer, man har af Neros182

sidste Timer, modsige sig selv, naar de ville beskylde ham for Fejghed. Han viste ikke Frygt for Døden, men da han saa' Alt tabt, harmedes han over, at han saa længe havde ladet sig daare af Haabet. Men — hvad der fik dette Fantasimenneske til at gyse, var Tanken om. at man vilde lemlæste hans Lig. Gjentagne Gange bad han de Omstaaende sørge for, at Ingen forgreb sig paa hans døde Legeme. Gjentagne Gange beklagede han ogsaa, at Verden nu skulde miste en stor Kunstner.

Selv gav han Ordre til, at en Grav skulde graves, og tog Maal til den af sit Legemes Længde. Han saa' paa, hvorledes Graven kastedes op, og bad ivrig om nogle Marmorfliser til at stille omkring Gravstedet. Medens dette stod paa, kom der et Bud om, at Ryttere nærmede sig, som ledte efter Nero. Snart hørtes de sprænge frem paa Vejen til Villaens Port. Støttet paa Epafroditus's Arm førte han da Dolken til sin Strube. Han var endnu i dette Øjeblik i Stand til at betragte sin Skjæbne, som om han paa Scenen spillede det sidste Optrin i et Sørgespil, samt havde Aandsnærværelse nok til at fremsige et homerisk Vers:

Grant mig lyder forøren rapfodede Gangeres Hovtramp.

Dermed stødte han Dolken i sin Hals.

Nero levede endnu, da Rytterne trængte ind i Villaen. En Centurion, som saa' ham ligge183

udstrakt og blødende paa Jorden, ilede til og trykkede sin Kappe mod lians Saar. for at standse Blodet. ..For sent!" sagde den Døende, og lian tilføjede rørt: „.Dette er Troskab." Det var lians sidste Ord.

Hans Bøn for hans døde Legeme blev hørt, og man tilstod ham endogsaa en ikke uværdig Jordefærd. Hans tvende Ammer og lians første Elskerinde Akte. der midt under Jubelen for Galba lik Lov til at vise deres Sorg, nedsatte hans true i Domitiernes Familiegrav ved Skraa-

ningen af Havernes Høj.

‡

Galbas Regering varede ikke i syv Maaneder, og da Oto over hans Lig havde banet sig Vej til Tronen, havde allerede et saadant Omslag fundet Sted i Romernes Sindsstemning, at Mængden, naar den vilde hilse den nye Fyrste velkommen, kaldte ham Nero. Oto selv skal ogsaa have optaget Neros Navn i sine Skrivelser til de østlige Provinser, hvor denne altid havde været elsket, Neros Billedstøtter gjenoprejstes paa Torvene og i de offenlige Bygninger. Endnu tyve Aar efter hans Død kunde en Æventyrer. der udgav sig for Lucius Domitius

Ahenobarbus, linde Understøttelse hos Østens Folk; kun med Møje lykkedes det at formaa Partlierne til at udlevere liam.

Denne Hengivenhed for en saa forbryderisk184

og lastefuld Kejsers Minde kan vanskelig forklares, saaledes som man har villet gjøre det. af Mængdens Taknemmelighed for den Omhu, hvormed han havde sørget for Brød og Skuespil. Kornuddelingerne vare lige saa rigelige og endnu mere regelrette under hans Forgængere og Efterfølgere. Og hvad de offenlige Forlystelser angaar, fandt Massen i hans æsthetiserende Arrangementer, hans Kapøvelser i Sang og Citliar-spil, hans græske Dramer og gymniske Lege et daarligt Vederlag for de blodige Gladiatorkampe, han havde afskaffet. Folket bevarede — tror jeg — i Erindringen den livsglade og smukke Yngling med de lovende Anlæg og glemte ikke de første og lykkelige Aar af hans Regering for de senere saa mørke og ulykkesvangre. Og det følte sikkert ved sig selv, at det var medskyldigt i lians Fejl og Brøde, saa medskyldigt som det er muligt at være, uden at den Enkeltes Ansvar kastes paa den Historiens Syndebuk, som kaldes „Tiden".

Hobens saavel som Hoffets Festminister i Neros senere Dage, Tigellinus, var og forblev Gjenstand for Folkets Had. Det saa' i ham Neros onde Aand og raabte paa lians Død. Galba havde holdt sin Haand over Forræderen: Oto kunde ikke eller vilde ikke gjøre det. Da Tigellinus saa: den Skjæbne, der truede ham. foranstaltede han en liderlig Fest og skar under Orgiet sin Strube over med en Ragekniv.185

Om Neros Udseende i Drenge- og Ynglinge-aarene er ovenfor talt. Blandt de flere Billeder, man ejer af ham fra hans Manddomsalder, turde Busten i det kapitolinske Museum være det bedste. Det livfulde Hoved vender sig noget til Siden — samme Stilling, som Karakalla senere efterlignede — og Øjnene rettes nedad, som om Cæsar ved Gudernes Bord kastede et Kunstkjenderblik ned til Jorden og saa' Noget der, som fremkaldte et Smil omkring hans Gourmandmund. Ansigtstrækkenes epikuræiske Udtryk forøges af en fyldig, dog ikke vitelliansk svulmende Dobbelthage, under hvilken en smal, velplejet Skjægge-krans strækker sig op imod Kinderne.

Vatikanet ejer en lille Statue af Nero som Citharspiller. Det er et flygtig udført Arbejde, men den Selvtilfredshed, hvormed Sangeren er midt i sit Foredrag, er heldig gjengivet, og Øjnene røbe den Fjernsynethed, hvorom Plinius taler, og hvortil maaske ogsaa Suetonius sigter med Ordet „hebetiorDet samme Udtryk i Blikket, men parret med en vis Angst og daarligt Lune, træffer man i det bekjendte Brystbillede i Louvre med den smalle, af Straalediademet omgivne Pande og de oppustede Kinder. Det er et saa-kaldet Karakterhoved, hvormed en senere Kunstner snarere har villet afbilde Kejseren saaledes, som Efterverdenen forestillede sig ham, end saaledes som han var. Det Samme gjælder om den ene af de to Nerobuster i Florens. En Kari-186

katurprofil, som maaske en vagthavende Præto-rianer har moret sig med at tegne, fandt man for et Par Aar siden paa en Mur paa Palatiner-bjerget. Profilen ligner med al sin Overdrivelse Nero træffende.

Suetonius siger, at hans Ansigtstræk vare mere skjønne end indtagende. Hans Haar var, som alle Domitiers, meget blondt, hans Øjne graablaa. Han var af middelstor Vœxt og havde stærke Anlæg til Fedme. Ved Skuespillene — naar han nemlig sad imellem Tilskuerne og ikke optraadte selv — brugte han en sleben Smaragd som Øjeglas. Denne „Lorgnet'4, den eneste, man kjender fra den antike Verden, har givet den nyere Optik Adskilligt at gruble over og strides om. 1 sine Breve om Grækernes og Romernes Stensliberkunst har Lessing helliget Spørgsmaalet nogle Linier.

I „Johannes Aabenbaring" træffe vi en Gjenlyd af de Følelser, som den rædselsfulde Forfølgelse af Roms Kristne vakte i deres Trossamfund. Det store Babylon, Staden paa de syvUjerge, er utvivlsomt Rom, og faa ere sikkert de historisk Seende, som længer tvivle om, at Dyret, ,.hvis Tal er et Menneskes Tal, nemlig 666", er Nero. Skriver man Cæsar Nero med hebræiske Bogstaver og lægger deres Talværdi sammen, faar man 666. Forudsigelserne om Antikrist turde neppe være uden Sammenhæng med de Spaadomme, Suetonius omtaler: at Nero, hvis han mistede Roms187

Scepter, skulde grundlægge et Kongerige Jerusalem eller et større østerlandsk Vælde, ja tilsidst gjenvinde Verdenstronen.

Ogsaa Middelalderens Legender sysselsætte sig med ham. Spøgelser og Djævle, hedder det, holdt til omkring Neros Grav paa Monte Pincio og skræmmede Romerne, indtil det med en stærk Besværgelse lykkedes at fordrive dem. Men paa Graven opvoxede i Tidernes Løb et uhyre Vald-nøddetræ, hvori en Mængde Ravne holdt et gyseligt Uvæsen. Man gjættede, at det var de bortmanede Dæmoner, og Gisningen bestyrkedes, da man opdagede, at Træets Krone om Natten forvandledes til en Basaltkuppel. Pave Paskai II (1099—1118) var i høj Grad angst over Uvæsenet og vidste ingen Hjælp, før Madonna aabenbarede sig og gav ham det simple Raad at hugge Træet om og brænde det. Taknemmelig for denne Indskydelse og adlydende et Vink. hun havde givet derom, opbyggede han da til hendes Ære over Neros Grav den første Kirke Santa Maria del Popolo. — En ægte Munkefantasi!

Den romerske Kejsertid er tiltrækkende trods sine Skyggesider. Vor Kultur, saa ulig den heldigvis i Virkeligheden er den romerske, har dog saa meget Slægtskab med den, at vi lettere kunne forstaa og føie med Menneskene i Juliernes, Fla-viernes og Antoninernes Tidsalder end med dem,188

der liave levet os tusind Aar nærmere. Statslivets Hendøen under Cæsarismen gav Plads for et rigere Liv paa det sociale Omraade. Aldrig har sikkert nogen Tid før vor egen gjort saa mange Forsøg paa dette Omraade og gjort det saa uafhængig af hævdvundne Forestillinger. De to Hovedretninger, der føre en uafladelig Strid saavel i Historien som i de Enkeltes Barm, og som den Gang kaldtes Stoicisme og Epikuræisme, men som fremtræde til alle Tider med forskjellige Navne og i forskjellige Afskygninger, i filosofisk og i theologisk Dragt — de ere sikkert aldrig traadte mere udprægede frem ved Siden af-og imod hinanden end i det cæsariske Rom, og ingen Steder frembyder der sig sikkert et rigere Felt for moral-pathologiske Undersøgelser end der. Epikuræismen og Stoicismen fik begge Lejlighed til med Verdens Tøjler samlede i Haanden at prøve deres Forudsætninger og anvende deres Slutninger. Kjødets Evangelium og den fra alt Sædeligt bortseende Kunst gjorde det under Nero: Stoicismen under Antoninerne.

Maaske vil det forekomme nogle af mine Læsere, at jeg har skildret Nero for lys. Det kommer sikkert da deraf, at fraset det rent Individuelle, som vel kan føles men ikke umiddelbart skildres, fordi Gjenstanden mangler Sam-menligningspunkter og Sproget Ord derfor — fraset dette har jeg i Neros Karakter ikke kunnet opdage andre Elementer end saadanne, som man189

træffer hos Tusinder iblandt vore Lige. De findes der, og de virke mer eller mindre uskadeligt, fordi den sædelige Atmosfære, de forefinde, hindrer dem i at udvikle deres Ødelæggelses-kraft, Villiesvaghed og Nydelseslyst ere temmelig almindelige Fremtoninger; Skjønhedsfølelsen giver sig ogsaa til Kjende omkring os, om end i uendelig svagere Grad end hos de gamle greko-italiske Folk. og den er en retsgyldig og lykke-liggjørende Magt, hvor den virker sammen med de sædelige Kræfter. Men hvor dette ikke er Tilfældet — hvor den enevældig fremtræder hos et Menneske, der har faaet Magt til at gjøre, hvad han lyster, og under Omgivelser, hvis Fordel det er at aagre med dette Menneskes Svagheder, samt i en Tid, hvor Kunsten er fornedret til de sanselige Nydelsers Tjenerinde, og Luften er mættet af egoistiske Lærdomme, som omfattes med Begejstring, fordi de love Frigjørelse for Overtroens Trældomsbaand — der kunne disse Elementer, lig det af det tændende Stød trufne Sprængstof, udbryde i vulkanske Ødelæggelser. Skabninger som Kaligula og Domitianus ere, til Menneskehedens Ære, sjeldne og gjenfindes vel oftest i Fængslerne eller Galehusene; men af Neroner in petto turde der findes tiere, end man aner. Og dette er maaske den Lærdom, der kan uddrages af dette Billede.

Rom indesluttede paa samme Tid indenfor sine Mure saadanne Mænd som Sofonius Tigel-190

liniis, Nero, Seneka, Trasea Pætus og Paulus fra Tarsus, Afskygninger af den menneskelige Natur lige fra den sataniske Vellysttilbeder til Tilbederen af Idealet i Tornekrone. De kunne i samme Øjeblik have betraadt Forums Stenbro. Og medens Hofepikuræerne, der gjorde Skjønheden lige saa uafhængig af Sædeligheden, som en senere Tid har villet gjøre den menneskelige Tro uafhængig af den menneskelige Fornuft, fejrede deres vilde Fester paa Palatinerbjerget, vandrede i Datidens Ghetto den fattige Teltmager fra Ci-licien som en overbærende Tilskuer ved disse Kjødets Orgier, fordi han følte dets Magt i sit eget Legeme, og fordybende sig i Frelsens store Hemmelighed: Syndens Tilintetgjørelse og de forvildede Menneskers Gjenforening til en aandelig Organisme i

det sande Skønhedsideal, Skabelsens Førstefødte.Romerske Sagn

om

Apostlerne Paulus og Petrus.

Skrevet i Rom, Foraaret 1874.De svundne Tiders Pilegrime kom til Rom for at se de Steder, der vare dem hellige ved kirkelige Sagn. Disse Sagn leve endnu og møde os ofte i den evige Stad; men for saa vidt de ikke ere gjorte til Gjenstand for en eller anden udmærket Kunstners Fremstilling, gaar man dem nu ligegyldig forbi; thi Roms rent historiske Minder, dets Skjønhedsskatte fra Antikens Tider eller Kunstens Gjenfødelsesdage, dets brogede Folkeliv og herlige Omgivelser optage uden Sammenligning med bedre Ret den Fremmedes Sind. En og anden „Legende" kan dog endnu læses, og dette synes mig gjælder særlig om dem, der have knyttet sig til de store Apostlers Liv og Død. Uden at søge disse Sagn, fandt jeg dem paa min Vej, og vover her at byde Almenheden dem.

Vil man gjengive dem i den Form, hvoride nu paa selve Stedet fremtræde, maa man afstaa fra enhver Tanke om at iføre dem det ædle og prunkløse Klædebon, som tilkommer de ægte Frembringelser af Folkets Indbildningskraft. Med et tilvisse daarlig begrundet, men des strengere

fastholdt Krav paa at være ren Virkelighed, hylle de sig i et Slags historisk Dragt. For Folkets Masse vise de sig saaledes, som Kunsten har opfattet dem, og denne Kunst er i de Heste Tilfælde den efterrafaeliske, som just ikke udmærker sig ved trohjertet Simpelhed. I min egen Fremstilling har jeg hverken kunnet eller villet undgaa Indflydelsen herfra, Maaske røber dette sig altfor meget, særlig i Skildringen af „Simon Undergjørerens Himmelfart".I.

1*011 lnjs i Neapel.

En smuk Dag i Aaret 61 efter Vor Herres Byrd saas et alexandrinsk Skib. kaldet „Dios-kurerne" og smykket med Billederne af Kastor og Pollux, kaste Anker i Havnen til den tempelrige Stad Puteoli, et Par Timers Vej fra Neapel.

Ombord befandt sig en Afdeling romerske Soldater med nogle Statsfanger. Soldaterne, indfødte Italienere, gjensaa deres Fædreland med. saa meget des større Glæde, som de længe havde haft en møjsommelig Tjeneste i det afsides Jødeland, hvis Indbyggere altid havde vist dem et mørkt Aasyn, og hvor mange Tegn bebudede en Folkerejsning. Til Ære for Landgangen havde de pudset deres Rustninger blanke og sat Hjelmbuskene paa, som angav, at de tilhørte en Livtrop, den augustiske Kohorte, der var jevnbyrdig med den prætorianske Garde i Rom.

Fangerne havde mindre Grund til at glæde sig ved Synet af Italiens Kyst. De skulde føres,

til Hovedstaden og stilles for Kejserens Domstol. Men Kejseren hed den Gang Nero. og Domstolenes Ivjendelser bar altfor ofte Præget af Enevoldsherskerens grusomme Luner.

Blandt Fangerne var der en. som baade Skibsmandskab og Soldater viste særlig Agtelse — en lavstammet, mager, noget foroverbøjet Mand med skaldet Hoved og for tidlig ældede Træk, buede sammengroede Øjenbryn, stort Skjæg. smuk Ansigtsform og sjælfulde Øjne. Han var en Jøde. født i Tarsus af en agtet Slægt, som havde romersk Borgerret, hvilket paa den Tid var et Slags Adelsskab. De Skriftlærde i Jerusalem havde anklaget ham som Forbryder mod deres Lov og Tempel, og hvad værre var: mod den romerske Kejser, og den Anklagede havde, paa Grund af sin Borgerret, appelleret til Cæsars Domstol Derfor var han nu paa Vej til Rom. Fangen kaldte sig Paulus.

Puteolis Havn var fuld af Skibe fra alle Middelhavets Lande, og Byens Gader vrimlede af Fremmede: Grækere. Syriere, Jøder. Ægyptere. Afrikanere og Hispaniere. Bjergskraaningerne rundt omkring stod oversaaede med pragtfulde Lystslotte og Landsteder, der tilhørte romerske Senatorer og Riddere. Nero selv elskede at opholde sig

i denne yppige Natur, ligesom Lukullus og Cicero havde gjort før ham.

Blandt de talrige Jøder og Grækere i Pute-oli var der Nogle, som havde lade sig døbe i197

Kristi Navn, og som ofte samledes til indbyrdes Opbyggelse. Havde de vidst, hvem ..Dioskurerne" nu satte i Land, vilde de have ile.t Paulus i Møde. thi hans Navn og Gjerninger vare vel kjendte iblandt dem. og hans Brev til Romerne var i Afskrifter ogsaa naaet til Puteolis Kristne og læstes af dem med Opmærksomhed og Flid.

Man var nu færdig til at gaa iLand. Juliushed Soldaternes Høvedsmand. Apostlernes Gjerninger giver ham det Vidnesbyrd, at lian i sin Adfærd imod Paulus lagde et menneskekj ærligt Sindelag for Dagen. Han kaldte Paulus til sig og sagde: .. Før vi fortsætte Rejsen til Rom, blive vi syv Døgn i Puteoli. Brug dem, som du har Lyst! du kan gaa, hvorhen du vil. dog ledsaget af en Soldat. Vil du imidlertid se Neapel, staar det dig frit. Tak for dine gode og frelsende Raad i de Livsfarer, som vi udstod paa Havet. Guderne være med dig!"

Paulus opsøgte sine Trosfæller, og endnu samme Aften sad de endrægtig sammen. Den puteolanske Menigheds Ældste sendte Bud til de Kristne i Rom og lod dem sige: „Paulus, vor Frelsers Forkynder og Tjener, er her og skal om

syv Dage være i Rom. Gaa ham i Møde!"

* *

Her begynde Sagnene. Taale de end ikke at granskes af Historieforskerens Øje, saa taale de maaske at høres.

Paulus fulgte gjerne den venlige Høveds-198

mands Raad at se Neapel. Ikke fordi Stadens og Egnens Skjønhed. Kunstværker eller glade Folkeliv særlig lokkede ham som saa mange Andre. Han havde sine egne Grunde dertil. Den fornemste var, at Jesus, den Gang han som Dreng og Yngling drømmende vandrede ved Bredden af Genesareth, havde længtes efter at se denne fortryllende Egn, og at lian havde tilfredsstillet sin Længsel og var kommet did, havde besteget Vesuv og set.

Paulus vilde træde paa det samme Støv, hvorpaa den Syndefri en Gang havde sat sin Fod, og skue de samme Syner som han.

Saa kom Apostelen til Neapel. Men Stadens Templer, Borgere og nydelseslystne støjende Menneskeskarer lod han bag sig og gik op imod Vesuv.

Den Gang saa'Bjerget ikke ud som nu. Den højeste af dets Troppe, den. der nu omgives af vulkanske Skyer og truer Omgivelserne med Ødelæggelse, fandtes da ikke. Intet Tegn lod. ane. at Ilden var virksom i Bjergets Indre. Ingen skriftlig Optegnelse vidste at fortælle om et Udbrud. Græsk Livsglæde og romersk Vellyst fejrede deres Fester i de Lunde og Landsteder, som beklædte Skraaningerne lige op til Sommas Højslette, uden mindste Uro over. at denne askegraa Ødemark med sine sorte Huler og sine af Ilden mærkede Stenblokke røbede hvad Historien199

fortav: at man levede og nød paa Skorpen af en Vulkan.

Dér vandrede nu Paulus, glemmende enhver Tanke om den Skjæbne, der ventede ham i Rom. Vejen førte ham bestandig højere op. Saa kom han til en Plet, hvor Udsigtens trolddomsagtige Skjønhed bandt ham til Stedet. Han skuede ud over Parthenope, som laa dernede i et Leje af Lavrbær-, Cypres-, Platan- og Olivenlunde, over de med skinnende, hvide Byer bestrøede Kyster, de blaanende Øer, det uendelige Hav. Han glædede sig ved Tanken om, at det samme Hav en Gang havde spejlet sin sollysende Flade i de mildeste af alle Øjne, i Spejlene af uen reneste og uskyldigste Sjæl, der var nedsteget til vor Jord; og med foldede Hænder hviskede han: „Guds underfulde Væsen skues i hans Gjerninger, nemlig i Verdens Skabelse/'

Strax ovenfor det Sted, hvor Paulus i Følge Sagnet standsede, fængslet af disse Egnes overvældende Pragt, ligger i vore Dage det Observatorium. hvor en ivrig Videnskabsmand. Palmieri. følger enhver Bevægelse indenfor Vesuvs lidenskabelige Barm.

Et Stykke nedenfor Observatoriet tinder man et Osteri, fordum en Eremitbolig. Den venlige Vært sætter gjerne frem for trætte Gjæster en rød Vin, som han kalder lacrymæ Christi,200

men som sædvanlig, hvad Smagen angaar, har en mærkværdig Lighed med Saften af Ischias eller af Marsalas Druer. Men mistænker han Vandringsmanden for at være en Vinkjender, hænder det ogsaa, at han lister frem med en Vin, som virkelig har voxet paa Somma og virkelig er lacryma, kjendelig paa sin fyldige Farve og line Duft,

* *

Her stod paa Paulus's Tid en Landmands Hytte. Dens Ejer, en sølvhaaret Gubbe, afbrød, da han saa: den Fremmede, Syslen med sine Vinstokke og gik hen til liam. Paulus modtog hans Indbydelse til at hvile under hans Tag og forfriske sig ved hans Bord. Frugterne, som Husets Datter satte frem, vare saftfulde og Vinen over al Maade herlig. Paulus roste den som en god Gave, og Værten sagde: „Dens Tilblivelse er ogsaa saa vidunderlig som muligt". Og han fortalte derom Følgende:

En Dag for omtrent tredive Aar siden havde han netop paa den Plet, hvor han nylig havde truffet sin Gjæst, set en ubekjendt Yngling med guldgule Lokker og liliehvid Pande, klædt som en Hebræer, men skjøn som en Gudesøn og ikke ulig Dionysos. Ynglingen skuede ud over Landet. Kysterne og Havet og sagde, at denne Egn er en Flig af Paradisets Glans, af Olympens sande Herlighed, som sank ned til Jorden under Kam-201

pen i Ticlens Morgen mellem gode Magter og onde Titaner. Og han græd ved Tanken om de Lidelser og Synder, hvoraf denne Lysthave er opfyldt. Da han var gaaet, skjød op af Jorden, som hans Taarer havde vædet, en Ranke, der voxede med vidunderlig Hastighed og bar de første af de Druer, som nu vare pressede i Paulus's Bæger.

„Jeg har mine egne Tankej om denne Yngling/' sagde den sølvhaarede Vært. „En Gud har æret min Hyttes Jord med sin Aabenbaring. Han var Dionysos, Druens Giver, den højeste Guds Søn!"

„Jeg tror som du," sagde Soldaten. Paulus's Vogter, og tømte sit Bæger.

„Ja, en Guds Søn var han tilvisse," gjen-svarede Paulus, „og en ædel, opflammende Vin har han skjænket os i den Kalk, som jeg har faaet den Naade at drikke til hans Minde."

..Du kjender ham altsaa ogsaa?"

„Ja, ogsaa for mig har han aabenbaret sig. Paa Jorden hed han dog ikke Dionysos, men Jesus fra Nazareth."

„I Sandhed, saaledes kaldte han sig!" raabte den Gamle og for med Haanden over Panden som for at opfriske et blegnet Minde.

„Ville I høre mere om ham?" spurgte Apostelen.

„Ja, sig os Alt hvad du véd!"

Og Paulus talede. Han talede endnu, da202

Solen sank ned bag Ischia og overgjød Havet og dets svævende Sejl med Aftenens Purpur. Husets Folk havde samlet sig omkring ham. Foran hain sad Værtens Datter, andægtig lyttende, med Hænderne i Skjødet. Det blev mørkt, Lampen tændtes, og han talede endnu.

Inden han den følgende Morgen brød op. havde han døbt dem Alle i Kristus's Navn, lige til Soldaten, som fulgte ham.

Men den Vin, som i Følge Sagnet fødtes af den guldlokkede Ynglings Taarer, voxer endnu paa Vesuv og kaldes Kristus-Taarer — lacrymæ Christi.

*

Hyttens gamle Kjer var en vel oplært Mand. Bøger ejede han ikke mange af, men han havde dog en, som han flittig havde læst, og det var Georgicon af Virgil, thi der havde lian i velklingende Vers faaet ypperlige Raad,

hvorledes man bedst skal passe sin Vingaard, sin Ager, sine Husdyr og Bikuber.

Derfor glædede det ham, da Paulus sagde, at ogsaa lian liavde noget Kjendskab til hvad Virgil havde sunget; ja at den ene af de to Grunde, hvorfor han var kommet til Neapel, var, at han vilde se Digterens Grav.

Paa den anden Side Neapel og Bugten ligger Posilippobjerget. I Følge Sagnet er Virgils Aske jordet der. Den antike Grav, et saakaldet Ko-203

lumbarium, der menes at gjemme hans Støv, er en af Stadens Mærkværdigheder, som enhver neapolitansk Dreng véd Besked om.

Derhen rettede nu Paulus sin Gang, ledsaget af sin Vært. De forkortede Vejen ved Samtale. „Regner jeg rigtig," sagde Gubben, „saa viste Vor Herre og Mester sig paa Vesuv netop samme Aar, som Virgil døde." — „Ja," sagde Paulus, „der forundtes ikke Digteren den Naade, som han saa inderlig eftertragtede: at leve længe nok til at kunne synge om den korsfæstede Helts Bedrifter —

„Maatte kun indtil da en Stund af Livet mig levnes, og Sjælsstyrke dertil, for fuldt at besynge din Stor-

daad!"*)

men Kristus er siden nedsteget til de Dødes Rige og har forkyndt de ventende Aander Forløsning. Der har Virgil skuet ham."

„Det glæder mig at høre, thi han var i levende Live afholdt af Alle, som kjendte ham," sagde den Gamle fra Vesuv.

Saa kom de til Maalet for deres Valfart. Apostelen stod længe i stille Tanker ved den hedenske Sangers Grav. En gammel latinsk Vise omtaler, at han „udgjøcl fromme Taarers Dugg" over Støvet og tilsidst ytrede:

*) Virgil, 4de Ekloge, Vers 53, 54. (Meisling).204

„Var du kommet paa min Vej,

hvortil havde jeg dog ej

gjort den største Skjald af alle!"*)

Nær ved Virgils Hvilested fandtes den Gang en statelig, meel græske Kunstværker pralende Villa, som tilhørte Digteren Silius Italikus. Denne havde for Skik daglig at besøge Graven, der for ham var hellig som et Tempel. Han kom ogsaa nu, fulgt af sin Yen Plinius, Overbefalingsmanden for den ved Miseuum liggende romerske Flaade. Bekransede og hyllede i deres Togaer nærmede de sig den jødiske Fremmede og indlod sig i venlig Samtale med ham. Paulus sagde til Silius : „Ogsaa jeg kan profetere, endskjønt jeg ikke er Digter. Og nu siger jeg dig. at vi to skulle ad forskjellige Veje, men i det samme Aar, gaa til vor Æres højeste Maal. Din Vej skal gaa op til Kapitolium, og foran dig skal Staal lyse. Min Vej skal gaa ned ad Aventiner-Bjerget, og bagved mig skal Staal farves blodigt."

Syv Aar derefter blev Silius Italikus romersk Konsul, og foran liam bares de konsulariske Hæderstegn: Liktorernes Øxer. Samme Aar førtes

*) Ad Maronis mausoleum Duetus fudit super eum Piæ rorem lacrymæ. Qvantum, inquit, te fecissem Virum, si te inveuissem, Poetarum maxime !205

Apostelen udenfor den Ostiensiske Port og halshuggedes.

Det forholder sig mærkværdigt med denne Virgil. Ikke kunde han, den undseelige, jomfruelige, tilbageholdne Mand, ane i levende Live, at han med Trolddomsmagt skulde fængsle alle kommende Aarhundreder Fantasi. Han kunde saa meget mindre ane det. som han. dømmende alle Andre mildt, dømte sig selv og sine Sange strengt, som han med Mistro optog den Begejstring, der helligedes dem. og agtede et saakaldet udødeligt Navn for Intet. Et stille Liv, forsødet af Venskabet, og Glemsel efter Døden var det Bedste, han ønskede sig. Hans mest navnkundige Værk. Æneiden. frelstes kun fra Flammerne ved at man handlede mod den døende Digters sidste

Villie. Men, som sagt, hans Navn er naaet til alle Aarhundreder, og alle Tider have elsket ham. Endogsaa den mørkeste Middelalder hædrede ham paa sin Vis, idet Folketroen da gjorde ham til en velgjørende og menneskevenlig Troldmand og sammenlavede Virgils-Sagaer, der naaede lige til Island, og imens gjorde Kirken ham næsten til en kristelig Profet, optog hans Navn i sin Liturgi og gav ham en Hædersplads ved Fødderne af det gamle Testamentes Profeter. Og dette synes ikke saa underligt, naar man læser det fjerde i Rækken af hans Hyrdedigte,280

hvor han til et Barns Vugge knytter Forudsigelsen om en ny Tidernes Orden, en Guldalder, da Retfærdigheden skal vende tilbage til Jorden, da vore Synder udslettes, Slangen søndertrædes og Lammene græsse i Fred mellem Løverne. Mangen dunklere Profeti har man henført til Messias.

Da Dante i Aanden foretog sin Rejse gjennem Underverdenens rædselsfulde Egne, gik. undervisende og beroligende, en mild, lavrbærkranset Skygge: Virgil ved hans Side. Med større Held har Gustave Doré ikke ført sin Blyant, end da han i sine Tegninger til Dantes ..Guddommelige Komedie" stillede disse Vandrere ved hinandens Side, den ene med Antikens plastiske Holdning og ædle Harmoni i sine Bevægelser, den anden nervøs og lidenskabelig i hele sin Adfærd. Da Svedenborg i sin Villa oppe i Stockholm modtog Gjæster fra Aandeverdenen, var Virgil en af dem. med hvem han helst samtalede. Aar efter Aar drage Pilegrimsskarei , som fordum Paulus, til Virgils Grav. Mange komme kun for at have været der. Men sikkert ere ogsaa de mange, som vandre derhen, for paa hans Grav at ofre en varm Taksigelse for de smukke og store Billeder, hvormed han i deres Drengeaar fyldte deres indre Verden.

Vejen derhen er værd at gaa. Den strækker sig langs Riviera di Chiaja, Villa nazionale og Boschetto. hvor Neapels Beaumonde udvikler sin207

Pragt som Staffage til en af de skjønneste Strandbredder i Verden. Du vandrer under Palnier, Akasier og Sten-Ege, gjennem hvis Løvtag Sol-straalerne bane sig Vej, for at lyse paa Marmorstøtter eller brydes i Skummet fra plaskende Springvand. Til Højre har du Gaden og dens Vrimmel af Ryttere og Vogne med sortøjede skjønne Kvinder; til Venstre Havet med friske Vindpust, legende Bølger og glimrende Farver, som ingen Pensel kan gjengive. Allerede her kan du bringe Virgil din Hyldest, thi Neapolitanerne have i Boschetto rejst ham et jonisk Tempel, indenfor hvis Søjler du ser lians Brystbillede. Her er der Grund til at standse og dvæle en Stund paa den af Digternes og endnu mere af Bølgernes Sang fejrede Runddel, „Belvedere" kaldet, som skyder sig ud i Havet og indbyder til at drømme uden Mystik og sværme uden Vemod. Over det skinnende Vandspejl, og blandende sig med den glasagtige Klang af de freni-rullende Bølger og det friske Suk af de brudte og tilbagevigende, høres fra det Fjerne Fiskerens Sang:

*

Sul mare luccica l'astro d'argento, placida é l'onda, prospero il vento — — O, dolce Napoli, suolo beato, dove sorridere volle il creato — —208

og imidlertid kæmpe Sollys og gyldne Taager liist ude i Horizonten, Sorrento lyser som Sølv. og over Kyster og Øer lægge sig glødende metalliske Farver.

Har du revet dig løs f'ra dette Sted, saa ere Posilippogrotten og Højen, hvor Virgils Grav vises, ikke langt borte, dersom du da ikke er altfor nøjeregnende med Minutterne. Med en „custode" som Vejviser vandrer du op ad en bugtende Trappegang, omgivet paa begge Sider af Sydens rige Vegetation; du kommer til Udsigter, som du aldrig vil glemme, naar du én Gang har set dem, og du føres tilsidst ned i Gravhvælvingen, som med sine Nischer til Aske-krukkerne saa temmelig ligner andre Kolumbarier, men hvor du gjenfinder den velbekjendte Gravskrift :

Mantuas Søn og Kalabriens Rov, i Parthenope gjemmes Støvet af mig, som besang Hyrder og Agre og Krig*).

(Mantua me genuit, Calabri rapuere, tenet nunc

Parthenope, cecini pascua, rura, duces).

Indskriften stod i Middelalderen at læse paa Hvælvingens Frise. Nu grenser man den paa et Slags Monument,

som en Franskmand med en ikke ganske enestaaende gallisk Forfængelighed

*) Paa Tilbagerejsen fra Grækenland, i Selskab med Kejser Augustus, blev Virgil syg og døde i Kalabrien. Hertil sigter Udtrykket „Kalabriens Rov".209

har oprejst, for til saa billig Pris som muligt at lade Virgils Navn bugsere hans eget ind i Udødelighedens Havn. Monumentet tilkj endegiver højtidelig, at det er „consacré au prince des poétes latins4' af Hr. ** (Navnet gjør jeg rettest i at udelade), „bibliothécaire de la reine des Français44. Dog — Virgil udødeliggjorde Bavius; hvorfor da ikke ogsaa en velmenende „biblio-

thécaire" fra Paris?

* *

Fra Puteoli fortsatte Paulus sin Vej til Rom, tynget af mørke Tanker; men ved Forum Appii og Tres Tabernæ, tiere Mil fra Hovedstaden, kom en Mængde Kristne ham i Møde paa den Appiske Vej, og da han saa'dem, siger Apostlernes Gjerninger. følte han Trøst og takkede Gud. Han var da kommen over de Pontinske Sumpe. Til Højre havde han de vilde Volskiske Bjerge, foran sig Albanerbjergene, paa hvis Skraaninger saas Byerne Velitræ og Lanuvium. Nu kom man igjennem bestandig skjønnere og rigere Egne, ©versaaede med Slotte, Villaer, Landgaarde og pragtfulde Gravmindesmærker, og endelig viste Rom. Verdens Dronning, sig for Apostelens Øje, med sine Stadsmure og sine af herlige Paladser og Templer kronede Høje. Gjennem Porta Ca-pena drog man ind i den evige Stad. Vi skulle gjenfinde Paulus der.

II.

Paulus i Itom.

Blandt de Kristne, der paa den Appiske Vej vare vandrede Paulus i Møde for at hilse ham velkommen og trøste ham, var en Mand ved Navn Martialis. Om ham vidste alle hans Trosfæller at fortælle Følgende:

Hans Forældre boede i Jødeland hinsides Jordan. En Dag kom Jesus med sine Disciple til den Egn, og, som sædvanligt, samlede der sig meget Folk, for at høre den galilæiske Mesters Ord. Jesus talede denne Gang om Helligheden af Ægteskabets Baand og 0111 den Kjærlighed, som gjør Hjemmet til Guds Bolig. Da de Mødre, som vare blandt Tilhørerne, fornam dette, trængte ile sig frem med deres Børn, for at han skulde velsigne dem. Blandt Kvinderne var Martialis's Moder. Skydende sin Søn sagte foran sig, stod hun bly og bedende overfor Frelseren, der i hendes Blik læste, at hun paa Drengens Hoved vilde bringe hans Velsignelse med til sit Hjem.211 i

Disciplene viste hende tilbage. Da vilde hun gaa til Side, men Jesus sagde: „Lader Børnene komme til mig og hindrer dem ikke, thi Guds Kige hører dem til." Og han tog Drengen i Favnen, lagde velsignende sine Hænder paa hans Lokker og sagde til de Omkringstaaende: ..Den, der ikke annammer Guds Rige som et Barn, kommer aldrig derind "

Fra det Øjeblik fulgte Martialis Jesus. Da denne underfuldt bespiste en hungrende Skare i Ørkenen, var det Martialis, som bar Brødkurven og Fiskene omkring Det var ham, som gjorde Tjeneste ved Bordet, da Jesus holdt det sidste Maaltid med sine Disciple. Han var den Yngste men maaske den mest Ansete indenfor den Discipel-Kreds, som omgav Jesus og Apostlerne og kaldes de Halvfjerdsindstyve.

Martialis havde tidlig fattet den Beslutning at forkynde Kristendommen i Verdens Hovedstad. Nu havde lian i liere Aar været bosat i Rom, hvor han ejede et Hus paa via 1 a ta (den samme Gade, som senere har faaet Navnet Korso), i hvilket de Troende ofte samledes.

Høvedsmanden Julius førte Paulus og de andre Fanger til den prætorianske Gardepræfekts Embedspalads, hvor han afleverede (lem.

Næst Kejseren var Gardepræfekten den mægtigste Mand i det romerske Verdensrige. Den,,

der nu beklædte dette Embede, hed Burrus Afranius*), en Mand af strenge Sæder og en god Feltherre. Han havde tillige med Filosofen Se-neka været Kejser Neros Opdrager og Lærer, men følte nu ingen Glæde derover. Burrus gjen-nemlæste nøje de Embedsskrivelser, Julius havde overrakt ham angaaende Fangerne, hvorefter han bestemte: „Den Mand, der hedder Saulus og kaldes Paulus, maa færdes paa fri Fod, men bevogtet af en Soldat,'4 Festus, Statholderen i Judæa. havde nemlig skrevet, at Paulus's Sag kun angik en ynkelig Trætte mellem jødiske Sekterere, og at han, Festus, selv vilde have givet den Tiltalte fri, hvis denne ikke havde appelleret til Kejserens Domstol.

Da de Kristne, der sammen med Fangerne ventede nede i Borggaarelen, hørte, at Paulus, i Stedet for at blive kastet i Fængsel, maatte gaa frit omkring, glædede de sig. og Martialis og hans Hustru tilbød ham ivrig en Bolig i deres Hus. De sagde: „Hos os kan du hvile ud, thi Gud har velsignet vort Hjem med Hygge og Fred."

„Fred har jeg ingen Ret til at søge," svarede Paulus, „men her ved min Side ser I en Broder, som har det gode Hjems Ro nødig formedelst de Arbejder, han agter at fuldende. Han er en mangesidig Kunstner: Læge, Maler og

*) Legenden har her tilladt sig en Anakronisme. Forf.213

Forfatter. I eders Hus skal lian male Billeder af vor Frelser og dennes Moder, saa at vi og de, der komme efter os, kunne se dem, som om vi havde de Elskede legemlig for vore Øjne, og hos eder skal han under Aandens'Indskydelse skrive Beretningen 0111 vort Broderskabs første Tilskikkelser og om Kristi Sendebuds Gjerninger."

Saaledes skete det ogsaa. Lukas fulgte Mar-tialis til hans Hjem og skrev her i Aarenes Løb sit Evangelium og Apostlernes Gjerninger, samt fæstede med Farver Jesus's og Jomfru Marias Træk paa Lærredet,

Paulus lejede sig et Hus i umiddelbar Nærhed af den Stadsdel, hvor hans Frænder i Kjødet den Gang havde og endnu have deres Ophold — det saakaldte Ghetto, hvis ejendommelige Folkeliv og snevre snavsede Gyder opfordre Kunstnerens Pensel til Virksomhed, men hans Lugtesans til Hvile.

Dette Hus, eller rettere en Efterfølger paa den Plads, hvor det var bygget, kaldes endnu den Dag i Dag Paulus's Skole, fordi han dér daglig i to Aar lærte og underviste om Kristus og imidlertid selv trængte bestandig dybere og dybere ind i Messiaslærens Hemmeligheder. Dér skrev han Brevet til de Efeser, de Filippenser og de Kolossenser, saavel som det lille baade menneskelig og kunstnerisk skjønne Brev til File-mon. Dér siges han at have modtaget Filosofen Seneka — Sagnet taler 0111 en Brevvexling mellem214

Paulus og denne — samt en anden højtstaaende Romer, Theofilus, som Lukas har tilegnet sit Evangelium. Ved Soldaterne, der bevogtede Paulus, spredte Kjendskabet til den ny Lære sig til Høvedsmænd for Prætorianerne. og ved dem til Medlemmer af Kejserens Hus.

Mellem Sixtus-Broen og Ghetto, ved Via della Regola, bagved den gamle Kirke Paolo alla Regola, gjenfinder man ..Paulus's Skole". Nu fremstiller den sig som en temmelig stor Sal. hvis Vægge ere skrevne fulde med Sprog af Apostlernes Gjerninger, men hvor der iøvrigt intet Antikt eller Mærkeligt er at se.

Da Paulus anden Gang kom til Rom. modtog han Martialis's fornyede Indbydelse og blev i dennes Hus. indtil lian under de Kristnes Taarer slæbtes derfra til det Mamertinske Fængsel.

Den Fred. der herskede i Martialis's Bolig, var ikke af den ydre Slags, thi paa den ene Side af Huset gik via lata (Bredgaden), Pulsaaren mellem det romerske Torv, Kapitolium og Mars-marken, og i umiddelbar Nærhed udstrakte den store Basar. Septa Julias Portikus, sine Buegange. Dog medens Folkebølgerne brusede der rundt omkring, stod Familiens Børneskare i andægtig Tavshed omkring Paulus's Skrivebord eller ved Lukas's Staffeli og fulgte med Forundring Pennens215

Bevægelser paa Pergamentet eller Penselens paa Lærredet, og medens de stod saaledes, hændtes det som oftest, at de ved deres Side saa' andre Børn, bevingede og straalende, af overjordisk Skjønhed, der kom for at blande

Lukas's Farver eller for at hviske Et eller Andet til Paulus, naar denne tankefuld lod Pennen hvile.

Dersom man fra Piazza «li Venezia drejer ind paa Korso, Roms Hovedgade, har man strax til Venstre Paladset Doria-Pamfili og ved Siden af dette en Kirke, Santa Maria in via lata. En Gang om Aaret fejres i dette mere pyntelig end smagfuldt udstyrede Tempel en højtidelig Messe, og man har da Lejlighed til over Højalteret at skue en Madonna, som i Følge Sagnet skriver sig fra Evangelisten Lukas's Haand og er ' fundet under Kirken, hvor man træffer Levningerne af Martialis's Hus, forvandlede til en Kryptkirke med to Kapeller. To Trapper føre ned til de Kamre, hvor Paulus forfattede Brevene til Timotheus og Titus,1 og hvor Lukas malede eller skrev. Væggene bære endnu Spor af Fresker fra den antike Tid. De Fromme, for hvem Sagnet er Historie, forlade ikke den hellige Skumring hernede, uden at have drukket af en Kilde, som Paulus lod springe frem for at døbe i den. Den Gang laa dog Kamrene over Jorden og havde tilskrækkeligt Dagslys for Pennen og Staffeliet. Men Roms Gader liave hævet sig i Tidernes Løb. Den evige Stad er et Slags Historiens Geologi.216

Hvor som helst man graver der, træffer man Historiens Lag lejrede over hinanden.

Der gik ingen Dag i Rom uden en eller anden mærkelig Begivenhed, som fængslede Alles Nysgjerrighed og Alles Opmærksomhed, indtil en ny Dag kom med en ny Begivenhed. Snart gav Kejseren i Amfitheatret eller i Circus maximus eller paa Marcellus's Skueplads en eller anden festlig Forestilling af forbavsende Pragt. Snart optraadte han selv for det romerske Folk som Sanger eller Vognstyrer. Ofte løb et Rygte omkring, at et eller andet Medlem af Kejserens Hus eller en eller anden for republikanske Meninger mistænkt Stormand var ryddet af Vejen. Imellemstunder taledes om uhyggelige Jærtegn, der havde vist sig i de fjernere Landsdele, om Sammensværgelser i Rom, om oprørske Bevægelser iblandt de ved Rigets Grænser staaende Hære. Men paa denne Tid var der særlig en Ting, som udgjorde det almindelige Samtaleæmne ikke alene for en Dag, men for Uger og Maaneder, i alle romerske Kredse. Paa Forum, i de store Badehuse, overalt hvor Medborgere og Fremmede strømmede sammen, spurgte man hverandre: „Har du set Simon, Vismanden? Har du hørt den Undergjerning omtale, han sidst har udført?"

Ikke mindre taledes der om hans Ledsager-217

inde, Helene. Den guddommelige Visdom sagdes at have legemliggjort sig i hende. En skjønnere Kvinde havde Ingen set. Men de Fleste tilføjede, at hendes Skjønhed lik dem til at gyse. Hun lignede en Isisstøtte. Hendes Ansigtstræk vare ubevægelige, Huden havde det pariske Marmors Farve, Øjnene havde Ædelstenens, men ikke Livets Glans. Var hun en Billedstøtte, som Simons Trolddomskunst havde givet Evnen til at bevæge sig? Var hun et Menneske eller en Dæmon?

Da Paulus havde opholdt sig nogle Dage i Rom, gjorde han en Udflugt over Marsmarken hen til den Flaminiske Port og Havernes Høj (Monte Pincio). Marsmarken bedækkedes af Menneskeskarer, som vare lokkede ud ved Rygtet om, at Simon Undergjøreren og Helene vilde vise sig. Og de kom, trukne af hvide Heste i en guldglimrende Triumfvogn, Simon klædt som Jupiter Serapis med det juvellysende Kornmaal paa Hovedet og Scepter i Haanden, Helene som Isis med Byssos-Slør, halvmaaneformet Diadem og i Lokkerne en Lotusblomst. I deres Kjøresvend gjenkjendte man Kejseren selv. Vognen omgaves af bekransede Sangere og Drenge, der svang Røgelsekar. Foran og bag den red Præ-torianere i gyldne Rustninger. Langs hele Vejen, som Toget tilbagelagde, sank Folket paa Knæ og raabte: „Hil Guden fra Samaria, Cæsars Veu! hil den guddommelige Visdom, Helene!"218

Fra Baadene paa Tiberen lød*Sang og Strengespil, og i Floden kastedes Kurve fulde af Lotusblomster, der gyngede paa Bølgerne og fristede En til at tro, at Romas og Memfis's hellige Strømme havde forenet sig til Et.

I Hoben fandtes en og anden Filosof eller Republikaner eller Kristen, som ikke vilde falde i Støvet for Troldmanden og hans verdensbe-lierskende Kusk. De ilede hort. Men Paulus stod oprejst, og hans Øje søgte og fandt Simons.

Han havde gjættet rigtig. Det var den samme Bedrager, der af Apostlerne havde villet tilkjøbe sig den Hellig Aands Kraft, i den Tro, at Alt, endogsaa det Helligste, var tilfals for Penge. Ja, det var uden Tvivl Simon Magus,

Troldmanden fra Gitton i Samaria, de ægyptiske Præsters Discipel. Kristendommens værste Fjende, den Samme, hvis skammelige Tilbud Lukas netop den samme Dag havde skildret i sit fremadskridende Værk om Apostlernes Gjerninger. Og Paulus vidste nu, at han vilde faa en haard Kamp at bestaa med den Mand.

I Rom udøvede Simon umaadelig Indflydelse. Han var kommen dertil for at stifte en ny Religion. Menneskene, lidet fornøjede med den gamle, de havde faaet i Arv, søgte den Gang ad alle Kanter paa en bedre Maade at tilfredsstille deres fromme Følelser og deres Tilbøjelighed219

til det Hemmelighedsfulde. Derfor valfartede store Skarer, i Særdeleshed de fornemme Kvinder, til Isistemplerne og Mithrashulerne, hvor de under en hjertegribende Musik, uforstaaelige Bon-formularer og underlige Ceremonier troede at ane en højere Verden. Nu havde Simon gjort sig til Ypperstepræst baade i Isis's Templer og i Mithras's Grotter, hvor han ved sin Trolddom berusede alle Sanser og døvede al Forstand. Paulus fandt med Harme, at Mange, der tidligere havde lyttet til Kristendommen, bleve revne bort fra denne og fulgte Bedrageriets daglig voxende Strøm.

Før Simon Magus kom til Rom. havde Kejser Neros Regering varslet godt, samt vidnet om Sans for gavnlig Stordaad og et menneske-kjærligt Sindelag. Men nu var han med Et forvandlet til en Afsindig, et vildt Dvr. Hvoraf

O fj

kom det?

Nero havde ønsket at se Helene i sit Palads og fra hendes Læber høre den guddommelige Visdoms lønligste Sandhed. Det var ellers forbudt at tale til Helene, og selv talede hun ikke til Nogen. Naar hun en enkelt Gang viste sig i en udvalgt Kreds, var det kun for et flygtigt Øjeblik, og da glemte man, at hun var Tavsheden. thi det Majestætiske i hendes Adfærd og det. Indtagende i hendes Lader virkede som en demosthenisk Tale. Hos en Gudinde som hende220

var et Segl paa Læberne livad det er hos mangen Anden: den klogeste og mægtigste Veltalenhed.

Simon Magus gav sit Samtykke til Kejserens Ønske, men paa følgende Vilkaar: Helene, ledsaget af ham, skulde komme ved Nattetid og ved Næ til Paladset, Ingen Lyd, der mindede om Dagens Liv, maatte fornemmes indenfor dets Mure. Hofmænd og Vagt skulde modtage dem med Tavshed. Lys og Fakler maatte kun sparsomt belyse deres Vej. Kejseren skulde alene og i sin Tronsal modtage Helene og høre hende, uden selv at ytre et Ord.

Saaledes skete det ogsaa. Ledsaget af Simon kom hun en Nat i Bærestol til Paladset. Gjennem marmorblanke, af sparsomme Lamper oplyste Gange og Sale førtes den tilslørede Kvinde af en tavs Hofmand bestandig dybere og dybere ind i den Palatinske Borg. Hist og her saas en vagthavende Gardecenturion, stiv og ubevægelig, som om Mejselen havde hugget ham ud af Væggen, hvor han stod. Simon blev ved Tronsalens Døre. Derinde brændte kun nogle faa Kandelabrer, og i Baggrundens Skygge sad Kejseren paa sin Trone. Ilelene, klædt som ægyptisk Præstinde, svævede ind, nærmede sig med lydløse Skridt, traadte op ad Tronens Trin, slog Sløret tilbage, bøjede sit marmorrolige Hoved over Nero, fæstede sine kolde Ædelstensøjne med Slangebesvajrgerens Kraft paa hans Blik og hviskede i hans Øre — hvilket? „Den gud-221

doinnielige Visdoms lønligste Sandhed." Men hvorledes lyder den? Nero sad som forstenet. Helene svævede bort. Men den følgende Nat lod Nero kalde til sig Giftblandersken Lokusta, som for hans Øjne tilberedte den dødbringende Drik til Britannikus. Derefter fulgte Mord paa Mord.

Apostelen Petrus, den romerske Menigheds Forstander, var paa denne Tid paa Omvendelses-rejser i Vesten. Af en Engel kaldtes han tilbage til Rom. for at staa Paulus bi i Kampen mod Simon Undergjøreren.

Ved en fortrolig Fest hos Kejseren, til hvilken ikkun Simon, den pigeagtig skjønne Yngling Sporus og nogle faa fornemme Vellystninge vare indbudne, ytrede Sporus under Falerner-vinens Indflydelse til Simon:

..Store er dine Undergjerninger. Dog kan ingen af dem maale sig med Nazaræeren Jesus's sidste Under, da han

levende opfor til Himlen. Gjør den Ting efter, hvis du kan. eller tilstaa, at du er overvundet!"

Simon svarede: ..Sligt kan kun den Ukyndige holde for et Underværk. I Døden afklæder Mennesket sig sit grovere Hylster, og hvad der da staar tilbage er et forklaret Legeme, paahvilket Stjernerne øve uimodstaaelig Tiltrækningskraft. Men et virkeligt Under, og vel det største af alle,, vilde være, om Nogen i sin forgængelige Støvets Hytte opsteg til Olympen. Det er endnu aldrig hændet, skjønt Jøderne have adskillig Snak om Sligt.'"

..Og det er umuligt endog for den største Undergjører," sagde Nero.

„Nej, Cæsar, for dig og Simon er Intet umuligt," svarede Troldmanden fra Gitton.

„Jeg tager dig paa Ordet," raabte den halvdrukne Nero. „Du skal foretage en Himmelfart for mine og det romerske Folks Øjne, eller du skal dø!"

„Jeg skal med disse Lemmer i dit og i det almægtige romerske Folks Aasyn løfte mig op over Skyerne til min Fader Jupiters Kongestol, drikke Cæsars Yelgaaende i det Bæger. Gany-medes fylder, og derpaa vende tilbage til Jorden og til Jordens Gud, min kejserlige Yen."

„Godt," raabte Nero. „det bliver et Skuespil at byde Folket, hvortil man aldrig har set Magen. Men snart, snart!"

„Om fjorten Dage. fra denne at regne, skal min Himmelfart foretages. Derefter skal al Folket tro mig."

Simon tømte sit Bæger og tilføjede: „Underværket er enestaaende i sit Slags, men for mig en ringe Ting. Cæsar, lad os nu tale om alvorligere eller lystigere Sager!"223

Den følgende Morgen vidste hele Kom Dagen og Timen, da Simon Undergj øreren skulde flyve fra Kapitolium til Himlen, og man talede ikke om noget Andet.

Petrus ilede til Paulus, og de tvende Apostler kom overens om paa den afgjørende Dag at være blandt Tilskuerne paa Forum.III.

Simon Undergjørerens Himmelfjart.

Endelig kom den forventede Dag. Senatet og Domstolene havde opsat deres Forretninger. Boder og Værksteder stod tomme. Prætorianernes Lejr ved Porta Nomentana var forladt — kun nogle Vagtposter gik der, knurrende over Tjenesten. som hindrede dem i at overvære Dagens store Fest —, Marsmarkens gymnastiske og krigerske Lege hvilede, den tætbebyggede Aven-tinske Høj var i Dag lige saa stille som den fornemme Stadsdel Suburra. thi Alt hvad der havde Liv og Lemmer var ilet til Skuepladsen for Simon Vismandens bebudede Himmelfart.

Det romerske Torv, den hellige Vej og de derværende Templers og Basilikaers Buegange fremviste en eneste tæt sammenpakket Menneskemasse. Alle Taarne og Tinder, alle Tage, Karnapper og Vinduer paa hele den Esquilinske90^

/v^vtJ

Høj vare besatte med Tilskuere soru med livilende Bisværme. Paa de med Tæpper smykkede palatinske Kejserbygningers Altaner sad Roms fornemste Matroner i pragtfulde Dragter, ivrig samtalende 0111 deres Afgud. Simon, og utaalmodig oppebiende Øjeblikket, da han skulde aflægge et Vidnesbyrd over alle Vidnesbyrd 0111 sin Magt.

Højt oppe paa det tempelstolte Kapito-lium, med fri Udsigt over denne Vrimmel, saas Kejseren med sit Hof. Paa begge Sider af den rigtsmykkede Kejser - Tribune var der Marmorsæder for Konsulerne, Senatorerne og Ridderne.

Ved Kejserens og Kejserindens Fødder sad Helene, klædt som Sejrsgudinde. Naar Simon efter vel tilendebragt Himmelfart igjen var kommet ned til Jorden, skulde hun af Neros Haand modtage en gylden Sejrskrans for dermed at krone Dagens Triumfator.

I alle Templerne vare Præsterne forsamlede i hvide Højtidsklæder, og ved Tempeltrapperne dvælede bekransede Skarer omkring Offerdyr, der vare smykkede med de hellige Baand.

Dagens Varsler havde alle været gunstige. Alle med Undtagelse af et, som man dog søgte at give en lykkelig Udtydning. Der hviskedes Noget om et Alter, der stod tæt ved den kapi-tolinske Jupiters Kapel. Man havde om Morgenen

ofret et Røgoffer eier, men Røgen var steget hastig i Vejret og havde samlet sig til en Sky, der endnu stod som en sort Plet paa den ellers klare Himmel.

Dette Alter havde sin egen Historie, som Præsterne og Munkene i Kirken Maria in ara coeli endnu vide at fortælle. Det romerske Senat havde villet ære Kejser Augustus med Navn af Gud, havde villet rejse ham et Tempel og stifte et særligt Præsteskal) for ham. Augustus, en Mand, som uden Overmod evnede at bære Lykke og Storhed, tog i Betænkning at modtage en saadan Ære og tilkaldte den tiburtinske Sibylle for at høre hendes Raad. Hun kom, fæstede sine halvblinde Øjne paa Kejseren, mumlede nogle faa Ord og gik. De samme Ord bleve i samme Øjeblik af Indskydelsens Aand hviskede til Digteren Virgil, medens han i Neapel skrev sit fjerde Hyrdedigt. De gik ud paa, at fra Himlen og ikke fra Jorden skulde den ny Verdensordens Gud komme. Neppe var Sibyllen gaaet, før Kejser Augustus .saa" Himlen aabne sig og den hellige Jomfru Maria med Jesusbarnet i Favnen dale paa en gylden Sky til Jorden.

Augustus viste Gudenavnet tilbage og lod paa det Sted, hvor han havde haft Synet, bygge et Alter, som kaldtes ara coeli. Himmelalteret.

Hvor man tror, at den kapitolinske Jupiters•227

Tempel har staaet, paa den højeste Top af Kapitolium, rejser sig nu, med Søjler, der ere plyndrede fra Oldtidens Helligdomme, den mærkværdige Kirke Maria in ara coeli, og i et af dens Kapeller ser man et gammelt Alter, vistnok fra det fjerde Aarhundrede, paa hvis Forside dette Sagn er afbildet i ophøjet Arbejde.

*

Paulus, Petrus og Martialis havde efter Aftale indfundet sig paa det romerske Torv. De valgte sig en Plads ved Dioskurernes Tempel, hvor man vel ikkun daarlig kunde se. da den juliske Basilikas Sidemur lukkede for Udsigten til Kapitolium, men hvor der af den Grund næsten var folketomt og god Plads til Knæfald og P>øn.

Apostlerne havde Dagen i Forvejen opsøgt Simon og indtrængende formanet ham til at afstaa fra sit ugudelige Forsæt. Simon, der modtog dem som en Senator sine Slaver, hørte utaalmodig paa dem, bebrejdede dem, at de vendte Folkets Sind fra ham, den sande Profet, og truede dem med Kejserens Vrede, dersom de oftere vovede at vise sig for hans Øjne eller

sige et Ord til hans Skade.

* *

*

Simon tøver. Folket begynder at vise Tegn

15*til Utaalmodighed. De. der ere i godt Lune, spøge og forklare Udsættelsen ined. at Jupiters Ørn. som skulde bære den ny Ganymedes til Skyerne, har opsagt sin Tjeneste, eller at Vognmageren ikke har faaet Rejsevognen færdig, fordi den Sky, der skulde smedes til Hjulskinner, er sprunget itu under Bøjningen.

Men hør! Al Knurren og Spøg forstummer. Der gaar en Brusen igjennem Masserne, man raaber: dér, dér! — og en Stilhed indtræder, som vidner 0111 spændt Forventning.

Apostlerne drage heraf den Slutning, at Folket endelig har faaet Øje paa den ventede Undergjører. Og Simon Magus har virkelig vist sig deroppe paa Kapitolium. Ligesom for yderligere at trodse Tyngdens Love kommer han iført en i tunge Folder nedfaldende Kappe, der er broderet med Guld og Sølv og oversaat med Orientens Perler. Sollyset bryder sig i Regnbuens Farver mod denne Skrud, hvis lange Slæb bæres af Isis-Tjenere paa den

ene Side og paa den anden af Mithras-Præster. kjendelige paa deres frygiske Huer og lange Skjæg.

Simon skrider frem til Kejserens Trone, bøjer Knæ og siger med høj Røst, at det Underværk, han nu gaar at fuldbyrde, gjør han ikke sin egen Berømmelse og Ære. ej heller for at give Kejseren. Senatet og Folket et Skuespil, men for at frelse Rom fra de falske Profeter, de. Kristne, som have svoret Staten og Romer-2-29

vælden Undergang. Det er imod dem, han nu vil vidne.

Paa et Vink at' Nero rejser han sig op, kysser Kejserindens og Helenes Haand, bukker tur Senatorerne og Ridderne og gaar med højtidelig afmaalte Skridt mod Randen af den kapitolinske Klippe, hvor Afgrunden aabner sig over Forum. Her standser han.

Larmen, der hilsede ham, er hørt op, og han staar der, skuende ud over det mindeværdige Torv, over de Esquilinske og Palatinske Høje, over de talløse Mennesker. Roms Folk, Verdens Herrer, som nu, ved det første Tegn paa hans Magt, ere rede til at kaste sig i Støvet for ham. Han imødeser den Dag, da alle disse Templer skulle rejse deres Søjler omkring hans Billede, og Røgelse brænde for ham paa alle disse Altere. Ved denne Tanke flamme hans Øjne af Hovmodets Ild, og hans Barm svulmer af Stolthed. Det forekommer Folket, at han, som han staar deroppe med Bindet omkring sine Lokker, med halvblottet Bryst og Slangestav i Haanden, i Udseende og Holdning ligner Asklepios, Jupiters velgjørende Søn; det forekommer det, at han voxer til en overmenneskelig Højde, saa at Iva-pitoliums Klippe ikkun danner et Fodstykke til hans vældige Skikkelse.

Dog det er paa Tide at begynde. Simon mumler en Trylleformular og gjør et Skridt, det sidste, hen imod Afgrundens Rand. Han strækker•230

tien højre Fod frem over Randen, som for at prøve, om han har sikkert Fodfæste i Luften.

Kejseren rejser sig nysgjerrig fra sin Trone, og hele Folket tier i aandeløs Forventning.

Men nu stiger atter en Larm af hundred Tusind Stemmer imod Himlen. Petrus og Paulus kunne ikke se, hvad der er Aarsag til Folkets Overraskelse, men enkelte Stemmer hæve sig over Hoben: „Han har forladt Klippen! han svæver!"

Simon havde ikke længer den faste Jord mider Fødderne. Han stod i lige Højde med Klippens Rand, men i den fri Luft, og ordnede omkring sig den lange skinnende Kappe, i hvis Folder en let Vind legede.

Kejseren selv kunde ikke undertrykke et Udraab af Forbavselse. Senatorer og Riddere sprang op fra deres Sæder for at se Underet. Den gamle Seneka talte under livlig Gestikulation med nogle til Festen indbudte græske Filosofer om den mulige Aarsag til Fænomenet. En liellenisk Kunstner, som satte alle Forklaringer til Side, tog sit Blyant frem og tegnede med raske Træk Simons Stilling som et Mønster folen plastisk Figur, naar en saadan uden synligt Fodfæste tænkes svævende i Luften..

Paulus og Petrus faldt paa Knæ og foldede Hænderne til Bøn. Martialis og de andre Kristne slog en beskyttende Kreds omkring de Bedende.

Efter at Simon omhyggelig havde ordnet•231

Kappen, gav han et Tegn, og fra Taget af Jupiterstemplet hørtes Fløjter, Basuner, Cymbler og Pavker. Strax efter klang Musik fra Toppen af den Palatinske Høj, og umiddelbart derpaa fra den Esqvilinske og den Coeliske, fra Viminalis, Quirinalis, fra Spidsen af Janikulus og det fjernere Vatikanus. Rom svømmede i et Hav af Toner, og igjennem dette hævede Simon sig langsomt og højtidelig, ligesom Maanen i sin Opgang, mod højere Regioner.

Det var, som om usynlige Hænder bar ham, medens han smilende skuede ned paa Folket. Solen funklede paa hans gyldne Hovedbind og let bølgende Kappeslæb, Vinden spredte hans lange Lokker, og alt som han steg, syntes Luften mere og mere gjennemsigtig, for at Folket saa længe som muligt skulde kunne se hans olympiske Aasyn.

Og Folket raabte: ..Dette er en Guds Kraft og ikke et Menneskes!"

En Stund forløb, og Simon rykkedes bestandig mere og mere bort fra de ham følgende Blikke. Nu saas han kun som et Punkt i det Blaa. Nero, som hidtil havde været hensunken i Beskuelse, vendte sig til Helene og sagde spøgende: „Dersom nu Profeten glemmer sit Løfte til Cæsar og bliver i Olympen! Dog, han har Valget mellem Hebe og eder, og jeg er vis paa, at han vender tilbage til Jorden."•232

Simon befandt sig i Begyndelsen vel og var fornøjet med sin Flugt. Kappen, som han havde iført sig, var en af disse Troldkapper, som mangt et Sagn véd Besked om, en saadan, som Faust ønskede sig den Aften, da han med Wagner gjorde sin mindeværdige Lystvandring og drømte, at han svævede i evig Aftenrøde.

I sig selv ejede vel Kappen ingen Bære-Evne, men den holdtes af tolv stærke Luftaander, som Simons Trolddomsord havde hidkaldt til denne Tjeneste Hvilende i den som i den blødeste Bærestol, nød Troldmanden i usigeligt Maal sin Fart. Roms ni Høje laa dybt under hans Fødder, badende deres Templer i Solens Skin. Tiberens bugtende Vand lyste som smeltet Guld og lignede ad Ostia til en Lavastrøm, der udgyder sig i Havet. Horizonten udvidedes bestandig mere og mere, Latiums grønne Sletter trak sig sammen, det sejlbestrøede Hav udspændte sin Flade, og Sardiniens Bjerge hævede sig højere og højere, medens paa den anden Side Apenninerne med skyklædte Skrænter og snedækkede Toppe sank dybere og dybere.

Simon var henrykt over dette Syn og beruset af Tanken om. at denne Verden skulde tilhøre ham, oversaas med Templer, rejste for ham og gjenlydende af Lovsange, istemte over ham.

Da han var kommet saa højt. at Tonerne fra Rom ikke naaede hans Øre, modtoges han af en anden og skjønnere Musik. Var det•233

Sfærernes Harmoni? Nej, men han, som har Magten i Luften, sendte tusind smaa Aander, som usynlige svævede om den store Magus og lod deres Æolsharper lyde, medens de sang med indsmigrende Røst: vAlt dette tilhører dig, thi du har faldet ned og tilbedt vor Mester," — og Tonerne, hvor dæmpede de end vare, fyldte Himmelhvælvingen og gjenlød som mildt Ekko fra Alpernes Is-Jøkler og Germaniens Urskove,

fra Afrikas Ørkener og Libyens Bjerge.

* *

Men, ak! denne Fryd skulde ikke vare længe. Den forstyrredes efterhaanden mere og mere af en harmelig Iagttagelse. Simon mærkede, at han ikke hvilede saa godt i sin Kappe som tidligere. Sybarit som han var, vilde det nede paa Jorden have vakt hans Vrede, om Puderne paa hans Løjbænk ikke havde ligget godt. Saa meget større li rund havde han nu til at foruroliges og harmes. Snart udspændtes Kappen for sta-rkt, snart flagrede den løst omkring, og det syntes imellem, som om de Hænder, der holdt den, ikke havde rigtig sikkert Tag. Simon bandede de tolv tjenende Aander og foreholdt dem at passe deres Tjeneste bedre. De gjensvarede knurrende, at deres Tjeneste udførte de med al Flid, men heroppe er Luften tynd og blandet med Dunster fra andre Himmellegemer. En Stund forløb, og Simon mærkede, at Fartensagtnedes. Vred spurgte han Dæmonerne, om de vare bange for Himlens Nærhed, og han truede med at indespærre dem for tusind Aar i sin Fingerring, dersom de sparede paa deres uudtømmelige Kræfter. De tjenende Aander svarede i jamrende Kor, at de følte noget Underligt, som de aldrig før havde fornummet, i Arme, Fingre og Kløer, og at de fra Jorden hørte to Stemmer, som lik dem til at skjælve. „Nede paa Forum", sagde de, „ligge knælende Mænd. Stemmerne er maaske deres."

Da blev Simon bange. Han tænkte paa Paulus og Petrus. Lige saa begjærlig han forhen havde været efter at stige til Oljmipen, lige saa travlt hk han nu med at komme tilbage til Jorden. før Dæmonernes Kræfter svigtede dem.

Det var dog en farlig Nedfart. Snart slåp den ene, snart den anden af de tjenende Aander sit Tag. og Kappens Flige slog, som løse Sejl i Storm, omkring Troldmandens Lemmer. Simon greb med begge Hænder i Kappens øverste Kant, han lukkede Øjnene for det forfærdelige Dyb under sig, hans bævende Læber udtalte de mægtigste Trolddomsformularer, som en Dødelig kan nævne uden at brændes til Aske, og alt imellem truede han Dæmonerne med de værste Straffe.

Men Dæmonerne jamrede over, at de bestandig følte sig mattere. Naar deres Hænder vare trætte, greb de med

Tænderne i Kappen.eller ogsaa søgte de at bolde den fast imellem deres Klovfødder. De vare unægtelig nidkjære i deres Tjeneste, men hvem kan tvinges over sin Evne ?

Endnu vare de saa højt oppe. at Simons Øre ikke kunde opfange en Lyd af de Basuner, Pavker og Cymbler, som tonede fra Roms Høje. Hans Stilling var fortvivlet.

Da kom med susende Vingeslag igjennem Luften den gamle Drage, Mikaels Modstander. „Mod!" raabte han til Simon, og sine tjenende Aander piskede han med rasende Svøbeslag, for at gjennemvarme deres Lemmer og optø deres stivnede Hænder.

Nu hørte Simon, der bestandig lukkede sine Øjne, Pavker og Cymbler. Endnu nogle Sekunder, og han fornam den summende Lyd af Menneskestemmer i Hundredetusindevis ligesom Larmen fra et fjernt Vandfald.

„Endnu et Øjeblik, og jeg er frelst! Endnu et Øjeblik, og jeg staar for Cæsar og overbringer ham de olympiske Guders Hilsen! Endnu et Øjeblik, og jeg har sejret!"

Saaledes tænkte han. Men nu i det yderste, afgjørende Øjeblik banede Petrus og Paulus sig Vej gjennem Folkemassen paa Forum og raabte med Røster, der hørtes vide:

„Herre, Herre! vis, at hans Kunster er afmægtige, paa det at dette Folk ikke skal for-vildes! Og lad den falske Profet overleve sit Fald, for at tilstaa sit Nederlag!'4

Neppe havde Apostlerne udtalt denne Bøn, før Dæmonerne slåp Troldkappen og med tumlende Bevægelser fløj afsted ad alle Himmelhjørner, arrige, skamfulde eller skadefro.

Simon var da kun nogle Favne fra Jorden. Han styrtede ned foran Neros Trone og laa der med brudte Ben, besvimet og blødende.

I samme Øjeblik, som Simon faldt, var Helene forsvundet, ikkun hendes Pandesmykke gjenfandtes paa det Sted, hvor hun havde siddet. Men Nogle paastod at have set en lille Slange bugte sig op ad Neros Skuldre, slynge sig omkring hans Diadem og skjule sig i hans Lokker.

Grundtrækkene af dette Sagn om Simon Undergjøreren og hans Himmelfart trætfer man allerede hos Hegesippus, en kristelig Forfatter i det andet Aarhundrede. Denne sil ogsaa vide, at Simon efter sit Fald bragtes til Staden Aricia i Albanerbjergene og dér udaandede*).

Den kirkelige Kunst har med Forkjærlighed gjort Simon Magus's Himmelfart til sit Æmne. Kapitolium og Forum med deres rige Arkitektur. Nero og hans kejserlige Følges Pragt,

*) I Norden var Sagnet i Middelalderen vidt bekjendt.•237

Helenes uhyggelige Skjønhed, Apostlerne liedende midt paa det menneskevrimlende Forum — alt dette var lokkende for Penselen, skjønt det havde sin Vanskelighed at give Billedet en værdig Holdning, da Hovedgruppen dog maatte være den nedstyrtende Troldmand og hans flygtende, med Horn og Haler tilbørlig udstyrede tjenende Aander.

Et af disse Malerier træffer man i det geografiske Galleri i Vatikanet, et andet, af Vanni, over Petrus's og Paulus's Alter i St. Peterskirken. Den skjønne Kirke Maria degli angeli, oprindelig en Sal i Diokletians Thermer. men af Mikel Angelo omskabt til et kristeligt Tempel, har ikke mindre end to Malerier over samme Æmne. Det ene af dem er en Kopi af det i Peterskirken, hvor man ogsaa træffer det samme Sagn afbildet i Marmor.

Ved Titus's Triumfbue, mellem Maxentius's Basilika og Hadrians Venus-Roma-Tempel, ligger den lille Kirke Francesca Romana. Blandt de hellige Ting, som der vises, er en i Væggen indmuret, af et Jerngitter beskyttet Sten, i hvilken man viser Fordybningerne efter Apost-lernes Knæ, thi paa den Sten, hedder det, knælede Petrus og Paulus, da Dæmonerne førte Simon igjennem Luften. Til yderligere Sikkerhed bestyrkes dette af en ovenfor Stenen synlig Indskrift paa det italienske Sprog, hvilken dog kun taler om Petrus; men en i Skrifterne•-238

bevandret Præst paa Stedet forsikrede Forfatteren, at det ene Mærke i Stenen utvivlsomt hidrørte fra St. Paulus,

og han støttede denne sin Anskuelse paa liber pontificalis og Gregorius fra Tours.IV.

Priska og* Pudentiana.

Sagnet, som kjender Paulus's Skole og Mar-tialis's Hus, har naturligvis ikke glemt, hvor Apostelen Petrus, den romerske Menigheds første Forstander, boede under sit mangeaarige og følgerige Arbejde i Verdens Hovedstad. Lad os ogsaa valfarte til disse Steder!

Først rette vi vore Fjed mod Aventiner-Bjerget. Ad Tibersiden til gjør dette et indtryk af storslaaet og mørk Skjønhed. De stejle Kalk-og Tuffbrinker spille i varme Farvetoner; Afsatserne beskygges af Cypressers og Piniers mørke Grønne, og Toppen krones af Kirke- og Klosterbygninger, som nedefra ligne Borge fra Middelalderen. Vejen derhen er en af de mest øde i Rom. Mellem de høje Mure, som paa begge Sider følge den i dens Bugtninger og lukke for al Udsigt, møder man sjeldent en Romer og endnu sjeldnere nogen af disse blonde Fremmede med Baedeker eller Murray i Haanden, som ellers•240

sværme overalt i den minderige Stad. Over A ventin er-Bjerget hviler gjennem mange Aarhundreder en Forbandelse. Fordum var det den mest folkerige af Roms Høje. Der boede den Gang imellem talrige Templer Hittige Skarer af frie Haandværkere, Roms Folkemagt. Nu er det en Ørken, og de faa Mennesker, som have deres Ophold der, søge, 0111 muligt, hort derfra, naar Sommeren kommer, thi da fører Vinden fra Kampagnens Sump Malariaen. ..den onde Luft", hen over Aven tin er- Bjergets Skraaninger, og med Malariaen kommer Febre. Tæring og Død.

Det var en hed Dag i April Maaned, da jeg sidst gik denne Vej. En sortskjægget Karl i pjaltet Kappe nød sin Siesta paa den græsbe-voxede Vejkant i Murens Skygge. Det var det eneste Menneske, jeg saa' der. indtil jeir naaede op til Klosteret S:ta Sabina. En Lærke slog sine Triller højt over mig i det Blaa. Det var den eneste Afbrydelse i Stilheden. 1 Klosterets svale Søjlegang sov en fed Dominikanermunk. og ved Siden af ham tog en halvsovende Broder af samme Orden sig en Pris Snus. Udstrakte paa Stengulvet laa ved deres Fødder nogle pjaltede Skikkelser. Mænd, Kvinder og Børn. Klosterets Gjæster, der levede af dets Almisser, opdragne som de vare til det i Længden tungeste af alle Kald: Dovenskabens. 1 Klosterets Have viste man mig et Orangetræ, som St. Dominikus med egen hellig Haand havde plantet; jeg fandt, det•241

var et daarligt Vederlag for den Mængde Ved. der er gaaet med til de Baal, som hans Munke have tændt under Tankens og en renset Tros Blodvidner. Saa meget mere var den Udsigt værd at skue, som man fra Haven har over Tiberen. Trastevere og Kampagnen. Dog. herom er det ikke Tid at tale nu. Min Vej førte mig et Stykke tilba

ge fra S:ta Sabina og derpaa til Højre ind paa en, om muligt endnu mere øde Gade eller Vej, som strækker sig hen over Skraa-ningen ovenfor den jødiske Kirkegaard og Circus maximus til Kirken S:ta Priska, der var Maalet for min Gang. De eneste Skabninger, jeg paa denne min Vandring saa', vare de smaa livlige, smukt tegnede Firben, som i Solheden smuttede ind imellem Revnerne paa Murgjærdet eller tittede frem imellem dets Slyngplanter. Ensomheden vilde have været nedtrykkende, hvis den ikke havde været saa stemningsfuld. Ikke et Vindpust rørte sig i Piniernes og Platanernes Kroner, ikke den mindste Sky var at se paa den mørkeblaa Himmel, der i Horizonten faldt i det Violette.

Omgivet, af denne Stilhed ligger den gamle, sædvanlig lukkede, nu tilfældigvis aabne Kirke S:ta Priska. Dens Alders Aar ere et og et halvt Aartusind, men endnu ældre ere de antike Søjler, som bære dens Hvælving, og den Krypte, hvorover den er bygget, thi denne Kryptes Gulv og Mure ere — i Følge Sagnet — Levningerne af

Rumerske Dage. 16•-242

det Hus, som en Gang ejedes af Apostelen Petrus's Værter, det fromme Ægtepar Aqvila og Priska, ogsaa kaldet Priskilla, Endnu ser man dernede en stor udhulet antik Kapitæl, hvori Apostelen skal have forrettet den hellige Daab. Kirkens Altertavle forestiller Petrus, der døber Priska og hendes Husfolk. Forøvrigt er her ikke Meget at se, thi den gamle Helligdom er i nyere Tider mere end en Gang omgjort og „istandsat", det vil her som i saa mange andre Tilfælde sige : skæmmet og ødelagt af en daarlig Smag.

Priska og Aqvila ere Læseren bekjendte fra det ny Testamente. „Hilser Priskilla og Aqvila. mine Medarbejdere i Kristus Jesus, hvilke for mit Liv have vovet deres eget, hvem ikke jeg alene takker, men og alle Hedningernes Menigheder — — hilser ogsaa Menigheden i deres Hus." Saaledes skriver Paulus i det sextende Kapitel af sit Brev til Romerne, og allerede denne Hilsen er skikket til at give os høje Tanker om Trosiveren hos dette Par. Men endnu mere voxer vor Ærbødighed for dem, naar vi erindre os, hvad Lukas i Apostlernes Gjerninger meddeler, at nemlig Apollos, en af de lærdeste og mest veltalende blandt Kristendommens første Forkyndere og sandsynligvis Forfatter af ..Brevet til de Hebræer", har siddet paa Disciplens Bænk i Aqvilas og Priskas Hus og af dem. men i Særdeleshed af Husmoderen, modtaget dybere Undervisning i den frelsende Lære. ..De udlagde Guds•243

Vej endnu nøjere for ham," siger Apostlernes Gjerninger.

Vi vide fremdeles om Aqvila og Priska, at de vare Haandværksfolk — at de i deres Hus paa Aventiner-Bjerget have dyrket Teltmageriet, det Samme, hvorved ogsaa Apostelen Paulus fortjente sit Brød. Da Kejser Klaudius udviste Jøderne af Rom, maatte ogsaa de forlade Staden, thi Aqvila var en i Pontus født Israelit. De

tlvttede da til Korinth, hvor Paulus blev deres

«/ *

Gjæst, og hvor de, ligesom i Rom, holdt Forsamling i deres Hus. Derefter bosatte de sig i Efesus og opholdt sig der, til de fik Tilladelse at vende tilbage til Rom og deres Hus paa Aventiner-Bj erget.

Dersom Sagnet — for hvilket en latinsk Indskrift i den ældgamle Kirke gjør Rede — dersom Sagnet har Ret, saa var Aqvilas og Priskil-las Hus for sit Vedkommende bygget paa Levningerne af et Dianatempel, og dette atter paa samme Sted, hvor den arkadiske Sagnkonge Evander Aarhundreder før Romulus havde opført et Herkules-Alter. Hvilken Række af Minder, som, hvorvel .med usikre Skridt, føre os ind i Oldtidens Nat! Og medens Solen synker og S:ta Priskas Mure kaste en bestandig længere og længere Skygge, standse vi her endnu en Stund, drømme i Stilheden og Ensomheden og spørge os selv, hvilke de Sagn og Minder monne være, hvormed de kommende Aartusinder skulle for-

lü*:>U

la nge Kjæden af dem, som de henfarne have knyttet til dette nu saa øde og vemodvækkende Sted.

*

Blandt de Kristne, som havde samlet sig omkring Paulas og Petrus, da disse paa det romerske Torv anraabte Gud om at vidne mod Simon Undergjøreren, var en gammel Mand, som Folket med Ærbødighed hilste, thi han var en af Roms ypperste Borgere, og den brede Purpur-bræmme paa lians Toga tilkjendegav hans Vandighed som Senator. Han hed Pudens.

Med ham havde paa Torvet indfundet sig to smukke Jomfruer, hans Døtre Pudentiana og Praxedes, samt hans tvende Sønner Novatius og Timotheus. Efter atPriska ogAqvila havde forladt Rom, havde Pudens givet Petrus et Fristed i sit Hjem, thi Senatorens Øjne vare blevne opladte for Kristendommens Sandhed, og han og hans Børn havde med Glæde modtaget Daabens Bad. Ofte samledes de Kristne til Gudstjeneste og Kjærlighedsmaaltid i Pudens's Hus, og man saa' da den højbyrdige Mand glad og ydmyg i Kredsen af fattige Haandværkere og Slaver, hvem han gav Brodernavnet, og fra hvis Læber han modtog Brodernavnet.

Pudens var Gammel-Romer og Republikaner. Det skjulte han ikke og havde derfor længe daglig ventet Døden paa Kejserens Bud. Men Nero. lunefuld skaansom i sin Grusomhed, sparede ham•245

endnu. Før Pudens blev Kristen, havde han med Fortvivlelse skuet Romerfolkets stedse dybere sædelige Forfald, og skjønt Republikaner, troede han ikke paa Muligheden af en Republik. O m 11 i a ruunt, Alt stormer mod Fordærvelsen, det var hans Verdensanskuelse. Men nu saa' han atter med Sejrsvished Fremtiden i Møde. thi han havde fundet den menneskelige Friheds ug Ligheds eneste men urokkelige Grundvold: Broderskabet i Kristus.

Hr

Ikke langt fra den store guldskinnende Basilika Maria Maggiore, et af det nye Roms ypperste og pragtfuldeste Gudshuse, skjuler sig i en Tværgade en liden fordringsløs, men mærkelig Kirke, kaldet S:ta Pudentiana, mærkelig ikke mindst derved, at den er den ældste i Rom. Ikkun Kirken Pietro in vincoli gjør den. hvad Alderen angaar. Forrangen stridig. Man stiger ad Trapper ned til S:ta Pudentianas Forgaard; den ligger som i en Dal, fordi Jorden rundt omkring den har højnet sig. Aaihundrede efter Aarhundrede. med nye Lag.

Første Gang, jeg opsøgte den, tonede den skjønneste Sang mig i Møde. Alle Kirkens Vinduer vare blændede, for at lukke Dagslyset ude; Voxlys brændte paa Højalteret og i Kandelabrer; Præster i Højtidsskrud bukkede, nejede, knælede * og mumlede henne i Koret, og en Menighed, derfor største Delen bestod af Børn og Kvinder, lyttede med Henrykkelse til en firstemmig Sang fra et af Sideskibene, fremfor Alt til en frisk og klangfuld Drengesopran, uden. saavidt jeg mærkede, at hellige Altertjenesten den ringeste Opmærksomhed.

Kirken S:ta Pudentiana, saaledes kaldet efter Senatorens Datter —• en anden Kirke i Nabolaget bærer Navn efter Søsteren Praxedes — er bygget paa den Tomt, hvor Pudens's Hus stod. En Del af Mosaikgulvet i Kirkens Sideskib har tilhørt Atriet i Senatorens Palads. Murene til Krypten ere Levninger efter den Therme, som Sønnen Novatius lod opføre i det fædrene Hjem. Paa Alteret i et af Venstreskibets Sidekapeller staar en Urne, som skjænkedes til Kirken af Kardinal Wiseman; i den forvares de tilbageblevne Stykker af det Træbord, ved hvilket Apostelen Petrus forrettede sin første Messe i Pudens's Hus og uddelte Brødet og Vinen til de Troende.

Et andet, men $if Tiden aldeles uberørt Træbord. som ligeledes har tilhørt Pudens's Hus og tjente Petrus i samme Øjemed, tindes i den store Laterankirke og benyttes der endnu som Alter; men kun Paven tør forrette Messen ved det. og dette kun i Følge en særlig Ret, thi Altrene i de romersk-katholske Kirker skulle alle, paa denne ene Undtagelse nær, være af Sten, i Overensstemmelse med den kanoniske Ret og Liturgiens Forskrifter.•247

Dersom man kan licle paa Sagnet, saa er ogsaa Pudens's rigtsmykkede Senatorstol kommet til Efterverdenen, skjønt den nu er unddraget Alles Blikke. For bedre at beskytte den imod Tidens Tand, lod nemlig Pave Alexander VII den indeslutte i den Stol af forgyldt Bronce, som man ser i Peterskirkens Højkor, baaret af lire Billedstøtter, der forestille to Lærere i den latinske og to i den græske Kirke.

Mosaikerne i S:ta Pudentianas Højkor ere fra det 4de Aarhundrede og regnes til de i kunsthistorisk Henseende mærkeligste i Rom. De forestille Kristus, Apostlerne og de tvende Søstre Pudentiana og Praxedes, begge med Martyrkroner i Hænderne. Thi i Følge Sagnet maatte ogsaa de lide Døden for deres Tro.v.

Nero og- lians Elskerinde.

Da Paulus havde opholdt sig to Aar i Rom, fandt endelig Dommen i hans Sag. Cæsars Domstol havde undersøgt alle de mod ham opstillede Anklagepunkter og fundet dem ugrundede. Paulus var fri.

Med Petrus havde han ofte talt om Rejser i det fjerne Vesten, om den Pligt, der syntes at paahvile dem, at bringe det glade Budskab til den kjendte Verdens yderste Grænser. Nu. da hans Lænker vare løste, kom Apostlerne overens om at omgjorde deres Lænder og bryde op. Petrus til Aqvitanien. Paulus til Hispanien Petrus indsatte Linus til Forstander for den romerske Menighed, et Kjærligheds- og Afskeds-maaltid holdtes i Pudens's Hus, og ledsagede af deres Brødres og Søstres Velsignelser greb de Vandringsstaven og drog afsted.

Et talrigt, trosstærkt, af gode Hyrder vogtet•249

Broderskål) lod de tilbage — de anede ikke til hvilken Skjæbne.

Samme Dag som Petrus og Paulus drog ud igjennem Porta Ostiensis, sad Nero paa en Balkon i Kaligulas Palads paa Palatinerbjerget, i Samtale med sin Bygmester Celer.

Cel^r var en Kunstner efter Kejserens Smag. Om han havde Øje for det Store og Rene i Hellas's Kunst, vide vi ikke, men Sans for det Nette, det Pirrende og Glimrende havde han og forenede dermed en Stræben efter det Store i ydre Forstand, efter det, der vækker Forbavselse ved kæmpeagtige Forhold og vældige Former. Naar hans

kunstneriske Syner ikke vare Kabinets-stykker, vare de Feberdrømme, hvis Virkeliggjørelse udæskede al menneskelig Magt. Paladser med himmelstormende Bjælkelag, som bleve baarne af Søjleskove og atter selv højt oppe i Luften bar Klipper, der vare udhuggede til Billedstøtter — Perspektiver, der tabte sig i en Uendelighed af Kolonnader — Vandspring, der kastede hele Floder som Draaber op i Luften — Marmorbassiner med Øer og Roskibe — en Verden af Guld, Elfenben og Perlemor, af Jaspis og Marmor, smykket med de ypperste Kunstværker af Polygnotus's, Parrhasius's og Apelles's Pensler, af Fidias's. Skopas's og Praxiteles's Mejsler — saaledes var det Syn, han fremtryllede fur Ivej-•250

seren, medens de skuede ud over Forum. Kapi-tolium og Esqvilinus.

Nero lyttede med større Henrykkelse, jo løsere Tøjler Kunstneren gav sin vilde Indbildningskraft.

..Men véd du," vedblev Celer, ..véd du. Cæsar, hvad jeg ser derhenne højt over Huse og Templer? Jeg ser en Gudepande, paa hvis Tindinger Skinnet af den nedgaaende SoJ endnu tøver, efter at det er slukket over Roms Høje. Jeg ser en Kæmpestøtte, hvis Lige Verden endnn aldrig - har skuet, og mod hvilken Faraonernes Kolosser ere Dværge. Støtten er mit Palads værdig. Den bærer dine Træk. Panden, hvorfra Solskinnet ikke vil vige, er Neros. — Men", tilføjede han med et Suk, „alt dette er en Drøm — —"

„Som skal blive til Virkelighed." afbrød Kejseren ham.

..Det Løfte ventede jeg af dig." udbrød Celer. ..Jeg kan ikke drømme dristigere, end du kan udføre det. Men desuden: hvorfor er du Kejser, 0111 ikke for at øve StordaadV Tusinde Huse og Templer maa rives ned for at gjøre Plads til dette eneste Palads — Cæsar Neros gyldne Hus — men din Villie er Lov og

din Magt grænseløs."

* *

*•251

Nogen Tid derefter — det var den 19 Juli i Aaret 64 — udbrød i Rom en Ildsvaade, som skaffede mere end tilstrækkelig Plads for Neros paatænkte Kejserborg, thi i Løbet af otte Døgn lignede Verdensstaden et Kæmpebaal. Ti af dens fjorten Kvarterer nedbrændte, og Kunstskatte af unævneligt Værd gik tabte. Vinden, der blæste fra Havet, drev de uhyre Røghvirvler, formede til underlige Skikkelser, hen imod Apenninerne, og Folket, som saa' det, sagde med Skjælven: „Roms Skytsaander fly herfra."

Den Nat. da Flammerne rasede værst, stod i Følge Sagnet Nero paa Tinderne af et højt Taarn og nød Skuespillet.

Han kunde ikke noksom prise dets overvældende Skjønhed. Jord. Vand og Himmel stod i Luer. Byerne og Slottene paa Skraaningerne af de Bjerge, som omgive Roms Horizont, kunde midt om Natten ses tydeligere end om Dagen, og paa de højeste Toppe syntes den evige Sne blandet med røde Lavastrømme. Op fra de i Røg og Flammer indhyllede Husmasser steg Larmen af Millioner Stemmer, ligesom der midt i Ilden havde staaet et Kæmpeslag imellem Roms Legioner og alle Barbarers samlede Magt. Beruset af dette Syn, raabte Nero paa Sangerkaabe, Lavrbærkrans og Citlier og sang med satanisk Begejstring en Sang om Trojas Undergang.

Mellem Monte Cavallo og Trajans Torv hæver aig et Taarn, som Folket kalder Torre di Nerone,fordi Kejseren derfra skulde have betragtet Uranden. Dog er dette Taarn fra en langt yngre Tid.

Kunde man uden at besidde Idealitet og Hjerte være en sand Kunstner eller blot Kunstdommer — vilde skarp Iagttagelsesevne, udstrakt Kjendskab til Kunstens Frembringelser, gjennem-forlinet Smag og vidtdreven teknisk Færdighed være tilstrækkelige dertil — da havde Kejser Nero været, hvad han satte sin eneste Ære i at kaldes. Han saa' Alt, tilsidst sin egen Død, fra et æsthetisk Synspunkt Den mest abstrakte Æsthetik, blottet for alt sædeligt Indhold, var bleven Kjød og Blod i denne Mand. Derfor var han et Uhyre.

Men da Branden var slukket, stod Mennesker i Hundredetusindvis uden Tag over Hovedet, og da man mærkede, at de rygende Grushobe paa den Esqvilinske Høj ryddedes til Side for at give Plads for et kejserligt Palads, og da man hørte, at dette skulde omfatte en stor Del af de nedbrændte Stadsdele, da rettede Folket sin Mistanke om

Mordbrand meget højt. da voxede der en truende Sindsstemning op. som bestandig blev dristigere og dristigere, saa at man oppe paa Palatiner-Bjerget kunde høre Stemmer, dernede fra det romerske Torv raabte: ..Ned med den store Mord!»rænder!"

Nero vidste dog Udveje til at lede Folkets Vrede ad en anden Kant. Der fandtes jo i Rom en Sekt. om hvis lyssky, hemmelighedsfulde Skikke•253

der gik saa mange underlige Fortællinger og mistrovækkende Rygter. Skylden for Branden kastede Kejseren paa denne Sekt, paa de Kristne. De slæbtes i Hundredevis for Domstolene, og skjønt der ikke kunde afpresses dem noget Bevis for Anklagens Sandhed, talede de dog saadanne Ord om en guddommelig Straffedom over en syndig Stad, at de dømtes skyldige til de grueligste Straffe. De iførtes vilde Dyrs Huder for at sønderslides af Hunde; de korsfæstedes, de indsyedes i tjærede Sække og ophængtes paa Lygtepæle for at oplyse de orgiske Fester, som Kejseren fejrede i sine Haver paa Vatikanus. eller de natlige Cirkusforestillinger, som han gav for at holde Folket i godt Lune. Men skjønt Folket var opdraget til Blodtørst, og skjønt det var overbevist om de Kristnes Brøde, kunde det ikke bevæges til at tiljuble disse Grusomheder sit Bifald. Det tav. Ja Mangen græd Medliden-hedstaarer over Cæsars og hans fejge Dommeres Ofre.

* *

Det varede nogen Tid. inden Nyhederne om Roms Brand og Hjemsøgelsen af dets Kristne naaede de fjerne Landsdele, hvor Petrus og Paulus saaede Herrens Sæd. Det var hjertesønder-rivende Efterretninger for Apostlerne, men alligevel et Sejrsbudskab, thi den store Mængde af de Dømte var rolig gaaet Dødens Kval i Møde•254

og havde efter Mesterens Exempel af inderste Hjerte bedet til Gud for sine Bødler. Og da Apostlerne. hver paa sit Sted, hørte det. fornam de i sig Engles Røst, som sagde: „Op til Rom! der venter Herlighedens Krone ogsaa eder."

De drog afsted, og deres Veje førte dem sammen ved en af Stadens Porte. Der hilste de hinanden med Broderkysset og læste i hinandens Aasyn Bevidstheden om, at de nu gik for at

vidne sidste Gang for Herren med deres Blod

*

En Dag gav Nero en Fest i sin Hofcirkus paa Vatikanus. Arenaen var langs hele sin Rundkreds smykket med Billedstøtter, og i Midten rejste sig den fra den ægyptiske Stad Heliopolis hentede store Obelisk, som nu i tre hundrede Aar har staaet paa den statelige Plads foran Peterskirken.

Ved Obelisken, i Skyggen af et viftende Silketag, tog Kejseren og hans Venner rigelig til sig af ædel Vin. Nero sang, lo og strøede Indfald rundt om sig, thi, ligesom Ivaligula, var han et opvakt Hoved. Under Skjæmt og Latter bort-gav lian til Yndlingene omkring sig Feltherre-værdigheder, Prætor-, Konsul- og Senator-Rang, Prokonsulater og Statholderpladser. De vagthavende Prætorianere, som kjendte det liøje Drikkelags Smag, havde i Cirkus sluppet en Mængde af Roms venale Skjøiiheder ind, som gjerne s am-•255

ledes der, hvor Kejseren var, for at faa et naadigt Blik trå hans Øje. DisSe Damer sad i deres Bærestole et Stykke fra den kejserlige Kreds og viftede sig med Solskjærme. Nero og hans Gjæster morede sig med at tilkaste dem alt det Sølv og Guld, hvorunder Bordene bugnede, og da Bordene vare plyndrede, aftog man Ringe, Arm-baand og Diadem og lod det gaa samme Yej.

„Leve Dyden! Ned med Lasten!" raabte Nero.

„O, du Senekas værdige Discipel!" spøgte hans Drikkebrødre.

„Leve Dyden!" skreg Nero, „— men jeg kjender ingen anden Dyd end Oprigtigheden, som kun er et dumt ærbart Navn for Frækheden. Ned med Lasten! — men jeg kjender ingen anden Last end Hyklerens, og enhver anden Dyd end den, jeg har nævnet, er Hykleri."

„Store Filosof!,w raabte Gjæsterne leende.

Men nu tav Kejseren pludselig, og hans Blik standsede ved en ung Pige, som stod imellem de andre kvindelige Tilskuere. Hun hørte dog ikke til deres Klasse, thi hun bar en simpel Klædning, og hendes Ansigtstræk vidnede endnu om Barnets Uskyld. Hendes store sorte Øjne skuede med Bestyrtelse paa Omgivelserne.

„Hvor hun er skjøn!" raabte Nero; „det er jo en Dryade fra Idas Skove. Pige, kom herhen!•256

Kejseren vinkede liende til sig. Hun kom.

„Hvad vil du, Cæsar?" spurgte hun.

„Barn, hvad hedder du?"

..Jeg hedder Picerna."

..Hvem er din Fader?"

„Min Fader er Soldat, han er Centurion. ---Men vil du nu ogsaa svare paa et Spørgsmaal?"

„Paa tusinde fra dine Læber."

„Har du. Cæsar, eller har min Fader

Ret?"

..Hvori adskille sig da mine og din Faders Tanker?"

„Du siger, at der gives ikke mere end én Dyd: Oprigtigheden. Min Fader har talt til mig om tiere Dyder og iblandt dem 0111 Kjærligheden til Fædrelandet, om Troskaben mod Fanen og den Ed. Soldaten har svoret Cæsar, om Krigerens Mod til at dø paa sit Skjold. Cæsar, mener du. at ogsaa disse Dyder ere Laster, saa sig det aabent til dem. som nu underkaste sig Savn og Døden for dig!"

Nero tav og blegnede. Han saa", at Pigens Øjne udtrykte Medynk med Verdens Enevolds-herre, og han var nær ved at kaste sig i Støvet for hende.

Picerna vendte sig om og gik. Da hun var kommet til sit ensomme fattige Hjem. brast hun i Graad. Den stakkels Pige havde faaet et Hjertesaar. Hun havde i Kejserens endnu smukke257

Træk læst Blueisens Overraskelse, og denne i Sandhed utrolige Aabenbaring, dette Jærtegnhavde overvældet hende. Hun følte, at hun elskede Tyrannen.

Det er en sørgelig Historie. Picernas. Lad os da omtale den ganske kort. Det er jo klart, at Nero og hun maatte gjense hinanden. Kejseren fordrede det, og hendes eget Hjerte ønskede det skjælvende. Det er ogsaa tydeligt, til hvilken Side Sejren skulde hælde. Hvad et saadant lille Pigebarn drømmer om Muligheden af at forædle en Nero, er jo Skum paa Vand.

Men en Dag vendte Picernas Fader tilbage fra et ærefuldt Felttog, ærefuldt derved, at der endnu i den romerske Hær fandtes Veteraner som han, aandelige Sønner af den gamle Republik. der endnu nærede de republikanske Forestillinger, at Hæder er Mandens Ære og Kyskhed Kvindens. Hans trofaste Hustru var død. hans tre Sønner vare alle faldne paa Valpladsen, nu ejede han ikkun Datteren til sin Alderdoms Trøst.

Neppe var han med sin Legion traadt indenfor Roms Mure, før man sagde til ham: ,.Du Lykkelige, den største Ære venter dig. thi Pi-cerna har fundet Naade for Kejseren."

Det sortnede for hans Øjne, da han hørte

Romerske Daae.

17•258

disse Ord. Og da lian traf Picerna, sagde lian: .,Datter, vælt en Byrde fra din Faders Skuldre! Du kjender Rygtet, som flyver her omkring. Sig. at det er Løgn. og jeg skal græde af Glæde og velsigne dig!"

..Fader," sagde Picerna og faldt til lians Fødder, „din Datter er skyldig. Tilgiv hende!"

„Jeg tilgiver dig. men kan ikke overleve det," sagde den gamle Soldat. „Ve mig, at en Slægt, hvori alle Mænd liave været tapre og alle Kvinder kyske, skulde ende saaledes!"

Og han gjorde sine Knæ fri for den grædende Datters Arme, forbød hende at følge sig og gik.

Samme Aften fandt man ham med gjennem-boret Bryst et Stykke fra den Ardeatinske Vej, ved hans Hustrus Grav.

Efter at Picerna havde gjenset ham som død. vankede hun hele Natten som vanvittig igjennem Roms Gader. Da hun længe havde flakket saaledes om uden Maal og uden Tanker, standsede hun og trak Vejret ved Døren til et ubekjendt Hus. Derinde hørtes en Røst, ligesom af En, der læste, og hun fornam disse Ord:

„Vor Herre Kristus siger: Kommer til mig, I som ere bedrøvede og lide Møje! Se. mit Aag er gavnligt og min Byrde let!"

Picerna hørte Ordene, men de tabte sig i•259

i hendes forvirrede Hjerne. Hun gik videre. Morgenen gryede. Og Tilfældet førte hende atter fil den samme Dør. Hun hørte da igjen den samme Røst, som sagde:

..Herren Jesus Kristus har Bod for syge Hjerter. Han oprejser Faldne og forlader Syndere."

Nu fyldtes Gaden af Vaabenklang og Hestetrampen. Nero, som kom tilbage fra en Udflugt i Albanerbjergene, red med et glimrende Følge forbi. Han saa' Picerna, holdt Hesten an, strakte Armen ud og raabte:

„Min Elskede!"

I dette Øjeblik aabnedes ogsaa Døren til det ubekjendte Hus, og paa dets Tærskel stod Paulus.

Pigen saa" paa ham og saa' paa Nero. Hun syntes at vakle, indtil hun hurtig vendte sig til den jødiske Fremmede og sagde:

„Er det dig, som kjender ham, der har Bod for syge Hjerter, ham, der oprejser Faldne og tilgiver Syndere?"

„Det er mig."

„Naade da: frels mig!" Og Pigen omfavnede Apostelens Knæ.

„Picerna!" udbrød Kejseren. „Hvad vil dette sige? Hører du mig ikke?"

„Frels mig!" raabte Pigen og skjulte sit Ansigt i Apostelens Kappe.

„Cæsar," sagde Paulus med bydende Stemme,

17*„dette Barn er sygt. Stil dig ikke mellem hende og Lægen!"

Og Apostelen bøiede sig over den Ulykkelige og hviskede: ..Jesus Kristus skal gjengive dit Hjerte Fred!"VI.

Herre, hvorhen gaar du?

Nogle Dage efter det ovenfor skildrede Optrin indfandt væbnede Retsbetjente sig i Petriis's og Paulus's Boliger, grel) Apostlerne og slæbte dem under Hug og Slag til det Mamer-tinske Fængsel.

I Rom gik blandt Menigmand mangt et Rygte om dette Fængsels Rædsler, og de, der kjendte noget til det, gjendrev ikke disse Rygter.

Det Mamertinske Fængsel eller Tullianum, som det ogsaa kaldtes, fandtes og lindes endnu den Dag i Dag ved Foden af den kapitolinske Klippe, tæt ved det romerske Torv. Den Sukkenes Vej, som førte derhen, gik i Trappetrin et Stykke op ad Skraaninger! til en Jernport, som, én Gang lukket bag en Fange, sjeldent aabnedes for ham, før han bragtes til Retterstedet, saafremt lian da ikke allerede var taget af Dage i Fængslet ved Hængning eller Sult.•262

Gjennem denne Port førtes Apostleme ind i et Kammer, hvis kolde stukbeklædte Vægge omgaves af Stenbænke og bar fordringsløse Fresker, malede af en eller anden Haandværket*, der vel ikke havde tænkt paa den skjærende Modsætning, hvori de glade Æmner, han havde valgt for sin Pensel, stod til Stedets Natur og dets ulykkelige Gjæsters Sindsstemning. Midt i Gulvet var der et firkantet Hul, gjennem hvilket Fangerne ad en Stige førtes ned i en mørk og fugtig Fængselshvælving, det egenlig saakaldte Mamertinske Fængsel, opført, som man tror. i den romerske Kongetid, henimod 700 Aar før Kristus. Her mødte dem paa Ny i Gulvet et lignende Hul, som gabede over det gyselige Tullianum, en snever og lav Hvælving, ..rædselsfuld". siger Historieskriveren Sallust, „ved Snavs, Mørke og Stank". Blandt de Mange, der i denne Dødens Hule have draget deres sidste Suk. omtale Roms Aarbøger den afrikanske Konge Jugurtha samt Katilinas ^Medsammensvorne. Lentulus og Cetegus.

Ni lange Maaneder skulde Apostlerne forblive i denne Hule. medens de afventede Dødsdommen. De vare ikke alene der. Mere end 40 andre Ulykkelige delte deres Skjæbne. Blandt dem vare mange store Forbrydere, men ogsaa mange Uskyldige, faldne som Ofre for Neros Mistanke eller hans Yndlinges Had.

Det var en unævnelig Elendighed, som Apost-•263

lerne forefandt omkring sig. De til Vægge, Piller og Gulv fastlænkede Fanger fyldte det dybe Mørke med Sukke, Klager, Graad og Forbandelser. Under den stumme Fortvivlelse, hvortil Andre hengav sig, rugede ikke mindre grusomme Sjælekvaler. Men — hvad Ingen udenfor disse Mure kunde ane — Rædslerne derinde forvandledes efterhaanden til Taalmodig-lied. til Ro, til Glæde og til Jubel.

Apostlerne havde talt styrkende Ord til deres Medfanger, lært dem Guds Veje, opfordret deni til at bede med sig, og Bønnens Magt adsplittede efterhaanden de Dødens Skygger, som havde lejret sig over deres Sjæle. Med hver Dag forenede bestandig Flere og Flere sig i det hengivne: „Ske din Villie som i Himlen saa og paa Jorden!" og i det fortrøstningsfulde: „Vend dit Aasyn til os og vær os naadig!" — og tilsidst fandtes der Ingen, som ikke følte sig fri i sine Lænker, naar han med de Andre hævede sin Røst for at lovsynge Ham, Frihedens Gud.

Fangevogterne — de lied Processus og Martinianus — hørte med Forbavselse frydefulde Psalmer om Kristus, der havde overvundet Døden, stige op af det forpestede Svælg. De lod Petrus og Paulus hente op og piske, til Straf fordi de havde forvandlet det værste af alle Fængsler til et Fredens og Haabets Hjem. En af Bøddelknægtene stødte derunder Petrus's•264

Hoved voldsomt imod Stenvæggen, og endnu viser mander, hvor dett» skete, Mærker i Muren ligesom efter et menneskeligt Ansigt. Det varede dog ikke længe, før ogsaa Processus og Martinianus bleve grebne af den fra Apostlerne udstrømmende hellige Aand og istemte Fangernes Lovsange. Op af Gulvet i „Tullianum", tæt ved den Pille, til hvilken Paulus og Petrus vare lænkede, udsprang der en klar Kilde, hvori de døbte deres Vogtere og Medfanger.

sjs

Det Mamertinske Fængsel — fra hvilket man nylig har opdaget en underjordisk Gang. der fører ind under Trajans Torv — er af Folket i Rom mest kjendt under Navnet S. Pietro in c ar c ere. Gaar man fra det romerske Torv forbi Septimus Severus's Triumfbue, ser man paa venstre Haand, nær ved Mundingen af Marforio-Gaden. et Kapel, over hvis Dør der er malet et Gittervindue og bag ved dette de tvende Apostler med deres sædvanlige Symboler, Petrus med Nøglen, Paulus med Sværdet Det lille Kapel er tillige Krypte til en Kirke, S. Guiseppe de' Falegnani. som rejser sig umiddelbart ovenover paa den kapitolinske Klippes Skraaning. Ofte førte min Vej mig der forbi, og aldrig var jeg derinde, uden i Kapellets forreste Rum at finde knælende Kvinder. Et•265

Jerngitter skiller Forrummet fra det Indre, hvis Mørke jeg ved en eneste Lejlighed saa", om ikke forjaget, saa dog fortyndet ved Skinnet af nogle Voxlys, der brændte paa Alteret, hvor en stille Messe da forrettedes. Det er den øverste Fængselshvælving, den Mamertinske. Fra Forrummet fører en Trappe til den nederste Hvælving, den Tullianske. Ved Nedgangen ses en latinsk Indskrift fra Kejser Augustus's Tid. Hvælvingerne ere byggede af vældige Travertinblokke uden Murkalk, og i Særdeleshed vidner den Maade, paa hvilken den Tullianske er

opført — ved vandret lagte og over hverandre fremskudte Stene — om en meget høj Alder. Oldforskerne tro, at Tullianum har været et Vandværk, en med Roms ældste Fæstningsværker sammenhængende Brønd, bestemt til at sikre Stadsdelen paa Kapitolium frisk Drikkevand. Kilden dernede vilde da være meget ældre end Apostlernes Tid. Dog det er med det fromme Sagn. indlemmet i Kirkens Tro, vi her have at gjøre, ikke med 4e Lærdes Undersøgelser. En Äang om Aaret, nemlig efter Midsommer, naar den store Ottedagesfest til Petrus's og Paulus's Ære fejres i Roms. fornemste Kirker, gjenlyder ogsaa det gamle Fængsel af herlig Sang. En Messe af Palestrina udføres da der af det pavelige Sangerkor i Overværelse af en Mængde Prælater i Højtidsskrud, og til de Troende uddeles da•266

Vand til at drikke fra den hellige Kilde i den Tullianske Hvælving.

Petrus, Manden med den klippefaste Tro, havde, som vi Alle vide, Øjeblikke, da hans aandelige Mod fuldstændig svigtede ham. I jødiske Venners Nærværelse hændte det, at han undsaa sig for at sidde til Bords med græske Trosfæller; ja. sin egen Herre og Mester fornægtede han jo. da han en Gang saa' sig omgivet af Mennesker, for hvem Frelseren var en Oprører og hans Lære Daarskab. Tusinde Gange Tusinde gjøre som han, idet de for Menneskeyndest eller af Menneskefrygt fornægte deres Hjertes eller deres Tankes Idealer; men hvor mange ere de, der i Lighed med Apostelen bittert græde over deres Svaghed, der i Angerens Taarer finde et Bad til Sjælens Styrkelse og gaa ud .af Nederlaget med en hærdet Villie til at kæmpe og lide for deres OverbevisningV

Efter ni Maaneders Forløb faldt Dommen. Paulus og Petrus vare. som Høvdinger for den foregivne Mordbrændersekt, dømte til Døden — Paulus til at henrettes med Sværd, thi han var romersk Borger og som saadan fritaget for beskæmmende Dødsstraf. Petrus derimod til at lide den vanærende Korsfæstelse, vanærende i Romernes Øjne, men omstraalet af Glans i «le•267

Kristnes, fra det Øjeblik Herren opgav sin Aand paa Korsets Træ.

Natten f'ør den Dag, da Retsbetjentene, som skulde overbringe Dommen, ventedes, laa Petrus vaagen, greben af Uro og hældende sin feberhede Pande mod Pillen, til hvilken han var lænket. Paulus, der havde sovet en Stund, var vaagnet og holdt Vennens Haand i sin. Pludselig stod Fangevogterne Processus og Martini anus for dem, løste deres Lænker og sagde til dem: „Flyr! Portene staa aabne! I Morgen er det for sent. For dfe og alle Brødrene ere eders Liv for dyrebare, til at Tyrannen maa tage dem. Herrens Engel har forhen løst eder af Lænker og Fængsler. I Herrens Navn ere I ogsaa nu fri!"

Da Petrus hørte dette, sprang han op. Fly! lød det rundt om ham; fly! raabte i dette Øjeblik hans eget skjælvende Hjerte. Dødsangest omtaagede hans Sanser — — og da han igjen kom til Besindelse, fandt han sig paa en øde Gade langt fra Fængslet, med en skytung Nattehimmel over sig, fra hvilken Regnen, jaget af heftige Vindstød, styrtede ned i stride Strømme, medens Stormens Stemmer syntes at gjentage Opfordringen: Fly, fly!

„Broder Paulus!" raabte Petrus med dæmpet Røst, men Ingen svarede. Paulus var ikke med ham. Var Paulus blevet i Fængslet og havde forsaget den tilbudte Frihed, eller var han flygtet:2G8

ad en anden Kant? Petrus vidste det ikke, og hans feberbrændende Hjerne, hans bankende Hjerte nægtede ham at tænke videre derover. Pisket fremad af Selvopholdelsesdriften og uden at standses af de Saar, som Lænkerne havde gnavet i hans Lemmer, var han ilet over det romerske Torv og Velia og ind i Snevringen mellem det Palatinske og det Coeliske Bjerg. Nu laa foran ham en Gade, som førte til Capena-Porten og den Appiske Vej. Endnu nogle Minutter og han vilde have Stadsmuren bag sig. Stormen, Plaskregnen og Mørket begunstigede hans Flugt. Gaderne vare folketomme, Vagterne syntes at have overladt det til de vrede Naturmagter at vaage over den sovende Stads Sikkerhed.

Petrus ilede forbi et Isistempel, da Klædet, som var bundet om hans saarede Ben. løsnedes, faldt af og af Stormen førtes til en vild Rosenbusk. hvor det. i Følge Sagnet, den følgende Morgen fandtes af en kristen Kvinde, en af Apostelens Disciple. Stedet, hvor dette skete, vises ogsaa. Paa den øde Via di Porta Sau Sebastiano, nær ved de uhyre Ruiner af Kejser Karakallas Thermer og paa et forsvundet Isistempels Tomt, ligger en ældgammel, af Romere saavel som af Fremmede saa godt som glemt, men alligevel mærkelig og inderlig tiltalende lille Kirke.

S. Nereo ed Achilleo. der blandt Andet forvarer Gregor den Stores Bispestol. I de•269

ældste Optegnelser kaldes denne Kirke Titulus fasciola^ til Minde om den Forbinding (fascia), som Apostelen Petrus her tabte. Martyrerne, efter hvem den senere opkaldtes, ere ikke begravede her, men i Flavia Domitillas underjordiske Kapel, der opdagedes paa den Ardeatinske Vej, og som man var i Færd med at udgrave, medens Forfatteren til disse Linier opholdt sig i Rom.

Da Petrus endelig var naaet udenfor Stadsmuren, sagtnede han sin Gang. Regnen var hørt op, de ilende Skyer flokkede sig sammen i Øst, og fra den opklarede Del af Himmelhvælvingen faldt et blegt Stjerneskjær over Gravmindesmærkerne, som paa begge Sider kransede den Appiske Vej.

Han havde saa omtrent tilbagelagt tolv Minutters Vej fra Staden, da han syntes at se et underligt Skin, der kom hen ad Vejen og langsomt nærmede sig.

Det lignede hverken Skinnet af en Fakkel eller af en Lygte. Det havde sin egen Glans, som kunde sammenlignes med fortættet Stjernelys, med Mælkevejens Skin paa Nordens Himmel, og det dannede en Halvring, som Glorien omkring et helligt Hoved.

Petrus standsede forbavset.

Efterhaanden som Glorien nærmede sig, tog•270

den af i Klarhed, men tydeligere og tydeligere viste sig Omridsene af en menneskelig Skikkelse, der vandrede ad Staden til.

Skikkelsen, som bar en Kappe, gik paa den modsatjte Vejside af den, paa hvilken Petrus stod, og syntes at skride forbi, uden at være blevet ham vår.

Men da den Ubekjendte endnu havde gjort nogle Skridt, vendte han sig om. Petrus, hvis Blik ikke havde kunnet løsrive sig fra Fremtoningen, gjenkjendte denne Bevægelse. Saaledes havde Jesus vendt sig om og set paa ham den Nat, da han i Ypperstepræstens Gaard for tredie Gang havde fornægtet sin Herre og Mester.

Apostelen ilede derhen. Hans Øjne vare opladte, han saa' for sig ham, hans Lærer og hans Salighed, saaledes som han havde set ham ved sin Side, da de vandrede sammen i Jødeland og Galilæa. Han gjenkjendte dette bedrøvede og mildt bebrejdende Udtryk, dette af guddommelig Godhed lysende Blik, som efter den tredie Fornægtelse saa uudslettelig havde fæstet sig i hans Sjæl. Uudsigelige Følelser stormede ind paa ham. Han greb i Jesu Kappe og raabte:

„Herre, hvorhen gaar du? (Domine, < I v o vadis?)"

Jesus svarede :

„Jeg gaar til Rom for endnu en Gang at korsfæstes."

Da sank Petrus til hans Fødder:•271

„Herre," sagde han, „tilgiv mig! Du kjender min Svaghed. I Nat har jeg atter fornægtet dig. Læg nu din Haand paa mit Hoved og lad mig græde ud ved din Fod! Da skal Dødsangsten, som overvældede mig, forsvinde, og jeg skal vise mig Kronen værdig, som du i Naade vil skjænke mig."

Og Petrus græd ud hos sin bedste Ven og følte hans Haand med Sjælefredens og Velsignelsens herlige Magt hvile paa sit Hoved.

Da Apostelen styrket og beroliget rejste sig op, var Jesus ikke længer synlig. Stormen var taget til paa Ny og jog fra Havet sorte Skymasser ind over Tiberdalen. Regnen faldt atter i stride Strømme. Men Apostelen følte, at Herren, om end usynlig, var hos ham, og denne salige Følelse forlod ham aldrig mere.

Petrus rettede sme Skridt tilbage mod Staden og det Mamertinske Fængsel. Han dundrede paa dets Jernport, indtil Vogterne lukkede op, og sagde til dem: „Venner! giver mig nu atter mine Lænker paa! Det sømmer sig ikke for mig at undfly Sejrens Løn!"

Da Morgenen kom. sov han ganske rolig i

sine gamle Lænker, midt imellem sine Medfanger.

* ❖

'f

Do mine, qvo vadis? Herre, hvorhen gaar du'? Saaledes hedder endnu den Dag i Dag Stedet, hvortil Sagnet henlægger dennerr>

Begivenhed. Lige overfor Priskillas Gravmindes-mærke paa den Appiske Vej træffer man et af Tiden ilde medhandlet, lille rundt Kapel, gjennem hvis Gitterdør man over Alteret ser et Bas-relief, der forestiller det her skildrede Møde mellem Frelseren og Petrus. Nogle Alen derfra ligger en Kirke, kaldet Maria delle Piante, i hvilken der forvares et Aftryk i Marmor af de Mærker, som Jesu Fødder siges at have efterladt paa den Appiske Vejs Lavasten, medens Apostelen knælede foran ham.VII.

Apostlernes Død.

Faa ere vel de Fremmede i Rom, som ikke have gjort en Udflugt til Kirken S. Paolo fuori le mnra. Enhver véd, at naar Roms Peterskirke er det største kristne Tempel, saa er dets Pauls-kirke det pragtfuldeste. Kan den førstes uhyre Omfang ikke strax fattes af en Indtrædende — thi Maalestokken tabes saa at sige allerede i Forhallen — saa gjør derimod den sidstes højtidelige Pragt allerede ved første Øjekast sin Ret fuldstændig gjældende. Fra den støvede og solhede Ostiensiske Landevej ser man sig som ved et Trylleslag pludselig forflyttet til en Bygningskunstens Have, fra hvis spejlblanke Jord der hæver sig en Skov af slanke Granitsøjler, og i hvis svale, med Guld og Mosaiker straalende Hvælving Dagslyset kæmper med det brudte Lys fra Sidevinduernes Glasmalerier.

Under Højalteret er Apostelen Paulus's Grav, og Vejen, der fører til og forbi denne Kirke,

var den Vej, som lian gik for at modtage Martyr-kronen.

Er man kommet forbi Porta S. Paolos lialv-l'orfaldne gammelromerske Taarn og den skjønne Gruppe, som Cestiuspyramiden og Stadsmuren danne med den protestantiske Kirkegaards Pinier, Cypresser og Marmormindesmærker, saa kommer man efter et Kvarters Vandring til Afskeds-kapellet. Lidet, fordringsløst og af de sædvanlige Rejsehaandbøger neppe omtalt, tildrager det sig vel kun sjeldent de forbi-kjørende eller ridende Fremmedes Opmærksomhed. Men en Fodgænger, som ikke er gjerrig med sin Tid og som ikke er en Slave af Haandbøgernes Stjerner, standser ganske sikkert foran den ensomme Bygning. dersom der hænder ham. hvad der hændte Forfatteren af disse Linier, at netop som han er naaet dertil, bryder Solen frem fra en Sky og kaster et magisk Skin paa den eneste Prydelse, som Kapellets Ydre fremviser. Denne Prydelse er et Billedhuggerarbejde, som forestiller Apost-lerne Petrus og Paulus, der falde i hinandens Arme. Det Knippe Solstraaler, som faldt paa dem, medens Væggen omkring dem laa i et mat og dæmpet Lys, syntes at udstrømme fra deres Ansigter. En Indskrift gjør nærmere Rede for Arbejdet og viser, hvilken Plads Af'skedskapellet indtager i den Krans af Sagn, som har flettet sig omkring Apostlernes Minde. Indskriften lyder som følger:•275

„Paa dette Sted skiltes St. Petrus og St. Paulus ad, da de gik for at vidne med deres Blod, og Paulus sagde til Petrus: „Fred med dig, du Kirkens Grundlægger, du Hyrde for alle Kristi Lam!" Og Petrus til Paulus: „Gaa i F r e d, dudetGodesForkynder, du de Retfærdiges Vejviser til Frelse!"

Ordene ere laante fra et Brev til Timotheus i Dionysius's, den atheniensiske Raadsherres, foregivne Skrifter.

Sagnet fortæller, at da Petrus og Paulus førtes ud af det Mamertinske Fængsel for at aflives, Paulus paa Retterstedet udenfor den Osti-ensiske Port, Petrus paa Janikulus, da udbad Petrus sig at maatte følge sin Ven et Stykke paa hans Vej, og dette indrømmedes ham af Vagtens Høvedsmand. Og saalunde gik de nu, Side om Side, Haand i Haand, trøstende og opmuntrende hinanden, indtil de vare komne Halvvejen mellem Stadsporten og den

Slette, hvor Paulskirken nu hæver sig, eller med andre Ord til det Sted, hvor Afskedskapellet nu staar. Der gav de hinanden den Fredshilsen. som ovenfor er meddelt, og skiltes efter et ømt Favntag.

Nogle Skridt fra Afskedskapellet stod en grædende Kvinde. Somme sige, at hun hed Le-mobia, Andre, at det var Plautilla, en Matrone, der hørte til den senere kejserlige flaviske Æt, og Moder til Flavia Domitilla, Martyrinden.

' 18*•276

Paulus, der i hende gjenkj endte en elsket Discipel, standsede og sagde: „Søster, glæd dig i Troen, at Døden ikke skiller os ad! Og giv mig dit Slør, saa skal jeg give dig et Vidnesbyrd for denne Tro!"

Kvinden rakte ham Sløret, som Paulus, da han var kommet til Retterstedet, bandt for sine Øjne, inden han knælede og modtog Dødshugget. Nogle Dage efter, saaledes fortæller Sagnet, aabenbarede Paulus sig for sin Trossøster og gav hende det blodige Øjenbind tilbage.

Efter endnu et Kvarters Vandring skred Dødstoget forbi den til Tiberen stødende Slette, hvor nu den pragtfulde Kirke hæver sig til den fattige og fromme Hedningeapostels Ære. Derpaa førte Vejen over de Høje med herlig Udsigt over Kampagnen, imellem hvilke Via ardeatina nuova i vore Dage slynger sig, forbi en Villa, der tilhørte Salvius Otho (den Samme, som blev Neros Efterfølger paa Kejserstolen), og førte tilsidst hen til den indhegnede Blodager.

Den rolige Glæde, med hvilken Paulus talede til Vagten, og den Salighed, der straalede ud af hans Ansigtstræk, havde forundret og grebet tiere af Soldaterne. Og da Bøddelsværdet faldt, og i det næste Øjeblik trende Kilder sprang ud af den skraanende Grønning, som farvedes blodig af Offerets Hoved, da kastede nogle af Soldaterne sig paa Knæ og raabte: ..Denne var visselig en•277

retfærdig Mand, thi Gud har selv vidnet for hans Ords Sandhed!"

Tre af dem. Longinus, Alcestes og Megistus, rakte deres Hænder frem og sagde: „Slutter nu ogsaa os i Lænker og overantvorder os til Dommeren og Døden, thi hvad Paulus fra Tarsus har forbrudt, deri ere ogsaa vi skyldige, idet vi sige: Vi tro paa en eneste Gud, vor Skaber og Fader, og paa hans Søn Jesus Kristus!"

To Dage derefter led Longinus, Alcestes og Megistus Blodvidnedøden paa samme Sted som Paulus.

Paa den Salviske Blodager staar nu Trappistklostret Abbadia delle tre Fontane med sine tre Kirker. I en af dem, S. Paolo alle tre Fontane, vises de trende ovenfor omtalte Kilder og en Søjle, ved hvilken Paulus siges at have været bundet, da han modtog Martyrkronen. Kilderne ligge i ulige Højde over Gulvet og ere prydede med tabernakelagtige Overbygninger af Marmor.

Petrus led Døden samme Dag som Paulus. Efter Afskeden med denne førtes han tilbage til Staden og over Sublicius-Broen gjennem den Traustiberinske Stadsdel op ad Janikulus, paa hvis højeste Top Korset ventede ham.

I Piom gaar det Sagn, som gjenfindes hos den romerske Kirkes gamle Forfattere, at det Ararat, paa hvilket Noahs Ark. Kirkens Forbillede,•278

standsede, da Fimbulflodens Vande sank, ikke var det Armeniske Bjerg af samme Navn, men Janikulushøjen ved Rom, og at Petrus's Kors rejstes netop paa den Plet, hvor den ny Menneskeslægts Stamfader ved Udgangen af Arken havde sat sin Fod. Klippen, paa hvilken Frelsens Skib blev staaende, og Klippen, paa hvilken Menigheden byggedes, bringes saaledes i Forbindelse med hinanden.

Petrus bad om at blive korsfæstet med Hovedet nedad, fordi han ikke ansaa sig for værdig til at dø i samme Stilling som hans Herre og Mester. Bødlerne efterkom hans Ønske. Da skete ogsaa her et Underværk. Man saa" Engle svæve ned fra Himlen og omgive det med Døds-kvalerne kæmpende Blodvidne. De tørrede Angstsveden af hans Pande, hviskede mild Husvalelse i hans Øre og forlod ikke Korset, før Apostelens Aand frigjort fulgte dem til den evige Glæde.

I Kirken S:ta Maria in Trastevere er ved Sideporten indmuret en Marmorsten, som siges at have ligget ved

Petrus's Kors, og hvori man tinder Mærker, der ligne Fodspor. Kirkens Sakristan gjentager det gamle Sagn, at Sporene efterlodes af de Engle, som omgav den døende Petrus. * *

Vejen op til det romerske Golgatha paa Jani-kulus er i vore Dage en af de livligste, Rom frembyder. Lange Rækker af Vogne med Romerinder•279

og Romere eller med engelske og amerikanske Ladyer og Gentlemen ser man i den smukke Aarstid rulle op ad den i Terrasser stigende Gade Via di Garibaldi — i alle større italienske Byer bærer nu en eller anden af de fornemste Gader eller Torve Navnet paa det unge Italiens pletfri Helt — men saa tilbyder ogsaa Pladsen heroppe uforglemmelige Syner: den mest henrivende Udsigt over Tiberdalen, som det paa fortryllende Udsigter saa rige Rom ejer, og desuden den mærkelige Kirke S. Pietro in Montorio, Acqua Paolas mellem antike Søjler skummende Vandfald, Pancrazioporten, hvis Omgivelser endnu bære Mærker af Kugler og Bomber fra Louis Bonapartes forræderiske Angreb paa Rom i Aaret 1849, Strækningerne mellem Pancrazioporten og Belvedere, hvor Guiseppe Garibaldi i Spidsen for en slet bevæbnet Skare af romerske Oldinge, Mænd og Drenge drev den franske Hær under Oudinot paa Flugten, samt Villa Doria-Pamfili med en af de stateligste Parker og skjønneste Blomsterhaver i hele Italien.

Midt i Ivlostergaarden ved Kirken Pietro in Montorio staar et lille cirkelrundt Tempel, opført af Bramante og regnet blandt den italienske Kunstrenaissances reneste Frembringelser. Inde i Templet er et Alter med en Petrus-Statue, og derunder en Kapelkrypte, i hvilken en Munk ved Skinnet af en evig brændende Lampe viser den Fremmede det Hul i Jorden, hvori Petrus's Kors•280

skal have staaet, og gjerne til Minde om Stedet rækker ham nogle Korn af det guldglinsende Sand, som han henter op deraf. Hullet danner med den yderste Nøjagtighed Midtpunktet for den doriske Søjlering, som Bramante har slaaet omkring det af Sagnet helligede Sted.

* *

*

Efter Apostlernes Død samledes de Kristne, som vare fra Østerlandet: Grækere, Israeliter og Syriere, og enedes om, at da Petrus og Paulus havde været deres Landsmænd, saa havde Østerlandet den nærmeste Ret til deres Levninger. De tog derfor Martyrernes Legemer, indesluttede dem i Stenkister og førte dem bort. Men i et Skrift af Gregorius den Store fortælles, at da .de vare naaede til den anden Milepæl paa den Ap-piske Vej, opstod den voldsomste Storm. En rasende Hvirvelvind blæste mod Staden, et Mørke som Vinternattens faldt over Tiberdalen, Tordenen buldrede, og fra forskjellige Sider flammede Lyn saa hyppig over Vejen, som om Keruber havde krydset deres flammende Sværd, for at standse Rejsen og hindre Østerlandet i at tilegne sig Skatte, som kun Verdens Hovedstad og Historiens Midtpunkt var værdig til at gjemme. Thi et nyt Rom skulde jo en Dag regnes for at være Petrus's og Paulus's Værk, og i Fremtidens Bog var det jo optegnet, at Apostlerne skulde overvinde Cæsarerne. Som Tegn paa denne Sejr•281

have i Aarhundreder Petrus's Broncestatue staaet paa Kejser Trajans Sejrssøjle og Paulus's paa Kejser Mark Aurels, og medens Cæsarernes Mav-soleer ligge i Grus eller, som Hadrians, staa berøvede deres Pragt og tjenende andre Formaal, saa hæve Peters- og Paulskirkerne sig imod Himlen, som Kæmpemonumenter over Fiskerens og

Teltmagerens Støv.

* *

*

Hermed afslutte vi disse Sagn. Det er unødvendigt at erindre protestantiske Læsere om. at Sagn og Virkelighed ikke maa tages som Et og det Samme, og at der, hvad Tilforladeligheden angaar, hersker en umaadelig Forskjel imellem hvad vi vide om Apostlerne fra deres egne Breve, saaledes som de foreligge i det ny Testamente, og hvad der er kommet til vor Tid som gamle kirkelige Fortællinger. Det er i det Hele taget, ogsaa i vor granskende

Tid, vanskeligt fra Historiens Flodseng at udelukke Tilløbet af Kilder, som udspringe i den digtende Indbildningskrafts Enge. I de Tider, fra hvilke disse Sagn stamme, gjordes der ikke engang et Forsøg derpaa. At vandre paa den Jord, som havde været betraadt af dem, man havde lært at elske og ære højere end Andre, at indaande den samme Luft og skue de samme Syner som de, men Lidet eller Intet at vide om deres sidste Tilskikkelser her i Livet, hvorledes skulde troende Slægter have kunnet•282

udholde dette, uden at forsøge paa at fylde det tomme Rum med anskuelige Billeder, især da de vare overbeviste om, at det himmelske Skjær, som havde omstraalet den bekjendte Del af de hellige Mænds Livsbane, visselig havde fulgt dem til Gravens Rand og derudover? Saaledes ere mange af disse Sagn i Tidernes Løb spirede op af et usynligt Frø, nedlagt af den fromme Følelse i Indbildningskraftens frugtbare Jord, og have udviklet sig til kirkelige Sagn. Andre ere opkomne paa anden Vis. En eneste Prøve herpaa: Der tindes en gammel Bog. de Klementinske Homilier, som udgiver sig for at være forfattet af den romerske Biskop Klemens i den Menneskealder, der fulgte efter Apostlernes. Den ubekjendte Forfatter tilhørte den jødisk-kristne Retning, som kæmpede mod Paulus's højere Opfattelse af Kristendommen og, med Rette eller Urette, gjorde Petrus til sin Sagfører imod Hedningeapostelen. Aabenlyst vovede dog ikke Forfatteren at angribe Paulus, derimod skyder han Simon Magus, Troldmanden og Vranglæreren, frem, lægger Paulus's Lære til Dels i dennes Mund, og lader Petrus blandt Andet revse ham med følgende, mod Hedningeapostelen tydelig rettede Ord: „Hvorfor skulde Kristus have dvælet et helt Aar hos sine Disciple og haft nødig at undervise dem, naar man ved et enkelt Syn kan dannes til Lærer? Men om du end ved en øjeblikkelig Aabenbaring har faaet Undervis-•283

iling og Apostelkald. saa forkynd i al Fald Kristus's Ord. elsk lians Apostler og strid ikke med mig, som længe har omgaaedes med ham." — Denne Forfatter er det, som i videre Kredse har udspredt Sagnet om, at Simon Magus har været i Rom, kæmpet der med Apostlerne og foretaget en Himmelfart, der endte ilde. Omendskjønt ingen af det kejserlige Roms Historieskrivere, der ellers vare saa begjærlige efter Anekdoter og Jertegn. havde meddelt Noget om Simon Magus, hans Forbindelser med Nero eller hans Undergjerninger i Rom. vandt Sagnet dog megen Tiltro, og allerede Justinus Martyr søger at støtte det med den Forsikring, at han selv paa et Besøg i Rom har set en paa Tiberøen for Under-gjøreren oprejst Billedstøtte med den Indskrift: Simoni Sancto (for den hellige Simon). Et kraftigere Bevis for, at Simon Magus havde været i Rom. kunde jo neppe gives. Men paa Tiberøen stod. som man véd, baade i Repu-blikens Dage og i Kejsertiden et Tempel, der var indviet til den Sabinske Gud Semo Sancus, og denne havde der en Billedstøtte med Indskriften Semoni San co (for Semo Sancus). Det er denne Støtte, som den ærværdige og sand-hedskjærlige Justinus har set. og denne Indskrift, som han, en østerlandsk Fremmed, undskyldelig nok har misforstaaet.

Aldeles blottede for historisk Indhold turde alligevel disse Sagn ikke være. Særlig kan et•284

og andet, som fortælles om Paulus, hvile paa virkelige Erindringer, og det er sikkert ikke usandsynligt, at han har lidt Blodvidnedøden paa den Maade og paa det Sted, som Sagnet opgiver. Men i saa Fald ere Virkelighed og Digt voxede saaledes sammen, at det Hele ligner den Lænke, som ved højtidelige Lejligheder vises i Kirken S. Pietro in vincoli, og hvorom der i Rom fortælles Følgende. Biskop Julianus i Jerusalem skjænkede Kejserinde Eudoxia den Lænke, hvilken Petrus havde baaret som Fange i den nævnte Stad. Kejserinden sendte Gaven til Rom. Biskoppen dér vilde sammenligne den Jerusalemske Lænke med den, som Petrus havde baaret i det Mamertinske Fængsel, og da han lagde den ene til den anden, voxede strax deres Led saaledes sammen, at de dannede en eneste Lænke, paa hvilken det er umuligt at udtinde, hvor den ene ender og den anden begynder.

Men af smukke og rørende Træk indeholde jo disse Sagn ikke saa faa. Maaske har derfor en og anden Læser kunnet følge dem med en Smule af den venlige Følelse, hvormed Forfatteren paa selve Stedet har hørt og optegnet dem.Antike Statuer,I.

Den meliske Afrodite.

I Februar Maaned 1820 kom den Billedstøtte for Dagen, der, bekjendt under Navnet „la Venus de Milo11, gjælder for den ædleste Perle i Louvres Samling af antike Marmorarbejder.

Højt oppe paa et Bjerg, hvis Top krones af den lille By Castro, og hvis Skraaninger ere overstrøede med Levninger fra den oldhelleniske Tid, arbejdede en Bonde i sin Have. Med Hakken bortrensede han Ukrudt og Snylteplanter og kom endelig til en Mastixbusk, som han rykkede op med Rode. Den tørre Muldjord, hvori Rødderne havde forgrenet sig, løb ned i et Hul, som nu kom til Syne mellem to Teglsten. Iorgos, saaledes hed Bonden, drog deraf den Slutning, at der nedenunder maatte findes en Hvælving. Han tilkaldte sin Søn, Antonio Bottonis; begge greb til Spaderne, gravede ivrig, stødte paa en Mur, opdagede i Muren en dyb Nische med farve-smykkede Vægge og i Nischen en sex Fod høj•288

Marmorstøtte, der stod paa sit Fodstykke. Støtten forestillede en Kvinde, fra Hofterne til Foden indhyllet i et Draperi. Man fandt desuden i samme Fordybning tvende Hermer og nogle Brudstykker af Marmor.

Den franske Konsular-Agent paa Melos, Louis Brest, boede i Nærheden og fik strax Bud om Fundet.

Louvres Antiksamling, som Bonaparte havde forøget med det kostbareste Rov fra erobrede Lande, først og fremmest fra Italien, var ved Krigslykkens Omvexling bleven nødt til at levere mange af sine opdyngede Skatte tilbage. Med Harme havde mangen Franskmand set dette stolte Sejrsbytte vende hjem ad den Vej, det var kommet, Men man følte sig derved kun saa meget mere opfordret til ved Indkjøb at fylde de opstaaede Huller. Overalt, hvor Fund af antike Kunstværker kunde imødeses, havde Frankrigs Ombud i Udlandet Befaling til. om muligt at komme andre Lysthavende i Forkjøbet.

Hr. Brest luivde saaledes i dette Tilfælde en Pligt at holde sig til og tøvede ikke et Øjeblik-med at indlede Underhandling om et Kjøb. Han vidste, at han havde farlige Medbejlere — ikke alene Engelskmændene, som ved slige Lejligheder altid trænge sig frem, men ogsaa den kunstel-skende Kronprins af Bajern, som ikke skyede noget Offer for at forøge sine Samlinger og nylig havde kjøbt det gamle Amfitheater af Marmor i•289

Nærheden af Castro. Men hvad Værdi kunde den opdagede Billedstøtte have? Vel syntes Hr. Brest, at det var en statelig Kvinde, og skjønt hendes Næsetip var beskadiget, fandt han hendes Ansigtstræk smukke; men Kunstkjender var lian ikke. og den græske Bonde lod sig ikke spise af med en Spotpris. I Havnen nedenfor Castro laa tvende franske Orlogsmænd. Ja Lionne" og „V Est af ette". Maaske fandtes der Kunstkj endere mellem Officererne ombord. Hr. Brest bad om at maatte høre deres Mening. De drog op til Iorgos's Have. tog Billedstøtten i Øjesyn og udtalte enstemmig den Mening, at Louvre ikke burde gaa glip af dette Arbejde. Men lorgos. som vidste, at Marmorstøtter vare en efterspurgt Vare blandt Vesterlændingerne. vilde ikke slippe sin Skat for en mindre Sum end 25,000 Francs, og det var mere, end Hr. Brest vovede at paatage sig Ansvaret for. Imidlertid skrev han ufortøvet til sin Foresatte, Generalkonsulen i Smyrna. Pierre David, om Sagen.

Hr. Brest var i Løbet af . disse Dage alt Andet end lykkelig. Hvad kunde ikke hænde, inden hans Brev var naaet til Smyrna, inden Hr. Pierre David lik underrettet sin Foresatte. Ambassadøren i Konstantinopel Marquis de Riviére, om Fundet, og inden denne kunde faa truffet nogen Foranstaltning! Med Uro saa' han ethvert fremmed Flag. der nærmede sig Melos. Der kunde jo være en Medbejler ombord! Daglig

Romerske Dage | q290

vandrede lian frem og tilbage mellem sm Bolig og Iorgos's Hytte, og lians Angst blev ikke mindre derved, at lian daglig fandt Bonden lige umedgjørlig og Billedstøtten bestandig mere og mere indtagende.

Tre Uger senere ankrede i Melos's Havn det franske Orlogsskib Ja Chevrette". der var paa et videnskabeligt Togt i de tyrkiske Farvande. Blandt Officererne ombord var en ung Løjtnant. for hvis videnskabelige og kunsthistoriske Indsigt Hr. Brest fik den største Agtelse, da han saa", at han førte en Pausanias i Grundsproget med sig, for med denne Oldtidens Baedeker som Fører at gjøre sine Iagttagelser paa Hellas's Jord. Løjtnanten hed Dumont d'Urville — et Navn. som Ejeren senere hen udødeliggjorde ved sine Opdagelsesrejser i det sydlige Ishav. Hr. Brest førte naturligvis den lærde Officer til Nischen, som indesluttede Gjenstanden for hans Dages og Nætters Tanker og Bekymringer. Men da d'Urville traadte ind. var den øverste Halvdel af denne Gjenstand forsvunden; han saa paa Fodstykket kun et pragtfuldt Draperi og et Par Jerntapper, der ståk op derfra. Billedstøtten var gjort af to Blokke, og Iorgos havde bragt den ene Blok Støttens Overkrop — til sin Hytte, hvor

d'Urville gjenfandt den ved Siden af hans Hustrus Ten. Iorgos havde truffet denne Foranstaltning som en Forsigtighedsregel, thi han følte sig mindst lige saa ulykkelig som Hr. Brest

og gik i stadig -Angst for, at Nogen skulde røve eller af Ondskab beskadige lians Skat. D'Urville saa' strax, at Kunstværket var af stort Værd. Det var efter hans Mening en Venus viet rir af ejendommelig og uforlignelig Skjønhed. Han aftegnede Støtten, opsatte en skriftlig Redegjørelse for Fundet og kopierede en Indskrift, som fandtes paa en Marmorsten over Indgangen til Nischen. Da Ja Chevrette" var ankommen til Konstantinopel. overrakte han Marquis de Riviere Redegjørelsen og Tegningen og skildrede i saa varme Udtryk Billedstøttens Skjønhed, at Ambassadøren gav sin Sekretær, Grev de Marcellus, Befaling til strax at indskibe sig med Orlogsskibet ..l'E.sta-fette" til Melos, for at sikre Frankrig Ejendomsretten til det nyopdagede Mesterværk af hellenisk Billedhuggerkunst.

Imidlertid var Hr. Brest i Fortvivlelse. Vistnok var det lykkedes ham at træfie en Overenskomst med Øens Kommunalraad om, at Billedstøtten ikke maatte sælges eller fjernes fra Øen. førend lian havde faaet Svar fra sin Foresatte. Generalkonsulen i Smyrna. Men denne Overenskomst vejede ikke op mod det frygtelige Faktum, at der til Melos var ankommen en Spekulant i Billedstøtten, en Spekulant, som vel ikke var udsendt af England eller den bajerske Kronprins, men handlede paa egen Haand og for egen Regning. og som var en Karl med Penge paa Lommen og dertil en yderst dreven, listig og for-

slagen Kammerat, kjendt over hele den græske Øverden som en farlig Mand at have til Fjende og næsten lige saa farlig at have til Ven. I)et var Munken () i k o n o mos, der længe havde været en Yndling af ØgrækernesTyran. Drogmanen Fyrst Nikolaki Morusi, men nu var falden i Unaade hus denne, fordi han. trods sit økonomiske Navn, havde forgrebet sig paa eller holdt daarligt IIus med Midler, han havde oppebaaret paa Fyrstens Vegne. For at forsone denne var han kommen paa den Tanke at kjøbe og forære ham lorgos's Fund. Iorgos og Kommuiialraadet skræmmede han meel Trusler om, at den tyrkiske Regering vilde forlange Fundet udleveret uden Vederlag, og saaledes Hk han en Handel i Stand, i Følge hvilken Iorgos mod en Sum af 750 Pjastre overlod Billedstøtten til ham. Glad over den bebudede Gave, som han for sit Vedkommende atter agtede at forære Kapudan-Pascha, optog Fyrst Nikolaki paa Ny Munken i sin Yndest og sendte et Skib med Mandskab til Melos for at hente Billedstøtten.

Det tyrkiske Fartøj havde allerede kastet Anker ved Adamantos nedenfor Castro, Oikono-mos og hans Mænd havde allerede lagt Haand paa Kunstværket for at bringe det ombord, de vise Fædre i Castro, som havde underskrevet den nævnte Overenskomst med Hr. Brest, stod med korslagte Arme og tænkte paa de højere Magter, som stundom krydse Kommunalraadsbeslutninger,•203

og Hr. Brest selv stod ved Udkigsposten paa Bjergtoppen og stirrede med mørke Blikke ud over Havet, Et Skib med Orlogstiltakling dukkede op i Horizonten. Vinden bar mod Øen og fyldte alle dets Sejl. Det nærmede sig med rivende Fart. Hr. Brest ser. at det bærer det hvide Lilieiiag. som da var Frankrigs. Han trækker Vejret dybt og spørger sig selv: Bringer det Hjælp, bringer det Frelse?

Den langskjæggede Oikonomos har ogsaa opdaget det franske Fartøj, og han ægger og sporer sine Mænd til at fremskynde Arbejdet. Septembersolen brænder stærkt, og Karlene svede under deres Fezzer og Turbaner, medens de bære Marmoret ned ad Bjergets Afsatser. Skridt for Skridt nærme de'sig Stranden; Kabellængde efter Kabellængde skyder Skibet nærmere mod Havnen. Det er „VEstafctte" med Hr. de Marcellus ombord. Nu synke Sejlene, og Ankeret falder. Hr. Brest iler til Stedet, udstøder Nødraab og peger paa den Skare, som. ledet af den langskjæggede Munk. stræber ned imod det tyrkiske Fartøj med siu tunge Byrde. Hr de Marcellus, fulgt af Skibs-kaptejnen Robert og en Snes i Hast bevæbnede Soldater og Matroser, skynder sig i Land.

Hvad der saa hændte, det har været en vel skjult Hemmelighed lige indtil i April Maaned i Aaret 1S74. I Følge den franske Gesandtskabssekretærs i tiere Skrifter gjentagne Forklaring var det hans egen veltalende Tunge,•294

som det efter rastløst Arbejde lykkedes at afgjøre Sagen med det Gode til Frankrigs Fordel. Tyrkerne faldt til

Føje for hans bevingede diplomatiske Ord. og Grækerne stod forbavsede overfor denne Arving af Isokrates's og Demosthenes's Kunst. Det gjør et eget Indtryk at læse disse Hr. de Marcellus's Skrifter. Selvbeundring udtaler sig i enhver Linie; hvad Hr. Brest og Andre havde gjort til Fremme for Sagen, stilles i Skygge, det er de Marcellus og ham alene, som Frankrig har at takke for den meliske Afrodite, han kalder hende sin „Protegé", sin „Datter", og det er hans Veltalenhed, som har frelst hende for hendes nye Fædreland og Civilisationen.

Men i Foraaret 1874 offenliggjordes ved Hr. Jean Aicard en Beretning om Begivenheden. der aldeles afviger fra den. som Hr. de Marcellus har efterladt os. Beretningen er affattet afDumont d'Urvilles Ven og fordums Kammerat ombord paa ..la Chcvrette", Fregatkaptejnen og Marinemairen i Toulon. Matterer. Denne oplyser, at Spørgsmaalet ikke afgjordes ved Hr. de Marcellus's Overtalelsesevne, men. som han selv udtrykker sig. ..ved den raa Magt". Kaptejn Robert stormede i Spidsen for sine Matroser og Soldater ind paa Oikonomos's Mænd. Hr. Brest deltog i Kampen, svingende en Sabel i den ene Haand og en Knortekjæp i den anden. Oikonomos tik dygtig Prygl. hans Mænd ad-•295

splittedes, og Venus victrix bragtes som Sejrs-bvtte og Kamptrofæ ombord paa „VEstafette"*).

Fyrst Nikolaki Morusi blev greben af den dybeste Harme ved Efterretningen om denne Tildragelse og vidste intet bedre Middel til at køle sin Vrede end at lade Medlemmerne af Castros ulykkelige Kommunälraad grundig piske. Da den græske Frihedskrig udbrød, tog disse igjen Revanche. De eller deres Venner greb Fyrst Nikolaki og hængte ham.

Den meliske Billedstøtte ankom lykkelig til Paris. Længe forblev Kunstværket inden lukkede Døre, men den parisiske Presse meldte allerede paa Forhaand, at Frankrig gjennem sin Gesandt i Konstantinopel var blevet beriget med et old-hellenisk Kunstværk af allerypperste Art, endogsaa overstraalende de Arbejder, som havde vundet Winckelmanns mest begejstrede Hyldest. * *

Endelig havde den meliske Venus faaet sin Plads imellem de udstillede Sager i Louvres Museum. Kunstkjendere, Kunstvenner og Nysgjerrige strømmede til Louvre for at se og nyde. Digterne kom og bleve grebne af Henrykkelse. Og det var Digtere, som kunde give Henrykkel-

*) Matterers Udsagn bestyrkes af Iranske Hejsende, sidst at Frankrigs Ex-Gesandt i Grækenland, Jules F e r r y, der under sit Ophold paa Melos tor nogle Aar tilbage hørte Kampen omtale.29 ti

sen Udtryk; Chateaubriand, de Lamartine, Victor Hugo. ..Aldrig har Grækenland givet us et mere slaaende Vidnesbyrd om sin Storhed!" udraabte den Førstnævnte. Almindelig hed det, at ingen Anden end Praxiteles kunde have skabt denne herlige Billedstøtte, og længe før en grundigere Undersøgelse havde fundet Sted. var denne Gisning bleven en Trossætning, ikke mindst for Kong Ludvig XVIII. selv.

Meget af hvad der sagdes til Mesterværkets Pris gjentoges af en yngre Forfatterslægt, af Alfred de Musset, Heinrich Heine, Théophile Gautier, og gj en tages endnu den Dag i Dag med god Grund af de mest fremragende Kunstdommere, skjønt neppe Nogen længer vil tro paa. at man har et Værk af Praxiteles for sig. Jo oftere man ser den liieliske Venus, des snarere vil man med et Smil undskylde den Afgudsdyrkelse, Heine bragte hende. Det lader sig ikke nægte, at naar man nærmer sig denne Billedstøtte, overraskes man af de storslaaede Linier og elastiske Former, som Marmoret fremviser, og længe kan man ikke have skuet ind i dette lidenskabsfri Aasyn, hvor Sjælsadel. Stolthed og kvindelig Blidhed aabenbare sig. længe kan man ikke have betragtet denne Legemsbygning af den ædleste Ligevægt, afrundet af Sundhed, Kraft og Ynde, længe kan man ikke have modtaget Indtryk af denne alvorlige og værdige Holdning, hvorfra enhver Tanke om at bestikke Øjet er saa fjern som muligt,29?

uden ligesom at indaande en renere Lutt og føie sig gjennemtrængt af kysk Varme.

Kort sagt: i hvert eneste Mejselhug ville Kunstkjenderne opdage Vidnesbyrd on; den tine Sans. som den helleniske Mester har ejet for selv den mindste Ytring af en ædelt udviklet kvindelig Skabning. I Helheden som i hver enkelt Del møder man ..den fuldt udsprungne Blomst af kvindelig Skjønhed1'. 1 enhver Form er der et saa passende Forhold, at det indeslutter Yppighed og udelukker Blødagtighed. Paa Kjødet har man anvendt Homers

Ord: ..det blomstrer i evig Ungdom", og Xoget. der kan sammenlignes dermed. vil man ikke have set, det være sig i de Gamles eller de Nyes Billedhuggerarbejder. Ogsaa den Maade, paa hvilken Overhuden, epider-mis, er gjengiven i Marmoret, roser man som uovertræffelig. De helleniske Billedhuggere i den gode Tid brugte efter Glatningen med Pimpsten at lade Mejselen gaa let lien over Marmor-overfiaden, naar de vilde frembringe Indtrykket af en livsvarm, tløjelsblød Hud. Paa altfor mange antike Kunstværker er dog denne Overhud odelagt ved Polering. Men ber har ingen saadan fundet Sted: de nøgne Dele skinne som et elastisk Cellevæv i det pariske Marmors varme Farve.

Under den almindelige Henrykkelse over Billedstøttens Skjønhed havde de franske Kunstdommere ikke glemt deres Videnskabs Krav. Det tilkom dem at udgranske, hvem Billedstøtten fore-•298

stiller, hvilken Mester, Skole eller Tid den bør tilskrives, samt hvilken Handling hun oprindelig har foretaget. Fremfor Alt paatrængte det sidstnævnte Spørgsmaal sig Tilskueren, thi Billedstøtten. saaledes som den var. da den opstilledes i Louvre, manglede Arme og kommer vel altid til at mangle dem.

Hvem forestiller da denne Billedstøtte? Eli skeptisk Tydsker eller forsigtig Italiener vilde sandsynligvis til en Begyndelse have opkastet det Spørgsmaal, ikke hvilken Gudinde man har for sig, men om det er en Gudinde. Thi medens Kunstværket i sin Helhed røber, at det er kommet til Verden i en Tid, da de ideale Gudetyper for længe siden havde naaet deres fulde Udvikling, saa ere den meliske Billedstøttes Ansigtstræk saa afvigende fra de strenge olympiske Mønsterformer, at man for nylig har kunnet sige : ..Kunstneren er strejfet ind paa det Realistiske; han har holdt sig for trofast til den levende Model". Og naar man af Alt skjønner, at denne Kunstner har vidst, hvad han har gjort, og evnet, hvad han har villet, saa havde den Slutning her ligget nær. at naar han fjernede sig fra det udpræget Ideale, som tilhører de høje Gudemagter, og nærmede sig saa meget til det naturlig Menneskelige. saa gjorde han dette, fordi hans Værk skulde fremstille ikke en kvindelig Guddom, men en guddommelig Kvinde.

Men de franske Kunsthistorikere tog sig•299

Tingen lettere. Endskjønt Billedstøtten mangler ethvert Tillægstegn eller saakaldet Attribut, havde allerede Duniont d'Urville gjættet paa en sejrende Afrodite. Den første Gransker af Faget, som ytrede sig om Kunstværket, daværende Sekretær

0 O

1 Kunstakademiet og Medarbejder i ..Journal fl es Savarts". Hr. Quatrernere cle Quincy, fremhævede den Lighed, som findes imellem det me-liske Hoved og det knidiske Venushoved i Vatikanet. en Lighed, som Forskjellen i Stil ikke skjuler. Hans Anskuelse, at Fundet var en Venus. understøttedes af Konservatoren ved Louvres Museum. Grev de Clara c. Saa blev da Støttens Navn ..la Vénus de Milo". Nogen Indvending imod disse Hjemmelsmænds Omdømme var saa meget mindre at vente, som jo Billedstøtten er saa skjøn, at det Skjønnes Gudinde aldrig havde kunnet fremstilles skjønnere. Digterne havde ogsaa allerede sunget, at det var denne Venus, som fødtes af Havets Bølger, at hun ikke gyngedes til Pafos's men til Melos's Strandbred, og at deres Hjerter smægte efter ..de bløde Favntag". som Skjæbnen har nægtet hende at give den, hun elsker. Det var en Parisdom i omvendt Form. Den trojanske Hyrde dømte, at Afrodite var Olympens skjønneste Kvinde, de franske Kunstdommere og Digtere, at den skjønneste Kvinde maatte være Afrodite.•300

Saa kom Spørgsmaalet, af hvem hun er. Til eu Begyndelse var man enig om. at ikkun en af de allerstørste helleniske Mestre, en af dem, hvis Navn er paa Alles Læber, havde været Kunstværkets Ophav. Man havde da at vælge mellem Fidias, Polyklet, Myron, Skopas, Praxiteles og Lysippus. Vel savne vi endnu i dette Øjeblik, trods Forøgelsen af Fund og mere indtrængende Undersøgelser, enhver Vejledning til med nogen Sikkerhed at kunne skjelne mellem alle disse Mestre og deres Skoler, hvor skarpe end Grænselinierne ere f. Ex. mellem Fidias og Myron, mellem Polyklet og Lysippus. Allerede den antike Tids Kunstkjendere, der havde Lejlighed til at se og sammenligne Arbejder af Skopas og Praxiteles, vaklede dog imellem den Ene og den Anden, naar Udsagnet om Mesteren var usikkert, og Værket ikke bar hans Navn. Men — ..la Venus de Milo" var af Praxiteles. Da det er

fortrædeligt kun at have en Mulighed, hvor man vil have Vished, og da intet uforkasteligt Vidne kunde fremmanes fra Elysium for at bevidne det Modsatte, saa — ejede Louvre utvivlsomt et Arbejde af samme Haand, som havde skabt den knidiske Afrodite, dette navnkundige Værk, for hvis Besiddelse en bithynisk Konge forgjæves tilbod at ville betale Knidiernes Statsgjæld. Ludvig XVIII.. hans Hof og den store Almenhed talte om „Praxiteles's Mesterstykke", naar de talte om den meliske Venus. Louvre havde saaledes faaet•301

et Vederlag for de Skjønhedsskatte. som Franskmændene vare 1 »levne tvungne til at levere tilbage til deres rette Ejere. Til hvilken Pris meldtes ikke. og det vilde sikkert have saaret mangen højsindet Franskmand at have faaet det at vide; men her kan det oplyses, at Grev de Marcellus lod Hr. Brest paa Marquis de Riviéres Vegne overrække til Billedstøttens Opdager, den meliske Bonde. 4000 Francs, foruden de 12000, han havde faaet afOikonomos. som Godtgjørelse for et Kunstværk, der i Statens Haand ikke kan vurderes i Penge, men i privat Eje vilde være en Million værd.

Kunstnerens Xavn var. som sagt. Praxiteles. Dennes Ret til den skjønne Billedstøtte stod lige saa fast som Huset Bourbons til Frankrigs Trone og hvilede paa en lige saa uomstødelig Grundvold.

Men udenfor Frankrig fandtes der en fransk Kunstner, som tvivlede paa Huset Bourbons Ret og maaske ogsaa paa Praxiteles's! For den første Tvivls Skyld var han landflygtig. Han hed Louis David. "Han opholdt sig i Bryssel, da han i Aviserne læste, at den meliske Billedstøtte var kommen til Paris. Man kan tænke sig. hvorledes han længtes efter med egne Øjne at se denne Antikens Skabning, han. der saa ivrig havde stræbt at male de samme Former, som Antiken havde mejslet, og blandt hvis Arbejder man ejer ..Paris og Helena", ..Sokrates's Død". ..Sabinerinderne",•302

,,Amor og Psyke", og som. livis jeg ikke tager fejl. lige forud havde gjort det sidste Penselstrøg paa sin ..Mars, afvæbnet af Venus. Amor og Gratierne". Men da han ikke kunde kjøbe sig Tilladelsen til at komme til Paris for lavere Pris end en politisk Afbigt, skrev han til sin fordums Discipel. Baron Gros, og bad ham skatte sig en nøjagtig Tegning af Billedstøtten. Gros overdrog dette Hverv til sin Discipel, Auguste Delj ay. Fulgt af sin Fader, I. B. Debay. der ligesom Gros havde arbejdet under Davids Vejledning, gik den unge Mand til Louvre og tik der Lejlighed til at aftegne Billedstøtten, længe førend denne endnu var færdig til at forevises for Publikum.

Herved tik de Herrer Debay tillige Noget at se, som Publikum aldrig lik at skue. Der fandtes nemlig en græsk Indskrift paa Fodstykket. Dette bestod af tvende sammenføjede Marmorstykker, det ene noget højere end det andet. Det højeste Stykke havde paa Forsiden tre Rækker græske Bogstaver, som den yngre Debay saa meget des nøjagtigere aftegnede, som han ikke forstod at læse et eneste af dem Indskriften lød i Oversættelse. som følger:

[ALEX(?)]ANDROS MENIDES' SØN FRA ANTIOKIA VED M EAN DER HAR Gl ORT ARBEIDET.

En Kopi af Tegningen sendtes til Louis Daud. Tegningen selv forblev i Debay den Ældres•303

Værge, men laantes af denne til Grev de Clarac, da han til sit Skrift om Ja Vénus (le Milo" vilde føje en Skizze af Billedstøtten.

Hermed var en forargelig Hemmelighed røbet. Men Vedkommende, som havde foresat sig, at Louvre skulde eje et Mesterværk af Praxiteles, og fremfor Alle Museets Forstandere, D Hrr. P e r-eier og Fontaine, tabte derfor ikke Modet. Hvad der foregik bag Museets lukkede Døre, er ikke vanskeligt at udfinde, thi da Billedstøtten havde faaet sin Plads i Museet, og Publikum havde faaet Adgang til den. var Indskriften borte, og Vedkommende anstillede sig aldeles uvidende om. at en saadan nogensinde havde existeret. Man rystede paa Hovedet ad Hr. de Clarac og d'Hrr. Debay og mente, at de i bedste Fald havde set Syner. Billedstøtten var af Praxiteles.

'En af de Faa, som havde Mistanke om, at det ikke hængte rigtig sammen, var den fremragende Forsker. Hr. de Longp éri e r. Mange Aar forløb dog, førend han saa' sig i Stand til at foretage en Undersøgelse i selve Louvre. Han har gjennemsøgt Museets Kjælderhvælvinger, ja gravet under dets Gulv, for at tinde det bortskaffede Marmorstykke med Kunstnerens Navn. Men forgjæves. Han har senere offenlig udtalt den Mening, at de nævnte Herrer Percier og Fontaine forsætlig have tilintetgjort Indskriften. Det Barbari, hvormed man i de Tider i Louvre for frem imod antike Mindesmærker, lader, siger•304

han, ingen Tvivl tilbage om. at de vare i Stand dertil. I et Brev fra 1868 skriver han til Prof. Friederichs i Berlin: ..Jeg har tilstrækkelig nøje kjendt hegge cVHrr. Debay til at kunne gaa i Borgen for. at ingen af dem forstod et græsk Ord. De have saaledes ikke kunnet opdigte Indskriften."

Ét er sikkert: Billedstøttens Fodstykke har i Louvres Atelier undergaaet en Forandring. Hvad der er tilbage af det gamle Fodstykke, er passet ind i nytilsatte Marmorplader. Et Andet er ogsaa sikkert: offenlig og paa Tryk vovede Ingen at bestride Debays Tegning — hvor man paa Fodstykket i tydelige Træk læser den ovenfor gjengivne Indskrift — skjønt Anledning dertil ofte frembød sig. Hr. de Marcellus, der bestandig en Gang imellem skrev Noget om den meliske Venus, som tillige var en Lovsang'over ham selv. og stim til Motto burde have baaret det virgilske .. Tu Marcellus er is", ogsaa han omtaler. at den yngre Debay aftegnede Billedstøtten i Louvres Laboratorium, og at det var den Tegning. som Grev de Clarac benyttede, da han i sin Afhandling om Kunstværket ..vilde give Læseren en første Forestilling om Billedstøtten, som Almenheden endnu ikke havde set" ; men han tager sig vel i Agt for at indlade sig paa Spørgsmaalet om Indskriften, et Spørgsmaal, som var kildent for Vedkommende, og som man vilde overgive til Glemsel. Endnu mere: inden de Clarac•305

off enliggjorde sin Afhandling, raadførte han sig med Hr. de Marcellus; ja denne forsikrer, at hele Claracs Værk er grundet paa skriftlige Opgivelser. som Hr. de Marcellus havde givet ham. og man maa heraf drage den Slutning, at den Sidste ikke har haft det Ringeste at indvende mod Paalideligheden af Debays Tegning, som han forinden havde set.

Endnu et Vidnesbyrd om at en Indskrift fandtes paa Fodstykket. Charles L e n o r m a n d besøgte i Aaret 1829 Melos og havde med Ivon-sular-Agenten Brest en Samtale, hvoraf han drog den Slutning, at Bestyrerne af Louvres Museum havde ødelagt en Indskrift, ..som kunde modsige den Antagelse, at det var lykkedes at erhverve et Mesterværk fra den græske Kunsts højeste Udviklingstid".

Mærkeligt er det dog, at Dumont d'Urville i sin Skildring af Billedstøtten, hvilken offenliggjordes i ..Annales maritimes" 1821. ikke nævner et Ord om en ludskrift paa Fodstykket, medens han derimod omtaler tvende andre: den ene over Indgangen til Xischen, den anden paa en af de i Xischen fundne Hermer. Skal man udtyde hans Tavshed som et Offer, der er bragt Myndighedernes Beslutning, at Louvre skulde eje et Værk af Praxiteles?

Spørgsmaalet om Billedstøttens oprindelige Mester er dog ikke afgjort, hvorledes det end

Romerske l>age. 20•307

forholder sig med den af Debay meddelte Indskrifts Ægthed. Derom mere siden.

Hvad skal man tænke sig at den meliske Afrodite har foretaget V Et kildent Spørgsmaal. da. som vi vide, Armene og ethvert Til-lægstegn mangle: en Gaade, vanskelig at løse og alligevel uafviselig. Thi med Hensyn til dette Kunstværk hersker det særegne Forhold, at Fraværelsen af saa væsenlige Dele som Armene ikke i ringeste Maade synes at formindske dets Skjønhed. men at den levende Rliythme i Billedstøttens Holdning nøder Tilskueren til samtidig at forestille sig tvende Arme i harmonisk Bevægelse med Ansigtets. Blikkets. Skuldrenes Retning samt den smidige Overkrops Bøjning. Man tænker sig med Gru. at Billedstøtten skulde gjøres fuldstændig af en eller anden af vor Tids Kunstnere, var han end Thorvaldsens Lige i Evnen til at hele saadanne Skader, og lykkedes det ham end at give de tilsatte Dele den mest sandsynlige og tiltalende Stilling: og alligevel virker denne Mangel paa Arme. som om en højtidelig og mild Melodi var bleven afbrudt, før den havde naaet sin naturlige Afslutning: Tilhøreren vil fortsætte Tonerækken.

Afrodite er et Artsbegreb. der omfatter Meget. næsten lige saa Meget som Begrebet ..Kjærlighed". I talløse Nuancer strækker dette Be-

-20-•308

greb sig over det umaadelige Omraade, som adskiller den himmelske Afrodite fra Venus Vulgi-vaga. Nu kan det visseli g forekomme os Nordboere, naar vi skue det meliske Kunstværk, som om dets Mester har ført sin Mejsel saaledes, at Ingen kan tage fejl af det Sted. hvor han indenfor denne udstrakte Kreds søgte og fandt sit Forbillede.

Det kan. med andre Ord. forekomme os, som om denne Afrodite umulig har givet Anledning til de olympiske Æventyr, som Lukianus har gjort til Skive for sin ondskabsfulde Skjemt. Men det franske Temperament er et andet end vort. og da Quatremére de Quincy skulde forklare Billedstøtten, faldt hans Valg paa den Venus. som gav sin hæderlige Ægtefælle, den guddommelige Smed Hefæstos. de Attributer. som paa Jupiter Ammons Pande, men ikke paa hans. ere Kjendetegn paa Kraft og Lykke. Og da Clarac skulde løse samme Opgave, stod for hans Øje Venus med Parisæblet, stolt over den Sejrspris. hun havde vundet, fordi hun ikke havde haft Heres eller Pallas's kyske Sky for at lade Sløret falde.

Quatremére de Quincy stiller Gudinden sammen med Krigsguden Ares, hendes begunstigede Tilbeder. Har hun holdt den venstre Arm i Vejret, hvad hun tydelig har gjort, saa var det for at lade Haanden hvile paa den elskede Krigsmands Skulder. Sin højre Haand lægger hun fortrolig i hans venstre. Det er et Forspil til den Hyrdetime, i hvilken Hefæstos overraskede dem med Nettet og gjorde dem — og sig selv•309

til Spot for Olympen. Hypothesen støtter sig paa tiere lignende Grupperinger, alle dog af sen og dunkel Oprindelse samt underordnet Værd.

Var denne Forklaring rigtig, da havde vi endnu tiere Grunde til at føie Ærgrelse over den Tilstand, hvori Kunstværket er kommet til vor Tid. Thi en Aresstøtte, der var den Mesterhaand værdig, som har mejslet Melos's Afrodite, vilde være noget Enestaaende i sit Slags. Blandt de rige Marmorskatte, som ere opdagede i klassisk Jord, leder man forgjæves efter en saadan, og dette turde være mere end et. Tilfælde. Den skjønneste eller rettere sagt den eneste skjønne Aresstøtte. som. mig vitterlig, tindes, er den i Villa Ludovisi, — en siddende, i sværmeriske Drømme hensunken Yngling med Sværd i Haand og med en skjelmsk Eros ved sine Fødder — men naar jeg kalder ham Ares, saa sker det kun af Agtelse for de høje Myndigheder i (let Skjønnes Verden, som have benævnet ham saaledes, thi hans Ansigtstræk, som erindre om „Apoxyome-nosV\ tilhøre mere Athleternes end Gudernes Type, og det Hele synes mig et Genrebillede, der ganske simpelt forestiller en ung Helt i Valget og Vaklingen imellem Bedrift og Kjærlighed. I Louvre ses en anden saakaldet Ares, en kortbenet og temmelig klodset Skikkelse af romersk Arbejde, og de øvrige Aresstøtter, som ere bevarede til vore Dage, de Ares-efterlignende310

Kejserstatuer indbefattede, staa i kunstnerisk Værd ikke synderlig højere end den. Overhovedet ser det udy som om den helleniske Kunst i sine bedre Dage ugjerne og uden Begejstring syslede med Krigsguden. Ophøjet til Værdigheden af Olympbeboer, var lian dog af Byrcl en thrakisk Fremmed, som Helleneren aldrig rigtig forsonede sig med. Templer havde han faa af i Hellas. Digterne affilede aldrig det Aands-l'attige og Raa, som klæbede ved ham fra den barbariske Vugge, ja lod Guden endogsaa paa Valpladsen, hvor han fortrinsvis skulde lyse. trække det korteste Straa ikke alene mod Visdomsgud-inden; men ogsaa mod menneskelige Helte. Den atheniensiske Mythe stiller ham overfor en menneskelig Domstol, som dømmer ham skyldig i Mord og Voldtægt. Saa vidt vi kunne skjønne af den klassiske Literatur, af Pausanias og Andre, var han sjeldent som selvstændigt Emne Gjenstand for de helleniske Billedhuggeres Mejsel. Pausanias omtaler kun faa Aresstøtter. En Ares af Skopas, en anden af Leokares eller Timoteus. en tredie af Alkamenes og desuden et gammelt Træbillede, der tilhører en Gruppe i Olympia, det er Alt. Den Torso fra Parthenons vestre Gavl, som menes at være en Ares, er, som Böt-ticher har paavist, en Erichtonius. Oftere derimod. i Særdeleshed under Kunstens Forfald, forekommer han stillet sammen med den Afrodite. der er de tøjlesløse Lysters Gudinde, somBli

f. Ex. paa den romerske Ara Gasali i Vatikanet. Et daarligt romersk Arbejde i Florens samt nogle andre i Roms Museer og i Louvre, hvor den ene eller den anden Kejser fremstilles som Mars og hans Kejserinde som Venus, lade slutte til et ældre Forbillede, der skildrer den af Kamplyst grebne Gud holdt tilbage af sin Elskede.

Er det nu muligt, at den meliske Venus har tilhørt en saadan Gruppe? Det forekommer mig at Kunstneren med hvert eneste Mejselhug har. modsagt denne Mistanke. Fra den antike Tid eje vi ikke en eneste kvindelig Billedstøtte mere ædel og stolt, mere ren og kysk end denne. Kunstværkets hele Karakter støder Quatremére de Quincys Hypothese tilbage. Alle indre Grunde hæve sig og raabe højt imod en saadan Opfattelse som hans. Giv Thrakeren en Venus Kal-lipygos ved Siden eller en af disse aandløse Afroditer, som staa i Museerne for at lade

sig beskue, syslende med Spejlet eller Salvekrukken eller Badesvampen eller sine Negle, giv ham en af disse præoffenbachianske Kjærlighedsgudinder, hvis Ansigter afspejle en Sjæl, ude af Stand til at sværme for Andet end Gladiatorer og Smykker!

Ogsaa ydre Grunde tale mod Quatremeres Hypothese. Dersom Ares har staaet ved hendes Side i det kjærlige Forhold, som den franske Kunstdommer har forudsat, hvorfor er da Gudindens Blik rettet ad en anden Kant end den, hvor hendes Hjerte og hendes Hænder ere? Hun°i12

t» 1 /V

vilde da have vendt Ansigtet mere i Profil. Og hvorledes saa forklare den korte, om Anstrengelse vidnende Bøjning af hendes Overkrop? Kun derved, at hun med Opbydelse af alle sine Legemskræfter vil trække den modstræbende og plumpe Elsker til sig! Og under dette skulde alligevel hendes Øjne sysle med en anden Gjenstand, maaske en Adonis, for hvem hun en skjøn Dag glemte sin Krigsgud, eller en Ankises, som snart trøstede hende over Tabet af den fagre Jæger! Melos's Afrodite er da, for at tale med Faust, ikke Andet end

ein Mädchen, das an meiner Brust

mit Aeugeln schon dem Nachbar sieli verbindet.

Underligt nok har Quatreméres Hypothese fundet en Ven i I. Overbeck, som endnu i sidste Oplag af sin „Geschichte der griechischen Plastik" tager den i Beskyttelse. Det maa dog tilføjes, at lian er en lunken og tvivlende Ven. som kun i Mangel af en mere tiltalende Hypothese hælder til Quatreméres Side. Overbeck indrømmer naturligvis, hvad Ingen kan uægte, at ..medens Udtrykket i den mediceiske Venus's Ansigt helt og holdent gaar op i Kjærlighedslængsel og Kjærlighedsømhed, fremvise den meliske Billedstøttes Træk neppe noget Spor af Sindsbevægelse eller Lidenskab", samt at ..disse Træk i al deres Skjønhed langt snarere ere saa fuldkomment rolige, at man rettere kunde kalde deresUdtryk stolt og koldt," Hvorledes vil han nu rime dette med Quatreméres Anskuelse, at Kunstneren har stillet hende i et ømt Forhold til Ares? Jo, han slaar en Streg over den virkelige Ares-Afroditemythe og fremlægger en ny af egen Fabrikation, en meget hyggelig Mythe, som vilde have indgydt selve den spodske Lukianus Agtelse. Efter Overbeck er nemlig Hefæstos en Ungkarl, som ikke har nogen altfor letsindig Mage at være urolig over, og som i største Sjælsro kan smedde Lyn til Zeus, og Afrodite er Åres's lovlige Hustru, med hvem Krigsguden lever i det fredeligste Ægteskab. Overbeck tænker sig nu dette Gudepar, som han selv har viet sammen, ..i dets hellige ægteskabelige Forbindelse opstillet som Tempelgruppe". Derved tror han han at have fundet et passende Svar paa den Indvending, at Gudindens Blikke søge en anden Gjenstand end Ares, thi de ere jo ikke Elsker og Elskerinde, men Mand og Hustru, for hvem det ikke passer sig at lade deres Ømhed offenlig strømme over, og allermindst for andægtige Blikke; „de staa forenede, men ikke hensunkne i hinanden", og „de ligne i saa Henseende Goethe og Schiller i Ritschels Gruppe i Weimar" (!). Men hvorledes forklarer Overbeck da den korte Bøjning af Gudindens Overkrop? Den kan han aldeles ikke forklare. Han kan kun paapege, at „denne Bøjning er mindre iøjnefaldende, naar•314

man ser Billedstøtten fra dens højre Side". Men

hvad hjælper det?

* *

*

Nogen Tid efter Quatremeres Afhandling om den meliske Venus udkom Grev de Claracs. Hans Anskuelse var, at Gudinden med den venstre Haand sejrsstolt fremviser Paris-Æblet og i den højre holder et Bælte, et Baand eller et eller andet Attribut Det bør dog strax bemærkes, at Clarac selv ikke fastholdt denne Mening, men senere sluttede sig til Millingens Forslag, for hvilket jeg længere nede skal gjøre Rede. Der var heller ingen Grund til længe at kæmpe for en i den Grad tabt Sag. Skulde et Æbles Tyngde være tilstrækkelig til at forklare denne Bøjning til Højre af Overkroppen, som vi nødvendig maa komme tilbage til, fordi ingen Hypothese, der ikke tilfredsstillende forklarer den, kan holde Stand? Indenfor Digtningens Verden havde tilvisse dette Æble stor Vægt, thi Venus

betalte det med Løftet om, at Paris skulde eje Verdens skjønneste Kvinde, og Følgen blev Helenas Flugt, den trojanske Krig. Homers Sange og Roms Grundlæggelse. Men Poesien er Et og Statiken et Andet, og i statisk Henseende vejer dette Æble ikke mere end et almindeligt Sommeræble. Men værst forsynder den Claracske Hypothese sig imod Billedstøttens Rhythmik, som kræver en harmonisk Bevægelse af begge Armene og af-•315

viser enhver Hypothese om, at den højre Haand har holdt une bandelette" eller en anden Bagatel, for ikke at være tom. Støttens Mester vilde i saa Fald have løst sin Opgave som Modejournalernes Tegnere, naar de give Skrædderkunstens Herreidealer en Stok. en Ridepisk eller en Handske i Haanden. Man maa istemme Wel-ckers og Overbecks Ord, at dette vilde være en højst upassende og kejtet Komposition.

Men ikke des mindre er det mere end sandsynligt, ja det er vist, at Melos's Afrodite en Gang har været saaledes, som Clarac først tænkte sig hende. Hun har virkelig en Gang staaet med Æblet i sin venstre Haand, nemlig paa Grund af en forfuskende Omdannelse, som er blevet foretaget med hende under Kunstens Forfaldsdage, i Begyndelsen af den romerske Kejsertid. Denne Anskuelse hænger paa det Nøjeste sammen med Spørgsmaalet: i hvilken Tilstand opdagedes den meliske Billedstøtte ? Manglede den Arme i det Øjeblik, den første Lysstraale over Iorgos's Spade faldt ind i Nischen, hvor hun i saa mange Aarhundreder havde været skjult?

Det er dette Spørgsmaal, som nu staar paa Dagsordenen blandt Kunstens Venner i Frankrig, siden Jean Aicard i Foraaret 1874 udgav sin ..La Venus de Mi Jo, Becher ches sur VMstoire de la découverte d'aprés des documents inc dit su.

Hidindtil havde man aldeles uimodsagt antaget,•316

at Billedstøtten ved Opdägelsen var saaledes, som man nu ser den, men at man i Nischen, foruden de to Hermer, havde fundet et Stykke Arm og en halv Haand med et Æble mellem Fingrene, samt at Striden ene kunde gjælde det Spørgsmaal. om denne Armstump og denne Haand havde tilhørt Billedstøtten, det være sig nu fra først af eller efter en Omdannelse.

Aicards Undersøgelser komme derimod til følgende Resultat: dåden meliske Venus opdagedes, havde hun endnu sin venstre Arm. Denne brækkedes først, da Munken søgte at bringe Kunstværket ombord paa det tyrkiske Fartøj, enten under Transporten ned ad Castro-Bjerget eller i Slagsmaalet mellem Oikonomos's Mænd og Mandskabet paa Ja Chevrettc". De Vidner, han fremfører for denne sin Anskuelse, ere følgende :

1) Louis Brest ved hans Søn. den nuværende Vicekonsul paa Melos, og ved Fregatkaptejnen Salicis, Professor ved den polytekniske Skole. Brest den Yngre har for nogle Aar tilbage i en Samtale med Frankrigs tidligere Sendebud i Grækenland. Jules Ferry, sagt, at hans nu afdøde Fader altid har skildret Billedstøtten saaledes for ham. at den ved Opdagelsen endnu havde den ene Arm i en noget hævet Stilling og med et Æble i Haanden. Hr. Salicis meddeler, at han i Aaret 1852 samtalte med Louis Brest selv. Denne fortalte da. at Billedstøtten ved Op-O 1 ry

O 1 7

dageisen holdt den venstre Arm udstrakt, medens den højre fulgte Legemets Side og greb i Draperiet, ligesom for at hindre det fra at glide ned.

2) Antonio Bottonis, Iorgos's Søn Antonio, der ved sin Faders Side førte Spaden, da Fundet gjordes, lever endnu. Jules Ferry traf ham i Castro i Brest den Yngres Hus. Adspurgt derom, erklærede han uden Tøven, at da Billedstøtten opdagedes, stod den opret paa sit Fodstykke med den venstre Arm udstrakt og et Æble i Haanden. Om den højre Arm vare hans Opgivelser svævende.

3) Dumont d'U r vi lie. I sin Beretning fra 1821 siger denne : ..Billedstøtten forestillede en nøgen Kvinde, hvis hævede venstre Haand holdt et Æble, og hvis højre greb om et smagfuldt draperet Klædebon, som skjødesløst faldt fra Hofte til Fod. For øvrigt havde begge lidt Vold og ere nu (actuelJement) skilte fra Kroppen."

4) .Matterer, den tidligere nævnte Marine-maire. Denne, der i Dumont d'Urvilles Selskab saa' Billedstøtten hos Bonden Iorgos, ytrer i en afAicard offenliggjort notice historique: ..Da Hr. Dumont d'Urville og jeg inde i

Iorgos's Hytte tog Billedstøtten i Øjesyn, havde den sin venstre Arm hævet i Vejret élevé en Vair [sic!p og holdt i Haanden et Æble. Hvad den højre Arm angaar, var den brækket ved Albuen. Naar Hr. d'Urville siger, at Billedstøtten havde begge Ar-•318

mene tilbage, saa husker han en Smule fejl. thi den højre Underarm manglede."

Ved det første Øjekast synes disse Vidnesbyrd afgjørende. Men ved nærmere Undersøgelse daler deres Værd ikke lidet. Dumont d'Urvilles Udsagn er ikke klart. Ordet actuéllement kan udtydes paa to Maader, og hvilede den rette Opfattelse af d'Urvilles Vidnesbyrd alene paa dette Ord, saa vilde man aldrig komme paa det Rene med det, tlii den Eneste, som med Vished kunde sige. hvad han mente med sit actuelle-ment, vilde være d'Urville selv, og han døde i Aaret 1842. Men overvejer man nu. at d'Urville skrev sin Beretning om Fundet ikkun nogle Maaneder efter at han paa det Nøjagtigste havde undersøgt, maalt og aftegnet Billedstøtten, saa grænser det næsten lige til det Umulige, at han skulde have gjort sig skyldig i den Hukommelsesfejl. som Matterer vil tinde hos ham angaaende Billedstøttens højre Arm. Og da ikke en Gang Aicard paastaar, at Støtten, da Fundet gjordes, havde den højre Arm tilbage, saa kan d'Urvilles Ytring neppe forklares anderledes, end at han ved Hjælp af begge de i Nischen ved Siden af Støtten fundne, men allerede afbrækkede Arme har tænkt sig Billedstøtten saaledes, som den en Gang har været, og skildret den i Overensstemmelse dermed.

Hvad endvidere Hr. Matterers Vidnesbyrd angaar, er dette vistnok, set i og for sig. klart og•319

utvetydigt, men uheldigvis har samme Vidne tidligere afgivet et aldeles modsat Indlæg i Sagen, og Spørgsmaalet er da kun, naar Hr. Matterers Hukommelse var paalideligst, i 1842, da han første Gang ytrede sig om Sagen, eller i 1858, da han skrev sin notice historiene. I en af Hr. Matterer forfattet Levnetsbeskrivelse o^ er Dumont d'Urville læser man nemlig om, hvad de saa' i Iorgos's Hytte: „Hvor stor blev ikke vor Overraskelse. da vi foran os saa' en smuk Støtte af parisk Marmor! Ulykkeligvis vare begge Armene brækkede af og Næsetippen en Smule beskadiget." (..Les deux bras étaient malheureusement cassés, et le bout du nez un peu altere'.")

De øvrige Vidnesbyrd mere end opvejes af et Dokument, som opsøgtes og offenliggjordes af Grev de Vogue, efter at Aicards Bog var udkommen. Det er den Skrivelse, som Louis Brest, umiddelbart efter Opdagelsen af Støtten, sendte til Generalkonsulen i Smyrna, P. David. Man læser i dette Brev, at „Støttens Arme ere brækkede" (Jes bras de la statue sont cassés"), men at man i Nischen, hvor den stod, blandt andre Stumper ogsaa fandt et Stykke Arm og „en lemlæstet Haand, som holder et Æble". Det bør mærkes, at Brest skrev dette Brev tiere Uger. førend Munken Oikonomos lagde sin Haand paa Kunstværket. Dermed synes den omtvistede Sag at være til Ende. Den er forøvrigt af underordnet Vigtighed. Hovedspørgsmaalet er. om de•320

nævnte Brudstykker, Armstumpen og Haanden med Æblet, oprindelig have tilhørt Billedstøtten. Og blandt de ypperste Kunstkjendere og Forskere hersker nu længer neppe mere end én Mening om, at dette ikke er Tilfældet. Denne Anskuelse bestyrkes af de allernyeste Undersøgelser, foretagne af Ravaisson og i Juni Maaned 1874 forelagte for VAcademie des in-scriptions. Ravaisson foreviste Armstykket og Haanden for Akademiet og udviklede en Række af Grunde, i Følge hvilke man maa antage, at de ikke oprindelig tilhøre Billedstøtten, men skrive sig fra en Omdannelse, der dog allerede har fundet Sted i deu antike Tid.

At en saadan Omdannelse virkelig er sket. bevises ogsaa af den Stand, hvori Debay forefandt Fodstykket. Det ene Marniorstykke. hvoraf Fodstykket bestod, passede fuldstændig ind i det andet, men var alligevel af andet Marmor. Det maa saaledes være indsat i en senere Tid. Paa dette nyere Stykke læstes Indskriften, i Følge hvilken [Alex-]andros, Menides's Søn fra Antiokia ved Meander, har gjort Arbejdet. Bogstavernes Form viser hen til Begyndelsen af den romerske Kejsertid. Uafgjort er og forbliver det. om denne Menides's Søn fra Antiokia er Omdanneren, eller om man. da man lavede Fodstykket, kopierede en ældre Indskrift

med den oprindelige Mesters Navn.

* *•321

Efter Quatremére og Clarac optraadte Wieseler med en tredie Hypothese, i Følge hvilken den meliske Afrodite skulde have holdt en Lanse, et Sværd eller en Hjelm i den venstre Haand. Han lader staa hen, hvad hun har gjort

med den højre. Denne Gisning løser ingen af de tidligere paapegede Vanskeligheder.

Men vi komme nu til en fjerde Anskuelse, fremsat af Englænderen Mi iling en og senere optagen af Clarac, ligesom ogsaa af de udmærkede Kunstdommere Otfr. Müller og Welcker Millingen antager, at Gudinden har holdt Åres's Skjold i sine Hænder. Dette er unægtelig en heldigere Løsning end de foregaaende. Læseren erindrer, at den meliske Billedstøttes venstre Knæ er bøjet, og at Foden hviler paa en nu ødelagt Gjenstand, som har hævet sig op over Grundfladen. Millingens Hypothese forklarer saavel denne Omstændighed som ogsaa den korte Bøjning af Overkroppen. Krigsgudens Skjold har været støttet imod det bøjede Knæ; Gudindens højre Haand har omfattet Skjoldets Kant næsten lige til dette Støttepunkt; hendes venstre har lagt sig over Dækvaabenets øverste Hand, og Overkroppen har ved sin Bøjning til Højre bevirket en statisk rigtig og æstlietisk tiltalende Ligevægt i det Hele.

Hypothesen støtter sig desuden til lignende antike Kompositioner. Tanken er hellenisk, om end ikke fra Kunstens bedste Tid. I sit Digt

„Argonautica" skildrer Apollonius fra Rhodus det pragtfulde Broderi paa Helten Iasons Kappe og omtaler blandt Prydelserne en Afrodite, der spejler sig i Åres's Skjold, som hun holder i Hænderne. Paa en korinthisk Mønt fra Romertiden træffer man en Venus i samme Stilling og Sysselsættelse, og man tror, at dette Møntpræg gjengiver en Billedstøtte, som Pausanias saa' paa Akrokorinth. Neapels Museum ejer en Venus, fundet for omtrent hundrede Aar siden i Kapuas Amfitheater. Dens Stilling minder om den meliske Billedstøttes og har næsten fuldstændig Lighed med det korinthiske Møntbilledes Stilling, hvorfor ogsaa efter Prof. Friederichs's Forslag den Afstøbning af Kapuas Venus, som findes i Berlins Museum, har faaet Åres's Skjold som Spejl i sine Hænder.

Men har Melos's Afrodite virkelig spejlet sig i Krigsgudens Skjold? Staar dette kokette og smaanette Motiv i Samklang med den høje og strenge Alvor, som udmærker hende ? Visselig ikke. Forøvrigt gjør Hovedets Stilling og Blikkets Retning Spejlingen til en Umulighed. Den kapuanske Venus ser mere til Siden og nedad; den meliske mere fremad og vandret. Har hun baaret et Skjold, saa var det ikke for deri at granske sine Ansigtstræk. Ej heller har Millin-gen selv erklæret sig for Spejlingsmotivet. Ham er det nok. at Gudinden holder Åres's Skjold som Sejrstegn, og deri kan ligge en Tanke, somOOQ

er det ædle Mesterværk værdig: Kjærlighedens Sejr over Tvedragten, Ordenens over Magten.

Men en Indvending, der vejer meget, kan dog gjøres. Friederichs bemærker med Rette: ..Spejlingen i Skjoldet er, om end et koket Motiv, saa dog til at forstaa; men at Gudinden med Anstrengelse holder Skjoldet til den ene Side, uden at benytte det til noget som helst praktisk Formaal, det har ingen rigtig Pointe". Overbeck gjør samme Bemærkning og paapeger desuden, at man paa Draperiet over Støttens venstre Knæ ikke kan opdage Spor af den Haand, som maa have hvilet der, for at gribe 0111 Skjoldets nederste Rand.

Jeg har nu gjort Rede for de vigtigste Hypotheser, om hvad den meliske Afrodite oprindelig har foretaget sig. og Resultatet er, som Læseren ser. at de alle synes mere eller mindre utilfredsstillende. Gaaden har i mere end et halvt Aarhundrede udæsket Skarpsindigheden og gjør det endnu.

Kr da en nøjagtig Løsning mulig? Ja. for saa vidt det ligger indenfor Mulighedens Omraade, at et Menneske gjenføder, hvad et andet Menneske har følt og tænkt. Dersom det lykkes i dette Tilfælde, gives der dog ingen Prøvesten for, at det Sande er truffet. Men den Forklaring, som fortsætter den afbrudte Melodi i dens egen Aand, og som med hvad den tilføjer ikke modsiger men bekræfter hvad der endnu er tilbage,

den har i det Mindste opfyldt det Formaal, at Tilskueren fuldt ud kan hengive sig til det æsthetiske Indtryk af Billedstøtten, uden at forurolige sine Tanker med Gaaden, som den frembyder. Spørgsmaalet, saaledes som det foreligger, spiller nødvendig ind paa det subjektive Omraade. Uden Fordring paa objektivt at have løst en Opgave, som blandt Kunstdommere af Faget savner sin Ødipus, kan derfor ogsaa en Lægmand her udtale sin

Mening og sige, hvorledes han bar sig ad for at kunne skue Billedstøtten som et Hele. Hvor Kunstdommerne med gode Grunde tilintetgjøre hverandres Forudsætninger. er man jo overladt til sine egne Kræfter og nødes til at forsøge dem, hvor utilstrækkelige de end ere.

Jeg antager, at Billedstøtten fra Begyndelsen af har tilhørt det gamle Samfund, i hvis Jord den er fundet. Heri skiller jeg mig fra tidligere Fortolkere, der mene. at et saa storartet Kunstværk maa have haft et mere glimrende Fædreland end deii lidet omtalte cykladiske Klippe. En Overflade paa et Par Mil. en Haandfuld Indbyggere, det er og det var jo Melos! En saadan lille Plet i den helleniske Verdens Udkant, befolket af Olivendyrkere og Søfolk, der sled og slæbte for deres timelige Udkomme, et Samfund, hvis Navn er sammenknyttet med Melonen men ikke med Hellas's Kunsthistorie — hvorledes kan•325

man tro, at vor Afrodite har haft sit oprindelige Hjem der?

Formodenlig har dette været Tankegangen, naar man uden videre har frakjendt Melos den første Ejendomsret til Louvres skjønneste Mar-morarbejde og antaget for givet, at det en Gang i Tidens Løb var blevet „slæbt" derhen. Imidlertid har Forskningen sine Regler, og en af dem er, at en Oldsag tilkj endes det Land, hvor man har fundet den, saafremt ikke vægtige Grunde tale tor en Undtagelse. Undtagelser indtræffe ofte, men ophæve ikke Reglen, uden hvilken Dørene vilde være aabnede for en grænseløs Vilkaarlighed. Men lier ere Grundene kun tilsyneladende. Melos har selv gjendrevet dem.

Først og fremmest er nemlig vor Afrodite ikke det eneste fremragende Kunstværk, som er opdaget i Øens Jord. Syv Aar efter dette Fund gjordes et andet, mindre omtalt, men neppe mindre skikket til at forbavse dem. som her havde ventet en for Kunsten ufrugtbar Jordbund. I Ruinerne af et Asklepiostempel fandt man en Billedstøtte i overnaturlig Størrelse af Lægekunstens Gud, og denne Støtte regnes til de bedste Arbejder, vi eje af hellenisk Kunst. Mere end én god Asklepios er kommen til vor Tid, men hos ingen fremtræder, saaledes som hos denne, Zeustypens til menneskelig Adel formildede Majestæt, hos ingen det deltagende Hjerte, det gjennemskuende Blik, den Tankefylde, som.•326

Grækenlands ypperste Billedhuggere vidste at forene i deres Billeder af Zeus's „hjælpsomme" og „beskedne" Søn. British Museum ejer Kunstværket. I Berlins Gibsmuseum er en Afstøbning af dette Asklepioshoved opstillet ved Siden af det otrikulanske Zeushoved, det skjønneste Billede af Gudernes Fader, som vi besidde, og dette farlige, men for Studiet af Gudetyperne lærerige Naboskab formindsker ikke det stor-slaaede Indtryk af det andet meliske Fund. Ingen har, saa vidt jeg véd, vovet at paastaa, at denne Asklepios er blevet ..slæbt" til Melos, eller at den ikke har været gjort for det Tempel, hvori man fandt den. I)et Samme maa da ogsaa gjælde om den meliske Afrodite.

For det Andet havde Melos baade i aandelig og timelig Henseende Raad til at eje gode Kunstværker. Det A ar ikke en græsk Ravnekrog. Det var et lille rigt Samfund, der blomstrede ved Næringstiid og Handel. Den Ståt, imod hvilken Athen udsendte 60 Orlogsskibe og 2000 svært bevæbnede Krigere, for at tvinge den til Forbund. og som med Held slog en saadan Fjende tilbage, den Ståt besad Midler nok til at smykke sine Templer med skjønne Billeder. Og der elingen Grund til at frakjende Melierne den Kunstsans, som besjælede alle andre Hellenere, naar man i Følge Historiens Vidnesbyrd maa tilkjende dem, og det i høj- Grad. de andre Egenskaber, som gjorde Hellenerne til et ædelt Folk. Melosvar større, encl det synes paa Kortet, større end Landmaalerkjæden vil indrømme, thi dets Indbyggere vare storsindede, og intet græsk Samfund, ikke en Gang Athen, har inderligere følt sig som hellenisk og efter sine Evner virket mere for Hellas. Som Frænder til Spartanerne besad Melierne disses Dyder, men vare fri for deres egoistiske Opfattelse af Statens og Stammens Livsopgaver. Et Træk af Melos's Historie siger Alt. Da Arkipelaget« andre Øer skjælvende underkastede sig Østens Storkonge og foretrak Trældom for en Modstand, der syntes haabløs, var det cy-kladiske Klippeskjær det eneste af dem alle. der viste Persiens truende Fordringer tilbage og sendte sine Skibe til Salamis. Melierne havde den Gang, i Følge Sagnet, dyrket deres 0 i 700 Aar, uden nogensinde at have bøjet Nakken under en Fjendes Aag. For dem viste den forestaaende Kamp sig ikke i et bedre Lys end for de Andre; men de vare enige om at dø som frie Mænd. eftersom deres Fædre havde levet som saadanne. Da de fattede denne Beslutning, lyttede de til den Gudindes

Røst, som de dyrkede, og som var født af de Bølger, der rullede omkring deres Øs Bredder — til den himmelske Afrodite, thi hun. som er Kjærligheden til alt Stort og Skjønt, er Kjærligheden til Frihed, Ære og Fædreland.

Langt fra at indrømme, at dette Kunstværk skulde være en Fremmed for den Jord, som har gjemt det til vore Dage, nærer jeg derfor den Tro,•328

at Billedstøtten er melisk i dobbelt Forstand: skabt for Melos og — forestillende Mel o s. Og det paa samme Maade som Pallas kan forestille Athen, som Minerva undertiden kan forestille Rom. Det er en Mel o s-Af r od i te.

Da jeg første Gang saa' hende, traadte netop dette ærefulde Træk af Øens Historie frem for min Erindring, og det saa umiddelbart, som om jeg havde hørt det i en Hvisken fra Gudindens Læber. Hun talede til mig om et lille Folks Evne til at blive stort, naar det hæver sig over sin Skjæbne. Jeg læste i Marmorets Linier en græsk Tanke, som laante Dragten fra det Sprog, der den Gang lød omkring mig, idet den iførte sig Mdm. de StaelsOrd: „Les individues doivent se résigner å la destinée, mais jamais les nationsDenne Grundsætning gaar i Med- og Modgang igjennem den doriske Østats Historie og har i denne Billedstøtte faaet Liv og Udtryk under en i Sandhed inspireret Kunstners Haand. Melos's strengt moralske og heltemodige Folkeaand er præget i denne Afrodites ædle og stolte Aasyn, medens Øens tragiske Skjæbne ligger i det Vemod, der skinner igjennem det og lige saa vidunderlig forenes med Sjælens kjærnefriske Sundhed, som Gudindens Skjønhed smelter sammen med den yndige doriske Kvindes naturlige Elskværdighed. Heri, tror jeg. ligger Forklaringen af den Realisme, den Tilnærmelse til „en levende Model", som man opdager hos Billed-•329

støtten, samtidig med. at iugen anden Afrodite-statue end denne leder Tankerne lien til den rene, den himmelske Kjærlighedsgudinde. Paa denne Maade at forene to Naturer i én Personlighed, Fædrelandets og Folkekarakterens Idé i den doriske Kvinde, Guddommelighedens Idé i Afrodite, det er den højeste Triumf, som dette Arbejdes Mester har kunnet vinde. Og som Venus stiger op af Havets Skum, som den eykla-diske 0 med sin yppige Vegetation, paa én Gang barsk og mild. stiger op af Arkipelaget« Bølger, saaledes stiger denne Melos-Afrodites nøgne Skjønhed op af sit pragtfulde Draperi.

*

Den himmelske Afrodite er Udtrykket for den Kraft, som bevæger Urstofferne i Verdensrummet til Harmoni og forener Menneskene i Hjem og Stater. Hun er Skjønheden i Naturen, Kjærligheden i Hjemmet: hun er i Staten Loven, som driver Millioner egoistiske Villier til at virke for et fælles Maal.

Naar Solen daler i gyldne Skyer over et Landskab med bølgende Agre, græssende Hjorde,' renlige Hytter og glade Mennesker, naar et Slør af sød Fortryllelse dølger al Ufred og Smerte, som følger Jordlivet, og lader os føie Tilværelsen som en ublandet Glæde, da er det et Smil paa Afrodites Læber, som gjenspejles af Naturen og vore egne Følelser. Naar Sløret er faldet, og

Verden viser sig, saaledes som den er med sin Kamp og Smerte, da aabenbarer hun sig i Skikkelse af en elskende Moder. Ægtefælle, Søster eller en trøstende Ven. Hun er til Stede paa Valpladsen i Sammenholdets og Offervillighedens Anstrengelser, og hun høres i selve den tyrtæiske Stridssang, som, ledsaget af den doriske Fløjte, lyder, forinden Fylkingernes Spydskafter krydse hverandre:

„Herligt at skue ilet er, naar en Mand i de forreste Rækker segner i Døden med Smil, kæmpende kjækt for sit Land. — — — — — Lad os da kæmpe i Dag, kæmpe som Mænd for det Land, der os fostred, det Land,

som vi elske,

kæmpe for Hustru og Børn — glad gaa i Døden for dem!

Frem da, I Ynglinge, frem, bolder Stand i de tætte Geledder!

Ingen maa tænke paa Flugt, Ingen maa skaane sit Liv! Ej maa I rolig se til, at de Gamle gaa foran i Striden, skjærm ham, den Gamle, hvis Fod Ungdommens Lethed

ej har!

Thi det er hæsligt at se, naar en Olding blandt Forkæmper segner,

se ham med snehvide Haar dække sin Nøgenhed til. smertefuldt presse sin Haand mod sit Bryst og den blodige Vunde,

ligge besudlet af Støv — skjændselsfuldt er det at se! Men det er skjønt for en Mand, medens Ungdommens

dejlige Blomster dufte endnu, og han staar elsket af Kvinder og Mænd, skjont at udaande sit Liv for sit Land i de forreste

Rækker!"*)

*) Efter Adolph Reckes Oversættelse.•331

Det var denne Afrodite, Harmoniens, Sundhedens, Styrkens og Opofrelsens Afrodite, som jeg saa' i den meliske Billedstøtte. Hun erindrede mig paa én Gang 0111 den høje Gudinde og den ømme Søster. Selv uendelig frisk og fuld af Liv, sagde hun mig, at man ikke lever Sundhedens Liv uden for at dø, om saa forlanges, for det, der er mere værd end vi. Hun førte mig ind i de Hjem, hvor kyske Mødre ammede de sjælsstore Sønner, der ved Marathon og Salamis frelste Evropa. Hun gjenoplivede de* dunkle Helteminder fra den lille 0, hvor hun havde sit Tempel. Overfor hende glemte jeg den Venus, som havde Æventyr med Mars, og den, som begjærlig greb efter Parisæblet, og jeg har endnu, skjønt jeg véd det. ondt ved at tro. at Nogen overfor denne Billedstøtte har kunnet tænke paa d e m.

Endnu et Træk af Melos's Historie til Forklaring af Billedstøtten! Den samme Dvergstat, som trodsede den persiske Kæmpe, da det gjaldt Hellas's Frihed, vægrede sig ved at deltage i den Broderfejde, som kaldes den peloponnesiske Krig. Alle de græske Stater stod rustede i den ene eller den anden Lejr. Alle Øerne havde erklæret sig for Athen eller Sparta. En eneste, og det var Melos, vovede at have sin egen Mening og hævde den. „At Hellenere kæmpe mod Hel-•332

lenere er en Forbrydelse, hvori vi ikke ville være delagtige. Men den. der vil tvinge os dertil, mod ham drage vi Sværdet." Det var Fædrelands-kjærlighedens Xevtralitet, men ikke den politiske Klogskabs og endnu mindre Fejghedens Xevtralitet, thi Xevtralitet, det indsaa Alle. var her det Samme som paatvungen Strid med den ene af Parterne uden Hjælp fra den anden. Det er allerede nævnet, at Athenienserne kom med Vaabenmagt til Melos for at tvinge det til Forbund, men bleve slaaede tilbage. Fra det Øjeblik erklærede Melos sig for Sparta. Athenienserne kom igjen, hærgede Øens Marker og Vingaarde og indesluttede Staden. Melierne forsvarede deres Mure heltemodig og gjorde kjække Udfald, men nødtes tilsidst til at kapitulere. Efter at være blevne Herrer over Staden, glemte Athenienserne, at de havde rejst Altere for Miskundhedens og Medlidenhedens Guddomsmagter: de nedhuggede alle Vaabenføre. slæbte Kvinder og Børn i Trældom og sendte atheniensiske Nybyggere til det ødelagte doriske Samfund. Men efter Spartanernes Sejr ved Ægospotanios, bleve de tiloversblevne Meliere atter Herrer paa deres Jord. Fra den Tid af udgjorde Melos's Indbyggere en Blanding af Doriere, de gamle Me-lieres Ætlinge, og Ioniere, de atheniensiske Nybyggeres Efterkommere. Blodige Erindringer maa længe have skilt dem ad. Men da Tiden og Arbejdet for et og det samme Fædreland•333

endelighavde begyndt at forene dem, da fandtes der et Minde, omkring hvilket Alle med samme Glæde kunde samle sig: Mindet om Melos's Kamp mod Persien, Mindet om Salamis, hvor Alles Fædre, Doriernes saavel som Ioniernes, havde kæmpet som Brødre ved hinandens Side og sejret.

Hvad laa da nærmere ved Haanden, end at Kunsten burde rejse et helligt Monument for dette Minde, der forenede Alle, Melos's lyseste og stolteste Minde V. Og hvilket værdigere, mere tiltalende og mere passende Mindesmærke kunde man her tænke sig end Øens egen Skytsguddom, Melos-Afrodite, Sindbilledet paa Fædrelandet og Fædrelandskærligheden, som med fremrakt Skjold, hvori hun har ristet Runer, erindrer Folket om Fædrenes ypperste Bedrift: da de viste Persiens Fordring paa Overvælde tilbage ? Længe før Mdm. de Stael nedskrev de ovenfor anførte Ord, havde Hellenerne tænkt den samme Tanke: Folkene maa aldrig underkaste sig

Skjæbnen eller hvad der fremtræder som uimodstaaeligt, thi det er netop dem, som forme Skjæbnen; en Villie til i Vægtskaalen, og Frelsen er vundet. — En Tanke af den Art læser jeg paa Melos-Afrodites Skjold, saavel som i hele hendes Fremtoning.

*

Skjolde med Indskrifter ere almindelige i de helleniske Templer. Vare de Sejrsbytte,•334

helligedes de til en Gud og ophængtes paa Søjlerne i hans Tempel. Saaledes gjorde den romantiske ÆventyrerPyrrhus, EpiroternesKonge, etter sin Sejr over de frygtede Macedoniere. Den Indskrift, han lod riste paa de macedoniske Skjolde, som han til Minde 0111 Sejren helligede Zeus i Dodona, kan gjælde for en Prøve paa andre lignende. Han glemte ikke at fremhæve, at det Folk. han havde overvundet, var det, som under Filip tilintetgjorde Hellas's Frihed og under Alexander erobrede Østerlandet:

Asiens Egne, de rige, atdisse Skjolde er hærget, disse Skjolde har lagt Piellas i Lænker og

Baand;

Nu, Macedoner, hos Zeus de som Bytte paa

Søjlerne hænger, revne fra Krigerens Arni, vundne, du Stolte,

fr a dig!

Quatremére fremhævede Ligheden imellem den meliske og den knidiske Afrodites Ansigtstræk. Efter den Tid ere nye Fund gjorte og andre Ligheder fundne. Et paa Cypern opgravet Venushoved erindrer strax om det meliske; men endnu mere iøjnefaldende er Slægtskabet imellem vor Billedstøtte og det herlige Kunstværk, som er Brescias Stolthed: den bevingede Victoria. Familieligheden imellem dem viser tydelig tilbage til en og sanmie Original, samt til en og samme Grundtanke, hvoraf de ere Nuancer i sammenhængende Udvikling.

•335

Brescias Victoria støtter imod det bøjede venstre Knæ et Skjold, som hun med den venstre Haand holder i opret Stilling, medens hun, bøjende sit laurbærkransede Hoved, skriver paa Skjoldets Rundkreds. Kroppens nederste Halvdel indhylles i et rigt Draperi. En let Tunika falder over hendes venstre Bryst.

Dette Motiv har i den antike Tid været yndet og ofte gjentaget. Endnu paa Konstantins-buen i Rom. denne Triumfbue over Kunstens Nederlag, Verdensstadens Forfald og Hedenskabets Undergang, ser man blandt Relieferne en Victoria i aldeles lignende Stilling, raat forarbejdet men alligevel vidnende om et ædelt Forbillede.

Afrodite og Victoria staa hinanden nær; i Venus Victrir, den sejrende Kjærlighedsgudinde, smelte de sammen til Et.

Lad os nu fjerne Vingerne og den lette Tunika fra Brescias Victoria, og lad os tænke os hende som en sejrende Afrodite i det næste Øjeblik af hendes Gjerning. Hun har fuldendt Indskriften; Bedriften, som skal foreviges, er ristet paa Skjoldet, Hvilken Stilling indtager hun saa?

Det bøjede venstre Knæ forbliver bøjet, thi den paa et Underlag hvilende venstre Fod afgiver netop den Støtte, som vedblivende udkræves.

Skjoldet løftes af begge Armene fra sit Hvile-33G

punkt paa Knæet og vendes saaledes, at Indskriften møder Tilskuerens Blik.

Da Armene med deres Byrde ere strakte til Venstre, bøjer den smidige Overkrop sig som Modvægt til Højre.

Hovedet løftes i Vejret, og Gudindens Blik rettes mere fremad.

Ved denne Bevægelse glider Draperiet ned fra den højre Hofte.

Netop saaledes er den meliske Afrodites Stilling, og Alt, hvad der hidtil har været mindre tilfredsstillende forklaret, synes mig dermed oplyst: Hovedets Holdning, Blikkets Retning, det bøjede Knæ, hvor ethvert Mærke

efter et Skjold eller en Haand mangler, samt endelig Draperiets Fald. I denne Stilling skjuler Skjoldet Intet af den skjønne Legemsbygning fra det Standpunkt. Tilskueren bør indtage, Vaabnet er ikke længer, som i Millingens Hypothese, et tomt Tillægstegn. hvilket man ikkun har grebet til for at give Gudinden Noget at holde. Dets Indskrift gjengiver i Ord eller, om man hellere vil. i et let forstaaeligt Reliefbillede, tegnet af Gudindens Haand, det alvorlige og stolte Sprog, som alle Billedstøttens Linier tale.

Denne Fortolkning, som har taget Hensyn til Melos's Historie og fundet Støtte i den. samtidig med, at den knytter sig til et andet Kunstværk som en Udvikling af dettes Ide, henflytter Billedstøttens Tilblivelse til en langt senere Tid•337

end Praxiteles's. Er Alexander, Menides's Søn fra Antiokia ved Meander, Billedstøttens Mester og ikke dens Omdanner, ligger det ogsaa i Sagens Natur, at Kunstværket ikke kan være ældre end den nævnte Stad. der er grundlagt af Antiockus I. Draperimotivet taler ogsaa, saaledes som Overbeck har paavist, for en senere Tid.

å

Den halvt udslettede Indskrift, som Dumont d'Urville fandt over Indgangen til Nischen. indeholder Intet, der kan tjene til Oplysning om vort Kunstværks tidligere Skjæbne. Indskriften synes at tilkjendegive, at Nischen har været indviet til Hermes og Herakles. Hermed stemmer overens, at af de paa Stedet fundne Hermer forestiller den ene en Merkur, den anden en ung Herakles.

Angaaende den Omdannelse, Billedstøtten under Romertiden er undergaaet, maa det tillades mig at udtale en Gisning. Den Maade, hvorpaa den fundne Haand griber om og ligesom skjuler Æblet, viser, at der her ikke kan være Spørgsmaal om Paris's Dom. Naar Kunsten er i sin Nedgang, ynder den spøgende Hentydninger og skyr ikke „Witzer". Øens Melos lignede i Formen et Æble, forinden et Jordskjælv aabnede Bugten paa dens nordlige Kyst, og Sømanden kaldte ogsaa Klippen saaledes. Navnet Melos (Mælos) og det græske Ord Melon (mælon — Æble)

Romerske Dage. 22•338

ligge ogsaa nær ved hinanden. Frugten i Gudindens Haand kunde da være et Sindbillede paa Øen. Med den udstrakte venstre Arm syntes hun da, i samme Forstand som Leonidas, at ville sige: „Kom og tag den!" — En saadan Omdannelse er i mange Henseender ubehændig: men paa mindre heldige „Restavreringer" har den nyere Tid ikke udelukkende Privilegium. Den senere antike Tid kjender ogsaa saadanne.

Den, der med mig i Melos's Afrodite vil se et Mindesmærke om liellenisk Frihedskj ærlighed, parret med hellenisk Skjønhedssans, drager sig gjerne til Minde, at samme Aar og samme Maaned, som hun gjensaa' Dagens Lys, udbrød den græske Frihedskrig. Det var, som sagt, i Februar 1820. Kort Tid efter stod Melierne endnu en Gang under Vaaben imod Østerlaudet, og i Begyndelsen af Juni næste Aar slog Øgrækerne den tyrkiske Flaade ved Mitylene. Det var et Tilfælde af Skjæbnen, som ligner en Tanke af Historien.II.

A ntinous.

Antinous, Ynglingen med det sænkede Hoved og det drømmende Blik, møder man ofte i Kunstens Sale, men det hemmelighedsfulde Aasyn ejer altid den samme Tiltrækningskraft. Han grubler paa en Gaade og er selv en saadan, som lokker til Udtydning og gjækker Udtyderen.

Hans korte Livsvej førte gjennem en sædelig sunken Verden, men han synes saa skjær og ren, som om aldrig en Skygge har været kastet paa hans Minde, og det er med Uskyldighedens Glans, at han fængsler Hjertet. En Tankeverden vil arbejde sig frem til Klarhed under hans brede Pande og ædelt hvælvede Hoved, og alligevel sporer man Intet til en gryende Dialektiker i hans Træk. Han bærer paa en Sorg og viser dog med en tilsyneladende urokkelig Sjælsro Medlidenheden tilbage. Han ser god ud men indesluttet, hensunken i sig selv og alligevel skjelmsk, villiestærk men sværmende i Regioner, hvor

22*•340

Anelser og Drømme ere Alt og Villien Intet. Hans Ansigtsform er hellenisk. men afviger fra den helleniske Type. Hans Figur er smuk men ikke fejlfri, thi den ene Skulder er højere end den anden; hans Legemsbygning med det kraftig hvælvede Bryst er Tømmerværket til en Atleth, Armenes Styrke og Benenes Spændighed erindre om Palæstraen. og alligevel ere Formerne tegnede blødt. Han optræder, altid den Samme og ved det første Øjekast gjenkjendelig, i vexlende Skikkelser som Heros eller Gud — snart er han Agatodæmon eller Ganymedes eller Herakles, snart Dionysos, Hermes eller Apollo, saa at man under hans Ydre vil ane Verdensaanden. Urlysets L'd-straaling, der aabenbarer sig i vexlende Gud-domsfremtoniuger men i dem alle medbringer Sorgen over at have forladt Livet i det Uendelige for Livet i en endelig Verden: og trods alt dette er han et Menneske med Kjød og Blod, som Kunsten har grebet og fremstillet, en Yngling og intet Andet, der i sin Blomstring afmejedes af Døden. Han er. i faa Ord, fra Issen til Fodsaalen et Væv af Modsigelser, som opløse sig. man véd ikke hvorledes, i et Hele af rørende Skjønhed.

Hvem var denne Antinous? Mon den samme Gaade i Livet som i Marmoret? Man véd meget lidt om hans Livsomstændigheder. og hans Død er omgiven af Hemmeligheder.

Kejser Hadrianus. den Gang 50 Aar gammel,•341

opholdt sig i Grækenland, da han tik den atten-aarige Yngling at se og optog ham ved sit Hof. Ynglingens Hjemstavn, Bithynien, var beboet af et Blandingsfolk af trakisk, gallisk, syrisk og hellenisk Blod, men Klaudiopolis, hans Fødeby, var i Følge Sagnet en hellenisk Koloni, og An-tinous førte sin Slægtrække op til det af Digterne fejrede Hyrdelivets Land, Arkadien. Hvilken Hændelse det var, der førte dem sammen, omtales ikke, men snart tilhørte Antinous Kredsen af Kejserens nærmeste Fortrolige og var hans stadige Ledsager.

Hadrianus tilbragte en længere Tid i det Land, hvis Minder, Kunst og Literatur fra Ungdommen havde været hans Sværmeri, og hvis Gjenfødelse var hans Manddomsaars Drøm. Disse Aar vare hans lykkeligste. Bag sig havde han en Bane af storartet resultatrig Virksomhed. Den romerske Verden havde aldrig nydt større Tryghed og Lykke. Utallige Misbrug vare afskaffede, Landets Bestyrelse omordnet paa for-maalstj enlig Vis, Krigstugten gjenoprettet, Kunsterne blomstrende. De under Roms Beskyttelse forenede Folk skuede taknemmelig op til den store Trajanus's værdige Efterfølger. For dem var han Faderen og Fredsfyrsten, for Videnskabsmændene. Digterne og Kunstnerne en Medborger i deres Fristat, for Embedsmændene den skarpsynede Forvalter, for Soldaterne den duelige Feltherre og hærdede Stridsmand. Hans nærmeste•342

Omgivelser havde i ham en Ven med aabent Sind og Tid tilovers til at deltage i deres private Glæder og Sorger. Efter en af strengt Arbejde optagen Dag kunde han vaage Natten igjennem ved en Tjeners Sygeleje. Med sin vidtomfattende Virksomhed, sin Evne til at overkomme Alt. som hørte med til Rigsstyrerens og Menneskets Pligter. var han dog i Grunden en sværmerisk Natur, der gjerne dvælede i Mystikens Labyrinther, sukkede efter Kjærlighed, Venskab og Skjønhed, fyldte sin Indbildningskraft med det oldhelleniske Livs Herlighed og drømte om Muligheden af at opdrage en bedre Menneskeslægt, samt grundlægge en Tro. der var i Stand til at tilfredsstille saavel Fornuftens og Sædelighedens som Følelsens og Anelsens Krav.

Hadrianus var paa denne Tid midt i sit Arbejde paa Hellas's Gjenoprettelse. Man kan vanskelig forestille sig Andet, end at han for sin daglige Omgangsven udviklede de Planer, han hertil havde lagt. Og Planerne blev som ved Trolddomsmagt til Virkelighed. Templer og andre offenlige Bygninger, Havne, nye Stadsdele og hele Stæder rejste sig paa den Mægtiges Bud. Billedhuggere og Malere, inspirerede af hans Aand, frembragte Kunstværker, der syntes en svunden Tid værdige. Hvor Verdensherren drog frem, var det, som om en ny Menneskehedens Vaar blomstrede op. Selv havde han et Sind lige modtageligt for Naturens og for Kunstens•343

Skjønhed. Spartianus omtaler i saa Henseende et Træk, der mere erindrer om det moderne Menneske end om det antike: Hadrianus steg en Nat op paa Ætna, for derfra at nyde Skuespillet af en Solopgang.

I Athen underviste den Gang den nypytha-goræiske Filosof Sekundus, kaldet den Tavse. I Kæronea, hans Fødeby, levede efter Nogles Angivelse endnu den ærværdige Plutarkus. Epiktet, Hadrianus's Yen, var død, men hans Discipel Arrianus foredrog sin Mesters høje, med Kristendommen nærbeslægtede Sædelære. Filosofien var

i Begreb med at gaa over til en anelsesfuld Theosoti. Kejseren hyldede den samme Retning, og den unge Bithynier formodenlig ogsaa. Den Gisning er ikke usandsynlig, at Antinous for filosofiske Studiers Skyld opholdt sig i Athen, da Hadrianus dér lærte ham at kjende. I ethvert Fald kan han neppe have været fremmed for de Lærdomme, som forkyndtes af Kejserens filosofiske Omgangsvenner og omfattedes af Hadrianus selv. Om nogensinde et Ansigt er Sjælens Spejl, saa har det Fantasirige, det Hemmelighedsfulde og det Sværmeriske, der udtrykte sig i de nypythagoræiske, nyplatoniske og gnostiske Systemer, som dette og det nærmest følgende Tidsrum avlede, fundet et modtageligt Jordsmon i Antinous's Sjæl. Den Smule, som Historien har at melde om hans Karakter, støtter den Opfattelse, som Kunsten her vil give os af•344

ham. Samtiden troede, at han havde Inspirationer fra Apollo, og kort efter hans Død spredte der sig Varselssprog under hans Navn imellem Hellenerne. For Ærgjerrighed, Hofrænker og Politik var han aldeles fremmed, og den Indflydelse, lian havde hos Kejseren, benyttede han hverken til at opnaa høje Æresposter eller til at samle Kigdom. Misundelsen, der altid er væbnet imod Fyrsters Yndlinge, synes at have skaanet ham i Følelsen af, at Baandet imellem ham og Hadrianus var en Sympathi i upraktiske Ting. Man tror i hans Ansigtstræk at skue den grublende Mystik og paa samme Tid Hellas's skjønne, men nu hensygnende og under en tilsyneladende Livsfornyelse bortdøende Verden, og man vil gjerne blive staaende ved den Tro, at Hadrianus i ham elskede sine egne og sin Samtids bedste Drømme. At Kejseren. Kunstner som han var. fra Begyndelsen af havde været indtagen af hans legemlige Skjønhed, turde være utvivlsomt; men med Sokrates og Platon for Øje kan og bør man tro. at denne i den antike Verden saa almindelige Følelse ikke sjeldent parredes med det Formaal: hos det legemlig Skjønne at uddanne det sædelig Gode. Efter at Hadrianus havde mistet sin Yndling, udtalte han med en Overbevisningens Varme, som vakte Spot-hos de nøgternt Tvivlende, sin Tro paa. at et guddommeligt Dæmonium havde haft Bolig i dennes Sjæl; og den Gang. saaledes som man•345

foregav, en ny Stjerne — den, der endnu bærer Antinous's Navn — havde tændt sig paa Firmamentet, da saa1 Kejseren deri et Vidnesbyrd om, at Ynglingen var optagen i de himmelske Magters Kreds. I dette Sværmeri vil Psykologen snarere se Vidnesbyrdet om et ædelt Venskab end om det Modsatte. Og Sværmeriet vilde neppe have været muligt, hvis det i hellenisk Forstand Dæmoniske, som møder os i Antinous-Billederne, ikke havde haft noget Tilsvarende i Ynglingens Væsen; men har det forholdt sig saaledes, saa lader denne Følelse sig let forklare af Tidens Karakter. Hvor Ungdom og Skjønhed fremtraadte i Forening med herlige Sjælsgaver, Stræben efter Visdom og religiøs Trang, der virkede de som en højere Aands Aabenbaring. Vi erindre om Antinous's Samtidige, den i sit syttende Aar afdøde Gnostiker Epifanes, for hvem Indbyggerne paa Kefallene rejste Templer og Museum. Billedstøtter og Altere. Naar man taler om et Antinous-Ideal, bør det sikkert forstaas saaledes, at dette Ideal i det Væsenlige var færdigt fra Naturen, da denne skjænkede det til en Kunst, som allerede for længe siden var ude af Stand til at frembringe noget Nyt og Ejendommeligt.

Fra Grækenland fulgte Antinous Kejseren paa hans Rejser igjennem Lille-Asien, Syrien og Palæstina til Ægypten, hvor de mødtes af Faraonernes Mindesmærker, den hamitiske Guds-•346

tjenestes Symbolik og de alexandrinske Vismænds skumle Grublen over Menneskehedens Spørgsmaal. Under Opholdet i Ægypten viste sig truende Varsler om den Opstand, som udbrød i Palæstina under Anførsel af Messias-Barkokba, og det hed sig, at et Orakel havde forkyndt Kejserens nærforestaaende Død. Antinous skulde dog gaa bort før ham. Han druknede i Omegnen af Besa under en Sejltour paa Nilen.

Sandsynligvis omkom han ved et Ulykkestilfælde. Men dette vilde Samtiden ikke tro. Hans Død sattes i Forbindelse med det omtalte Orakelsprog. Det var en gængs Forestilling, at et Menneske ved frivillig Død kunde af Skjæbnen udvirke forlænget Levetid for en Anden, og almindelig spredte sig Rygtet om at Antinous af Taknemmelighed havde viet sig til Underverdenen i Hadrianus's Sted.

Hos en senere Historieskriver. Aurelius Viktor. gjengives dette Sagn paa følgende Maade: „Da Hadrianus ønskede sin Levetid forlænget, men Magerne havde erklæret, at en Anden da maatte ofre sig til Døden i hans Sted, saa havde alle Andre vægret sig derved, hvorimod Antinous havde tilbudt sig at dø for Kejseren." At Kejseren skulde have foreslaaet sine Omgivelser et saadant Offer og modtaget Antinous's Tilbud om at bringe

det, er en Urimelighed, som ikke fortjener Gjendriv else. Gav Antinous sit Liv for•347

ham, skete det ikke alene frivillig, men Hadrianus uafvidende.

Interessant nok er der fra Hadrianus eller lians nærmeste Efterfølgeres Tid bevaret et Kunstværk til vore Dage, hvilket nødvendigvis leder Tanken hen paa den bithyniske Ynglings foregivne eller virkelige Offerdød, og som synes at skylde Rygtet herom sin Oprindelse. Det er den saakaldte San-Ildefonsogruppe, for hvilken der længere nede skal gjøres Rede. Det samme Rygte er ogsaa alene i Stand til at forklare det ellers ufattelige faktiske Forhold, at Antinous efter Døden indtog en saa mærkelig Plads i Menneskenes Fantasiliv, og at den religiøse Tilbedelse, for hvilken Hadrianus gjorde ham til Gjenstand, med en Slags Begejstring vedvarede gjennem Aarhundreder og, trods Kirkefædrenes ivrige Indsigelser, holdt sig længe efter at Kristendommen var gjort til Statsreligion. At se en tilstrækkelig Grund til denne Fremtoning i Folkets Trælle-sind og låve Villighed til at efterkomme et vanvittigt kejserligt Lune, har hidtil været det Almindelige ; men man har glemt, at dette Trælle-sind, naar Trykket fraoven var hørt op, fandt større Fornøjelse i at nedrive uværdige Billedstøtter og Altere, end det tidligere havde fundet i at rejse dem, samt at Hadrianus's Efterfølgere vare Antoninus Pius og Markus Aurelius, Filosofen. De vilde have gjort Alt for at udslette Minderne om en Gudstjeneste, som maatte have udæsket deres Samtids Harme og Foragt eller Haan og•348

Spot, hvis den virkelig kun havde været knyttet til Mindet om en kejserlig Øjenlyst, for ikke at sige om et skjændigt Fortrolighedsforhold.

Antinous-Tilbedelsen hviler paa en anden Grund: i sin Ungdoms Blomst og i Skjødet af den største ydre Lykke havde han, eller troedes han at have, lidt Døden frivillig for den, som elskede ham, og paa hvis Liv det romerske Riges Lykke mentes at hvile. Det er satisfactio vicaria i Antikens Smag, i dens æsthetiske Form, som her fremstiller sig for vore Øjne — et underligt Modstykke til Messiasofringens Idé, men ikkun en af de mange parallelløbende, paa Overfladen lige Forestillinger, som det døende Hedenskab har at opvise sammen med den voxende" Kristendom. Da det sidste Antinous-Tempel nedbrødes og den sidste Antinous-Statue kastedes fra sit Fodstykke, anede neppe de kristne Ivrere, som gjorde det, at efter mange Aarhundreders Forløb skulde hans Billeder, gjenopstandne i Dagslyset, ses med ny Beundring, samt at lians af Offerdøden omstraalede Skjønhed kunde aabne ham Portene til et kristent Tempel. Vi skulle

nedenfor se, hvorledes dette er sket.

* *

*

De sidste Aar af sit Liv tilbragte H a dr i anus i sin Villa mellem Sabinerbjergene. Den var sin Tids Underværk: en Samling pragtfulde Bygninger i de forskjellige Stilarter, som havde gjort•349

sig gjældende hos de kultiverede Folk i den romerske Verden: Slotte, Templer, Bibliothek, Palæstra, Rendebane, Theatre, Badehuse, Haver, opkaldte efter navnkundige Steder i Hellas og Ægypten: Akademia, Lykeion, Stoa Poikile, Kanopus o. s. v. Kunsten havde smykket Villaen med ypperlige Frembringelser fra sine forskjellige Skoler og Udviklingsperioder. Den var den græsk-romerske Verden i Miniatur, en Verdensudstilling af de Former, hvori den menneskelige Kultur hidtil havde givet sig Udtryk. Her havde Kejseren haabet at kunne hvile ud og leve en lykkelig Alderdom. Men han led af Tungsind, og til dette sluttede sig legemlige Lidelser, som tyngede ham mere og mere til Jorden. Han længtes efter Døden, men denne tøvede længe. Det var, som om en uovervindelig Kraft havde ligget i det Offer, hvormed Antinous sagdes at have forlænget hans Livsmaal.

Blandt Ruinerne og i Gruset af denne Villa har man fundet mange Antinous-Billeder, blandt andre den smukke kapitolinske Statue, den va-tikanske Kolossalbuste i Museo Pio Clementino, samt Relieffet i Villa Albani. Dette sidstnævnte Kunstværk er af en rørende vernodvækkende Skjønhed. Det fremstiller Antinous som en Yngling med lange lotusbekransede Lokker, tankefuldt stirrende paa den Krans af Nilblomster, som han holder i den ene Haand. Brystbilledet i Museo Pio Clementino voxer op af en Lotus-•350

blomst og er særlig mærkeligt ved den fugtige Glans, som Kunstneren har givet Blikket. Andre Antinous-Billeder — der findes flere end tredive spredte i Evropas Museer, de ægyptiserende Statuer ikke medregnede — ere opgrr.vede i Omegnen af Rom, i Palestrina. Fraskati o. s. v., som f. Ex. den afWinekelmann med Lovprisninger overøste Kolossalbuste i Louvre, et i den store højtidelige Stil udført Arbejde, samt den pragtfulde Statue i Vatikanet, en Antinous-Bacchus med Vedbendkrans og Tyrsus.

Paa de Medaillon-Relieffer, som plyndredes fra forskjellige ældre Bygninger for at pryde Konstantins Triumfbue, men som med deres Fortjenester stille de raa Billedhuggerarbejder fra hans egen Tid i et saa meget des skarpere Lys. forekommer Antinous utvivlsomt afbildet paa ét. som Forf. tror, endog paa to Steder. Dette gjendriver den endnu hos En og Anden herskende Forestilling, at Reliefferne tilhøre Trajanus's Tid, fordi nævnte Kejser er Helten i Flertallet al dem. De skrive sig sandsynligvis fra Hadrianus's sidste Leveaar.

Nu nogle Ord om Antinous-Typen. Det af rige Lokker ombølgede brede Hoved har den hvælvede Form. som man ofte har ment at træffe hos Mennesker med rigt Følelsesliv. Indbildningskraft og Tilbøjelighed til det Ideale. Panden, der for en stor Del er skjult under de nedfaldende Lokker, har en mægtig Brede. Det er•351

Anelsens og mere den modtagende end den selvstændig skabende Tankekrafts Pande, men det er ogsaa Resoluthedens. Øjenbrynene ere angivne paa alle de Billeder, som Forf. har set: de ligge tæt over Øjenhulerne og have den Form, hvori Lavater vilde læse Beskedenhed og Naturlighed. Profilen er hellenisk, men med Naturens Afvigelse fra Typen: Næsen ligger ikke ganske i Linie med Panden. Den er lige og ædelt formet og har den samme brede Ryg som Hera Ludovisis, men desuden endnu noget Barnligt i sin buttede Runding. Øjnene, store og dybtliggende, drømme under Øjenlaagenes fint tegnede Linier. Iris og Pupil mangle kun paa Antinous-Billedet i San-Ildefonsogruppen. Afstanden imellem Næse og Mund er usædvanlig lille. Læberne ere fyldige og let tillukkede. Hagen har endnu noget af Barnet. Ligesaa Kinderne. Det er i Særdeleshed de sidstnævnte Ansigtsdele, hvis paa én Gang fine og fyldige Form giver Ansigtet i dets

Helhed Udtrykket af Barnlighed og Uskyldighed.

* *

*

Blandt alle de Kunstværker, som pege hen paa Antinous, findes der intet, der er saa vanskeligt at forklare som San-Ildefonsogruppen i Madrids Museum. Det har tidligere tilhørt Dronning Kristina, som kjøbte det i Rom, men kom med den Odescalchiske Samling til Spanien, hvor det i lang Tid stod i det Palads, hvoraf•352

det liar faaet sit Navn*). To nøgne, bekransede Ynglinge staa ved Siden af hinanden, begge skuende ad samme Kant, med Blikket rettet nedad, ligesom imod et Dyb, der aabner sig et Stykke foran dem. Den Ene, noget ældre og stærkere bygget, holder med den højre Haand en Fakkel ind i Flammen paa et Alter; den venstre Haand er knyttet omkring en anden Fakkel, som hviler paa lians Skulder. Ansigtstrækkene udtrykke højtidelig Ro. Den Yngre har lagt sin venstre Arm omkring den Andens Hals og hælder sig med sørgmodig Fortrolighed til ham. Legemets Tyngde hviler paa den venstre Fod. medens den højre, der er stillet tilbage, kun naår Jorden med Taaspidserne. Ynglingen, der liar noget Smægtende i hele sin Fremtoning, bøjer sig fremad med sænket Hoved og agtpaa-givende Blik. Det er. som om han, i tavs Forandring og ikke uden Angst, med Øjet vilde trænge gjennem Mørket i et Dyb. hvorfra en bydende Røst kalder ham til sig. Og det er tydelig hans Forsæt at følge. Hvis han studser og føler en Gysen, er det ikke for Døden, men for det Store, Løndomsfulde og Uudgranskelige i dens Gaade. Det er en Resoluthed uden Trods og Letsindighed — en tankefuld og af Hengivenhed offervillig Bestemthed.

*) Forf. har kun set Kopier: to at Marmor i Paris og Neapel, og to Gipsafstøbninger, den ene i Dresdens, den anden i Berlins Museum.•353

Til Gruppen hører som Attribut en liden ar-kaistisk holdt Persefone. Dødsgudinden med Granatæblet i Haanden og Kornmaalet paa Hovedet.

Mange Gisninger have knyttet sig til denne Gruppe lige fra den Dag, den blev gravet op af Jorden. Men den Første, der gav en antagelig Udtydning, var Digteren Ludvig Tiecks Broder, Billedhuggeren Friederich Tieck, og denne god-kjendes endnu af de fleste Kunstdommere. Paa Grund af Ansigtstrækkenes umiskjendelige Lighed saa1 Tieck i den ene Yngling Antinous. Den højtidelige Stemning, som hviler over det Hele, Dødsgudindens Nærværelse, Alteret og Faklerne, Kransene i Ynglingenes Lokker, alt dette forekom ham at vidne om en Offerhandling. Og hvem Ofret er, kan da ikke være tvivlsomt. Det er Antinous, som indvies og indvier sig selv til Døden. Den Ældre, til hvem han hælder sig. maa være En, som Offerhandlingen i Særdeleshed vedrører. En. der har staaet i det Forhold til Antinous, som Kunstneren gav saa inderligt et Udtryk, da han lagde dennes Arm om hans Hals. Det kan da ikke være nogen Anden end Hadrianus, det vil sige : ikke den aldrende Kejser, ikke det Forgængelige hos ham, men det evig Unge og Uforgængelige. Det er hans Genius.

Friederichs slutter sig i sin „Bausteine zur Geschichte der griechisch-römischen Plastik" i alt Væsenligt til denne Opfattelse. Lad os høre ham.

Ved Forklaringen, siger han, ligger hele Vægten paa. om man indrømmer eller ikke indrømmer den Lighed med Antinous, som nogle omhyggelige Iagttagere have opdaget hos den ene Yngling. Os forekommer denne Lighed umis-kjendelig. Profilen i dette Hoved er tydelig ikke en Ideal-Profil, hvis Kjendemærke jo er, at Næse og Pande danne en lige Linie. Her danne de en Vinkel og samme Vinkel som i Antinous-Hove-derne. Desuden ere Øjenbrynenes Form, den af Lokker overskyggede Pande og selve Haaret aldeles som paa Antinous-Portrætterne. Antinous's Ledsager er det vanskeligere at komme paa det Rene med. Han er sysselsat med et Oft'er og derfor bekranset ligesom Antinous selv. Med Faklen tænder han Alterets Flamme, hvilket er Tegnet paa, at Ofret begynder. At lian i den venstre Haand holder endnu en Fakkel, kan sv-nes underligt, men turde have Hentydning til Ceremoniens Højtidelighed; paa ,.Homers Apotheose" (et Relief i British Museum) finde vi jo ogsaa en ved Ofret syslende Figur med to Fakler. Men hvem gjælder Ofret, som han skal bringe? Aabenbart den lille Gudinde, der staar ved hans Side. Denne udtydes med Rette som Persefone. eftersom hun paa Hovedet har en modius og i Haanden et Attribut, som synes at være Granatæblet. Til Underjordens Gudinde bringes altsaa et Oft'er af Fakkelbæreren, i hvem vi, efter hele hans Udseende, maa tænke os et dæmonisk•355

eller allegorisk Væsen, og Offerdyret er ingen Anden end Antinous, som i en Stilling af smertefuld Hengivenhed støtter sig til den Anden. Erindre vi os nu, at den tilforladeligste Mythe om Antinous's Endeligt er den, at han frivillig gav sig Døden, for at forlænge sin Beskytters, Hadria-nus's, Liv, saa lader det sig ikke nægte, at denne Gruppe træffende udtrykker følgende faktiske Forhold: Antinous overgiver sig til Dæmonen, som nu skal ofre ham til Underjordens Gudinde.

Saa vidt Friederichs. Fra Tiecks Forklaring skiller sig hans ikkun deri, at han ikke vover at gaa ind paa den tilvisse noget dristige nærmere Udtydning af „Dæmonen" som Hadrianus's Genius. Men netop derved faar hans Opfattelse af Kunstværket noget Haardt og Uhyggeligt, som strider imod dets Karakter. Den skjønne o^ vemodige Fakkelbærer ligner i ingen Henseende en menneskeofrende Dæmon, men en elskende og elsket Ven, der med dyb Deltagelse opfylder et ham af Skjæbnen paalagt Hverv.

Karl Bötticher har for nylig opstillet en anden Hypothese. Han er enig med Tieck deri, at Fakkelbæreren er Hadrianus's Genius, den anden Yngling Antinous og den lille dukkeagtige, arkaistiske Figur Persefone. Men om Antinous's Indvielse til Offerdøden kan der efter lians Mening ikke være Tale. Thi eftersom Antinous ofrede sig til Nilens Bølger, maatte han her have baaret en Krans af Nilens hellige Blomst, Lotus-

blomsten, i sit Haar. Det gamle O ff er ritual var i saadanne Punkter nøjeregnende, og Kunstnerne holdt sig det efterrettelig Endvidere maatte man. hvis Tiecks og Friederichs's Antagelse var rigtig, have ventet at se den ægyptiske Gudinde Isis's og ikke Persefones Billede som Repræsentant for den Guddomsmagt, 'til hvem Ofret helligedes. Man maa altsaa søge en anden Forklaring. og Bötticher giver følgende:

De to Venner. Hadrian, som ungdommelig Genius, og Antinous staa i Persefones Helligdom. Derpaa tyder ikke alene det lille i gammel Tempelbilled-Stil holdte Idol, men ogsaa Alteret, som prydes, ikke af Nilplanter. men af Jordfrugter og andre Persefone-Symboler. Genien og Antinous ere bekransede, ikke med Xilblomster, meil med Myrter af den ædle storbladede Art, som Hellenerne kaldte stefanitis. og som var helliget Underjordens Gudinde, efter at Dionysos med en Gave af denne Plante havde udløst sin Moder Semeles Sjæl af Hades. De forrette et Offer, det er utvivlsomt, men ikke et Dødsoffer. Hadrianus's Genius har ført Antinous til Persefones Helligdom, for der overfor Dødens Guddomsmagt at modtage den Elskedes Løfte om ubrydeligt Yenskab til Gravens Bred. En saadan Ceremoni kaldte Grækerne „Troskabsløfte". At ikke Hadrianus selv, men hans Genius optræder. er en af den tineste Følelse dikteret Hentydning til det rene og ædle Yenskab imellem•357

ham og Antinous. Det var til sin høje, storsindede Vens aandelige Menneske, ikke til hans legemlige, at Antinous gav sit Hjerte; den Første, ikke den Sidste, gjælder Troskabs-Eden. Deres dyreste Løfte aflagde Hellenerne ved Underjordens Magter; selv de olympiske Glider svor ved Styx, Underjordens Flod, og holdt den Ed for urokkelig. Eden udtaltes, idet man tændte en Fakkel eller et Voxlys ved Flammen af den Guddomsmagts Alter, der gjordes til Edens Vidne og Edsbruddets Hævner. Denne Ceremoni er Hadrians Genius netop i Færd med at udøve, idet han med den højre Haand rækker en Fakkel til Vennen og i den venstre holder den. som han selv skal benytte.

..Den her skildrede Ceremoni", tilføjer Böt-ticher. „leder til den Slutning, at Kunstværket er opstaaet før Antinous's Død; det aflægger et Vidnesbyrd om Hadrianus's pletfri, over enhver Mistanke hævede Kjærlighed til Antinous". Böt-ticher, saavel som Friederichs og Andre, tror ikke, at Hadrianus's Tid har været i Stand til selvstændig at skabe et saadant Kunstværk som dette. Et attisk Forbillede fra Kunstens Blomstringstid, „Troskabsløftet imellem Theseus og Perithous", har, maaske efter Hadrianus's eget Forslag, tjent Kunstneren til Vejledning. Man ejer endnu en Vase, paa hvilken de to Helte i Forening ses ofre til Persefone, og man har•358

adskillig Grund til at antage, at en Gruppe, der fremstillede dette Emne, liar existeret i Athen.

Böttichers Tolkning er saa tiltalende, at man med Fornøjelse vilde kunne hylde den, hvis ikke en og anden Tvivl, der vanskelig kan fjernes, stillede sig i Vejen. Var den rigtig, maatte de tvende Ynglinges Opmærksomhed udelukkende henvendes paa den hellige Løftes-Akt og deres Blikke være fæstede paa Alteret eller Faklen, som den Ene efter Böttichers Opfattelse rækker den Anden. Men ganske det Modsatte er Tilfældet. Ingen af dem giver Agt paa disse Gjenstande. Begges Ansigter ere vendte noget til Siden, begge synes hensunkne i Betragtning af et ukjendt Noget. som viser sig foran dem i et Dyb ved deres Fødder. Og hvorledes skal man tyde det Vemodige i den Enes Ansigtstræk, det smertefuldt Hengivne og Underkastede i den Andens? Hvad have disse Følelser at gjøre med et Troskabs-løfte ?

Den af Ynglingene, som er Antinous, synes ogsaa at forestille noget Andet. Næsten overalt møder Antinous os som et dobbelt Væsen: som historisk Menneske og mythisk Personlighed. I de andre Kunstværker tilvejebringes denne Dobbelthed i Enheden paa en mere ydre Maade, nemlig saaledes, at Ansigtstrækkenes og Legenis-formens Troskab fastholdes, medens den mythiske Natur udtrykkes ved de Attributer. som udmærke en vis Heros eller Gud. Men lier har Kunstneren35!)

sammensmeltet to Typer eller rettere sagt ladet dem spille ind i hinanden. I Profil og Halvprofil har Ynglingens Ansigt en saa slaaende Lighed med Antinous's, at ingen Tvivl om det Forsætlige herved kan finde Sted, ihvorvel Underlæben ikke har den sædvanlige Fyldighed og Kindens friske Runding mangler. Men sete forfra gaa Trækkene over i en anden Type.

Dertil kommer, at vi ikke gjenfinde Antinous-Brystets ejendommelige og let gjenkj endelige Hvælving, og at Skikkelsen i sin Helhed, hvor Attraaen tærer paa en henrivende Legemsbygning, ikke har den antinoiske Rhythme.

Hvilken er nu denne anden Type? I Museo Pio Clementino findes en i Centocelli ved Rom opgraven Ynglingsstatue, som Visconti uden mindste Grund og imod al Sandsynlighed har givet Apollos Navn, medens det sænkede Hoved, det stirrende Blik og det længselsfulde Udtryk pege hen paa Narcissus ved Kilden. San-Ilde-

fonsogruppens Antinous har forfra den største Lighed med denne Billedstøtte og turde saaledes være en Antinous-Narcissus.

Paa et i Neapel bevaret pompejansk Maleri ser man bagved Narcissus, som spejler sig i Vandet, en Genius med sænket og brændende Fakkel. Et saadant Kunstværk har maaske indgivet Ovidius den Lignelse, som han i sin skjønne Fremstilling af Narcissus-Mythen benytter, hvor han sammenligner Ynglingens Modtagelighed for•360

Lidenskaben med Faklens for den nære Ild. Der forekommer ogsaa i dette Digt et Øjeblik, hvor Dødens Genius ikke længer staar i Baggrunden af Billedet, hvor Narcissus føler hans Nærværelse og kalder ham til sin Side som en Yen og Forløser :

priinoqve ecctingnor in cevo, nec mihi mors gravis est, positiiro morte dolores.

(I Ungdommens Morgen jeg slukkes, dog er ej Døden mig tung, thi Smerterne stilles af Døden).

Er nu Ynglingen en Antinous-Narcissus. da er her unægtelig, som Tieck har gjættet, Tale om et Dødsoffer og ikke om et Troskabs-løfte, og da er Persefone, der i lige Grad tillader en Udtydning til begge Sider, bedre paa sin Plads end Isis, som vel kunde hentyde til den Enes Død i Nilen, men ikke til den Andens ved Kilden. Og da kan Fakkelbæreren, med Hensyn til Narcissus, være Dødens Genius med Forgængelighedens og Uforgængelighedens Fakler, med Hensyn til Antinous Hadrianus's Genius, der gav hans Yndling Døden og Udødeligheden.

For de Tiders Mythe-Fortolkere var Narcissus ikke Egenkjærligheden. Spejlbilledet, »hvori han forelskede sig, var Idealet, og Kilden Virkelighedens kolde Bølge, som moder En, naar man vil gribe det. Udtrykket hos Narcissus er derfor Attraa. Idealet naa'r han ikke, før Attraaen har fortæret alt Jordisk i hans Tilværelse. I•361

Antinous har Kunsten udtrykt en anden, men nærbeslægtet Stemning. Antinous har noget Pan-theistisk ved sig. Han synes uden Ophør at stirre ned i den heraklitiske Verdensstrøm. Som Menneske, før Apotheosen, sørger lian over Forgængeligheden. der rammer alt Enkelt, og spørger med Ængstelse: hvorfra og hvorhen? indtil enhver Sorg og ethvert Spørgsmaal opløser sig i Drømme, der Hyde hen med Strømmen. Efter Apotheosen har han. ved det kjærlighedsfulde Offer af sit Jeg. faaet Nøglen til Livets og Dødens Gaade, og tryg i Besiddelsen heraf skuer han med urokkelig Fred ned i Skinnets Flod, som jager forbi ham. San-Ildefonsogruppens Mester har søgt at sammensmelte begge disse Stemninger. At han har gjort dette med lige saa bevidst Forsæt, som lian har forenet de tvende Typer, maa derfor ikke paastaas. De store Kunstnere ere Filosofer uden at vide det. Tidens Tanker, for saa vidt de lade sig gribe, omsættes hos dem i Form og Farve.

Men naar Kunstneren, som det forekommer mig, har villet give os en Antinous-Narcissus i Hanoling, saa har han gjort sig Opgaven meget vanskelig, thi lige saa let som det sanimenlignel-sesvis er at fremstille en Dobbeltpersonlighed i ikke handlende Tilstand og ikke grupperet, lige saa vanskeligt er det at lade den optræde i Gruppe og stedet i en Virksomhed, der lige utvungent kan udtydes paa begge Naturerne i3 (i-2

dens Væsen. Maaske er San-Ildefonsogruppens vanskelige Fortolkning et Vidnesbyrd herom. Men denne vanskelige Fortolkning er ikke en Fejl, der, som her, lokker enhver Tilskuer til at hegge Noget af sin egen Subjektivitet i Kunstværket og ægger Tanken til Forklaringsforsøg kun for atter at opløse den i Følelsen af en over Gjenstanden hvilende Mystik. Har man længe staaet Ansigt til Ansigt meel Antinous, forene alle Fornemmelser sig tilsidst i en Følelse, der bedst kan udtrykkes i Digteren Lenaus Opfordring:

Sau' du en Lykke gaa forbi, som aldrig mer du linder, saa sku blot i en Strøm, hvori Alt bølger og forsvinder.

I det sextende Aarhundrede og paa den Tid. da Kunsten ved Mikel Angelo og Rafael fejrede sin Opstandelses Sejrsfest, hændte det — fortæller et romersk Sagn — at en Mand, der var vandret op i Sabinerbjergene og havde fordybet sig i Ruinerne af Villa Adriana, faldt i Tanker dér. efter at have set Aftensolens Straaler lege sig trætte paa de vedbendklædte Stene. Natten kom. og Antinous's Stjernebillede skinnede ned igjennem Lavrbær og Cypresser. Manden tænkte paa den store Cæsar Hadrianus, hvis Skygge sagdes at dvæle der, og Tanken fremmanede den sukkende Skygge, som sagde ham, at Hadrianus•363

aldrig vikle faa Ro, førend den bithyniske Ynglings Ære blev gjenoprettet. Dette Budskab bragte Vandreren videre til Rafael, som da var i Færd med at opføre det Chigiske Kapel i Kirken Santa Maria del Popolo. Da modnedes i Stillied en Tanke, som Rafael længe havde næret, at kristne Antinous, helliggjøre hans Skjønhed og give den sig selv ofrende Yngling en Plads i deres Ærefrygt, som i Kristus tilbede Selvforsagelsens og det ved Selvforsagelsen vundne evige Livs Mysterium. Og saa opstod hos Rafael den dristige Plan at gjøre det Chigiske Kapel til et Tempel for Antinous under Profeten Jonas's Navn.

Ligesom Antinous ved en frivillig Død vilde frelse det romerske Statsskib og dets Høvding, saaledes havde Jonas i Stormen reddet Fartøjet og Mandskabet, da han sagde: ..Tager og kaster mig i Havet". Og ligesom Jonas, efter at „Vandene havde omringet ham, Dybet grebet ham og Tangen omviklet hans Hoved", blev givet tilbage til Dagens Lys og blev de Kristne til et Opstandelsens Jertegn, saaledes voxede Antinous op af Dybet i Lotusblomstens Kalk og tiøj mod Udødeligheden, for Hedningerne et Billede paa det Uforgængelige hos Mennesket.

Saaledes knyttede den hedenske Mythe sig til den kristne, og Jonas under Rafaels Haand blev ikke den i Kappe indhyllede langskjæggede gamle Profet, men den ungdomsskjønne, hedensk•364

nøgne Antinous, nu fri for al Smerte og jublende over, at Livet har overvundet Døden. Saaledes har man nu i mer end tre Aarhundreder set ham

i Kirken tæt ved Porta del Popolo.

* *

Den tankerige yndige Mythe om Eros og Psyke — en Mythe, som Rafael ogsaa har fejret — er i sin 'klassiske Form samtidig med Antinous. Den, der først nedskrev den, fødtes paa den Tid, da Antinous døde; men den Gang var den allerede kjendt og udbredt. Mythen synes som en Søster til ham. De bære begge hinandens Træk, og over begge falder et Skjær fra den bortflyende Oldtids Aftenrøde.

Jfc JjC

sfe

A n t in o u s.

End staar han, hvor i tusind Aar han stod. og stirrer drømmende i Tidens Flod, der spejler end hans Legenis Marmorglans, hans Pandes Vemod og hans Lotuskrans.

Og unge Slægter paa den første Færd i evig Vexlen glide Kysten nær, med Purpurflag og blomstersmykket Mast, med Sang og Strengespil og Ungdoms Hast.•365

Men naar de se mod ham og Bredden ind. en dunkel Smerte griber deres Sind: da tier Citheren, til Jubel stemt, paa varme Læber hendø Kys og Skjemt.

Thi altid grøn er Bredden, hvor han staar, omkring ham blomstrer der en evig Vaar; men Ungdornsfærden under Vaarens Kyst gaar mod et ukjendt Maal i seue Høst.

De véd, han søger i det dybe Blaa den Gaade, hver en Slægt har grublet paa, og som hver Slægt endnu dog uløst fandt, naar den ved Solnedgangens Bryn forsvandt.

Hvad er det da, som dugger Øjets Glans med Vemodsskyer under Pandens Krans? O. hvis hans blide Aasyns Sorg var stum som Spejlet for vort Livs Mysterium!

Og dybere de føie Hjertets Ve. med Favnen udstrakt de mod Bredden se: „Vaagn op. o Yngling, af din tavse Drøm! sig, hvad du skuer der i Tidens Strøm!

Løs Livets Gaade os, hvis du den véd! Giv os dit Skjønhedslivs Udødlighed!" — Men før han vaagner af sit Drømmeri, er de med Strømmen drevne langt forbi.Blyantstegninger fra Rom.I.

Karnevalet. Bonaventuras Kloster. Æventyr paa Korso.

Det var paa en af Karnevalets sidste og livligste Dage. Allerede ved Middagstid vrimlede Gaderne af Masker, som gjennemstrejfede Staden, medens de afventede Tiden for det almindelige Møde paa Korso. Den ene Gang efter den anden stødte Grupper sammen under Latter og Skjemt. Paa Campo di Fiore standsedes jeg af en saadan Flok. Midt i Skaren trættedes to Pulcineller om, hvem der havde den mest majestætiske Næse, og inden jeg vidste et Ord deraf, var Sagen skudt ind under min Afgjørelse. Jeg havde Vanskelighed ved at klare mig. Parterne, understøttede af ivrige Sagførere, omgav mig med Gestikulationer, som om de havde kaldt alle Over- og Underjordens Magter til Vidner i deres Sag, og kappedes om kjærtegnende at stryge deres Næser imod mine Skuldre, for at overbevise mig om deres fremragende

Egenskaber. Da jeg endelig havde fældet Dommen, segnede den Tabende med et fortvivlet Suk om i de Omkringstaaendes Arme, medens den, hvis „nciso" nu havde den Fremmedes Kjendelse for at være „il pin maestosoomfavnede mig og hjertelig ønskede mig en meget, meget længere Næse end hans egen.

Længere henne paa samme Torv, hvor Almuens Tandlæger pleje at tage Station i Vogne, overklistrede med pralende Bekjendtgjørelser, stod i en saadan Vogn en Dulkainara-Maske med en Kæmpefiaske i den ene Haand og en Ildtang i den anden og søgte just at overbevise en med et Særimner-Hoved udstyret Tilskuer om, at denne havde Værk i den ene af sine Hugtænder, da en i ahruzzisk Folkedragt klædt Pige, som jeg tidligere havde sét blandt Modellerne paa den Spanske Trappe, trængte sig igjennem Mængden med sin lille Broder ved Haanden hen til den virkelige Tandlæge, der stod umaskeret og klædt som en almindelig Dødelig ved Siden af sin Vogn. leende ad den extraordinær, i Allongeparyk pralende Medbejler i Haandteringen. Den abruzziske Hat, pyntet med Baand og Blomster, sad saa nydelig paa Drengens sorte, over Panden nedfaldende Lokker; men lier var ikke Tale om Karnevals-løjer: hans store Øjne vare fulde af Taarer, og han pressede Haanden mod sin Kind. Det syttende Aarhundredes Dulkamara maatte nu i en Fart rømme Marken for det nittendes. Denne•371

hoppede ind i sin Vogn. løftede den lille Tandpinemartyr op til sig, undersøgte hans Mund og — en. to. tre — fremviste han stolt den udtrukne Tand, medens Drengen, der syntes glad forbavset over at være sluppet for Smerten, under Maskernes Bravoraab og Kjærtegn løftedes fra Arm til Arni, indtil han atter havnede ved Siden af sin smukke Søster.

Fra Campo di Fiore gik jeg igjennem de snevre Gader, som derfra føre den korteste Vej til Trajanustorvet. Her klang Musik mig i Møde. Det lykkedes mig at faa Plads paa det ophøjede Fortov ved Jerngitteret, der omgiver Sejrssøjlen. hvorfra jeg kunde se det Skuespil, som fremkaldte livlige Bifaldsraab fra tætte Tilskuerskarer. Piger og sømandsklædte Masker udførte en pantomimisk Dans, der forestillede et Skibbrud. De Dansende svævede i bølgende Linier om hverandre under vaklende og glidende Bevægelser, udførte til Guitarernes klimprende Takt. indtil Linierne brødes i et Virvar af ned- og opdukkende Hoveder, for atter at ordne sig i Rækker, der svømmende naaede ind til Strandbredden og i (>læde over Frelsen forenede sig i en hvirvlende Runddans. Hvad St. Peter, som staar deroppe paa Søjlens Top med Himmeriges Nøgler i sin Haand, tænkte om Sagen, véd jeg ikke; men Dansen var begyndt paa Ny, da jeg i Bølgerne af Pulcinella-Hatte og andre profane Hovedbedækninger opdagede nogle af de sorte,

bredskyggede, dogmatisk stive og kirkelig logisk forvredne Hatte, som tilhøre Præstestanden, og under dem Ansigter med sure Miner, der ogsaa høre til den romerske Præstedragt, siden Ber-sagliererne stormede Porta Pia og den stakkels hellige Fader som Fange lagdes paa sin verdens-bekjendte Halmsæk. Der findes vel neppe nogen from gammel Kjælling i Frankrig, som ikke har kjøbt sig nogle Straa fra dette Leje og bundet dem i en sirlig Sløjfe over Pius IX.'s Fotografi; og at den paa Markedet efterspurgte Vare kan være fra Vatikanet, altsaa fra Pavens Fængsel, derpaa tvivler jeg nu ikke længer, efterat jeg med egne Øjne har sét Personer andægtig opsamle Halm. som var kastet ud fra — den pavelige Hofstald.

De forvredne Hattebrædters Ejermænd forsvandt bag Døren til et Trattori, og da jeg selv heller ikke endnu havde spist til Middag, fulgte jeg dem, forvisset om, at hvor beskedent Stedet iøvrigt var, vilde jeg ved et Middagsbord, hvorved Præster tage Plads, tinde vel tilberedt Mad og god Vin, og deri bedrog jeg mig ikke.

De sure Ansigter klarede op. da en duftende „bistecca" blev baaret ind, og efterat deres Ejere havde tømt en .„mezza foglietta" uskyldig oplivende Vin pr. Mand, syntes de snarere at tilhøre den triumferende end den lidende Kirke, og de samtalede muntert om Alleslags, blandt Andet om den Prædiken, som var holdt i Jesuit-•373

kirken II Ge.su niocl Karnevalet. En saadan Prædiken er dog ikke noget Usædvanligt ; der dundres tværtimod regelmæssig en Gang om Aaret imod denne verdslige Fest eller snarere denne overgivne Maade at indvie den hellige Faste paa; men komisk nok opsættes altid Forelæsningen til en af Karnevalets sidste Dage, da Formaningerne komme for silde. Heller ikke have de nogensinde før i de sidste Aar været alvorlig mente. Den, der rigtig satte Karnevals-lystighederne i Gang. alle Pulcinellers sande Helgen, var jo selv en Pave: den muntre Paul 11., som gjorde kirkelige Fester til Folkeforlystelser, forvandlede den romerske Kalender til et Musik- og Skuespilprogiam og mente, at glade Mennesker ere lettere at regere og lettere at gjøre salige end Tværdrivere. Først efter Aaret 1870 sér Kirken med vrede Øjne paa Karnevalet; thi saa længe Paven er Fange, burde Rom, for ikke at tale om den øvrige Verden, gaa klædt i Sæk og Aske og ikke vove at more sig.

Nogle Skridt fra Trattoriet, og jeg stod paa Forum Romanum. Solen gød Strømme af Lys over dets antike Tempelsøjler og den juliske Basilikas Marmorgulv; der var stille og folketomt dernede; Udgravningerne vare ophørte for den Dag, og ingen Fremmed saas vandre omkring med Rejsebogen foran sig eller Ciceronen ved Siden. Men i Gaderne, der omgive Forum og•374

gaa op ad Kapitolium til, saas som overalt en Vrimmel af Masker. Foran mig hævede sig Palatinerbjergets skjønne Skrænter med Ruinerne af Cæsarernes Slotte som en Stilhedens 0 i et Hav af stormende Livslyst. Jeg blev grebet af Længsel efter Ensomheden imellem Minderne deroppe. Vejen gaar igjennem Vignolas Port, imellem hvis Gitre Terrassetrappen, der fører til den farnesiske Have og Kejserpaladserne, skinnede saa indbydende som nogensinde; men den galonerede Opsynsmand, hvem Signor Rosa. de palatinske Udgravningers Leder, havde stillet ved Indgangen, oplyste mig om, at Palatiner-bjerget for i Dag var lukket. Derop vilde jeg alligevel. Jeg vidste, at ved Titus's Triumfbue udmunder en Gade, som. aaben for Publikum, fører op ad Skrænterne af den Klippe, hvor Hyrden Faustulus opammede et Kongedømme og Imperatoren Augustus et Kejservælde. Men hvor denne Gade egenlig endte, vidste jeg ikke. Jeg haabede, at den i det Mindste vilde skjænke en smuk Udsigt.

Høje Havemure omgive den til begge Suler. Bag ved den til Venstre ligger den Mark, hvor i Følge Sagnet den hellige Sebastian, bundet til et Træ, led Blodvidnedøden ved numidiske Bueskytters Pile — en af de faa Martyrhistorier, der have vist sig skikkede til kunstnerisk Behandling og afgivet Emne til mere end ét skjønt Maleri, som i Helgenens Person har forenet Ung-•375

dom. Skjønhed, Trosiver og himmelsk Begejstring. Men disse Havemure ville aldrig faa Ende. Højere op drejer Gaden af i en ret Vinkel, dog kun for at vise mig en fortsat Række af hvidtede Mure. Stille er her, ensomt er her. Larmen fra Karnevalet naa'r kun som en dæmpet Summen herop. I Murene træffer jeg med visse Mellemrum Nischer med Malerier, der erindre om tungere Skridt end de tungeste af dem, som nogen skuelysten Rejsende har gjort op ad en stejl Bakke. Disse Malerier, i kunstnerisk Henseende uden nogen som helst Fordring, formaa dog at stemme Sjælen i en Tonart, der underlig kontrasterer med Karnevalets Glæde. De fremstille Hvilepunkterne — „Stationerne", som det hedder — paa Jesu Gang fra Pilatus's Hus til Golgatha. Her hærer han sit Kors. Jeg véd, at i næste

Nische skal jeg se ham segne under det--

at endnu højere oppe skal jeg se Livets Træ, rejst, af Bøddelknægte, tegne sig mod en skytilsløret Himmel — og grebet af Følelser, som jeg ikke vil skildre, fremskynder jeg min Gang. Hvem har ikke forøget Byrden paa disse Skuldre? — vi have Alle gjort det. Og nu er jeg ved Gadens Endepunkt.

Den udmunder paa et lille Torv, om jeg saa maa kalde en øde Plads, paa alle Sider omgiven af vinduesløse Mure. I den til Højre er en Port, stænget og forsynet med vældige Laase. Det er ogsaa „Villa Mills", det franske Nonne-•376

kloster, som gjemmer sig tier bagved, Klosteret, under hvis Mure Nøglen til Palatinerbjergets fuldstændige Topografi endnu ligger skjult. I Muren lige overfor mig sés en lille Dør, og foran den en Skikkelse, klædt i brun Kappe med Krave og Hætte. Det skaldede Hoved omgives af en tynd Haarkrans, et Reb omgjorder hans Lænder. Sandaler ere hans Fodbedækning. Altsaa en Franciskanermunk.

Vi hilse, og han aabner Døren med en venlig indbydende Haandbevægelse, som jeg efterkommer. Og nu staar jeg i en halvmørk Gang. Til Højre og Venstre endnu mørkere Gange, som føre til Celler, hvor den, der nylig har badet sig i straalende Sollys, neppe kan skjelne Træbænkene, deres eneste Bohave, og Kristusbille-derne, de nøgne Vægges eneste Prydelse. Cellerne ere tomme, ined Undtagelse af en, hvor to Munke sidde i hviskende Samtale Paa mit Spørgsmaal, hvor jeg er, svarer den venlige Ledsager: „I den hellige Bonaventuras Kloster."

Velan, da jeg nu saa uventet er havnet fra Karnevalet i et Klosters Ro, vil jeg ogsaa nyde den en Stund. Jeg slaar mig ned paa Bænken i den ene Gang, og Munken rækker mig til Velkomst et Bæger frisk Vand. Navnet Bonaven-tura førte mig tilbage til Tider, hvor jeg bladede Middelalderens mystiske og magiske Skrifter igjennem. Er den Mand, hvis Navn dette Kloster bærer, den Samme, der som Dreng for-•377

dybede sig i de areopagitiske Skrifter og blev et Led i Kjæden af de mystiske Tænkere, som i Kristendommens dybe Grund aabnede en underjordisk Aare for Nyplatonismens udtørrede Strøm ?

Jo. han er den Samme. Munken, der har sat sig ved min Side, véd, at hans Klosters Skytshelgen egenlig hed Johannes Fidanza, førend hans Ordens Stifter, den hellige Franciskus fra Assisi, gjorde Ynglingen til Gjenstand for et. af sine mange Mirakler og kaldte ham Bonaventura. Han véd ogsaa, at Bonaventura selv har gjort mange Mirakler og tilsidst lidt den ærefuldeste Død, en Franciskanermunk kan ønske sig: han døde nemlig af frivillige Forsagelser. Saa vidt have Beboerne af dette Kloster ikke drevet Kjødets Spægelse; men strenge Regler følge de, strengere end de tleste andre Franciskanere. Og saa falder Samtalen paa hans Ordens Fortjenester af Kirken. De ere store: Franciskanerne vare før alle andre Kristne komne til Indsigt om Jomfru Marias ubesmittede Fødsel og havde ogsaa'maattet lide megen Forhaanelse for denne deres Indsigt; men nu have de ved Pius IX. vundet en herlig Sejr. Jeg havde jo sét Imma-kulata-Mindesmærket paa Piazza di Spagna; det er Franciskanernes Sejrsstøtte. Men Sejren har ikke gjort dem stolte: nu og altid ansé de sig for at være de ringeste af alle Brødre, Jesuiter-nes og Dominikanernes villige Tjenere.•378

Denne Samtale stemmede saa godt med Halvmørket omkring mig; men jeg maa tilstaa, at jeg atter begyndte at længes efter Sollyset og det nittende Aarhundrede, som aabenbart havde holdt sig udenfor den hellige Bonaventuras Døre. Jeg rejste mig og gik endnu et Stykke gjennem Klosterets Hovedgang; da stødte jeg paa en Dør med Indskriften: Bibliothcca og med den Tilføjelse, at Pius IX. rigelig havde forøget Bogsamlingen. Jeg ønskede at træde ind i Haab om at faa nogle af disse gamle sirlige Haandskrifter at se med deres farverige Miniaturer og Rubriker, som endogsaa henrykke Ikke-Kjenderes Øjne. Men nej: Bibliotheket var et helligt Rum; dér maatte ikkun Klosterets Forstander sætte sin Fod. Dog min Ledsager mente at vide. at alle Bonaventuras Skrifter fandtes der: ogsaa hans „Sjælens Vejviser til Gud" og hans ..Samtale med sig selv". Men — tilføjede Munken — de ere vanskelige at læse, endogsaa for dem. som kunne Latin, og somme Tanker ere neppe til at forstaa uden nærmere Forklaring.

Nu, da jeg vilde sige Farvel, aabnede Munken en Dør, modsat den. jeg var kommen ind igjennem, og jeg stod som fortryllet ved det Syn. der mødte mig. I Sollyset hævede sig to af de skjønneste Palmer, som jeg hidindtil havde sét. mod den mørkeblaa Himmel: under mine Fødder laa de med Slyngplanter smykkede vældige Ruiner af antike Kejserpaladser, og foran mig ud-•379

bredte Rom og Kampagnen sig med herlige smeltende Farver i en Ramme af blaanende eller i det Violette faldende Bjerge. Jeg stod i den lille velpassede Klosterhave med Bede til Kjøkkenurter og Blomsterpartier. Hvor

her var stille og fredeligt, og paa samme Tid hvor pragtfuldt og stort!

Midt i Haven stod en Urne, paa hvilken en gammel, i Stenhuggerkunsten forfaren Munk arbejdede saa ivrig med Mejselen, at Sveden dryppede fra hans Pande. Vi vexlede nogle Ord. „Man kan have det godt heroppe." — Ja sikkert," svarede Oldingen. — „Men man kan ogsaa tinde Fred dernede," mente jeg og pegede ned imod Staden. — „Ja. midt i selve Karnevalet," gjen-svarede den Gamle med et venligt Nik, men tav pludselig stille, som om han havde ytret noget Kjættersk. Og dermed sagde jeg et taknemmeligt Farvel til den hellige Bonaventuras Kloster og dets Beboere.

Nede ved Forum traf jeg en Droske og besluttede at kjøre gjennem Korso, hvor Maskeraden nu begyndte at kulminere. Ved Piazza di Venezia standsede Kusken, vendte sig om og saa' eftertænksomt paa min Hat, Noget jeg dog lidet vilde have agtet paa — thi Hatten var ny og nogle Dage i Forvejen kjøbt paa Korso — dersom ikke en Skare Masker tillige havde samlet sig omkring Vognen og raabt: il capello! il capello! Forundret tog jeg under Maskernes•380

Lattersalver min Hat af. undersøgte den paa alle Sider, fandt den fuldkommen i sin Orden og trykkede den paa Ny ned over Panden. Endnu et meget alvorligt og eftertænksomt Blik fra Kusken, som syntes at betragte min Hovedbedækning fra et dybt filosofisk Standpunkt, derpaa en betænkelig Rysten paa Hovedet, et Skuldertræk. og lian satte saa atter sin Hest i Gang. Neppe vare vi komne ind paa Korso med dens ubeskrivelige Trængsel og dens lige saa ubeskrivelige Larm. neppe havde jeg løftet mit Blik til alle disse med skjønne Kvinder og brogede Tæpper smykkede Balkoner, der optaarnede sig over hinanden, neppe havde jeg faaet det allerfiygtigste Overblik over den bølgende Menneskevrimmel, før jeg befandt mig som Maal for en bedøvende Plaskregn — ikke af confetti. der begynder at høre til Sagnenes Omraade — men af Gibs i alle Former, fra det fineste Gibsstøv til Gibs i Størrelse af Smaasten, og medens Plaskregnen voxede til den vildeste Hagelbyge, druknede for mit Øre alle andre Raab i Skriget: il capello! Med Rædsel erindrede jeg mig nu Noget om, at paa en vis Aften under Karnevalet maatte ingen liøj sort Hat vise sig paa Korso. Det var virkelig saa. men hvor skulde jeg have anet det. der jo havde tilbragt hele den foregaaende Aften paa Korso midt iblandt de galeste Maskeradeløjer, hvor intet Menneske havde brudt sig 0111 min Hat. Kjør til! raabte jeg til Kusken. En frugtes-•381

løs Opfordring! I denne Trængsel af Vogne og Mennesker maatte det gaa Skridt for Skridt. Saa kom en Gibslavine og slog Hatten af mig. Jeg satte den atter paa. Kjør ind i en Sidegade! En lige saa frugtesløs Opfordring! I Sidegadernes Mundinger var Trængslen om muligt værre end paa Hovedgaden. Endnu en Gang slaas Hatten af mig. Jeg lader den ligge, tager Overfrakken af og kaster den over Hovedet. Men endnu ved mine Fødder er den stakkels Prøve paa romersk Hattemagerkunst Gjenstand for Romernes Raseri. Gibsen samler sig i Dynger i Drosken. — Endelig bolde vi paa Piazza del Popolo. Kusken, der fra Top til Taa ligner en Møller, puster ud og sværger derpaa ved mindst syv Helgene, ved St. Giovanni og St. Gia-come, ved S:ta Petronella og ved vor svenske S:ta Brigida o. s. fr., at dette var en af de værste Toure, han nogensinde havde været med til, og han tager sig den Frihed at forundre sig over min Stædighed, at ville optræde med høj sort Hat paa Korso en saadan Aften, trods alle hans høflig fraraadende Vink. Jeg lod ham blive i Troen paa min Stædighed og skiltes fra ham efter en tilfredsstillende Opgj øreise, for under min stakkels Hatte-Pjalt, der nu vilde have passet godt til en Tiggermaske, at tilbringe Resten af Aftenen paa den pragtfuldt oplyste Piazza Navona.II.

Kolossæum. — Hvem var Barbarerne? — Kolos-sæums Ætlinge. — Skuespillene. Rø v erstykket Laureolus. — Munke 11 Telemak. — Signor Rosas Udgravninger.'

Omendskjønt jeg ikke alene har sét Kolossæum. naar Solen gød sin Glans over dets rødgule Travertinmure, men ogsaa ved Maanens og ved Faklers Skin, ja i bengalsk Belysning — for ikke at tale 0111 ..i Historiens Lys" — saa har jeg dog ingenlunde i Sinde at trætte mine Læsere med et Forsøg paa at skildre det Indtryk, som denne Kæmpebygning gjorde paa mig. Alle have jo hørt tale om Kolossæum og faaet mere end nok af nedskreven Forbavselse over det til Livs. Selv havde jeg paa Forhaand faaet saa Meget deraf, at jeg ved det første Syn af Kæmpeværket havde Vanskelighed ved at blive til— strækkelig forbavset.

Det tlaviske Amfitheaters Krav paa at vække Overraskelse og Beundring har imidlertid meget gammel Hævd.

Digteren Martialis aabner Rækken•383

af dets Lovsyngere. Da den „milde" Kejser Titus indviede Skuepladsen med et Blodbad paa hundrede Dage — det er nu henved 1800 Aar siden — sad Martialis imellem Tilskuerne. Og han slog sin Lyre og bød Alt. hvad Menneske-haand og Menneskekunst hidtil havde skabt, at ydmyge sig for Cæsarernes Amfitheater. Hvor vidt Pyramiderne og Templerne i Memfis have efterkommet hans Opfordring, er dog tvivlsomt.

Omtrent tre hundrede Aar senere kom Historieskriveren og Feltherren Ammianus Marcel-linus til Rom. Han er bekjendt som en samvittighedsfuld Historieskriver; men overfor Kolos-sæum kunde han ikke lægge Baand paa sin østerlandske Indbildningskraft. Han forsikrer, at Murene ere saa høje, at Øjet trættes ved at følge dem paa deres himmelstormende Vej. Sandheden er. at Ydermuren har en Højcle af 200 Fod, og det er jo ret smukt, naar f. Ex. Rundetaarn i Kjøbenhavn ikke naar op til 120 Fod.

Lad os endnu rykke vore Dage en tre til tire Aarhundreder nærmere. I Løbet af den Tid, vi saaledes springe over, havde Barbarer og Jordskjælv den ene trang efter den anden hjemsøgt Rom. Men medens Bjergene vaklede under de vulkanske Rystelser, stod Kolossæum urokkelig. Derfor kunde vor northu mb erlandske Frænde, Kirkehistorikeren Beda, udtale denne Spaadom:•384

Saa længe Kolossa?um staar, staar Roma.

Naar Kolossæum falder, falder Roma

Med Roma falder hele Verden.

Og siden jeg kom til at nævne Ordet „Barbarer", maa det lier tillades mig at fremhæve, hvad Ampere for længe siden har paapeget, at man gjør vore germanske Fædre og Frænder megen Uret. naar man tror. at det fortrinsvis er dem, som have tilintetgjort Roms Pragtbygninger og Kunstskatte. Kardinal Mai liar opdaget et interessant Dokument, skrevet af en Munk Zacharia i Aaret 540, som omtaler, at Rom da ejede 17,097 Paladser, 13,052 Springvande, 80 store Gudebilledstøtter af forgyldt Bronce, 6G Gudestatuer af Elfenben, 3.785 Broncestatuer, forestillende Kejsere og andre Stormænd, foruden 22 kolossale Rytterstatuer af Bronce. 31 Theatre. 11 Amfitheatre, 9,026 Badehuse o. s. v. Den byzantinske Historieskriver Prokopius meddeler os. at Forum Romanum paa hans Tid var opfyldt af Billedstøtter, blandt hvilke man saa" Arbejder af Fidias, Lysippus og Myron, og da den øst-gothiske ..Barbar" Theodorik herskede over Verdensstaden, tog han Antikens Bygninger og Kunstværker i Beskyttelse mod Romernes egen Ligegyldiglied eller Ødelæggelseslyst. De virkelige Barbarer have været Romerne selv De have ogsaa et Ordsprog, som til Dels indrømmer dette : ..Hvad Barbarerne have skaanet, have Barberinerne plyndret." Barberini er en•385

romersk Fyrsteslægt. Men Ordsproget kan gjælde om alle Roms Baroner fra Middelalderen — Af de 22 Bronceryttere er nu en eneste tilbage: Markus Aurelius paa Kapitoliumstorvet, og ban blev kun af den Grund skaanet af Middelalderens og Pavedømmets Romere, fordi man troede, at Kunstværket forestillede Konstantin, Statskristen-dommens Grundlægger. Elfenbensstatuerne ere alle forsvundne. Af de 80 forgyldte Gudestatuer ere ikkun to komne til vore Dage; den ene blev i 1864 opgravet under Paladset Biscioni nær ved Campo di Fiore.

Fire hundrede Aar efter Bedas Tid var Ko-lossæum en Fæstning, i Hænderne paa en af de adelige Slægter, som kæmpede om Herredømmet i Staden. I saa Henseende delte det Skjæbne med alle endnu tilbageblevne større Bygninger fra den antike Tid. Baroner med Navne som Frangipani, Orsini, Colonna o. s. v. stredes om det hærgede Rom som Gribbe om et Lig. I Kolossæum holdt de Frangipaniske Rovfugle til. Rundt om dem var en Ørken. Robert Guiscards Saracenere havde paa Opfordring af Pave Gregorius VII. stormet Rom og hærget det med Spyd, Sværd og Ild. Da saa man Aventiner-bjerget og Stadsdelene mellem Lateranet og Es-qvilinerbjerget danne et uhyre Baal. Men Ko-lossa'ums Mure modstod ogsaa Flammerne.

Dog — der kom en Magt, som de ikke formaaede at trodse: den Magt, som de skyldte

Rnmers-ke Dage. 25•386

deres Tilværelse: Menneskehaanden. Endnu tre hundrede Aar, og Kolossæum ltlev et Stenbrud. Nu begyndte

Rom atter at smykkes med herlige Paladser, til hvilke det gamle Amfitheater maatte give en god Del af Bygningsmaterialerne. Det fæstningsagtige Palazzo di Venezia, som ligger ved Mundingen af Korso, det vældige Kancelleria, Bramantes pragtfulde Værk, samt det ædle Palazzo Farnese, smykket med Mikel Angelos navnkundige Frise, udlede baade bogstavelig og figurlig deres Aner fra Kolossæum. thi det var ikke alene dettes Travertinblokke, men ogsaa Noget af dets romerske Stil, de tilegnede sig. Man har derfor ikke Grund til ublandet Klage over den Vandalisme, som overgik Flaviernes Kæmpeværk, især da Tilfældet har styret Ødelæggelsens Haand saa vidunderlig, at de to Trediedele. som staa tilbage af Bygningen, give os et fuldstændigt Billede af det Heles Udseende og paa samme Tid noget Mere: noget Stemningsfuldt og Malerisk, som Amfitheatret i sin oprindelige Glans og Herlighed aldrig ejede. Det er. som om Ødelæggelsen ikke har villet ramme Amfitheatret selv, men dets vilde Minder; som 0111 Straffen, der er overgaaet det, ogsaa her skulde medføre en Forsoning. Dets Ruiner, der nu bade sig i Maanelys og Sølvtaagen synes at tvætte sig rene for Blodspor, for at kunne skjænke Tilskueren en ublandet Nydelse af vemodig Storhed.•387

Lad os tænke os en taarnhøj Mur, som bugter sig i en Rundkreds paa henimod 800 Skridt i Omfang, gjennembrudt af 80 Porthvælvinger og smykket med lire Søjlerækker over hverandre, nederst en dorisk. saa en ionisk og to korinthi-ske ; lad os endvidere tænke os. at Marmorbilledstøtter smykke det andet og det tredie Stokværks Arkader og Bronceskjolde Felterne mellem det fjerde Stokværks Vinduer; at forgyldte Mastetræer. mellem hvilke et Soltelt er udspændt, hæve sig over Murkransen, og at det Hele spiller i Travertinens varme Farvetoner, saa have vi en Forestilling om det liaviske Amtitheaters Ydre, saaledes som det en Gang var.

Dets Indre hæver sig i Afsatser, fra hvilke under Opførelsen af et Skuespil 87,000 Tilskuere, fordelte paa fem Rækker, med feberagtig Spænding i Trækkene og Blodtørst i Øjnene se ned paa en Sandslette, hvor Løver og Tigre. Elefanter og Flodheste kæmpe med hverandre eller med dødsdømte Mænd; hvor Gladiatorer i de mest forskjellige Vaaben og Rustninger, fra den nøgne Netkaster til den jernklædte Mirmillon. mar-schere ind under Raabet: Cæsar, de til Døden Indviede hilse dig! og stride for at falde og slæbes ud som Lig af Skikkelser i Hades-masker; hvor Springvande, Palmer og Klipper som ved et Trylleslag stige op af Jorden; hvor Yaabnenes Larm, de Saaredes Jamren, Rovdyrenes Brøl og Tilskuernes Raab og Haandklap3*8

døve Øret, medens Øjet gysende svæver over et Hav af Hoveder og hvide skinnende Togaer, en uudsigelig Rigdom af Marmor, Guld og farverige Dragter, indtil det atter standser ved den pragtfulde Loge, fra hvilken den bekransede Cæsar betragter Skuespillet.

Det var Amfitheatret over Jorden. Men det havde ogsaa en underjordisk Afdeling med hvælvede Gange og Kamre. Maskinrum, Vandbeholdere og Afløbskanaler. Altsammen muret paa Bunden af den kunstige Sø, som Nero havde ladet grave, og hvori, kun nogle faa Aar før Amfitheatret stod færdigt, hans pralende Roskibe

havde spejlet sig.

* *

Amfitheatret krævede virkelig Afløbskanaler, ikke alene for Coelius- og Esqvilinusbjergets Vand, der samler sig i Sænkningen, hvor Theatret staar, men ogsaa for Blodet, som blev udgydt paa Arenaen. Stundom flød den Vædske bogstavelig i Strømme. Paa Indvielsesfesten ofrede Titus 9000 vilde og tamme Dyr, og ved en anden Lejlighed saas bag Skuepladsens Hegn 200 Løver sønderrive hverandre. Ved Roms Tusindaarsfest kæmpede 2000 Gladiatorer paa Liv og Død. Mellem Tilskuerne sad usynlig Xeinesis og indviede det Rige. som saaledes højtideligholdt sin Fødselsdag, til Undergang.

Kejser Domitianus, en ivrig Ven af Amfi-•389

theatrets „Lege", forstod med langt mindre Bekostning at tilvejebringe overraskende og nervepirrende Skuespil. ^En Dag opførtes det af Mirno-grafen Katullus forfattede Røverstykke L aure o lus. saaledes kaldet efter dets Helt, en Landevejsridder, hvis Æventyr, Kampe, Fængsling og Død paa Korset udgjorde det mimiske Digts Indhold. Kejseren havde ladet aftale med en dødsdømt Forbryder, der var bekjendt for sit Skuespillertalent, om at udføre Laureolus's Rolle, og denne gik med Glæde ind derpaa, i Haab om efter vel endt Spil at vinde Tilskuernes

Forbønner og Kejserens Naade. Han spillede ogsaa med en Kraft og en Natursandhed, som forskaffede ham stormende Bifaldsraab fra det romerske Folk og opmuntrende Smil fra Kejseren, der delte sin Opmærksomhed imellem ham og den skarlagenklædte Dverg, som altid fulgte ham til Theatret og dér sad ved hans Fødder. Da kom Slutningsscenen, som fremstillede Laureolus's Straf og altid plejede at fremkalde Haandklap, naar Bøddelknægtene gjorde deres Sager saa godt, at Korsfæstelsen uden Fare for Skuespillerens Lemmer tik en skuffende Lighed med en virkelig Korsfæstelse. Men Domitianus hyldede „det Naturalistiske i Kunsten", sat paa Spidsen, og han holdt af at overrumple, saaledes som Tigeren gjør det fra Krattet. Korset bæres ind, den fængslede Skuespillers Arme strækkes ud — og paa et Vink fra Kejserlogen drive Bødlerne•390

Naglerne gjennem lians Hænder og Fødder og rejse Dødstræet, overskyllet af det hylende Offers Blod, i Vejret. Tilskuerne % sidde et Øjeblik stumme af Rædsel: de se en virkelig, ikke tilsyneladende korsfæstet Laureolus, men det havde «ine Farer ikke at tinde en Spøg af Cæsar god. Senatorerne klappe i Hænderne. Ridderne lige saa. og Folket stemmer i med. Ogsaa den Gang sad Martialis imellem Tilskuerne. Efter at være kommen hjem skrev han et af disse sirlige Epigrammer. som vare Lækkerbidskener for hans Samtid, og roste deri Kejserens Smag og Kjærlighed til Sandhed i Kunsten. Hofpoeten satte Kronen paa den kejserlige Nederdrægtighed. Men den. som da gjorde sig til Hofpoet. maatte ikke være nøjeregnende. Til Martialis's Ulykke men til det romerske Riges Held hændte det. at Kejsertronen efter Domitianus's Død beklædtes af Mænd med republikansk Tænkesæt. De følte sig ikke hædrede af Lovsange fra Domitianus's literære Ven, som havde vanæret sit Geni: betynget med deres Foragt forlod han Rom. * *

Det er Kirkens Tro, at mange Kristne have lidt Martyrdøden i det tlaviske Amtitheater. Tertullianus vidner, at Raabet: ..Kast de Kristne for Løverne!" var almindeligt under Forfølgelsens Tid. Men hertil staa selve de ældgamle Martyrsagn i en underlig Modsigelse, af hvilken manabsolut maa komme til den Slutning, at Forfølgerne snart maa have givet Afkald paa denne grusomme Straffemaade, fordi den havde vist sig afmægtig — idet de vilde I)yr, hvorledes man end havde ægget deres Blodtørst og Raseri, aldrig kunde bevæges til at gjøre Tanden blodig i Legemer, der vare indviede til den hellig Aands Tempel. Ogsaa Vandet vægrede sig ved at dræbe dem; Flammerne lige saa; fra Bølgerne, hvori man havde kastet dem, saavel som fra Baalene, man havde tændt under dem. traadte Blodvidnerne næsten altid uskadte frem for deres forbavsede Bødler. Kun Jernet og Strikken kunde sikkert ende deres jordiske Liv. Ingen ..Legende" udtaler dette som en almindelig og bekjendt Erfaring; men naar man sammenligner Flertallet af Martyrsagnene med hverandre, kommer man til dette Resultat, og man maa spørge sig selv, om ikke en eller anden hidtil upaaagtet Forestilling skjuler sig herunder. Iagttagelsen er forøvrigt ikke ny. Blandt de literære „curiosa som Roms Gadeboghandlere udbrede paa Broen ved Forum Romanum — disse Frembringelser af en gyselig Lærdom, som har skrevet tykke latinske Folianter 0111 Jomfru Marias Kjortler og Sligt — fandt Forfatteren til disse Linier en Afhandling, forfattet af den grusomme Hexedommer Del Rio, angaaende det Spørgsmaal, hvorfor den guddommelige Beskyttelse, som værnede Martyrerne mod Ild, Vand og vilde Dyr. unddrogesdem, naar deres Bødler greb til Jernet, og han søger Forklaringen deri, at ,. Jernet er det lovlige Straffemiddel". En Franskmand har nylig taget det samme Spørgsmaal under Overvejelse og derpaa givet det Svar, at en gammel ukristelig Overtro ligger til Grund for de kirkelige Sagn herom: den Overtro nemlig, at Sjælen som værende af Ildens Natur udslukkes i Vandet, og at Kjødets Opstandelse umuliggjøres, dersom Legemet brændes eller som Føde gaar over i Dyrelegemer.

Men tilbage til det flaviske Amfitheater. Det er baade muligt og sandsynligt, at dets Arena har drukket Kristnes Blod. men fuld historisk Vished har man kun om ét Martyrium der. og da vare Bødlerne selv — Kristne. Roms Overgang til Kristendommen hindrede ikke Am lit heatrets blodige Lege i at vedvare. En Dag omtrent Aar 400 sad imellem Tilskuerne en Fremmed, en Munk fra Syrien, ved Navn Telemakos. Han havde villet se Amfitheatrets saa meget omtalte Pragt og de Fornøjelser, hvortil hans kristne Medbrødre der hengav sig. Den gode Munk, som i det østerlandske Kloster mere havde levet i fromme Drømme end i Virkeligheden, kan ikke tro sine Øjne, da Gladiatorer marschere ind paa Arenaen for at more Folket med en Kamp paa Liv og Død; men da Skuepladsen overskylles af deres Blod og Tilskuerne juble, da en „secu-tor" støder Sværdet i en falden Netkæmpers•393

Bryst, styrter Munken op fra sit Sæde og ned ad Trapperne, stormer, trods Vagtens Forsøg paa at standse ham. ind paa Arenaen midt iblandt Lig og Sejrherrer, løfter sine Hænder imod Senatorerne. Ridderne og Folket, brister i Graad, men undertrykker Taarerne og raaber med en Stemme, som hores af Alle: ..Brødre, Kristne! har da Johannes forgjæves formanet os: Børn. elsker hinanden indbyrdes! Har da Jesus forgjæves lidt for os paa Korset!" — Hans Ord overdøves af rasende Skrig. 80,000 vanvittige Mennesker gribe Alt, som kan bruges til Kaste-vaaben. og slynge det ned paa ham. indtil han ligger som et Lig ved Siden af den faldne Gladiator.

Xogle Aar derefter bleve Gladiatorlegene forbudte af Kejser Honorius.

* *

I Midten af det attende Aarhundrede stilledes Kolossæum under kirkelig Beskyttelse ug helligedes Jesu Lidelse, til Minde om Martyr-

o ».

blodet, som havde flydt der. Lige fra da og indtil sidste Foraar har et Jernkors. kysset af utallige Pilegrimes Læber, staaet midt paa Arenaen. Dette Kors blev taget hort. medens jeg var i Rom. og stort blev Røret derover. De pavelige Blade udbrød i heftige Bebrejdelser mod den italienske Regering og søgte at overtale Romerne til at tro. at man havde borttaget•394

Korset for at forhaane Troen og Kirken. Men Romerne selv brød sig ikke mere derom, end at de nysgjerrig strømmede til Kolossæum for at se. hvorledes Sagen forholdt sig. Des større var Bevægelsen i den katholske Fremmedverden. og en hel Skare gamle Ladyer, der tro paa „ Civilt a cattolica" og paa „Osservatore Romano" som paa Biblen, havde fattet den Beslutning i et højtideligt Tog og under Psalmesang at drage til det vanhelligede Rum i den Hensigt overfor Samtid og Efterverden at nedlægge en Indsigelse mod Kirkeranet. Men en Tilkjendegivelse paa Forhaand om. at det italienske Politi skaanselløst vilde skride ind, afkølede deres Iver.

Sagen var ganske simpelt den. at Signor Rosa. Leder af de Udgravninger, som paa den italienske Regerings Vegne og til Videnskabens Bedste udføres i Rom, havde samlet sine Arbejdskræfter i Kolossæum. for at opdage dets underjordiske Hemmeligheder, og at Udgravningen, som da foretoges tværs over Arenaen, i Retning af Ellipsens lille Axe. gjorde Korsets Fjernelse nødvendig. At Korset efter Undersøgelsernes Afslutning vil faa sin gamle Plads tilbage, er udenfor al Tvivl; den megen Tale om Forhaa-nelse mod Troen var kun et Udbrud af det pavelige Partis Skadefrohed. Dette var for Alle. som vilde se, saa tydeligt, at de hæderlige Tras-teverinere, der, draperede i deres Kapper, havde•395

samlet sig i Kolossæum, trak paa Skuldrene over et saadant Forsøg paa at føre dem bag Lyset og mente, at „// Capitalederes Yndlingsavis, havde Ret i sine uafladelige Advarsler imod „sorte Rænker".

Udgravningerne vedvare endnu og love en smuk Høst for Oldtidsvidenskaben. Paa Arenaens sydøstlige Side havde man, i de sidste Dage jeg var i Rom, opdaget Amfitheatrets dybeste og oprindelige Bund, henimod 16 Fod under den nuværende Arena. Jeg saa Hvælvinger og Gange, som krydse hverandre, og imellem dem to, som føre dybt ind i Amfitheatrets Grundmure, og om hvis Øjemed Strid nok kunde opstaa. Signor Rosa, der hylder den i Rejsehaand-bøgerne som utvivlsom optagne Anskuelse, at det flaviske Amfitheater ogsaa har været brugt til Søslag og indenfor sine Mure har set Roskibe med kæmpende Gladiatorer, skal i disse Hvælvinger og hvad han der har fundet se Støttepunkter for sin Mening, medens derimod andre Oldforskere, holdende sig til Fundet af forkullede Bjælker og vældige gjennemborede Travertinblokke, formode, at ogsaa de paagjældende Hvælvinger have hørt til Amfitheatrets Maskinrum. Blandt andre Fund, som ere gjorte i disse Dybder, ere Stene med indristede Tegninger forestillende vilde Dyr og kæmpende Gladiatorer.

Og hermed tage vi Afsked med Kolossæum. En anden Dag beder jeg om at maatte føre mine39 G

Læsere til Steder, helligede ved andre Martyrer, den nye Tids Blodvidner, til Kirken, hvor Gali-lei blev tvunget til at afsværge sin kjætterske Lære om vor Planetverden, samt til Torvet, hvor Giordano Brunos Baal tændtes. Vi skulle senere gaa over til lysere Minder og gladere Billeder.III.

Kirkestatens Rom og Italiens Rom.

Alle. der liave haft Lejlighed til at sammenligne Pavens og Kirkestatens Roma med Italiens Roma, have kun én Mening om, at Staden i Løbet af de sidste Aar har forandret sig meget til sin Fordel. Jeg undtager naturligvis de katholske Præster. for hvem Rom i 1870 ophørte at være Uvidenhedens og Snavsets Hovedstad. Jeg vil dermed ikke sige. at Snavset er en lige saa nødvendig Betingelse som Uvidenheden for et syllabistisk Eden; det Første havde ligesom den Sidste gammel Hævd, og en præstelig Regering holder ikke af Forandringer. Selv Renligheden, naar den er noget hidtil Uprøvet, kan synes en saadan Regering -samfundsfarlig. Desuden have klerikale Næser en anden og højere Lugtesans end andre Dødelige. Den franske Jesuit Louis Veuillot har jo skrevet to tykke Bind om „Les odeurs de Faris" og „Les parfums de Borne." Efter hans Mening gav Røgelse-
•398

karrene omkring den ypperstepræstelige Konge endog Ghettos Dunster en Duft af nysudsprungne Roser.

Det er vel nu over ti Aar siden Forfatteren til „Bilder från Italien", min Ven Carlino*), af Fontana Trevis Vand drak Længselen efter at gjense den hellige Stad og Forjættelsen om. at hans Længsel skulde opfyldes. Dersom han nu vender tilbage til de syv Høje, skal han allerede ved Indtrædelsen indenfor den gamle Stadsmur faa Syn for Sagn, at et Blad er vendt i

o O /

Roms omvexlingsrige Historie. Det elendige Jernvejshul ved Porta Porteso, Træskuret, hvor han sad arresteret, medens pavelige tjenende Aander stavede sig igjennem hans Pas og snusede i lians Vadsæk efter det nye Testamente og andre Oprørsskrifter, er gaaet alt Kjødets Gang. Nu stiger den Rejsende ud paa en statelig Banegaard ved Piazza de' Termini lige i Nærlieden af Diokletians Thermer, og man vil ikke gjøre den ringeste Indvending, 0111 han end medbringer hele den Samling af Bøger, som Kongregationen har sat paa det sorte Brædt, lige fra Galileis Dialogo til Gladstones Flyve-skrift om den pavelige Ufejlbarhed og Umuligheden for en god Engelskmand af at være en god Katholik. Den Tid, da Vilhelm Bergsøe, den danske Naturforsker, var ude af Stand til

*) o: C. R. Nyblom.

O. A.•399

i Roms Boglader at opdrive en C uvier, synes nu at ligge bag Syndfloden, skjønt det ikke er mere end nogle Aar siden; nu ere paa Korso Bogladernes Vinduer spækkede med nye filosofiske og naturvidenskabelige Skrifter; paa den Spanske Trappe, hvor før den gamle Tiggerkonge Beppo holdt til, sælges det nye Testamente; paa Via della Scrofa lige overfor et Kardinalpalads ses et Skildt med Indskriften „Evangelisk Boghandel1' samt et Vindue, blandt hvis udstillede Bøger der findes en, som paa selve Titelbladet forkynder den kjætterske Paastand: „Petrus har aldrig været Biskop i Rom!" og tillader enhver Forbigaaende, om han saa vil, at drage Slutningen: Paven er altsaa ikke Petrus's Efterfølger i Embedet.

Skulde den Rejsende have glemt Passet hjemme, saa gjør det Ingenting. Det nye Rom tager uden Mistillid og uden Tværhed Alle i sin Favn: Jøder og Proselyter, Grækere og Arabere. Vil den Rejsende, siden han har de diokletianske Thermer lige for sig, kigge ind imellem deres Ruiner, skal han finde Santa Maria degli Angelis skjønne Kirke og Karteuserklosterets hundrede Søjler staaende urokkede som en Borgen for, at dette og Alt, livad han fandt værdigt til Studier, Kjærlighed og Beundring i det herlige Rom, Intet har lidt ved den skete Forandring. Tværtimod : han vil træffe den gamle Storheds Minder talrigere og lærerigere end nogensinde, takket•400

være de stadige Udgravninger. Men Kartheuser-munkene, som holdt til ved Maria degli Angeli. de ere nu horte. Den italienske Regering har inddraget en Mængde Klostere, og Ingen, hvis Hjerne ikke er fordrejet af romantisk Følsom-hedsklynken, kan Andet end lykønske Samfundet til, at disse Formørkelsens Fæstninger ere nedbrudte. Dog vil jeg ikke nægte, at jeg gjerne undte de venlige Franciskanere i S. Bonaventura oppe paa Palatinerbjerget. hvor jeg en Dag under Karnevalet besøgte dem, at kunne blive til deres Dødsdag i deres lille Kloster og nyde

deres Siesta i den kølige Svalegang, hvis Søjler vende ud mod deres Have med de stolte Palmer og den skjønne Udsigt. Og nu Munkene i S. Onofrio! Længe førend jeg kom til Rom, havde jeg hørt de hyggelige Hieronymiter i Klosteret paa Janikulus's stejle Skrænt omtale som de eneste kristelig frisindede Munke i hele den katholske Verden. Tænk blot: hvor nær de end boede ved Vatikanet, kunde dog dette Naboskab ikke fylde dem med Troen paa den pavelige Ufejlbarhed, som de fornægtede lige op i Næsen paa selve det vatikanske Kirkemøde! Og da jeg nu stod bag S. Onofrios Mure og saa, at de fromme Bevogtere af Tassos Grav og Leonardo da Vincis Freske havde maattet forlade deres fredelige Hjem. saa gjorde det mig hjertelig ondt for Gubberne. De udgjorde „yderste Venstre" i den katholske Kirke; de tilhørte med•401

andre Ord den Side, som aldrig har Ret, men i Tidernes Løb som oftest faar det.

Men tilbage til vor Rejsende! Hvorhen han nu fra Banegaarden vil lægge Vejen—ad Porta Pia til eller til den gamle Prætorianerlejr eller til Kirken Maria Maggiore — over hele den nordøstlige Del af det gamle Rom. hvor der for nogle Aar tilbage var Haver eller øde Strækninger. skal han nu linde Gader afstukne eller i Færd med at blive det, Husrækker opførte eller Grunden udgravet til saadanne. De nye Huse ere store, men erindre — ak, altfor meget! — om de uhyre Haussmanske Bikuber, som i den kjedsommeligste Ensformighed paradere langs med Paris's Boulevarder og vilde kunne kaldes intetsigende, i Fald de ikke uophørlig sagde os, at Byggegrundene i den franske Hovedstad ere meget dyre. Roms nye Kvarterer love os snorlige og brede Gader, samt Huse med mange og regelret anbragte Vinduesrækker; men skal de fyldes med slige „maisons bourgeoises", som indbilde sig at overgaa Paladserne, fordi de rage op over dem i Højden, saa bliver alt dette et kjedeligt Stykke Rom med den eneste Fortjeneste. at gjøre det gamle Rom med dets snevre, bugtede Gader, dets stolte alvorlige Paladser og dets mange smaa Torve med plaskende Springvand endnu kjærere for den Fremmede.

Vor Rejsende vil forgjæves, men sandsynligvis uden noget Savn, spejde efter de pavelige

Zouaver med den frække og udfordrende Mine saavel som efter de franske Rødbuxer, der tidligere udgjorde en saa iøjnefaldende Bestanddel af Gadernes Folkevrimmel. Lige saa hadede som disse præstelige Lejesvende med al Grund vare, lige saa afholdt og elsket er nu den væbnede Styrke, som findes i Rom. thi det er Italiens egne Sønner, dets „Folk i Vaaben", og Italieneren i Hærskrud er det samme naturlige, venlige og hjertelige Menneske som Italieneren i Fredens Dragt. Hvert Øjeblik møder man de smaa kjække, mørkladne Bersaglierer med elastisk Gang og vajende Hattefjere eller de liøjt-voxne, sædvanligvis lyse Grenaderer, der. naar man ser dem i Rækkerne med deres blonde Overskjæg og trohjertige Mine, saa levende minde om de svenske Soldater, at man uvilkaarlig maa komme i Hu, at Longobarder. Østgoter, Heruler og andre Frænder af os Nordboer have givet et stærkt Tilskud til den italienske Folkestammes Blod.

Gaar vor Rejsende ind i den Del af Byen. hvor Nutidens Nordboer gjerne opslaa deres Bopæle : paa Via Felice, Via del Tritone, Capo le Case, Via de due Macelli o. s. v., vil han nu kunne træde paa en god Brolægning og brede Fliser. Corso og Via Condotti ere ikke længer de eneste Gader, der kunne prale med saadanne. Utallige Huse ere oppudsede, mange Foranstaltninger til Renlighedens Fremme vedtagne. Selv403

Ghetto, det gamle Jødekvarter, fra hvilket en jødisk Udflytning og en kristelig Indvandring efterhaanden tinder Sted, har begyndt at pynte sig op og kan ikke længer med Grund kaldes for det uhyggeligste Tilholdssted i Evropa. Følgerne vise sig ogsaa allerede nu i Statistikens Tabeller over Dødeligheden. Rom, for nogle Aar tilbage en af de usundeste Byer, er nu ikke en Gang om Sommeren et for Sundheden særlig farligt Opholdssted. Og naar det en Gang kommer saa vidt — men det vil vare meget længe — at frie Bønder sætte det Velsignelse bringende Plovjern i Kampagnens Jord, da skal Malariaen fly og det øde Aventinerbjerg atter bedækkes af Hjem for kraftige Mænd, skjønne Kvinder og rødmussede Børn.

Det gamle Ordsprog, at Rom er ..Præsternes Paradis, Fodgængernes Skjærsild og Hestenes HelvedV, er, som man vil se af det Ovenstaaende, for de to første TTrediedeles Vedkommende forældet siden hin mærkelige September-dag i Aaret 1870, da Italienerne stormede Mur-Breschen ved Porta Pia. At Rom nogensinde har været

Fodgængernes Skjærsild, har jeg forøvrigt Vanskelighed ved at tro, thi her er saa Meget at se og nyde, at man med Glæde kan vandre paa den mest knortede Stenbro. Men Ordsprogets sidste Trediedel er desværre endnu den Dag i Dag en Sandhed og gjælder som saadan ikke alene om Hestene, men om alle

26*•404

Husdyr, med Undtagelse af Katten, der ligesom sin tobenede Lige i Smidighed forstaar at liste sig igjennem Livets Forlegenheder uden altfor mange Bank og uden særdeles megen Agtelse. Filosofen Schopenhauer beskylder Kristendommen for ikke at have taget Dyrene i Beskyttelse. Beskyldningen er falsk, hvad selve Kristendommen angaar; men den er sand med Hensyn til de kristne Folk. som ere de grusomste af Alle mod Dyrene. Fremfor Alt gjælder dette om Katholikerne. Ved en Lejlighed blev jeg nødt til at se, hvorledes man mishandlede en stakkels Hest. der paa en Bakke var styrtet foran sit tunge Læs. Mellem Tilskuerne stod to Præster. Jeg tog mig den Frihed at forestille de hellige Mænd deres Pligt med Hensyn til at standse

o «v

Plageaanderne, men tik ikke Andet end forbavsede Blikke og opspærrede Munde til Svar. At forsøge paa at vække deres Medfølelse for en pint Skabning, var aabenbart spildt L'lejlig-hed. Da greb jeg til Grunde, for hvilke jeg troede de vare mere modtagelige; jeg erindrede dem om, at Kristus havde helliget Husdyrene, idet han lod sig føde i en Krybbe midt imellem dem. samt at Helgenen Franciskus fra Assisi havde været Dyrenes Ven. Og nu endelig opløftede den Ene af de Ufejlbare in spe. en lille, fed, fladnæset Fyr med et dumt Udseende, sin Røst og regalerede mig med noget Vrøvl om Aarsfesten i Kirken S. Antonio Abbate, samt 0111•405

Vievandet, der da stænkes paa Heste, Oxer, Æsler, Geder og Fjerkræ, dem til Trøst og Opbyggelse. Dermed syntes han formodenlig, at Kirken havde opfyldt al Retfærdighed mod Dyrene. Det Svar, man ellers plejer at faa ved lignende Lejligheder, er. at ..Dyrene ikke ere Kristne". At de saa godt som mangle Følelse, er en Tro, der siges at være meget gængs imellem de uvidende Klasser, og dette forklarer til en vis Grad, at saa velvillige og i Grunden ædle Mennesker, som Romerne ere, have kunnet forfalde til Dyrplageriets låve og skjændige Synd. Men det undskylder ikke Præsterne, som i et Aartusind have haft dette Folks Opdragelse i deres Haand, og som have gjort Alt, hvad menneskelig Magt formaar, for at udslette, hvad Stort og Godt der er nedlagt i Folkets Karakter. Imidlertid havde Italienerne ikke længe været Herrer i Rom, før en Forening til Dyrenes Beskyttelse opstod med Prinsesse Margarita i Spidsen, og de, som have kjendt Rom for en længere Tid tilbage, forsikre, at denne Forenings Bestræbelser , varmt understøttede, som de ere, af de liberale Blade, allerede have baaret nogen Frugt, Hvad den Omhu, som Præsterne have helliget Folkedannelsen, har at sige, kan man endnu faa en Forestilling om ved de levende, fra Genremalerens Synspunkt ypperlige Billeder, som Roms Gader imellemstunder frembyde. Da jeg en Gang kom ud fra Kapellet S. Pietro in Car-40(1

cere — det gamle Mamertinske Fængsel, som jeg ved en anden Lejlighed har skildret*) — var det første Syn, der mødte mig. et Selskab kortspillende Smaadrenge, der havde lejret sig paa Trappen til den skraas overfor liggende Kirke S. Martino e Luca. Ved Siden af dem stod en sortskj ægget Karl. saa fordybet i Spillets Gang. som 0111 han aldrig i Verden havde set noget mere Fængslende. Nu aabnes Kirkens Dør. og ud træde to Præster, der maaske et Øjeblik tidligere have læst Messen derinde. Den Ene var nær ved at snuble over den mindste af Pogene. som sad foran hans Fødder med begge Hænderne fulde af fedtede Kortstumper, og jeg ventede, at den Ærværdige, om ikke af anden Grund, saa af ren Forargelse, vilde opfordre de smaa Slyngler til at forlade Kirketrappen. Men nej: de tik nu tre Tilskuere i Stedet for en. Herrerne i Præstekjole standsede, tog Snusdaaserne op, overskuede Stillingen paa Valpladsen og fulgte for en lille Stund med samme Iver som den skjæggede Karl den gamle Kamp mellem Hjerter, Ruder. Kløver og Spader.

Paa et af mine Besøg i Kirken Santa Maria in Cosmedin kom jeg ganske uventet ind i en Skole af den gamle romerske Slags. Denne ældgamle Basilika med sit smukke romanske

*) „Rom. Sagn om Apostl. Paulus og Petrus". (Se S. 261). O. A.•407

Taarn ligger nedenfor Aventinerbjerget ad Tibersiden til i en Egn, der med sine antike Bygninger og sine Minder

fra Gracchernes Stridigheder har noget særdeles Tiltalende og Stemningsvæk-kende ved sig. Det var min Hensigt paa Ny at betragte Basilikaens udmærkede Mosaiker, der imidlertid i langt mindre Grad have bidraget til deus Navnkundighed end den cirkelrunde kolossale Maske, som staar til Venstre i dens Forhal. og som under Navn af S a n d h e dens M u n d (la bocca della Verita) er Gjenstand for alle Slags Sagn blandt Almuen. Fordum, hedder det. stod denne Maske i en Raadstuesal. De, der havde at aflægge Ed til Selvforsvar, skulde stikke deres Haand ind i Maskens Mund; svor de falsk, afbed den Haanden. Længe efter at denne Skik var ophørt, og efterat den vidunderlige Tingest havde faaet sin nuværende Plads, hændte det, at en Englænder, idet han drev Spot med Sagnet, ståk Haanden ind i Maskens opspærrede Gab, men trak den tilbage med et Skrig. En Skorpion havde stukket ham. Inden han døde, aabenbarede han, at han i sit Hjemland havde gjort sig skyldig i Mened. Saa meget om la bocca ilella Verita; nu til Skolen, hvor Helgenlegender og Historier med en tvetydigere Moral end disse Sagn indskærpes Børnene. Da jeg traadte ind i den lille Kirke, fandt jeg den forvandlet til et Slags Lancasterskole. I det venstre Sideskib fandtes Drengene; i det højre•408

Pigerne. Hver Klasse dannede en siddende Kreds om en Underlærer eller en Nonne. Af Høger eller Tavler saas ikke et Glimt. Læreren op-ramsede et Stvkke af den romerske Kathekismus eller hvad det var, og Børnene skulde efter Hukommelsen gjentage det. Imedens vandrede den præstelige Overlærer, Forsamlingens „curato frem og tilbage i Hovedskibet. Pigerne sad stille og syntes at være opmærksomme. Men den sortlokkede Ungdom i det venstre Sideskib var saa meget mere kaad. Saasnart en Lærer saa til Venstre, havde han Spilopmagerne til Højre for sig, og saa han til Højre, flyttede Spilopperne sig lynsnart til Venstre. Jeg skyder dog ikke Skylden herfor paa Ungdommens omtalte sorte Haar, thi en lille lyslokket Fyr med store blaa Øjne var den Værste i sin Kreds. To Gange i neppe det samme Antal Minutter afstraffede hans gulblege Lærer ham med et smel-dende Øretigen, som overgød hans Kinder med Taarer, men disse vare neppe borttørrede, førend det uartige Sind var vendt tilbage. Plaprende Oplæsning, Latter, Slag og Skrig fulgte efter hinanden paa en ret afvexlende Maade. (.'nrato'en, vant til dette Uvæsen, forstyrredes ikke deraf i sine peripatetiske Tanker. Med Blikket fæstet paa Gulvet syntes han uafladelig at beundre dets smukke Mosaikarbejde. Tilsidst gav han et Tegn; Plapringen og Uvæsenet hørte op, og han begyndte i den letfattelige Stil, som•409

Tilhørerkredsene fordrede, en Forklaring af Læren om satisfactio vicaria, spækket med en uendelig Mængde Hæ! eller Hæ? thi de lod sig snart opfatte som en ren Interj ektion, snart som et Slags i Texten indsat Spørgsmaalstegn. Han talte om den store Taknemmelighed, som de uartige Børn — eller er I ikke uartige, hæ? kan du nægte, at du er en uartig Dreng, Davidde, hæ! elier tror du, at du er meget bedre, G i a c o m i n a, h æ ? — skylde de rare Helgener, der med deres overskydende Gjerninger lappe Hullerne, som de stygge Unger rive i deres Retfærdigheds Klædning. Efter at jeg en Stund havde hørt paa denne Forklaring, bukkede jeg for curato'en, takkede for hvad jeg havde faaet at se og høre og bortfjernede mig.

Under den nye Regering faar Rom bestandig flere og flere Folkeskoler, der forestaas af Lægmænd, og hvor Børnene lære at læse og skrive, samt ogsaa faa lidt Indblik i deres Fædrelands Historie og Geografi. Paa Kong Viktor Emanuels Fødselsdag saa jeg flere af disse Skoler med egen Musik i Spidsen marschere gjennem Gaderne. Det var en Fornøjelse at lægge Mærke til deres ungdommelig opvakte Udseende og renlige Paaklædning.IV.

Tiggerne.

Den første Romer, jeg mødte, da jeg paa min første Dag i Rom traadte ud af „Albergo Kazionales" søjlesmykkede Vestibule, var en tolv Aars Dreng, der bar en gammel Hat og et Klædningsstykke af ubestemmelig Fan e. draperet som Kappe. Jeg spurgte ham om en Gade. Han spurgte til Gjengjæld, hvad Klokken var. og da jeg oplyste ham derom, sagde han: ..al vostro servizio! jeg har Tid til at ledsage eder." Og hau fulgte mig et langt Stykke og forlod mig ikke. før han havde overbevist sig om, at jeg stod foran det søgte Husnummer. Jeg troede at burde vise liam min Taknemmelighed med en lille Gave, men kan ikke beskrive den paa én Gang høflige og stolte Bevægelse, hvormed han. uden at se paa det fremrakte Pengestykke, viste dette tilbage, hvorefter han med et velklingende addio løftede paa Hatten til Afsked, og kastende den højre Flig af sin

Kappe over den venstre•411

Skulder, fjernede sig, draperet som en antik Billedstøtte.

Overtydet, som jeg havde været, om ved det første Skridt paa en romersk Gade at blive omringet af Tiggere, følte jeg mig glad overrasket af dette Møde. Jeg troede i den stolte Dreng at have set en Ætling af de gamle Qviriter, der fordum boede paa Roms Høje, samt et -godt Varsel om de nye Slægter, der skulle opvoxe under det frie og fremadstræbende Italiens Farver.

Det varede imidlertid ikke længe, før jeg tik Lejlighed til at gjøre Bekjendtskab med Medlemmer af Roms tiggende Broderskab. Disse have en ved Øvelse vidunderlig skærpet Evne til blandt Fremmede at udfinde dem, der ere „grønne", og det kræver virkelig sin Tid, før en slig grøn Person kan modnes til Furhærdelse mod de Kunster, hvormed de forstaa at aflokke ham hans Tribut til deres Dovenskab. I Løbet af de første Dage røres man dybt af deres sørgmodig bedende: „Jeg dør af Sult", hvilket lyder saa troværdigt, selv om det kommer fra unge Fyre med Kinder saa fede og blomstrende som Barokkens Kirkeengle, at jeg formelig skammede mig paa mine i Rom hjemmevante Landsmænds Vçgne. da jeg mærkede, at de kunde gaa forbi en saadan stakkels Medskabning, uden hverken at se eller høre ham. Efter nogle Dages Forløb begynder imidlertid en stærk Tvivl at•412

vaagne om den truende Hungersnød, og man føler sig mere og mere utilgængelig for den tragiske Side af Tiggerkunsten. Værre er det at værge sig mod den glade Genre, mod (le Tiggere, der med det mest morgenfriske og venlige Aasyn af Verden forstaa at lnlse deres buon giorno og strække Haanden ud paa en Maade, som om de .til Gjengjæld for en Kobberskilling vilde være i Stand til at love os et helt Aar af skyfri Dage og godt Humør. De ere og blive næsten uimodstaaelige. Man mærker forøvrigt visse Stadier i den Fremmedes Forhold til Tiggerlavet. Først giver han uden videre og giver til Alle. Derpaa giver han til Nogle og tror at kunne afspise de Andre med et kort Nej. Men dette er en frygtelig Fejltagelse. Endogsaa det barskeste og mest afgjørende Nej er for den romerske Tigger intet Andet end en Tilkjendegivelse af, at man vil underhandle, samt et Løfte om, at man vil overgive sig. dersom han er ihærdig. Et saadant Nej optlamnier ham til de utroligste Anstrengelser; han følger dig (iade op og Gade ned, og du skal være en Mand med faste Grundsætninger, om du ikke tilsidst synes, at han ikke bør have gjort sig saa megen Ulejlighed for Ingenting. Det tredie Stadium er den ubrydelige Tavshed. Men heller^ ikke den er et ufejlbart Beskyttelsesmiddel. Thi det kan hænde, at du i Øjet eller Udtrykket har Noget, der taler; dette Noget kan være harmfuldt,•413

bistert, ondt. Noget, der sværger ved Underjordens Floder, at du aldrig vil overgive dig — lige meget: Tiggeren opfatter det som en Indbydelse til Meningsudvexling om Sagen, og han følger dig. Det fjerde Stadium er den vandrende Støttes. Du ser ikke Tiggeren, du hører ham ikke, han lindes ikke indenfor Kredsen af din Iagttagelsesevne. Dette hjælper altid noget. Endelig naår du det femte Stadium: Tegnsprogets. Din venlige Vært og Veninde underretter dig om, at der gives et vist Tegn. som virker med Trolddomsmagt paa selv den mest Paatrængende af Lavet. Tegnet er dette: Du bøjer den højre Arm, saa at Haanden kommer i lige Højde med Skulderen, strækker Pegefingeren og den lange Finger ud og beskriver med Haanden saa omtrent Ottendedelen af en Cirkels Omkreds. Tegnsproget har i Italien naaet en høj Udvikling, og man kan dermed udtrykke Meget, som Talesproget mangler Ord for; men aldrig havde jeg ventet, at det nys beskrevne Tegn kunde besidde en saa uimodstaaelig afgjørende Veltalenhed. Naar som helst jeg gjorde det, gav Tiggeren øjeblikkelig tabt. Det sædvanlige Løfte om, at jeg for en Soldo skulde slippe for Skjærsildens Plager, forstummede paa hans Læber, hans Ansigt udtrykte fuldstændig Haabløs-hed, og han vendte sig bort for at søge Bytte ad anden Kant.•414

Roms nuværende Kommunalbestyrelse gjør Meget for at hæmme, om ikke udrydde Tiggeriet, og dette, skjønt endnu en Landeplage, er dog langt fra saa trykkende som tidligere. De mest Uforskammede og Farligste af Lavet, de, der stod paa Grænsen af Røverhaandværket og havde deres Yndlingstilhold i Stadens mere øde Dele, hvor de i Særdeleshed standsede enlige Kvinder med deres truende: ,.jeg dør af Sult"', ere fejede bort af det nye Politi; den sidste eller mest kjendte af denne Art, hvem det længe var lykkedes at skjule sig for Ordenens Haandhævere, blev grebet, medens jeg var i Rom, og denne Begivenhed omtaltes som en glædelig Nyhed i alle Stadens Blade. Roms Tiggere have al mulig Grund til med Præsterne at forbande den Dag, da Italienerne drog

ind i Rom. De tilhøre ogsaa det klerikale Parti, og de: viva Pio Nono! som man hist og her tinder kradsede op paa Murene, ere uden Tvivl for største Delen Hjerteudgydelser af de Skrivekyndige mellem dette Utøj. Den mægtigste Hindring for Tiggeriets Indskrænkning er det Medhold, det tinder hos Præsterne. De klerikale Blade korse sig daglig over den ugudelige italienske Regerings Forsøg paa at stoppe denne „Kilde for Udøvelsen af kristelig Miskundhed"; de skamme sig ikke ved at misbillige, at man nu søger at opdrage den fattige Klasses Børn til Arbejdsomhed og til•415

en Følelse af menneskelig Værdighed; de prale med, at Monsignore X. eller Y., der høre til Kirkens Fyrster, ere „gode Venner og Bekjendte" med „den hæderlige Tigger" Z., og fremhæve dette som et Træk af kristelig Lighedsfølelse; Kirkerne maa endnu den Dag i Dag gjøre Tjeneste som Fristeder for paatrængende Betlere, og Børn. der skulke fra Folkeskolen, belønnes i de tilbageværende Klostre med Mad og Drikke for deres Dovenskab. I Aarhundreder har Tiggerværsenet systematisk været Gjenstand for den kirkelige Regerings ømmeste Omsorg. Det var en historisk Erfaring, at naar som helst Nærings-flid var blomstret op i Staden, og en formuende Borgerstand, en solid Arbejderstand havde udviklet sig, da begyndte i Rom, ligesom i Italiens andre Stæder, en republikansk Aand at røre sig, samt Krav at opstaa paa borgerlig Selvstyrelse, Krav, der stundom optraadte med saadan Styrke, at Paven fandt det sikrest at fortrække til et andet Marked. Man fandt det derfor at stemme bedre overens med Kirkens Fordel at have et romersk Folk, der var delt i de tre Klasser: Præster, Prinser og Tiggere, thi i sin Egenskab af den kristne Verdens Hovedstad var Rom altid i Stand til at leve uden Arbejde. Under saadanne Forhold, og da den nye Ordning, kun nogle faa Aar gammel, maa kæmpe med et Onde, der har Aarhundreder Rødder, maa man•190

ikke undre sig over, at det endnu vrimler med Tiggere i Rom, men snarere derover, at der virkelig tindes fattige Mennesker i Mængde, som undse sig ved denne Næringsvej og holde af at arbejde.v.

Dronning Kristina og de to Gul dm ag ere.

Gustav II. Adolfs Datter har efterladt sig mange Minder i Rom. Det Arkadiske Akademi, som hun stiftede, blomstrer endnu og holder sine Aarsfester oppe paa Kapitolium eller i en af de skyggerige Haver paa Janikulus. I Paladset Corsini viser man de Sale, hvor hun samlede Tidens Videnskabsmænd, Digtere og Kunstnere omkring sig, saavel som Værelset, hvor hun døde. Peterskirken gjemmer hendes Støv under det Gravmindesmærke, som Innocentius XII. lod Carlo Fontana rejse over hende; man ser der hendes i Bronce støbte Ansigtstræk og nedenunder et Relief, der forherliger den Hævn, hun lod Papismen tage over hendes Faders Minde og over Samvittighedsfrihedens Sejre under Sveriges Faner. Reliefet forestiller: ,. Dronning Kristina afsværger i Innsbruck den lutherske Vranglære". Selv den Stadsport, Porta

Romerske Dage. 27•418

del Popolo, hvorigjennem de Fremmedes Skarer før Jernvejenes Tidsalder plejede at holde deres Indtog i den evige Stad — og ved Synet af hvilken Goethe udbrød: ,,Nu har jeg Rom!" — selv den har den svenske Dronning at takke (dersom det er Tak værd) for de Prydelser, hvormed Bernini har udpyntet den Side, der vender imod Piazza del Popolo, idet denne Stads blev til som Festdekoration ved hendes højtidelige Indtog i Rom i Aaret 1655.

Nu ville vi fortælle en Historie, der gaar i Rom om Dronning Kristina og to Alkymister. Historien, optegnet af Visconti, knytter sig til nogle hemmelighedsfulde Indskrifter i Villa Pa-lombara.

Naar man fra Kirken Santa Maria Maggiore gaar ned ad den Gade, i hvis Baggrund man ser Kirken Santa Croce in Gerusalemme, har man Villa Palombara med dens langstrakte Havemure paa højre Haand. Nu for Tiden er den glemt af de Fremmede, og Rejsehaandbø-gerne lade, som om den aldrig har været til. Men i svundne Tider og endnu i Begyndelsen af dette Aarhundrede var den des mere i Raabet. Da strømmede Fremmede og Romere derhen for at læse og omhyggelig at aftegne de omtalte Indskrifter, der mentes at gjeninie Nøglen til Alkymien, til Livselixiret samt til den Kunst at forudsige - paa hvilke Numre den største Gevinst vilde falde i det pavelige Tal-419

lotteri. Tusinder af vore latinkyndige Fædre have fordybet sig i Grublerier over de mystiske Ord, der mødte dem paa Muren til Villaens

„casino":

Hoc in rure Coeli rore Fusis æquis Physis aquis

og saa videre i lange Rækker; men nu forkynde de forgjæves deres hemmelighedsfulde Visdom for en utaknemmelig Slægt, der mener, at man vilde have lettere ved at gjøre Guld og Livs-elixir, dersom man drainede og opdyrkede Kampagnen, end dersom det en Gang lykkedes at udtyde Villa Palombaras Abrakadabra. Tiderne og Anskuelserne forandres.

* *

Den nordiske Guldkonges Datter, der levede for Videnskab, Poesi og Kunst, kunde i Følge det romerske Sagn umulig være ligegyldig folden dybeste af alle Kunster, ..det store Magi-sterium", Alkymien, og det vilde have smigret hende meget, og naturligvis ogsaa været til den største Gavn for hendes Kasse, om det var lykkedes hende at faa Hemmeligheden ved at gjøre Guld i sin Besiddelse. Hun lod derfor i sit Palads indrette alkymistiske Værksteder og indbød Enhver, som syslede med Guldmageri, til at komme derhen og arbejde under hendes Protektion og med hendes Understøttelse.

27*•420

En Dag indfandt der sig en ung Fremmed fra Landet Nord for Alperne og ønskede Av-diens lios Hendes Majestæt. Han paastod at være „en Indviet" og vilde gjerne have et af Dronningens Laboratorier til sin udelukkende Raadighed. Hun samtykkede deri. og Ynglingen indelukkede sig med Digler og Retorter i den Hvælving, der anvistes ham.

Her arbejdede han ufortrøden en længere Tid. uden at vise sig meget udenfor sit Værksted. Først efter nogle Maaneders Forløb traadte han atter frem for Dronningen og medbragte da tvende Vaser.

,.Jeg er", sagde han, „naaet langt i mit Arbejde. De mange forberedende Undersøgelser ere tilendebragte. Blandingerne, Smeltningerne. Destilleringerne ere lykkedes. Recepten er fan-dig, og jeg staar nu lige ved Maalet. Der mangler kun én Ting —".

Dronningen ventede, at han nu vilde komme med en voldsom Fordring paa hendes Kasse, ligesom alle andre Guldmagere havde plejet at gjøre, naar de vare komne ..lige til Maalet". Men Ynglingen vedblev:

„Der mangler mig én Ting, som ingen Anden end jeg selv kan skafte til Veje. Det er en sjelden Urt, hvis Støv skal blandes i Retorten. Jeg maa drage bort i nogen Tid for at opsøge den. De to Vaser, som jeg hermed vover at overrække eders Majestæt, indeholde•421

en kostbar Vædske, den fuldstændige qvinta essentia, af hvilken ædle Metaller faas. saasnart Urtens Støv er kommet til. Jeg betror dem i eders Varetægt, sikker paa. at min Videnskabs Hemmelighed og Frugten af min Møje er tryg i eders Hænder. Intet menneskeligt Øje maa se disse Kar. førend jeg er' kommen tilbage.'"

Dronningen modtog Vaserne, og i den unge Mands Nærværelse indelukkede hun dem i et Jernskrin med to forskjellige Laase. Nøglen til den ene gav hun Alkymisten. Den anden Nøgle gjemte hun selv.

Hvorhen den unge Adept nu styrede sin Kours, véd Ingen. Dronningen talte Dagene i Forventning 0111 hans Tilbagekomst, men Maaneder gik. og han viste sig ikke. Uden Tvivl var Urten vanskelig at tinde. Maanederne bleve til Aar, og tilsidst kunde Kristina ikke længer lægge Baand paa sin Utaalmodighed, især da hun begyndte at plages af en Mistanke om. at Alkymisten havde holdt hende for Nar. Hun lod Skrinet bryde op.

Da hun saa i Vaserne, fandt hun. at den Vædske, de havde indeholdt, var stivnet, og til sin Overraskelse bemærkede hun. at Bundfaldet i den ene lignede Sølv, i den anden Guld. Hun lod Guldsmede kalde, som efter endt Undersøgelse erklærede, at de aldrig havde set renere Guld eller Sølv.

Hvad var sket? Havde Alkymisten, uden•422

selv at vide af det, allerede løst sin Opgave saa fuldkomment, at det var lykkedes ham at tilvejebringe ædle Metaller uden Medhjælp af det Plantepulver, som han endnu havde troet var nødvendigt? Kiler vidste han, hvor langt han var naaet, og laa Urtens Dyd deri. at den kunde forøge den allerede vundne Guld-og Sølvmasse? Eller var det Hele et Bedrageri, og havde han til Laboratoriet medbragt og i Vædsken opløst den samme Guld- og Sølvmængde, som gjen-f and tes i Bundfaldet?

Da Dronningen næste Gang havde sin Kreds af videnskabelige Venner samlet om sig. omtalte hun Æventyret med Alkymisten og spurgte dem. hvad de tænkte derom.

Blandt de Tilstedeværende var Marquis Massimiliano Palombara, en Ætling af den navnkundige Slægt Savelli. Marquien var seh indviet i Alkymien og ivrig Forsker paa dette Omraade Da Dronningen havde endt sin Furtælling, smilede han og spøgte med, at hun havde ladet Fuglen flyve ud af Buret. Han. Marquien, skulde nok have forstaaet at holde Guldfuglen bag dets Gitter, indtil Sagen havde været klar. Forøvrigt syntes Sagen ham i høj Grad nnerkværdig. eftersom den ukjendte, unge Mand ikke havde forlangt Pengeunderstøttelse til sit Arbejde. Naar han flygtede og efterlod sit Guld og Sølv. havde lian altsaa lidt et rent Tab. Havde det været hans Hensigt at spille•423

Dronningen et Puds, saa havde han i alt Fald selv betalt Omkostningerne derved.

Massimiliano Palombara havde sit Laboratorium i et lille Hus, der laa indenfor Murene af hans Villa.

En Morgen, tiere Aar efter den ovenfor omtalte Begivenhed, hændte det, at en Mand, klædt som en Fremmed, ringede paa den Port, der vender ud mod Matteogaden. Porten var neppe aabnet, før Manden ilede ind og med Øjnene fæstede paa Jorden atter og atter bukkede sig, som om han søgte efter Noget. En Tjener, der tillige med Portvagten saa dette, underrettede Marquien derom, som befalede, at den Ubekjendte skulde føres til ham. Den Fremmede syntes ikke at have noget højere Ønske. Nogle Øjeblikke senere stod han bukkende for Villaens Ejer med en Bouket Blomster i Haanden

,.Min Herre, hvad ønsker I?" spurgte Mar-quis Palombara.

,.Jeg vilde gjerne plukke nogle Blomster," svarede den Fremmede.

„Vær saa god! Mine Blomster staa til eders Tjeneste."

,.Jeg takker De Blomster, jeg saa længe har søgt, har jeg netop fundet her. De kunne ogsaa være eder til Nytte, thi I er jo indviet ligesom jeg."•424

..Hvad mener I? Er I Alkymist?"

..Ja. Og dersom I. Hr. Marquis, vil vise mig, hvor langt I er naaet i eders Videnskab, saa skal jeg paa min Side vise, at Alkymiens Gaade vel er vanskelig, men ikke umulig at løse."

..Det var meget lovet."

„Jeg lover aldrig mere, end jeg holder. Lad os gaa til eders Laboratorium."

„I vil naturligvis have noget Vederlag for Opfyldelsen af det store Løfte, I har givet mig?"

..Jeg vil ikke høre tale om Vederlag. Min Hemmelighed er ikke til Salgs. Vi arbejde i Fællesskab, det er Alt."

Villa Palombaras Ejer tøvede ikke med at føre den Fremmede til sit Laboratorium og fandt snart, at han var en dybt studeret Mand. der var paa det Rene med alle de Erfaringer, som Marquien selv havde gjort ved Smelteovnen, og desuden vidste mere endnu. Efter at den udenlandske Alkymist nøje havde underrettet sig om Gangen i Marquiens Fremgangsmaade og foretaget adskillige Prøver med den Vædske, som fandtes i Retorten, erklærede han. at Alt allerede var saa godt som færdigt ; der stod kun tilbage at riste, pulverisere og med Vædsken blande de Urter, som lian nu havde samlet, samt lade Blandingen staa over Ilden i Løbet af Dagen og den følgende Nat. Ilden maatte dog ikke forøges, men skulde kun hol-•425

des jevnt vedlige, for derpaa at slukkes af sig selv.

Efter at Urterne vare komne paa, lod den Fremmede sig give Nøglen til Laboratoriet, for at ingen Uvedkommende skulde forvilde sig derind. Selv tik han sig anvist et Sovekammer ved Siden af, for i Løbet af Natten at have Tilsyn med Retorten. Den følgende Morgen skulde Alt være færdigt.

Natten kom. Villaens Porte tillukkedes-Massimiliano Palombara gik til Sengs og drømte gyldne Drømme. Han syntes, han stod foran Retorten, ud af hvis Hals en gnistrende Guldflod strømmede, som fra en uudtømmelig Kilde. Tidlig om Morgenen vaagnede han, ihukommende det italienske Sidestykke til vort Ordsprog, at Morgenstund har Guld i Mund. Han klædte sig paa og ilede til Laboratoriet, men fandt Døren lukket. Den Fremmede sov formodenlig endnu, og trods sin Utaalmodighed fandt Marquien det ubilligt at vække ham, eftersom han sandsynligvis havde vaaget største Delen af Natten foran Ovnen. Efter en Times Forløb vendte Marquien tilbage, men Døren var endnu lukket, og Tjenerne havde ikke set den Fremmede oppe. Marquien bankede paa Døren, intet Svar; han slog stærkere, intet Svar. Han dundrede paa Døren med Slag og Spark, som havde kunnet vække en Syvsover, men forgjæves. Maaske havde en Ulykke ramt den Fremmede. Mar-4:2 6

quien lader Døren bryde op. Laboratoriet var tomt, Værelset ved Siden af' var tomt. men et Vindue var aabent, og Fodspor røbede, at den ubekjendte Alkymist var sprunget ud igjennem Vinduet, der var en Mands Højde over Jorden, og havde klatret over Havemuren. Men hvad der var det Værste af det Hele : Retorten var væltet omkuld og den kostbare Vædske løbet ud.

Da Marquien havde samlet sig lidt. stødte han Laboratoriets lukkede Vinduesskaadde op. Solen skinnede ind, og se! den lange Stribe, som Vædsken havde dannet paa Stengulvet, lyste som Guld. Marquien brød et Stykke af den stivnede Masse og undersøgte det. Det var det reneste Guld. Den Fremmede var ikke flygtet, før han havde holdt sit Løfte og lagt for Dagen, at Alkymiens Problem var løst.

Paa Bordet havde han efterladt et Papir, skrevet fuldt med Gaader, som maaske indeholdt den store Mesterkunsts Hemmelighed. Marquien kunde ikke tyde dem, men til Afbenyttelse for Efterkommerne, dersom disse skulde kunne det, lod han dem indgravere i Sten og -opsætte dels over Villa Palombaras Porte, dels i Ydermurene til Laboratoriet.

Da Marquien næste Gang var indbudt til Dronning Kristina, fortalte han sit Æventyr, og nu var det Dronningens Tour at spøge med. at Marquien. skjønt advaret af hendes Skjæbne,•427

havde sluppet Guldfuglen ud af Buret. Men hvem den Fremmede var — om det Aar den Samme, som havde givet Dronningen Vaserne, eller en Anden — blev aldrig opklaret, og det store Magisteriums Recept er lige saa lidt fundet. som Meningen af Villa Palombaras gaadefulde Indskrifter er udtydet — i Fald de ellers have nogen.VI.

Campagna di Roma.

Rom ligger kranset af Villaer. Parker ug Vingaarde. Langs med Stadens Mure, i Særdeleshed mod Vest og Nord, følge efter hinanden Lunde af Pinier, Cypresser, Løn. Ælm, Stenege og Lavrbærtræ er. Haver, der omgive Paladser eller slotsagtige Landsteder, i hvis Sale de tilbageblevne Rester af det antike Roms Marmorfolk have sat hinanden Stævne. Villa Doria-Pamfili, de vatikanske Haver. Villa Borg-hese, Monte Pincio, Villa Medici. Villa Ludovisi, Villa Albani ere verdensbekjendte. Hvem drømmer sig ikke tilbage til deres Springvand og Marmorbilledstøtter, deres skyggefulde Gange og pragtfulde Blomsterbede, naar han én Gang har været der?

Men bag ved dem, og stundom grænsende lige op til Villaens Ydermur, udbreder sig en Ørken mod alle Kompassets Streger, til Apenninernes blaanende Udspring, til Albanerbjergene•429

og Havet Kontrasten mellem den Naturens og Kunstens Pragt, som fortryller os i de romerske Lysthaver, og Ødet der udenfor føles i Førstningen næsten overvældende, og man er nær ved at tro paa et Blændværk, fremmanet for at skjule for Katholicismens Hovedstad den ængstende Virkelighed, som omgiver den. for at skjule Varslet om den Skjæl me, der vilde ramme Menneskehedens Tankeverden, dersom den Magt, der saa længe har ført Sceptret

over denne Egn, kunde strække det saa langt, som den tilsigter. Det er en hensovet Stormagts Parade-seng, denne Ørken, Campagna di Roma, og ved det første Indtryk, som Synet af den gjør paa En. er Rom en Død, omkring hvis Tindinger man har flettet en Krans af Grønt.

sjc

Kampagnens vestlige Grænse er Havet fra Civita Yecchia til Terracina. en Kyststrækning paa omtrent 24 Mils Længde. Ad hvilken Kant man end drager ud fra Rom. maa man tilbagelægge mere end tre Mil for at naa et Sted. der kan kaldes befolket. En og anden Gjenstand. der skal forestille en Gaard, et Hus. møder man vel nu og da; men om Sommeren og Efteraaret er „Casalens" Port sædvanligvis lige saa utilgængelig som dens med korslagte Jernstænger forsynede Vindue: Beboeren og hans Nærmeste ere for Malariaen og Feberen•430

flygtede til Hom eller op i Bjergene. Bjerget Sorakte, som mod Nord tegner sine Zigzaglinier imod Himlen, ligger i 6 Mils Afstand fra Rom, men endnu indenfor Kampagnens Landemærker. Fra Rom til Albano er henved 4 Mil, til Tivoli 4Vs, til Tibermundingen 4. til Civita Vecchia mere end 10 og til Terracina over 13. Disse Strækninger kan man i visse af Aarets Maaneder tilbagelægge næsten uden at møde en levende Sjæl.

Her laa dog i gamle Dage over tyve Byer, over halvtredsindstyve selvstændige Kommuner. Man kunde fra den ene Byes Mure se hen til den andens, ud over Gaard ved Gaard, Ager ved Ager. Hvad der nu er en Ødemark, haien (iang omsluttet Historiens Latium, hvor i frie Bønders Hytter den Kraft og den Følelse for Lov og Tugt voxede, som senere, da Rom blev det latinske Forbunds Leder, skabte et Verdensrige. Her skar Ploven, højt æret. sin Fure fra Bjerg til Hav; her delte Statsmanden og Feltherren den flittige Agerdyrkers simple Lod; her blomstrede i Ly af Bondens Vaaben den Velstand og Lykke, der i senere Slægters Indbildningskraft gjenspejlede en Guldalder, da den fredsæle Kong Saturnus herskede over Latium.

Hvilken Omskiftelse! Nu søger i den farlige Aarstid Bonden, der opholder sig i Omegnen af Rom. Læ bag Stadens Mure, naar Aftenen kom-•431

mer. Og ..fattore"n, der har forsinket sig til Solnedgang paa Sletten, svøber sig i Kappen op til Øjnene og sporer sin langmankede Hest for at naa Bjergene og undgaa Feberen, der op af Jorden strækker sine Taagers blygraa Arme efter ham til dræbende Favntag. Saa sprænger han afsted over den gyngende Jord forbi de Mindesmærker om Oldtidens Storhed, der ere strøede over Kampagnen ligesom Gravstene over en Kirkegaard, forbi de Baal, omkring hvilke de Stakler, der ere nødte til at tilbringe Natten her, have samlet sig, indhyllede i Kampagnolens Faarepels eller den abruzziske og den sabinske Jordarbejders Kappe, og han trækker ikke Vejret frit og standser ikke sin Klepperts Løb, før han har naaet Oliveugaardene paa Bjergskraaningen.

Nu voxer Døden frodigere end Hveden i den saturniske Jords Furer, og Malariaen er Landets Dronning. Det kan ikke nægtes, at hendes Magt har ældgammel Hævd, ældre end selve Saturnus's Guldalder. Da de italiske Stammer, der vare stegne ned fra Bjergene eller komne over Havet, først satte deres Fod i denne Egn, var den opfyldt af stivnede Lavastrømme, fugtige Skove, feberfostrende Kjær, samt af Søer, der havde dannet sig i de udslukkede Vulkaners tragtformige Gab. Hvor lange Kampe der udkrævedes, før Nybyggerne havde faaet Egnen forvandlet til et sundt og folkerigt Land, det véd man ikke; det er et Spørgsmaal, hvis•432

Besvarelse ligger paa den anden Side Historien: men de Templer, som det ældste Rom rejste for Feberen og Mefitis, vare Ihukommelser af Plovens Sejr over en Fjende, frygtelig endnu i sit Nederlag.

Det er sandsynligt, at Sumpfeberen lige saa meget som de omboende fjendtlige Folkestammer virkede med til at knytte det latinske Forbund. Saa ofte Ufred imellem Latiens smaa Samfund tvang Agerbrugets Redskaber til at hvile, ståk Malariaen Hovedet op. En tilstoppet Afløbskanal, hvor under Solens Glød Planter raadnede i et stillestaaende Vand, blandet med den vulkanske Jordbunds Dynd. bragte Feberen og Døden ind i den nærmeste Gaard. Saaledes tik Nabovenskabet den mægtigste Talsmand i Feberen, som vel fortjente et Tempel ved Siden af Fredens. For Nabo venskab ets Beskytter. Jupiter, byggede Latinerne en Helligdom paa den højeste Top af Albanerbjergene, paa Issen af det udslukkede ildsprudende Bjerg Monte Cavo. En Gang om Aaret drog fra alle Latiens Kommuner liøjtidsklædte Tog ad den hellige Vej derop for at fejre Forbundsfesten og ofre til Jupiter, og

Udsendinge fra dem alle samledes i den skjønne, med Stenege endnu smykkede Dal nedenfor Marino, for ved Ferentinas Kilde at bilægge deres Stridigheder og raadslaa om deres fælles Anliggender. For hundrede Aar siden stod endnu ærværdige Rester tilbage af det•433

ældgamle Forbundstempel. I Aaret 1783 lied-reves de af den sidste Stuart, Kardinalbiskop af Fraskati. der af Ruinerne opbyggede et Passio-nistkloster. Med den Daad gik den kongelige Æt i sin Grav.

I de tire første Aarhundreder af den romerske Fristats Tilværelse var Latien endnu et Hjem for Bondeliv og Bondefrihed. Dets Agerdyrkere udgjorde Kjærnen i Roms Stridsmagt. Men i samme Grad som Rom udvidede sin Magt. og dets Stormænd berigede sig. veg de smaa Gaarde for de store Godser, de arbejdsomme Selvejere for Slaverne, de tarvelige Vaner for overdaadig Levevis og sædelig Raaden-skab. Forgjæves stræbte en Kato at opretholde gammelromersk Sæd. da Grundvoldene for denne mere og mere forvitrede. Det smukke Billede af hans Ægtefælle, der lægger Slavindens diende Barn til sit Bryst, vil bestikke os med et Skin af det Patriarkalske, men Skinnet ophæves af lians egen Hjerteløshed mod de gamle Arbejdere, der havde slidt deres Kræfter op i hans Tjeneste. De mange smaa Jordlodder med stajrke Mænd. kyske Kvinder og sunde Børn forsvandt bestandig mere og mere, og for hver ny Udskrivning til Felttog fandtes i Latien bestandig færre og færre frie vaabenføre Mænd. Bøndernes Ætlinge trak sig ind bag Stædernes Mure og forvandledes der efterhaanden til en doven, stolt og urolig Pøbel. Landlivets Idyl var slaaet

Romerske Dage. 2843G

allerede en Menneskealder før Folkevandringen bølgede mod Roms Mure. stod Kampagnen næsten folketom, og de pyntelige Landslotte, de statelige Mindesmærker, der kransede Landevejene, laa som i en Ørken. At Barbarerne gjorde Slottene til Stalde, ransagede Gravene for at tinde Skatte, afbrød Vandledningerne og om-huggede Lundene til Skanser og Lejrbaal. er sikkert nok. Men disse Hjemsøgelser vare Hvirvelvinde, hvis Spor snart vilde være blevne udslettede af Fredens ld, om Vilkaarene for en saadan havde været til Stede. Men disse Vilkaar manglede aldeles, og i Middelalderen var Kirkens „døde Haand" og Lehnsvæsenet i ingen Henseende skikkede til at fremkalde dem.

Vare nye Agerdyrkerstammer, der hverken kjendte Xoget til Kirken eller Baroner, ligesom i Oldtiden stegne ned fra Bjergene eller landede paa Latiens Kyst, vilde Kampagnen efter længere eller kortere Tid atter have været et blomstrende, af Bøndergaarde oversaaet Land. og af de nye Kommuners simple Indretning kunde, som fordum. Frøet til en fornuftig Samfundsorden være voxet op.

Men den tyngende Arv af mange Aarhundreder Samfundselendighed hvilede og hviler endnu over den skjønne Egn og hindrer den i at bære den Afgrøde, som det rige Jordsmon længes efter at frembringe. Garibaldi vil nu krone sit Liv med at afkaste dette Aag. Tan-•437

ken forudsætter en Tro som hans: at Intet, som bør gjøres, er for tungt for den hengivne Villie, og at alt Godt har Sejrens Pant i sig selv; men det bliver nok vanskeligere at befri Kampagnen for Folkemangel og Sumpfeber, end det var at rense Italien for store og smaa Tyranner.

Endnu for et Par Aar tilbage var Agro romano — det vil sige Kampagnen imellem Sabinerbjergene og Havet, samt imellem Albanerbjergene og Sorakte — for mere end Halvdelens Vedkommende i Kirkens Hænder og for mere end en Trediedels i nogle romerske Adelsslægters Besiddelse. Ikke alene af Vane og Ladhed eller af Mangel paa Drivkraft, men af ren Grundsætning have disse Ejere foretrukket Ørkenen for Ageren. Samfundet maa se sin ypperste Rigdom i Mængden af velopdragne, sunde og velstaaende Borgere, i Mængden af arbejdsføre Arme, tænkende Hjerner og fædre-landselskende Hjerter; den private Jordejer derimod. som kun ser paa den Rente, hans Ejendomme kaste af, kan spørge sig selv, om de mange smaa Forpagtergaarde, naar man har trukket fra, hvad deres egne Munde behøve, og hvad Staten og Kommunen for sine Formaal kræver af dem — om de have saa Meget tilovers til Jorddrottens Pengepung, som de vidtstrakte Græsgange indbringe, naar deres selvfrembragte Afgrøde nærer saa mange Kreaturer og saa faa Mennesker som muligt, Om nu de•438

præstelige og fyrstelige Jordejere have regnet rigtig eller galt, skulle vi ikke undersøge; men Resultatet, hvortil

Ejerne ere komne, er. at dé staa sig bedst, naar Kampagnen faar Lov til at være, hvad den er.

Nu forvolder deres Ejendom dem ingen anden Ulejlighed end den. aarlig i klingende Mynt at modtage det fastsatte Landgilde af Kampagnens Forpagtere, fraset det Tid efter anden gjenkommende Bryderi ved at opsætte en ny Kontrakt med disse Herrer, som under Navnet mercanti di Campagna i et Antal af 40 danne et Lav for sig selv og føie sig trygge i Bevidstheden om deres Pengemagt og Sammenhold.

En af disse 40 har jeg haft den Fornøjelse at møde en Gang paa hans Rundrejse mellem hans Forvaltere. Det var et af de fedeste Mennesker, jeg har set. Den lille og låve. vel-lakerede og skinnende Vogn, hvori han kjørte bag sine to Klepperter, skjælvede under hans Vægt og mægtede neppe at omfatte Breden af lians tykke Legeme. Ansigtstrækkene forsvandt næsten under Kindernes Fedtmasse: Næsen, ihvorvel stor og kroget som et Høgenæb. kunde ikke gjøre sin Ret gjældende mod disse oppustede Naboer. Maven var Abbeden i Bürgers Ballade værdig. At dømme efter det Oxekjød, som sættes frem for En i de romerske Trattorier. kan ingen af de storhornede Firføddinger. som•439

græsse paa den klassiske Jord. prale af et saadant Huld. Manden var en mærkelig, men let forklarlig Undtagelse fra de magre menneskelige Skikkelser, som man ellers møder paa Kampagnen.

Under mercanté1 n staar fcittore 11, Forvalteren, som bor i det ensomme Forvalterhus, indtil Malarien driver ham derfra Fattorens nærmeste Mand er Storhyrden, som har Opsynet over den pittoreske Skare, der til Hest og til Fods vogter Hjorder af Oxer, Bøfler, Heste, Faar og Geder. Disse Hyrder ere for største Delen Slettens indfødte Sønner, de ægte Kam-pagnoler, de mest karakteristiske Skikkelser i det uhyre Billedes levende Staffage. Heste- og Oxehyrderue have intet Idyllisk ved sig. De ere vejrbidte, sortskjæggede, senefulde og magre Karle med halvvilde Øjekast, siddende højt til Hest, iførte Lædergamasker, Kappe og spids-pullet Hat, med Lansen paa Sadelknappen, Bøssen paa Ryggen og Kniven i Bæltet. Har man sét en buttero sætte efter og indfange en Fole, som skal tæmmes, eller Oxehyrden med fældet Lanse jage sin Hjord foran sig under vilde Raab, saa glemmer man ikke det Syn. Fredeligere viser Faarehyrdens Liv sig, naar hans Klienter i spredte Flokke græsse omkring de antike Monumenter, medens den rigtlokkede. sortøjede, halvnøgne Dreng, som vogter dem, med Staven i Haand sidder oppe paa et Grav-•440

mindesmærke eller paa Ruinerne af en fordums Villa, hensunken i Drømme eller lokkende vemodige Toner ud af sin Rørfløjte. Ud paa Sommeren stige Hjorderne højere og højere op i Bjergene. Om Efteraaret komme de ned igjen i Flokke paa indtil 10,000, førte og drevne af Hyrderne og deres Hjælpere, de hvide, lang-haarede Kampagnehunde, der ere ypperlige i deres Tjeneste, men ilde sete af Fremmede, som begive sig ud paa Sletten, formedelst det hvide Tandgjærde og den arrige Gjøen, hvormed de hilse Enhver, der ikke er klædt i Faarepels eller i spidspullet Hat og Lædergamasker.

Hist og her sér man paa Sletten en lille kegleformig Bygning med et Kors paa Toppen. Hytten er bygget af Rør over et spinkelt Træskelet og holdt sammen med Hampereb. En grovt tømret Seng med nogle Skind, en Kurv, ud af hvilken en nyfødt lille Kampagnol strækker sine Arme mod Manden, en Bøsse paa Væggen, nogle Kjøkkensager og Mælkekar paa Gulvet, det er Hyrdehjemmets sædvanlige Indhold. Men ikke sjeldent maa en Hule i den brunrøde Tufsten med en Skorsten, hvor Ilden næsten aldrig slukkes, gjøre Tjeneste i Hyttens Sted. Livet og Livsforholdene fremtræde her i den tarveligste Skikkelse, og Faa ere de, som ikke tinde Kam-pagnolens Lod haard og hans Skjæbne beklagelsesværdig; men Lykken lader sig ikke maale efter den Maalestok, den Fremmede anlægger•441

paa Livets Krav, og Hyrden, der 0111 Dagen har strejfet om til Hest paa den vide Hede og om Aftenen modtages af Mage og Børn ved Rorhyttens Arne, tinder maaske mere Glæde ved sin Tilværelse end Mængden af dem, som ynke ham.

Ikke alene paa Kampagnen, ogsaa i Rom kan man gjøre Bekjendtskab med dette Hyrde-folk. En Dag, da jeg havde tilbragt tiere Timer i Museo Capitolino og udhungret og tørstende spurgte en Politisoldat efter det nærmeste Trattoria, pegede han med et fraraadende Skuldertræk ned ad en Gyde i Nærheden af Piazza

Montanara. Jeg vidste, hvad dette Skuldertræk bebudede: et fugtigt og snavset Kjælderrum, Gjæster, der repræsenterede italienske Folketyper, et afskrækkende Kjøkken, men mulig en langt bedre Yin, end man faar paa de mest forgyldte „Restavrationer", naar man vil smage Landets egen Drue. Jeg fandt Stedet; det kaldte sig Trattoria delV Agricultura, et underligt Navn at træffe i den Del af Italien, hvor Plovene lade sig tælle, og „Agrikulturen" er en Mythe, men et Navn. der i alle Fald hentydede til den Art af Stamgjæster, som her holdt til. Og der var Agerdyrkere, som rigtig tog sig ud i deres stolt draperede Kapper, deres Læder-gamasker og vældige Sporer, Mænd, der havde bearbejdet Jorden mere med Hestehovene og Lansespidsen end med Plovjernet. Indrømmes•442

maa, at de sa;i lige saa uvaskede ud som Borddugen. over hvilken de fortærede derespresciutto og deres Bøffelost, men den statelige Holdning, de ædle Lader og Sproget, som klang saa smukt fra deres Læber, stemplede dem desuagtet til tinere Gentlemen end de Herrer Amerikanere og Engelskmænd, med hvem jeg Dagen i Forvejen havde haft den noget langtrukne Fornøjelse at spise til Middag i .,Albergo Nazionale"s Pragtsal. Og dette Indtryk gik i ingen Henseende tabt ved nærmere Bekjendtskab, thi den Italienerne medfødte Takt og Finfølelse, som ikke en Gang fornægter sig hos den mindst tiltalende Klasse af Romere, de efter fransk Mode udpyntede, pomadiserede Søndagslapse paa Korso, var i rigt Maal til Stede hos Kampagnolerne og lagde noget Fornemt over Stedets Urenlighed. Og da en ulastelig hvid Borddug bredtes over det ene Bordhjørne, og Æg og Sydfrugter sattes frem, medens en gylden vino blanco raktes mig i en Karaffel, skyllet ren under Straalen i det nærmeste Springvand, saa syntes jeg ikke. jeg havde Grund til at knurre over den Skjæbne, der havde ført mig til Trattoria dell' Agricul-tura. Væggen lige overfor mig var smykket al fresco af en meget beskeden Kunstner med en Scene fra Romas nyeste Historie: Porta Pias Bestormelse af Italienerne i September 1870. Paa hvilken Side Kunstneren havde staaet med sine Sympathier, kunde man mærke af den For-•217

kjærlighed, hvormed hau fremstillede pavelige Zouaver spiddede paa de fremstormende Ber-saglierers Bajonetter. Maaske var det dette Billede, som havde ledet Kampagnolernes Samtale hen paa Garibaldi. Hvad de iøvrigt maa kjende til Helgenlegenderne — formodenlig det Eneste, hvori de faa nogen Undervisning — én Helgen have de dog over alle Helgene, og det er Garibaldi. Han er den nye St. Josef, og den himmelske Brud, hvormed han er bleven trolovet, er Retskaffenheden. Aldrig har jeg hørt en Romer rose ham for hans Heltemod og Bedrifter, men vel for lians Retskaffenhed og Uegennytte. Han har erobret Kongeriger, han har været Herre over Neapels og Siciliens Skatte, men skjønt han Intet har bortødslet, men tværtimod uafladelig arbejdet, som Bonden gjør det, i sit Ansigts Sved. er lian nu en fattig gammel Mand, og denne hans Fattigdom lægger for Kampagnolen en straalende Glorie omkring hans Hoved, overfor hvilken de kirkelige Blodvidners blegne. Tapre Mænd ere ikke sjeldne, siger Kampagnolen; uegennyttige ere det des mere, men Garibaldi har vist. at Italien kan frembringe saadanne.

Samme Iagttagelse i Henseende til Kam-pagnolens Opfattelse af Garibaldi gjorde jeg en Dag under et Strejftog med Digteren B. B. paa via appia. Paa Tilbagevejen gik vi ind i en „casalei hvis Løvsal vi nedskyllede Landevejs-•444

støvet med en Flaske Vin, bragt os af Værtens blomstrende Datter. Ogsaa her fandtes en Prøve paa Folkets Malerkunst. Casalens ene Væg fremviste en Freske, forestillende paa den ene Side Italia som en moderne Dame med Krone paa Hovedet, paa den anden Side Roma, antikt draperet og udstyret med Minervas Hjelm, begge rækkende Kransen til en i rød Skjorte klædt skjægget Gubbe, over hvis Hoved der læstes „Giuseppe Garibaldi, den retskafne Mand". Fattorens Broder havde tjent under Garibaldis Fane. Han talte ikke et Ord om sin Helts Manddomsmod paa Valpladsen, ikke heller om sit eget, men han bemærkede med Eftertryk: „Min capitano er en Mand af Ære og vil Folkets Bedste." Desværre fører Folket ikke samme Tale om Italiens andre Statsmænd.

Hvor noget Agerbrug forekommer paa Kampagnen, lejer Fattoren Arbejdere, som. drevne af Sult fra deres Hjem blandt Bjergene, ere komne ned paa Sletten i Saatiden. Mellem Saaningen og Høsten drage de op til Oliven-gaardene og tinge sig i Arbejde der. De konnne i Skarer med Spaden. Hakken eller Leen paa Skulderen. En og Anden medbringer ogsaa comamusa'en. Sækkepiben, hvis Toner skulle trøste dem for Savnet af Hjemmet, men

som kun forøger deres Længsel efter at vende tilbage. Jorden kastes op i største Hast, Kornet saas ud, og naar Sæden er moden, høstes den•445

med samme Skyndsomhed, som Saaningen iværksattes med. Men sædvanligvis naar Malariaen alligevel at gjøre sin Høst iblandt Høstfolkene. Da Forvalterboligen i Almindelighed er for lille til at huse dem. tilbringe de Natten under aaben Himmel eller i en Tufstenshule omkring et Baal og søge, svøbte til op over Hovedet i deres Kapper, at værge sig, saa godt de formaa, mod den kolde og giftige Taage. Men mangen stakkels Yngling fra Sabinerbjergene eller Abruz-zerne gjenser aldrig Hjemmet og de Kjære, for hvem han vovede sit Liv paa den morderiske Hede, og efter at han er lagt under Muld, kan snart Ingen længer vise hans Grav.